

Konjunkturläget
Augusti 2007

KONJUNKTURINSTITUTET (KI) gör analyser och prognoser över den svenska och den internationella ekonomin samt bedriver forskning i anslutning till detta. Konjunkturinstitutet är en statlig myndighet under Finansdepartementet och finansieras till största delen med statsanslag. I likhet med andra myndigheter har Konjunkturinstitutet en självständig ställning och svarar själv för bedömningar som redovisas.

Konjunkturläget innehåller analyser och prognoser över svensk och internationell ekonomi. **The Swedish Economy** sammanfattar rapporten på engelska. **Analysunderlag** består av ett omfattande sifferunderlag i tabellform och publiceras i anslutning till Konjunkturläget.

Lönebildningsrapporten är en analys av de samhällsekonomiska förutsättningarna för svensk lönebildning.

Konjunkturbarometern är samlingsnamnet för två rapporter: **Företagsbarometern** och **Hushållsbarometern** som visar företagets respektive hushållens syn på ekonomin.

I serien **Specialstudier** publiceras rapporter som härrör från utredningar eller andra uppdrag. Forskningsresultat publiceras i serien **Working Paper**. Våra publikationer kan laddas ner från Konjunkturinstitutets hemsida, www.konj.se.

Förord

I Konjunkturläget augusti 2007 presenteras en prognos för den ekonomiska utvecklingen 2007–2009 i Sverige och i omvärlden. I ett särskilt avsnitt jämförs den nya prognosen med de bedömningar som presenterades i juni 2007.

Arbetet med Konjunkturläget har letts av prognoschef
Urban Hansson Bruswitz. Beräkningarna avslutades den 20 augusti 2007.

Mats Dillén
Generaldirektör

Innehåll

Sammanfattning	7
Internationell konjunkturutveckling	15
Tillväxtekonomier	19
USA	20
Japan.....	22
Euroområdet.....	23
Övriga Europa	25
Finansmarknaderna	35
Penningpolitik och räntor	35
Växelkurser.....	39
Aktiemarknaden.....	40
BNP och efterfrågan	45
Hushållens konsumtionsutgifter	47
Offentlig konsumtion	53
Fasta bruttoinvesteringar.....	54
Lager.....	57
Export	62
Import	65
Export- och importpriser samt bytesbalans.....	67
Produktion och arbetsmarknad	71
Produktion, produktivitet och arbetade timmar.....	72
Efterfrågan på arbetskraft.....	85
Arbetskraftsutbud och arbetslöshet	94
Resursutnyttjande	95
Löner, vinster och priser.....	99
Löner och arbetskostnader	100
Priser, produktionskostnader och vinstandelar	104
Inflation	108
Offentliga finanser.....	111
Budgetpolitiska mål och finanspolitikens inriktning.....	113
Offentliga sektorns inkomster.....	118
Offentliga sektorns utgifter.....	120
Finansiellt sparande i den offentliga sektorns delsektorer.....	124
Prognosjämförelse	129
Den internationella utvecklingen	130
Utvecklingen i Sverige	131

FAKTA OCH FÖRDJUPNING

Fallande produktivitetstillväxt i euroområdet	28
Konjunkturinstitutets reporäntebedömning	42
Hushållens sparande och måtten på sparkvoten	51
Petroleumprodukter – en viktig exportvara med mindre betydelse i den svenska ekonomin..	59
Produktivitetsanalys – en central uppgift för den stabiliseringspolitiska bedömningen	76
Bredare definition av arbetslösheten	88
Arbetslöshetsdefinition	89
Jobbskatteavdraget ger högre utbyte av arbete från och med 2007	92

Sammanfattning

Svensk BNP växer med 3,5 procent 2007, 3,8 procent 2008 och 3,1 procent 2009. Hushållens konsumtion spelar en allt viktigare roll för tillväxten samtidigt som investeringstillväxten dämpas. Sysselsättningen fortsätter att öka i rask takt och arbetslösheten sjunker. Den allt stramare arbetsmarknaden och högre löneökningar ökar inflationstrycket och Riksbanken förväntas höja räntan till 4,75 procent 2008. De offentliga finanserna är starka och de offentliga utgifterna understiger 50 procent av BNP 2009. Mot bakgrund av det stigande resursutnyttjandet bör regeringen undvika att finanspolitiken blir ytterligare expansiv 2008.

FORTSATT STARK GLOBAL TILLVÄXT TROTS TURBULENS PÅ FINANSMARKNADERNA

Världsekonomin fortsätter att växa starkt samtidigt som penningpolitiken stramas åt på många håll. Den senaste tidens turbulens på finansmarknaderna bedöms klinga av och återverkningarna på den reala ekonomin blir små.

Den globala BNP-tillväxten blir i år 5,2 procent, vilket är något lägre än fjolårets rekordhöga tillväxt på 5,5 procent (se diagram 1). Den starka globala expansionen i år beror framför allt på den mycket höga tillväxten i Kina, men även euroområdet och Japan bidrar till konjunkturuppgången. BNP-tillväxten i USA på 2,0 procent i år är dock markant lägre än den trendmässiga tillväxten. Den främsta anledningen till den dämpade tillväxten i USA är ett generellt sett svagt första kvartal och fallande bostadsinvesteringar.

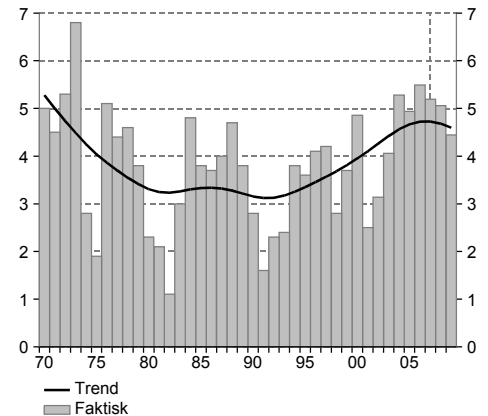
Under de kommande två åren dämpas den globala tillväxten något, främst till följd av en penningpolitisk åtstramning i stora delar av världsekonomin samt en cyklisk avmattning i företagens investeringar. Sammantaget blir den globala BNP-tillväxten 5,1 procent 2008 och 4,4 procent 2009.

Den starka globala tillväxten innebär att resursutnyttjandet stiger och att inflationstrycket ökar under de närmaste åren, bl.a. till följd av att lönerna ökar snabbare än tidigare i stora delar av världsekonomin. Uppgången i oljepriset första halvåret 2007 bidrar också till ett växande kostnadstryck. Under de närmaste åren väntas dock oljepriset falla tillbaka. Den främsta anledningen är att OPEC bedöms sträva efter att uppnå ett något lägre oljepris än det nuvarande genom anpassningar av produktionsvolymen (se diagram 2).

Det högre inflationstrycket innebär att ett antal centralbanker kommer att fortsätta att föra penningpolitiken i en åtstramande riktning. I euroområdet bedöms den europeiska centralbanken (ECB) successivt höja sin styrränta från nuvarande 4,00 procent till 4,75 procent i mitten av 2008 (se diagram 3). Även den japanska centralbanken förväntas höja sin styrränta under hösten. I USA är resursutnyttjandet för närvarande något ansträngt och

Diagram 1 Global BNP

Årlig procentuell förändring

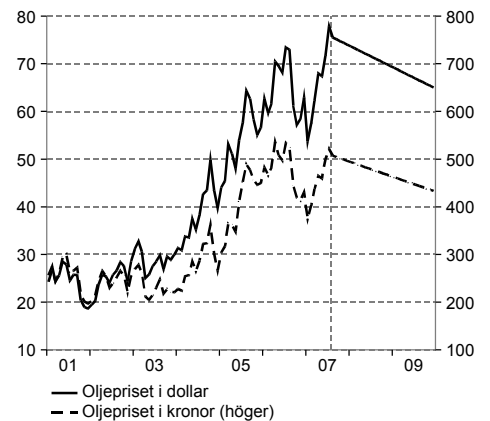

Anm. Trend beräknad med HP-filter.

Källor: IMF, OECD, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 2 Oljepris

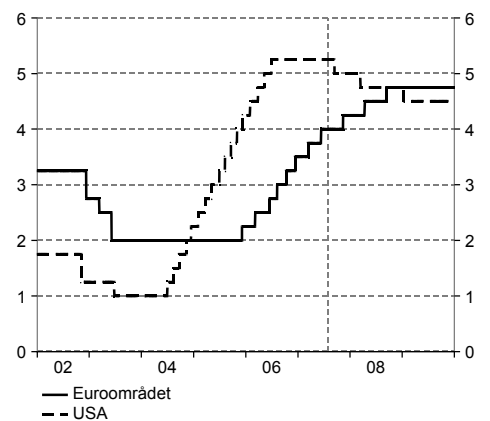
Brent dollar/fat respektive kronor/fat, månadsvärden

Källor: Reuters EcoWin, International Petroleum Exchange och Konjunkturinstitutet.

Diagram 3 Styrräntor

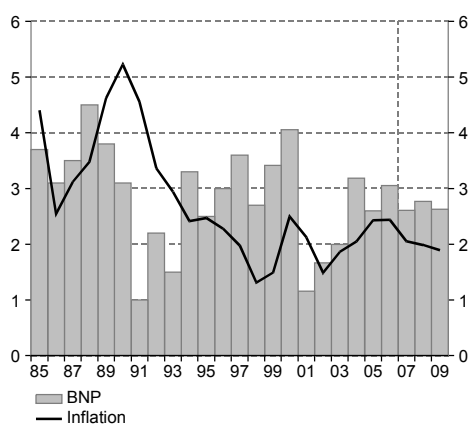
Procent, dagsvärden

Källor: Nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 4 BNP och KPI-inflation i OECD-området

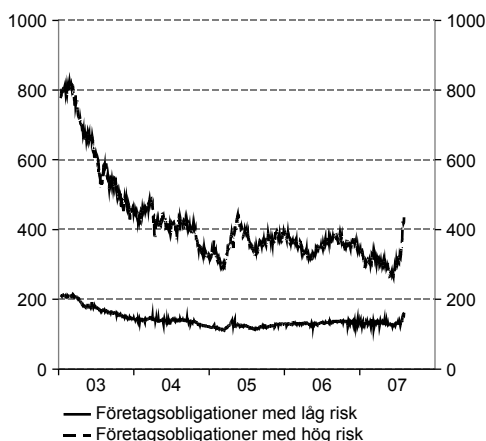
Årlig procentuell förändring respektive procent

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Diagram 5 Företagsobligationer, differens mot statsobligationsräntan

Räntepunkter, dagsvärden

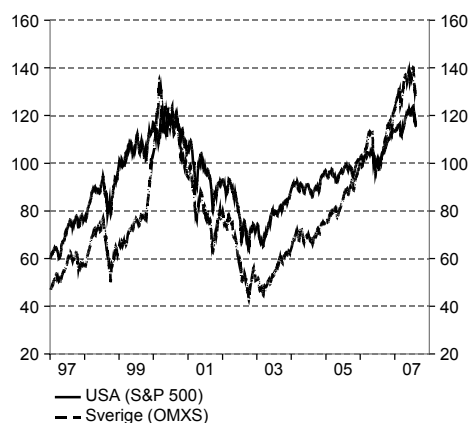

Anm. Standard and Poor's index för företagsobligationer med investment respektive speculative grade.

Källa: Standard and Poor.

Diagram 6 Börsutveckling i USA och Sverige

Index 2005-12-30=100, 5-dagars centrerat glidande medelvärde

Källa: Reuters EcoWin.

enhetsarbetskostnaden stiger förhållandevis snabbt. Ett något minskande resursutnyttjande och stigande arbetslöshet under de kommande åren innebär emellertid att inflationstrycket långsamt avtar. Oron på finansmarknaderna i augusti 2007 bidrog till att marknadens förväntningar ställde in sig på räntesänkningar från den amerikanska centralbankens (Fed) sida redan under hösten 2007. Fed har nyligen indikerat att riskerna för en sämre ekonomisk utveckling har ökat markant till följd av osäkerheten på finansmarknaderna. Fed bedöms därför sänka sin styrränta till 5,00 procent i september och därefter successivt vidare till 4,50 procent i början av 2009 (se diagram 3). Den amerikanska styrräntan kommer därmed att bli något lägre än styrräntan i euroområdet 2009.

Den penningpolitiska reaktionen på det växande inflationstrycket och fallande energipriser framöver innebär att inflationen inom OECD-området kommer att ligga kvar på en nivå runt 2 procent under prognosperioden (se diagram 4). Detta gäller även i flertalet större enskilda OECD-länder. Undantaget är Japan där ökningen i konsumentpriserna även under de kommande två åren förväntas bli mycket långsam.

På de finansiella marknaderna har obligationsräntorna varit volatila under sommaren 2007 till följd av osäkerheten kring den amerikanska konjunkturen och problemen på den amerikanska bolånemarknaden. Turbulensen har sitt ursprung i förluster hos en del amerikanska bolåneinstitut, men exponeringen mot dessa kreditförluster är spridd över världen. Kreditorerna har lett till ökade riskpremier på framför allt obligationer med hög risk (se diagram 5). Effekten på företagens och hushållens upplåningskostnader är dock hittills begränsade eftersom statsobligationsräntorna samtidigt har fallit. För mindre kreditvärdiga företag har dock upplåningskostnaden ökat markant. Den höjning av riskpremierna som hittills inträffat innebär en återgång till mer normala nivåer för prissättningen av kreditrisker.

Även börserna har på många håll i världen påverkats negativt av oron på de finansiella marknaderna (se diagram 6). I förhållande till den börsuppgång som ägt rum under de senaste åren är dock börsfallet litet och bedöms därför inte nämnvärt påverka hushållens konsumtion.

Den mest sannolika utvecklingen är att de nuvarande problemen på de finansiella marknaderna löses upp under ordnade former och får små återverkningar på den reala ekonomin. I det fall problemen på de finansiella marknaderna inte ebbat ut relativt snart, eller till och med tilltar i styrka med t.ex. kraftigt minskad kreditgivning och ännu högre riskpremier som följd, kommer dock världsekonomin att drabbas mera påtagligt.

KONSUMTIONEN – KÄLLA TILL FORTSATT STARK BNP-TILLVÄXT I SVERIGE

BNP-tillväxten i Sverige blir fortsatt hög 2007–2009 och överstiger något den potentiella BNP-tillväxten under samtliga pro-

gnosår. Sammantaget ökar BNP med 3,5 procent 2007, 3,8 procent 2008 och 3,1 procent 2009 (se diagram 7). Korrigerat för variationer i antalet arbetsdagar mellan åren, vilket bättre avspeglar konjunkturutvecklingen, blir BNP-tillväxten 3,7 procent i år och 3,6 procent 2008 och 3,1 procent 2009.

I år växer den inhemska efterfrågan snabbare än i fjol, framför allt till följd av en mycket stark investeringstillväxt. Utvecklingen av den inhemska efterfrågan fortsätter att vara stark under prognosperioden men dämpas successivt framöver. Samtidigt förväntas hushållens konsumtion gradvis spela en allt viktigare roll för efterfrågetillväxten medan investeringarnas bidrag minskar (se diagram 8).

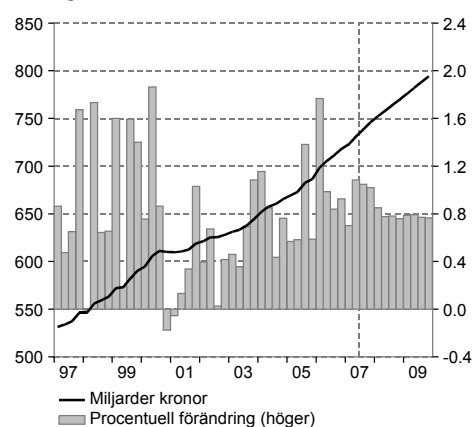
Förutsättningarna för en stark utveckling av hushållens konsumtion är för närvarande utomordentligt goda. En snabb ökning av antalet arbetade timmar, högre löneökningar samt beslutade och aviserade skattesänkningar (främst det s.k. jobbskatteavdraget) bidrar till att hushållens reala disponibla inkomster växer med ca 11 procent från 2006 till 2009, varav omkring hälften uppkommer i år (se diagram 9). En uppväxling av hushållens konsumtionstillväxt har dock hittills låtit vänta på sig. Trots den mycket starka inkomstökningen steg hushållens konsumtionsutgifter med måttliga 2,5 procent under det första halvåret jämfört med samma period i fjol. Eftersom hushållen rimligen bör betrakta merparten av inkomstökningarna som permanenta, och eftersom hushållens nettoförmögenhet har ökat starkt under de senaste åren, tyder den måttliga konsumtionsutvecklingen på en överraskande tröghet i anpassningen av konsumtionsutgifterna till inkomstutvecklingen. Till följd av det svaga första halvåret i år uppgår konsumtionstillväxten till måttliga 3,0 procent i år, vilket innebär att hushållens sparkvot tillfälligt ökar till hela 10,5 procent i år. Konsumtionstillväxten uppgår till hela 4,0 procent 2008 och 3,9 procent 2009, vilket innebär att hushållens sparkvot faller tillbaka till 8,4 procent 2009.

Investeringarna steg under det första halvåret med nästan 11 procent jämfört med samma period i fjol. De senaste årens snabba investeringsuppgång bidrar till att minska industrins problem med bristande produktionskapacitet (se diagram 10). Tillsammans med stigande finansieringskostnader framöver leder det minskade investeringsbehovet till en successiv avmattning i investeringstillväxten.

Efter en stark avslutning 2006 har varuexporten utvecklats svagt det första halvåret i år. Bristande produktionskapacitet kan till en del förklara den svaga utvecklingen, bl.a. för exporten av lastbilar och vissa råvaror. Samtidigt som varuexporten utvecklades svagt ökade tjänsteexporten med hela 12 procent det första halvåret i år jämfört med motsvarande period i fjol. Under hösten förväntas utvecklingen av tjänsteexporten dämpas samtidigt som varuexporten stiger snabbare. För helåret stannar exporttillväxten på 5,8 procent. Under de två kommande åren växer exporten i takt med marknaden för svensk export på drygt 6 procent per år (se diagram 11) Trots att importen i år har ut-

Diagram 7 BNP till marknadspris

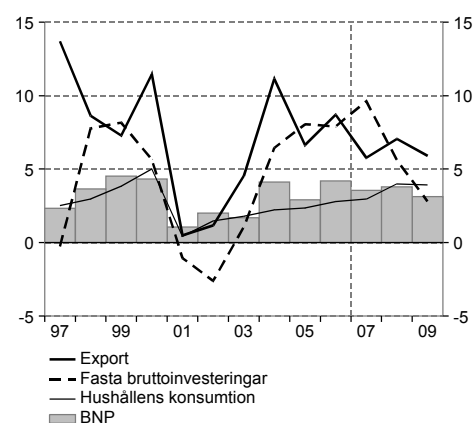
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 8 BNP och efterfrågan

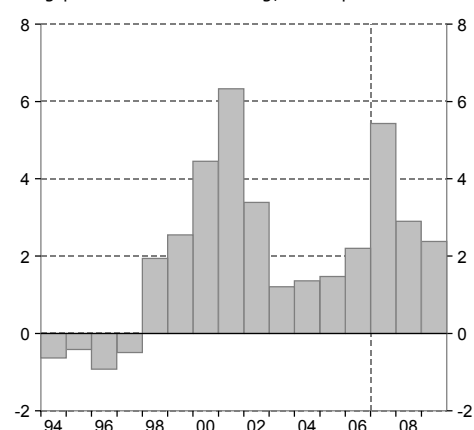
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

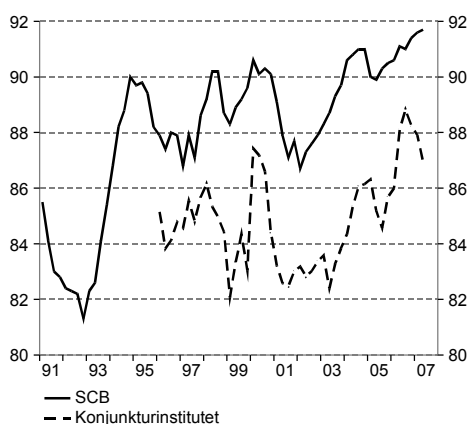
Diagram 9 Hushållens disponibla inkomster

Årlig procentuell förändring, fasta priser

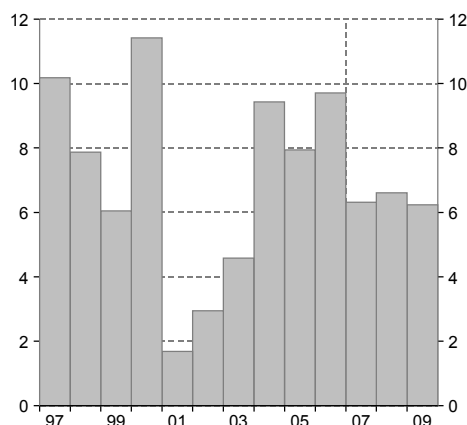
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 10 Industrins kapacitetsutnyttjande
Procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

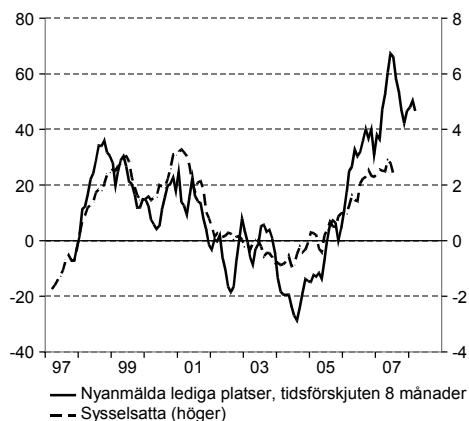
Diagram 11 Världsmarknadstillväxt
Årlig procentuell förändring

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Diagram 12 Nyanmälda lediga platser och antalet sysselsatta

Årlig procentuell förändring, 3-månaders glidande medelvärde

Anm. Nyanmälda lediga platser avser varaktighet med mer än tio dagar.

Källor: Ams och SCB.

vecklats något svagt i förhållande till den totala efterfrågan, innebär den svaga exporttillväxten i år att utrikeshandels bidrag till BNP-tillväxten kommer att bli negativt för första gången sedan 1998. Men bytesbalansen stiger trots detta ytterligare något till 7,0 procent som andel av BNP eftersom bytesförhållandet förbättras markant i år. Från och med nästa år återgår nettoexporten till att ge ett positivt bidrag till BNP-tillväxten och bytesbalansen fortsätter att stiga.

Tabell 1 Valda indikatorer

Årlig procentuell förändring respektive procent

	2005	2006	2007	2008	2009
BNP till marknadspris	2,9	4,2	3,5	3,8	3,1
BNP, kalenderkorrigerad	2,9	4,5	3,7	3,6	3,1
Real BNI per capita	1,8	3,9	3,3	3,2	2,5
Bytesbalans ¹	5,8	6,9	7,0	7,3	7,7
Sysselsättning	0,5	1,8	2,2	1,3	0,9
Sysselsättningsgrad ²	77,2	77,7	79,3	80,3	81,0
Arbetslöshet (ILO) ³	7,7	7,1	6,2	5,8	5,5
Arbetslöshet enl. tidigare definition ⁴	6,0	5,4	4,5	3,9	3,6
Arbetsmarknadsgap	-2,4	-1,6	0,2	0,7	0,9
Timlön i näringslivet (KL)	3,2	3,2	4,3	4,7	4,8
Arbetskostnad i näringslivet (NR) ⁵	3,0	2,3	5,5	5,1	5,4
Produktivitet i näringslivet ⁴	2,6	3,4	0,8	2,6	2,5
KPI	0,5	1,4	2,2	2,5	2,8
UND1X	0,8	1,2	1,2	1,8	2,0
Reporänta ⁶	1,50	3,00	4,00	4,75	4,75
Tioårig statsobligationsränta ⁶	3,4	3,6	4,5	4,7	4,9
Kronindex (KIX) ⁶	116,3	108,7	110,6	110,3	110,1
Offentligt finansiellt sparande ⁷	2,0	2,4	2,6	2,5	3,1
Konjunkturjusterat sparande ⁸	2,7	3,1	2,9	2,5	2,7

¹ Procent av BNP. ² Reguljär sysselsättning i procent av befolkningen 20–64 år.

³ Inkl. heltidsstuderande som sökt arbete. I procent av arbetskraften.

⁴ Exkl. heltidsstuderande som sökt arbete. I procent av arbetskraften.

⁵ Kalenderkorrigerad. ⁶ Vid årets slut. ⁷ Procent av BNP exkl. PPM.

⁸ Procent av potentiell BNP.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

ANTALET ARBETSTIMMAR ÖKAR REKORDSNABBT

Arbetsmarknaden utvecklades starkt i fjol. Sysselsättningen och antalet arbetade timmar ökade med 1,8 respektive 2,0 procent. I år förstärks utvecklingen på arbetsmarknaden ytterligare, vilket bl.a. indikeras av att antalet nyanmälda lediga platser har ökat snabbt under de senaste åren (se diagram 12) och att företagen redovisar mycket expansiva anställningsplaner i Konjunkturbarometern.

Att efterfrågan på arbetskraft växer snabbare i år jämfört med i fjol beror på att produktionen fortsätter att utvecklas starkt samtidigt som produktiviteten, dvs. produktionen per arbetad timme, utvecklas långsammare än tidigare (se diagram 13).

I den fas som konjunkturen för närvarande befinner sig i är det normalt att produktivitetstillväxten dämpas till följd av minskade möjligheter att effektivisera produktionen med befintlig

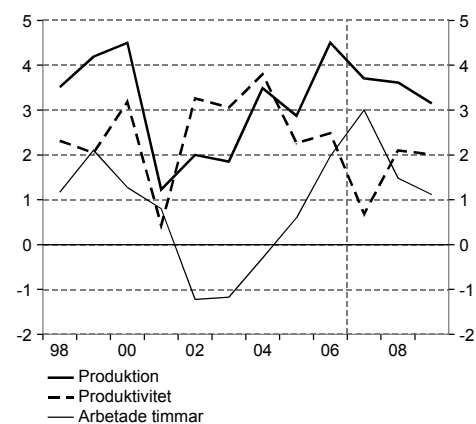
personal. Dessutom kan de personer som nu kommer in på arbetsmarknaden till följd av konjunkturuppgången eller regeringens jobbpolitik i genomsnitt förväntas ha en något lägre produktivitet jämfört med personer som varit sysselsatta en längre tid.

Nationalräkenskapernas preliminära utfall för det andra kvartalet 2007 innebär att produktivitetstillväxten i näringslivet blev 0,3 procent i kvartalstakt, vilket var en oväntat svag utveckling även med tanke på konjunkturläget. Den svaga produktivitetstillväxten det andra kvartalet innebär att bedömningen av den potentiella produktivitetsnivån skrivs ner något. Produktivitetstillväxten blir i år endast 0,8 procent i såväl näringslivet som i den totala ekonomin (se diagram 13). Den cykliska försvagningen av produktivitetstillväxten fortsätter under de kommande två prognosåren. Produktivitetstillväxten 2008 och 2009 blir i genomsnitt 2,5 procent per år i näringslivet och 2,1 procent för hela ekonomin, vilket är något lägre än den potentiella produktivitetstillväxten.

Den fortsatt starka BNP-tillväxten och den samtida nedväxlingen i produktivitetstillväxten innebär att tillväxten blir mera sysselsättningsintensiv och att antalet arbetstimmar i år kommer att öka med 3,0 procent. Detta är den starkaste ökningen sedan mätningarna påbörjades 1950. Sysselsättningen ökar dock något mindre, med 2,2 procent, eftersom medelarbetstiden per sysselsatt ökar med 0,8 procent som ett resultat av minskad sjukfrånvaro, slopat friår och minskad övrig frånvaro (se diagram 14). Sysselsättningen fortsätter att öka snabbt, om än i avtagande takt, även 2008 och 2009. Sammantaget ökar sysselsättningen med 197 000 personer från 2006 till 2009. Ökningstakten är starkast i näringslivet, i synnerhet i byggbranschen och vissa tjänstebranscher, men sysselsättningen ökar också i den offentliga sektorn.

Statistiska centralbyrån kommer i enlighet med regeringsbeslut under hösten 2007 att gå över till att redovisa arbetslösheten enligt FN-organet ILO:s internationellt jämförbara definition av arbetslösheten, som till skillnad från den tidigare definitionen även inkluderar arbetssökande heltidsstudierande. Konjunkturinstitutet kommer från och med denna prognos att redovisa arbetslösheten enligt denna definition.¹ I år beräknas arbetslösheten uppgå till 6,2 procent av arbetskraften (enligt den tidigare definitionen är arbetslösheten i år 4,5 procent), vilket t.ex. kan jämföras med en arbetslöshet i år i euroområdet på 6,9 procent och i USA på 4,6 procent. Den fortsatta starka sysselsättnings-tillväxten 2008 och 2009 bidrar till att minska arbetslösheten ytterligare till 5,8 procent 2008 och 5,5 procent 2009 (se diagram 15). Införandet av nya arbetsmarknadspolitiska utbildningsåtgärder påverkar inte ILO-arbetslöshetsmättet i samma utsträckning som det tidigare måttet eftersom deltagare i utbildningsåtgärder som söker arbete kommer att registreras som arbetslösa. Efter-

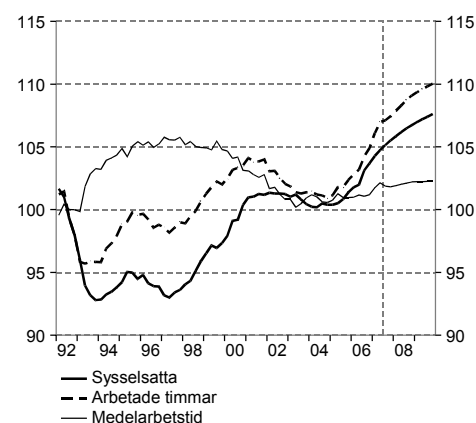
Diagram 13 Produktion, produktivitet och arbetade timmar för hela ekonomin
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 14 Sysselsatta, timmar och medelarbetstid

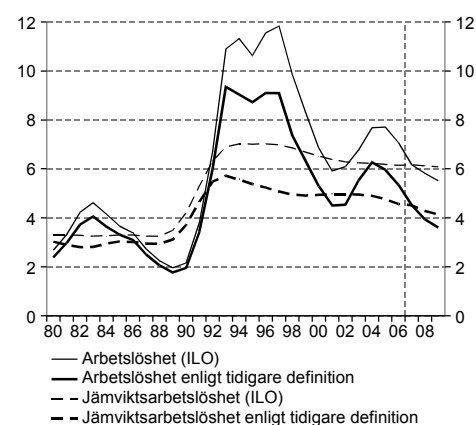
Index 1992=100, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 15 Arbetslöshet

Procent av respektive mått på arbetskraften

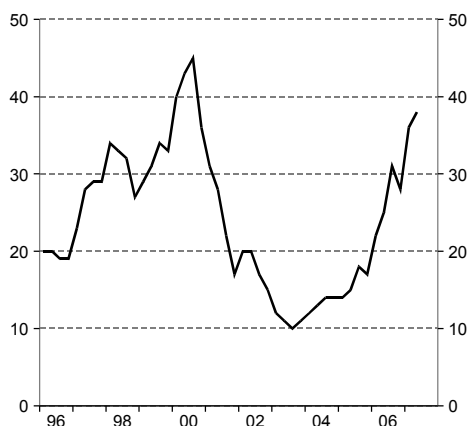

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

¹ Se även fördjupning "Bredare definition av arbetslösheten".

Diagram 16 Brist på arbetskraft i näringslivet

Andel företag, procent, kvartalsvärden

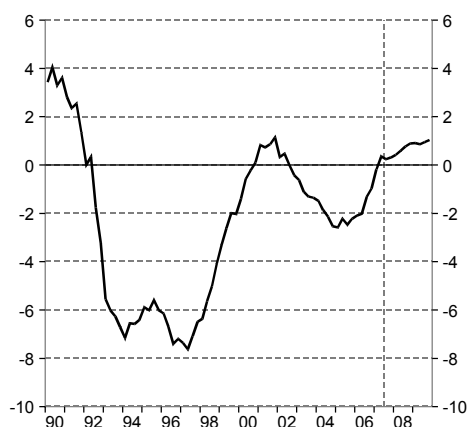

Anm. Sammanvägt mått baserat på branscher i Konjunkturbarometern.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 17 Arbetsmarknadsgap

Procent av potentiellt arbetade timmar, säsongrensade kvartalsvärden

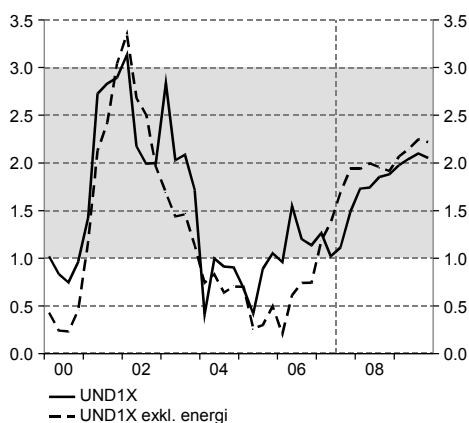

Anm. Arbetsmarknadsgapet är beräknat som arbetade timmars avvikelse från sin potentiella nivå.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 18 Konsumentpriser

Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Anm. Det gråa fältet anger Riksbankens inflationsmål på 2 procent, med ett toleransintervall på plus/minus 1 procentenhet.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

som antalet personer i arbetsmarknadspolitiska utbildningsåtgärder ökar kraftigt under de kommande två åren faller arbetslösheten därför inte lika mycket som den hade gjort enligt det tidigare måttet.

Resursutnyttjandet på arbetsmarknaden har ökat kontinuerligt under de senaste åren, vilket bl.a. syns i Konjunkturbarometerns frågor om brist på arbetskraft. Andelen företag som uppger att de har brist på arbetskraft har stigit sedan tredje kvartalet 2003 och närmar sig nu samma nivåer som under 1999 och 2000 (se diagram 16). Bristen på arbetskraft är mest påtaglig i byggbranschen och i delar av den privata tjänstesektorn.

Det s.k. arbetsmarknadsgapet, som mäter skillnaden mellan faktiskt antal arbetade timmar och potentiellt antal arbetade timmar, sammanfattar Konjunkturinstitutets bedömning av resursläget på arbetsmarknaden som helhet. Arbetsmarknadsgapet påverkas i princip inte av övergången till den nya definitionen av arbetslöshet. Den s.k. jämviktsarbetslösheten, dvs. den nivå på arbetslösheten som på sikt är förenlig med stabil inflation, behöver dock tekniskt justeras till följd av definitionsförändringen och beräknas i år uppgå till 6,2 procent av arbetskraften.

Arbetsmarknadsgapet visar att resursutnyttjandet är balanseerat i år (se diagram 17). Under de kommande två åren ökar resursutnyttjandet ytterligare och blir alltmer ansträngt. Bedömningen av arbetsmarknadsgapet är dock osäker eftersom de svenska erfarenheterna av ett högt resursutnyttjande under de senaste 15 åren är mycket begränsade. En annan osäkerhetsfaktor är i vilken omfattning och hur snabbt regeringens jobbpolitik påverkar utbudet av och efterfrågan på arbetskraft.

HÖGRE INFLATION

Inflationen, mätt med UND1X, har varit låg de senaste åren och uppgick i juli till 1,0 procent. Inflationstakten kommer dock att stiga relativt snabbt under det närmaste halvåret, varefter inflationsuppgången mattas av (se diagram 18). Den viktigaste förklaringen till inflationsuppgången är att arbetskostnaden per producerad enhet i näringslivet, som speglar det underliggande kostnadstrycket i ekonomin, utvecklas betydligt starkare 2007–2009 än det gjort de senaste fem åren (se diagram 19). Det beror dels på att lönerna ökar snabbare till följd av såväl centralt avtalade löneökningar som löneglidning, dels på att produktivitetstillväxten dämpas i näringslivet. Den mycket låga produktivitetstillväxten i år innebär att enhetsarbetskostnaden i näringslivet växer med hela 3,6 procent (exklusive effekten av den s.k. pensionspremierabatten). 2007–2009 kommer enhetsarbetskostnaden i genomsnitt öka med 2,8 procent per år, vilket överstiger den ökningstakt om 1,7 procent som på sikt är förenlig med Riksbankens mål på 2 procents inflation. Dessutom indikerar Konjunkturbarometern att en stigande andel företag väntas höja priserna under hösten, i synnerhet inom livsmedelsbranschen. Sammantaget medför detta att inflationen tar fart något tidigare

och blir något större än tidigare förutsett. En svag utveckling av energipriserna håller dock tillbaka UND1X-inflationen något. I år blir UND1X-inflationen 1,2 procent och stiger därefter till 1,8 procent 2008 och 2,0 procent 2009 (se diagram 18).

För att undvika ett allt för ansträngt resursutnyttjande och en allt för hög inflation längre fram måste Riksbanken fortsätta att höja reporäntan. Konjunkturinstitutets bedömning är att Riksbanken höjer reporäntan i två steg till 4,0 procent under hösten 2007, vilket ungefär är i linje med marknadsförväntningarna och Riksbankens egna bedömning i juni 2007 (se diagram 20). Repo-räntan höjs därefter i ytterligare tre steg upp till 4,75 procent under 2008 varefter den ligger kvar på 4,75 procent under hela 2009.

Konjunkturinstitutets beräkningar antyder att något snabbare höjningar av reporäntan än i prognosen det kommande året skulle leda till att inflationen blir något närmare 2 procent åren efter 2009, samtidigt som svängningarna i resursutnyttjandet blir något mindre.² Skillnaden är dock liten och osäkerheten i beräkningarna är stor.

STARKA OFFENTLIGA FINANSER TROTS EN NÅGOT EXPANSIV FINANSPOLITIK

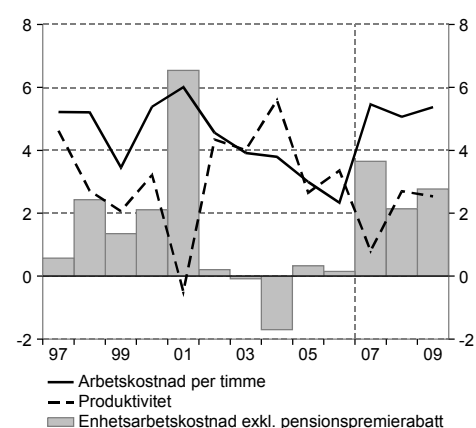
De offentliga finanserna är starka i förhållande till de uppsatta budgetpolitiska målen. Det s.k. överskottsmålet överskrider under prognosperioden. Den offentliga sektorns finansiella sparande ligger konstant omkring 2,5 procent av BNP 2006–2008 och ökar sedan till 3,1 procent av BNP 2009 vid hittills beslutade och aviserade finanspolitiska åtgärder, inklusive det aviserade förstärkta jobbskatteavdraget om ca 11 miljarder kronor, med en antagen finansiering på ca 5 miljarder kronor (se diagram 21). Förstärkningen av de offentliga finanserna i slutet av prognosperioden förklaras av en uppgång i statens sparande. Sparandet i pensionssystemet minskar från 2006 till 2009 beroende på ett högre inflöde av ålderspensionärer och att en stark löneutveckling leder till en större uppräknings av inkomstpensionen.

Beslutade eller aviserade inkomst- och utgiftsförändringar innebär, vid en statisk beräkning, att de offentliga finanserna sammantaget försvagas med ca 1,3 procent som andel av BNP 2007 och 2008. Trots budgetförsvagningen från beslutade och aviserade åtgärder ligger det offentliga överskottet kvar på en i princip oförändrad nivå 2007 och 2008. Det beror dels på att den starka konjunkturuppgången bidrar till en successiv förstärkning av de offentliga finanserna, dels på att minskade ohälsotal och regeringens sysselsättningspolitik, bl.a. jobbskatteavdraget, bedöms ge upphov till ett högre arbetsutbud, vilket stärker de offentliga finanserna.

Justerat för konjunkturutvecklingen minskar det finansiella sparandet i den offentliga sektorn från 3,1 procent 2006 till

Diagram 19 Enhetsarbetskostnad i näringslivet

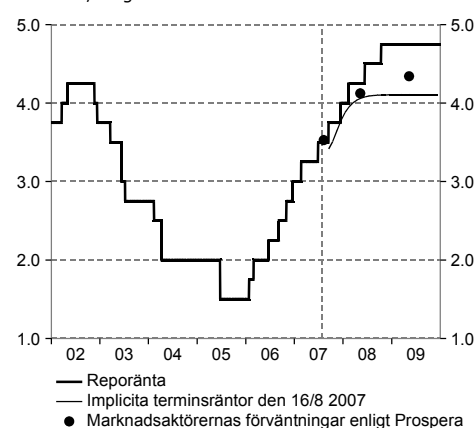
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 20 Reporäntan i Sverige

Procent, dagsvärden

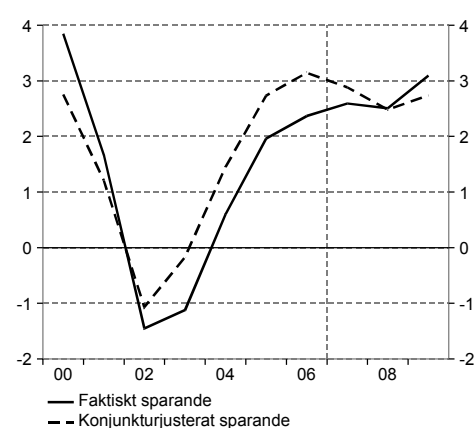

Anm. Enligt avkastningskurvan den 16/8 2007 och Prosperas mätning den 9/5 2007.

Källor: Riksbanken, Reuters, Prospera och Konjunkturinstitutet.

Diagram 21 Faktiskt och konjunkturjusterat finansiellt sparande

Procent av BNP respektive procent av potentiell BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

² Se fördjupning "Konjunkturinstitutets reporäntebedömning".

Diagram 22 Den offentliga sektorns utgifter

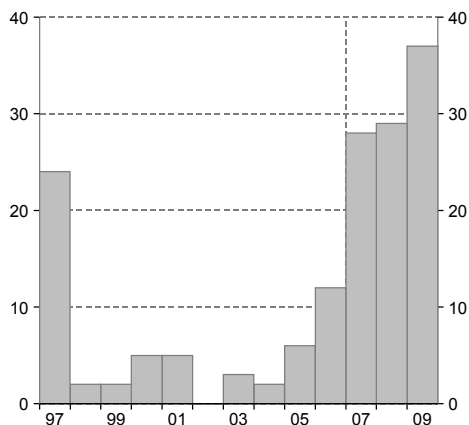
Procent av BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 23 Marginal till utgiftstaket

Miljarder kronor

Källor: Ekonomistyrningsverket och Konjunkturinstitutet.

2,5 procent som andel av BNP 2008 och växer sedan till 2,7 procent 2009 (se diagram 21). Att det konjunkturjusterade sparandet minskar 2007 och 2008 indikerar att finanspolitiken är något expansiv dessa båda år och därför bidrar till ett något högre resursutnyttjande.

Allt färre personer försörjs med sociala ersättningar, vilket håller tillbaka de offentliga utgifterna. Som andel av BNP blir de 2009 under 50 procent, vilket inte hänt sedan mitten av 1970-talet (se diagram 22)

I avvägningen mellan behovet att återföra överskottet i de offentliga finanserna till den målsatta nivån på 1 procent av BNP över en konjunkturcykel och behovet att stödja penningpolitikens mindre expansiva inriktning är det, såvitt nu kan bedömas, lämpligt att tillkommande åtgärder inte leder till att finanspolitiken blir än mer expansiv nästa år. Tillkommande åtgärder bör därför i normalfallet inte leda till en ytterligare försvagning av den offentliga sektorns finanser när hänsyn tagits till eventuella dynamiska effekter. Det aviserade andra steget i jobbskatteavdraget bör således finansieras med minskade utgifter eller höjda skatter på andra områden, till den del som avdraget inte ger upphov till varaktigt förbättrade offentliga finanser i form av till exempel högre inkomstskatter eller lägre utgifter för sociala ersättningar.

Budgeringsmarginalerna under utgiftstaken är för närvarande större än vad som kan motiveras av behovet att marginalerna ska rymma normala konjunkturella variationer i arbetslöshetsrelaterade utgifter och andra automatiska stabilisatorer på budgetens utgiftssida. För att även utgiftsutvecklingen ska bidra till ett balanserat resursutnyttjande bör budgeringsmarginalerna endast användas till utgiftsökningar som följer av en oväntad försvagning av konjunkturen, om det är regeringens och riksdagens avsikt att minska det samlade skatteuttaget.

NYTT SEDAN FÖRRA PROGNOSEN

- Högre tillväxt utanför OECD
- Oljepriset justeras upp
- Antal arbetade timmar revideras upp
- Något högre inflation 2007
- Något snabbare höjning av reporäntan

Internationell konjunkturutveckling

Den globala ekonomin är inne i sin starkaste fas sedan början av 1970-talet. Företagens investeringar i produktionskapacitet dämpas framöver, vilket bromsar den globala tillväxten. BNP-tillväxten förblir dock hög under prognosperioden. Den globala resursutnyttjandet blir alltmer ansträngt, vilket bidrar till att inflationstrycker stiger. Därför fortsätter penningpolitiken att stramas åt i stora delar av den globala ekonomin.

Den globala ekonomin är inne i sin starkaste fas sedan början av 1970-talet, till stor del på grund av utvecklingen i Kina, Indien och en del andra tillväxtekonomier (se diagram 24 och diagram 25). 2006 växte global BNP med 5,5 procent, vilket är den högsta tillväxttakten sedan 1973.

Tillväxten förblir hög under prognosperioden. Bedömningen är att fundamentala faktorer talar för att såväl företag som hushåll är relativt väl rustade att stå emot den senaste tidens turbulens på de finansiella marknaderna. Ifall problemen på de finansiella marknaderna inte ebbar ut relativt snart, eller t.o.m. förvärras, kan dock även den reala ekonomin komma att drabbas (se avsnittet om risker nedan).

En allt stramare penningpolitik i stora delar av världsekonomin och kvardröjande effekter av den hittillsvarande åtstramningen i bl.a. USA bidrar dock till att tillväxten dämpas gradvis. Dämpningen sker på bred front. Av de större ekonomierna är det bara i USA, som befinner sig i en avmattningsfas, som tillväxten väntas bli högre 2008 och 2009 än i år. Sammantaget blir den globala BNP-tillväxten 5,2 procent i år, 5,1 procent 2008 och 4,4 procent 2009.

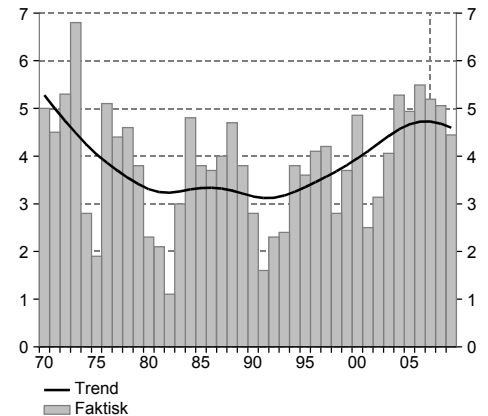
Bakom nedväxlingen ligger framför allt en dämpning av investeringstillväxten. Det cykliska uppsvinget i maskininvesteringarna bedöms i stort sett vara över i stora delar av världsekonomin och överlag kommer arbetskraftskostnaderna för företagen att öka snabbare, liksom finansieringskostnaderna. Räntorna på statsobligationer väntas stiga. Samtidigt har de historiskt låga skillnaderna mellan räntor på statsobligationer och företagsobligationer stigit, vilket ökar företagens upplåningskostnader något ytterligare (se sid. 35, kapitlet Finansmarknaderna). Man bör dock komma ihåg att ränteuppgången sker från nedpressade nivåer.

Investeringstillväxten i flertalet tillväxtekonomier bromsas framöver. Exempelvis i Kina väntas bl.a. myndigheternas åtgärder att medföra en dämpning av den i dag mycket höga investeringstillväxten.

I OECD-området fortsatte tillväxten i de totala fasta bruttoinvesteringarna att sjunka det första kvartalet i år (se diagram 26). Nedgången i maskininvesteringstillväxten väntas fortsätta. För de totala fasta bruttoinvesteringarna i OECD-området motverkas denna utveckling emellertid av att korrigeringen i den amerikanska bostadssektorn ebbar ut.

Diagram 24 Global BNP

Årlig procentuell förändring

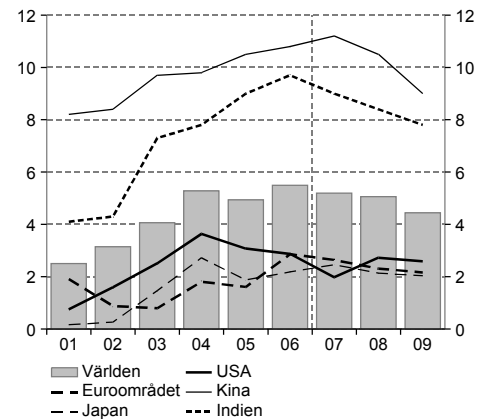

Anm. Trend beräknad med HP-filter.

Källor: IMF, OECD, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 25 BNP i valda länder

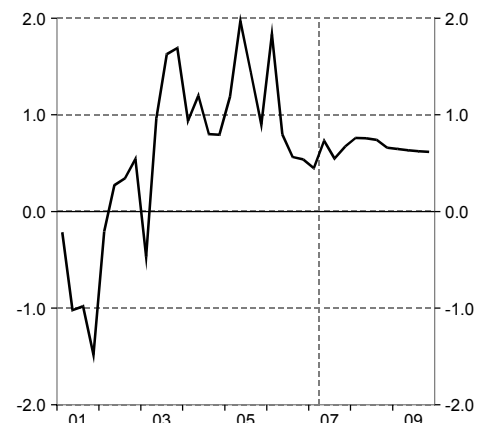
Årlig procentuell förändring

Källor: IMF, OECD, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 26 Fasta bruttoinvesteringar i OECD

Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: IMF, OECD, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 27 Export i världen

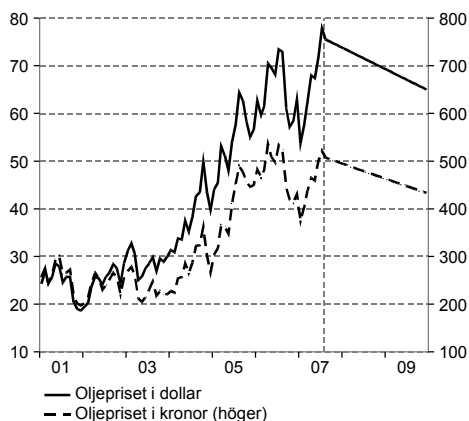
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källa: IMF.

Diagram 28 Oljepris

Brent dollar/fat respektive kronor/fat, månadsvärden

Källor: Reuters EcoWin, International Petroleum Exchange och Konjunkturinstitutet.

Diagram 29 Realt oljepris i dagens penningvärde

Index 2007-07-01=74, månadsvärden

Anm. Pris på WTI-olja deflaterad med konsumtionsvägd KPI för 14 OECD-länder i gemensam valuta.

Källor: Reuters EcoWin, International Petroleum Exchange, OECD, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

I stora delar av världsekonomin gynnas hushållen av en stigande sysselsättning. Därmed ökar lönerna snabbare och konsumtionen blir successivt en allt viktigare drivkraft för tillväxten i bl.a. euroområdet och Japan. I Kina väntas regeringens åtgärder för att stärka hushållens konsumtion att börja få effekt. I USA, å andra sidan, väntas hushållssparandet öka något framöver.

Hushållen gynnas även av en viss omläggning av finanspolitiken. Enligt OECD:s bedömning var finanspolitiken i OECD-området stram både 2004, 2005 och 2006. Åtstramningen var störst i Nederländerna och i Japan. Men även i Tyskland, flertalet av de nordiska länderna och i USA var åtstramningen förhållandevis stor. Såväl i år som 2008 och 2009 väntas finanspolitiken i OECD-området som helhet bli i stort sett neutral. Finanspolitikens inriktning väntas inte skilja sig åt dramatiskt mellan de olika länderna, men i exempelvis Danmark, Spanien och Nederländerna väntas den bli expansiv, medan den blir åtstramande i t.ex. Italien, Portugal och Storbritannien.

Den stigande konsumtionstillväxten i världen kompenserar dock inte fullt ut för försvagningen av investeringskonjunkturen och den globala BNP-tillväxten dämpas därför något de kommande åren.

Världshandelstillväxten uppgick till 6,1 procent första kvartalet i år jämfört med första kvartalet i fjol (se diagram 27). Det är den lägsta siffran sedan det tredje kvartalet 2003. Bedömningen är att tillväxten i världshandeln ökar till 7-8 procent framöver.

OPEC PRESSAR UPP OLJEPRISET

Oljepriset har stigit mer eller mindre kontinuerligt hittills under 2007. Genomsnittspriset för ett fat Brent nordsjöolja var i juli 78 dollar, vilket är den högsta månadsnoteringen någonsin. Då dollarn samtidigt var svag i juli var oljepriset uttryckt i svenska kronor dock något lägre än i juli 2006 (se diagram 28). Den svaga dollarkursen innebär även att det reala oljepriset var något lägre i juli 2007 än i juli 2006 (se diagram 29)

Uppgången i oljepriset under 2007 beror på att den globala oljeförbrukningen har varit relativt hög i kombination med att OPEC sedan hösten 2006 har dragit ner sin produktion av råolja med ca 3 procent. Under första halvåret 2007 har tillförseln av olja varit i princip lika stor som förbrukningen och oljelagren, som normalt växer säsongsmässigt under första halvåret, har i år därför varit oförändrade. De säsongsmässigt låga oljelagren har drivit upp riskpremien i priset. Dessutom har politisk osäkerhet i viktiga producentländer, som t.ex. Nigeria, bidragit till att pressa upp riskpremien.

På kort sikt är möjligheterna att ersätta oljeprodukter med andra energislag mycket begränsade. Den starka BNP-tillväxten innebär därmed att även förbrukningen av olja är hög, det höga priset till trots. Förbrukningen av olja väntas fortsätta att växa i stabil takt de kommande åren, understödd av en snabb global tillväxt. Oljeförbrukningen inom OECD föll med 0,9 procent

2006. Nedgången var dock i första hand relaterad till att vintern i stora delar av OECD var varmare än normalt, snarare än till det höga oljepriset. Vid normalt väder de kommande åren kommer förbrukningen av olja i OECD att öka. I kombination med en fortsatt hög ökning av oljeförbrukningen i länder utanför OECD bedöms den globala oljeförbrukningen öka med ca 2 procent per år fram till och med 2009 (se diagram 30).

Utvecklingen av oljepriset hittills under 2007 indikerar att OPEC kan påverka priset genom beslut om att begränsa produktionen. Det är första gången på många år som OPEC:s nerdragningsbeslut verkar ha haft en tydlig effekt på priset, vilket indikerar att besluten denna gång också efterlevs i praktiken. Den globala oljeförbrukningen bedöms kommande år växa snabbare än den totala produktionen av olja utanför OPEC. Behovet av olja från OPEC ökar därmed. Under förutsättning att den globala efterfrågan inte försvagas måste en bedömning av det framtida priset därför innefatta en bedömning av OPEC:s strategi. OPEC har inget officiellt mål för oljepriset. På grundval av OPEC:s agerande det senaste året bedöms dock OPEC sikta på ett pris omkring 60 dollar per fat. I reala termer är detta ett mycket högre pris än under 1990-talet.

Oljepriset bedöms därför falla något de kommande åren. Vid utgången av 2009 blir priset på ett fat olja 65 dollar per fat. Under antagande om gradvis anpassning blir priset i december 2007 och 2008, 74 respektive 70 dollar per fat.

INFLATIONEN DÄMPAS TROTS STIGANDE RESURSU NYTTJANDE

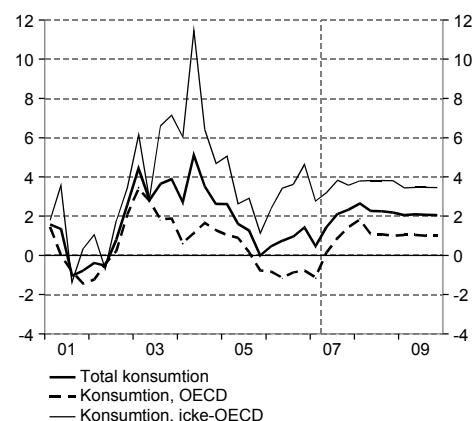
Trots de senaste årens starka globala tillväxt och stigande oljepris, har inflationen i världsekonomin varit förhållandevis låg. I tillväxtekonomierna har inflationen i genomsnitt legat på ca 5 procent de senaste åren, vilket är en historiskt låg nivå.

I OECD-området har inflationen exklusive energi och livsmedel stigit gradvis de senaste 18 månaderna. I januari 2006 var inflationen exklusive energi och livsmedel 1,6 procent. I juni i år hade den stigit till 2,0 procent (se diagram 31). Utvecklingen av den totala inflationen har varit mer volatil, men trenden under de senaste 18 månaderna har varit nedåtgående. I juni i år var inflationen 2,2 procent, en procentenhet lägre än i juni förra året.

Det globala resursutnyttjandet bedöms vara något ansträngt och kommer att fortsätta att stiga ytterligare något i år och nästa år. Detta bidrar till att inflationstrycket stiger. I stora delar av den globala ekonomin fortsätter därmed den penningpolitiska åtstramningen, vilket är en av anledningarna till att global BNP 2009 för första gången på sex år växer långsammare än den trendmässiga tillväxttakten (se diagram 24). Man ska dock komma ihåg att trendtillväxten har stigit markant under det senaste decenniet och den globala BNP-tillväxten 2009 är hög ur ett historiskt perspektiv.

Diagram 30 Oljeförbrukning

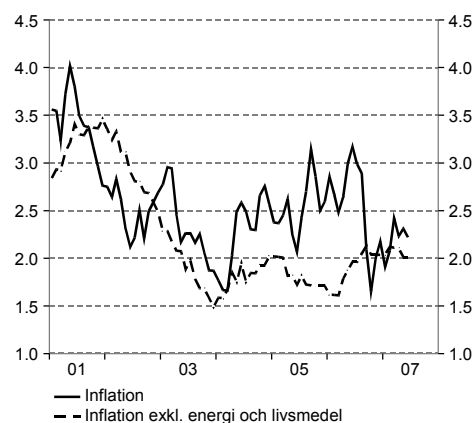
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

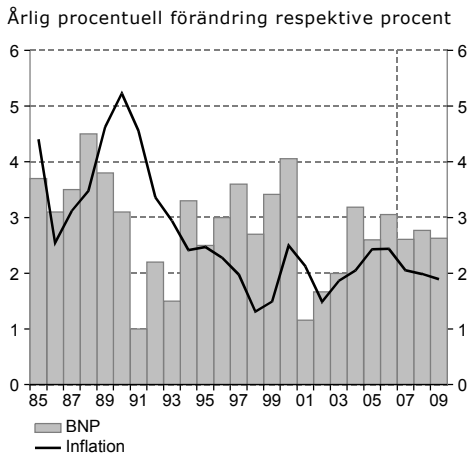
Källor: International Energy Agency (IEA) och Konjunkturinstitutet.

Diagram 31 Inflationen i OECD

Procent, månadsvärden

Källa: OECD.

Diagram 32 BNP och inflation i OECD-området

Anm. Inflation avser KPI för OECD exkl. Australien, Island, Korea, Mexiko, Nya Zeeland, Polen, Slovakien, Tjeckien, Turkiet och Ungern. KPI för EU-länderna avser harmoniserade KPI, HIKP.

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Trots att penningpolitiken stramas åt på många håll i världen fortsätter resursutnyttjandet att stiga ännu ett tag. Ändå faller inflationen i stora delar av världsekonomin tillbaka något framöver. Anledningen är främst att bidraget till inflationen från energipriserna sjunker. Att förtroendet för centralbankernas penningpolitik generellt sett är högt, vilket medför väl förankrade inflationsförväntningar, är också ett viktigt inslag. Nedgången i inflationen blir dock måttlig, såväl i OECD-området (se diagram 32), som i tillväxtekonomierna.

DEN INTERNATIONELLA RISKBILDEN

De fortsatt stora sparandeobalanserna i den globala ekonomin utgör en osäkerhetsfaktor. Risken finns att den ökning av det amerikanska sparandet, som förr eller senare inträffar, kommer betydligt snabbare än prognostiserat. Ett sådant scenario skulle kunna utlösas av en hastig ökning av hushållssparandet i USA, exempelvis till följd av fallande aktie- eller huspriser.

Risken för en sådan utveckling har ökat i och med den senaste tidens finansiella turbulens. Problemen har sitt ursprung i förluster hos en del amerikanska bolåneinstitut, men exponeringen mot dessa kreditförluster är spridd över hela världen. Förutom amerikanska har även europeiska finansiella aktörer redovisat betydande förluster och osäkerheten om var ytterligare kreditförluster döljer sig är stor. Ifall problemen skulle förvärras ytterligare och medföra kraftigt minskad kreditgivning och försämrade hushållens och företagens förtroende världen över, skulle det kunna få negativa effekter på såväl tillgångspriser som den reala ekonomiska utvecklingen.

Även om problemen på finansmarknaderna är ett globalt snarare än ett amerikanskt fenomen, bedöms riskerna för den reala ekonomin vara större i USA än i de flesta andra ekonomier. För det första bedöms risken för ett husprisfall vara större i USA. För det andra är hushållens efterfrågan i USA relativt känslig för fallande hus- eller aktiepriser, då hushållens konsumtion under senare år till en väsentlig del har understötts av stigande tillgångspriser. Samtidigt är hushållens sparkvot väldigt låg, vilket ökar konsumtionens känslighet för tillgångsprisförändringar. Övriga länder skulle dock påverkas av en lägre importefterfrågan i USA. Dessutom skulle fallande priser på finansiella tillgångar i USA snabbt smitta av sig på andra delar av världen. Sammantaget skulle såväl den amerikanska som den globala tillväxten under en tid kunna bli väsentligt lägre än den prognostiserade utvecklingen.

Den fortsatta utvecklingen i Kina är svårbedömd. Kinas höga tillväxt möjliggörs i stor utsträckning av att kapitalstocken ökar snabbt genom mycket höga investeringar. Förr eller senare är det dock sannolikt att investeringstillväxten sjunker och att kapitalstocken därmed växer långsammare. En annan osäkerhetsfaktor är de kinesiska hushållens konsumtion. En snabbare konsumtionstillväxt kan vända det kinesiska bytesbalansöverskottet till

ett underskott. En sådan utveckling skulle driva på den globala tillväxten, spä på prisökningarna och därmed höja den globala räntenivån. Samtidigt skulle ett sådant scenario kunna innefatta en mer gynnsam upplösning av de ovan nämnda sparandeobalanserna.

Tabell 2 BNP och KPI i världen

Årlig procentuell förändring

	BNP				KPI			
	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009
USA	2,9	2,0	2,7	2,6	3,2	2,6	2,4	2,2
Kanada	2,8	2,5	2,9	2,9	2,0	2,3	2,2	2,0
Japan	2,2	2,5	2,1	2,0	0,2	-0,1	0,4	0,5
Danmark	3,5	2,1	1,9	1,6	1,9	2,0	2,2	2,1
Norge	2,8	3,0	3,0	2,4	2,3	1,0	2,3	2,2
Euroområdet	2,9	2,6	2,3	2,2	2,2	2,0	1,9	1,9
Finland	4,9	4,3	2,9	2,6	1,3	1,5	1,8	1,9
Tyskland	3,0	2,7	2,2	1,8	1,8	2,0	1,5	1,6
Frankrike	2,2	1,8	2,2	2,2	1,9	1,5	1,7	1,8
Italien	1,9	1,9	1,6	1,6	2,2	1,9	2,0	2,0
Storbritannien	2,8	2,9	2,6	2,4	2,3	2,7	2,3	2,0
EU	3,0	2,8	2,5	2,3	2,2	2,2	2,1	2,1
OECD	3,1	2,6	2,8	2,6	2,5	2,3	2,1	2,0
Indien	9,7	9,0	8,4	7,8	5,8	6,4	4,6	4,5
Kina	10,8	11,2	10,5	9,0	1,5	3,5	3,2	2,7
Latinamerika	5,5	5,0	4,4	3,5	5,6	5,2	5,2	5,0
Världen	5,5	5,2	5,1	4,4				

Anm. BNP-siffrorna är kalenderjusterade. KPI för EU-länder avser harmoniserade KPI (HIKP).

Källor: IMF, OECD, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Tillväxtekonomier

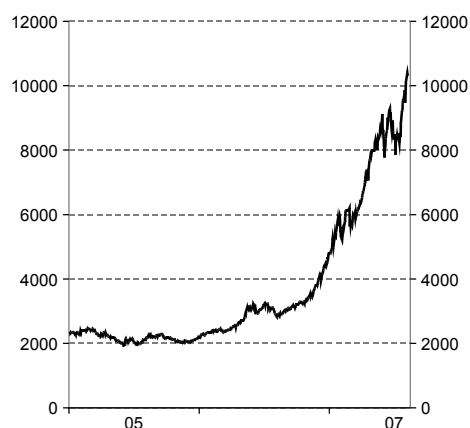
STARK EXPANSION I KINA

Kinas ekonomi fortsätter att expandera mycket snabbt. Efter att ha vuxit med 10,8 procent 2006 steg BNP de två första kvartalen i år med 11,1 procent respektive 11,9 procent jämfört med motsvarande period 2006. Exporten och investeringarna fortsatte att vara de främsta drivkrafterna för tillväxten.

Investeringsakten var emellertid något lägre första halvåret i år än under motsvarande period 2006. Detta beror delvis på myndigheternas åtstrammingsåtgärder. Överhettningstendenser kunde observeras bland annat i fastighets-, byggnads-, stål- och energisektorn. Exportökningen var däremot högre första halvåret i år och fortsatte att överstiga importtillväxten, vilket gav upphov till ett ökande handelsöverskott. Kinas valutaserv uppgick i början av 2007 till ca 1100 miljarder dollar, vilket motsvarar ca 40 procent av BNP 2006. Ett halvår senare hade reserverna stigit till ca 50 procent av 2006 års BNP.

Diagram 33 Shanghai-börsens utveckling

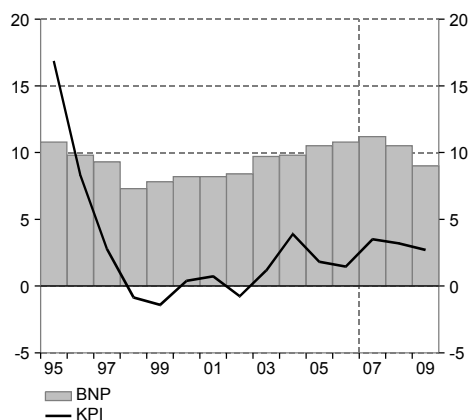
Index, dagsvärden

Källa: Reuters.

Diagram 34 BNP och inflation i Kina

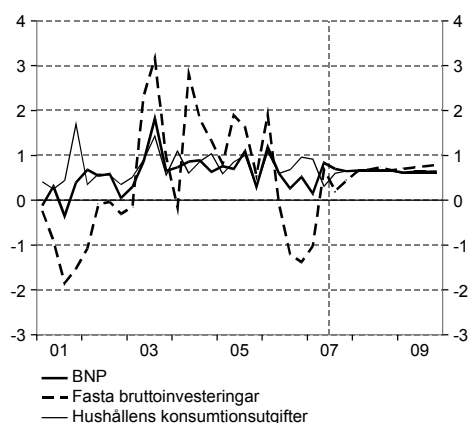
Årlig procentuell förändring respektive procent

Källor: IMF, National Bureau of Statistics, China och Konjunkturinstitutet.

Diagram 35 BNP och efterfrågan i USA

Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Bureau of Economic Analysis och Konjunkturinstitutet.

Den snabba tillväxten i ekonomin har bidragit till en stark vinstutveckling hos företagen, vilket i sin tur har medfört att de kinesiska börserna har stigit kraftigt de senaste åren (se diagram 33). Shanghai-börsen har till exempel stigit med ca 370 procent sedan början av 2006 till mitten av augusti 2007. Efterfrågan på aktier från bl.a. hushållen har ökat snabbt, delvis därför att den starka börsutvecklingen har överträffat avkastningen på bank-sparandet med råge. Den kinesiska centralbanken har försökt kyla ner ekonomin genom räntehöjningar och ökade kassakrav för bankerna. I augusti höjde centralbanken för fjärde gången i år styrräntan, den ettåriga yuanlåneräntan, vilken därmed stigit till 7,02 procent. Effekterna på aktiemarknaden torde emellertid bli måttliga.

I februari i år föll Shanghai-börsen kraftigt till följd av oro för introduktion av skatt på aktievinster, något som emellertid inte genomfördes. Raset påverkade även ett antal andra börser i omvärlden. Sedan dess har däremot de relativt stora svängningarna på de kinesiska börserna knappt givit några återverkningar på de globala börserna.

BNP-tillväxten dämpas något framöver. BNP stiger i år med 11,2 procent, vilket är den högsta tillväxttakten på 13 år (se diagram 34). 2008 dämpas tillväxten till 10,5 procent och 2009 till 9,0 procent. Investerings takten avtar något. Exportökningen blir fortfarande mycket stark till följd av de konkurrenskraftiga priserna. Dessutom ökar hushållens konsumtion lite snabbare till följd av myndigheternas fortsatta åtgärder (t.ex. lägre skatter och ökade transfereringar) för att höja levnadsstandarden på främst landsbygden. Konsumentpriserna har stigit påtagligt den sista tiden, framför allt livsmedelspriserna, och i år väntas inflationen uppgå till 3,5 procent. Eftersom uppgången delvis beror på tillfälliga produktionsstörningar dämpas inflationen framöver till 3,2 procent 2008 och till 2,7 procent 2009.

USA

SVAG BOSTADSMARKNAD BROMSAR TILLVÄXTEN DET NÄRMASTE ÅRET

Efter ett svagt första kvartal steg tillväxten i USA enligt preliminär statistik till 0,8 procent det andra kvartalet i år (se diagram 35). Investeringarna hade en stark tillväxt, främst näringslivets bygg- och anläggningsinvesteringar. Även exporten tog fart och eftersom importen utvecklades svagt gav utrikeshandeln ett positivt bidrag till tillväxten. Konsumtionstillväxten var dock mycket svag bl.a. beroende på att prishöjningarna på bensin minskade hushållens köpkraft.

Bilden av de senaste årens utveckling har förändrats något efter den senaste revisionen av BNP-data. BNP-tillväxten reviderades i genomsnitt ner med 0,3 procentenheter per år 2004–2006. Även produktivitetstillväxten reviderades ner en hel del.

Hushållens sparkvot har varit positiv under perioden, även om den har varit mycket låg, och inte negativ som tidigare statistik visat.

Indikatorerna för det tredje kvartalet är blandade. Inköpschefsindex i såväl tillverkningsindustrin som i servicesektorn föll tillbaka något i juli men nivåerna indikerar att företagen är fortsatt ganska optimistiska (se diagram 36). Lagren av osålda hus har stigit och byggloven har fallit, vilket indikerar att bostadsinvesteringarna fortsätter att falla det tredje kvartalet. Konsumentförtroende steg i juli, trots oron kring bostadsmarknaden, främst beroende på att arbetsmarknaden har utvecklats förhållandevis väl och att inkomsterna har stigit (se diagram 37). Arbetsmarknaden och inkomstutvecklingen fortsätter att utvecklas relativt starkt så den kraftiga försvagningen av konsumtionen andra kvartalet bedöms vara temporär. Konsumtionstillväxten stiger det tredje kvartalet, men förblir ändå under det historiska medelvärdet. Exporten utvecklas fortsatt starkt framöver främst mot bakgrund av den starka globala tillväxten. Sammantaget förväntas tillväxten falla något det tredje kvartalet till ca 0,7 procent, vilket är i linje med trendtillväxten, framför allt till följd av ett minskat bidrag från nettoexporten.

Under resten av prognosperioden växer konsumtionen långsammare än det historiska genomsnittet. Sysselsättningstillväxten dämpas och arbetslösheten stiger något. Även om sparkvoten har reviderats upp kraftigt för perioden 2004–2006 har den historiskt sett varit mycket låg. I juni i år uppgick sparkvoten till 0,6 procent. Hushållen ökar därför sitt sparande och sparkvoten når upp till drygt 1,5 procent mot slutet av 2009.

Bostadsinvesteringarna fortsätter att falla i år och första hälften av 2008. Därefter stabiliseras de och växer marginellt 2009. Investeringarna utanför bostadssektorn stöds av ett fortsatt högt kapacitetsutnyttjande, fortsatt höga vinster och en god omvärldstillväxt. Sammantaget faller investeringarna i år för att sedan öka under 2008 och 2009.

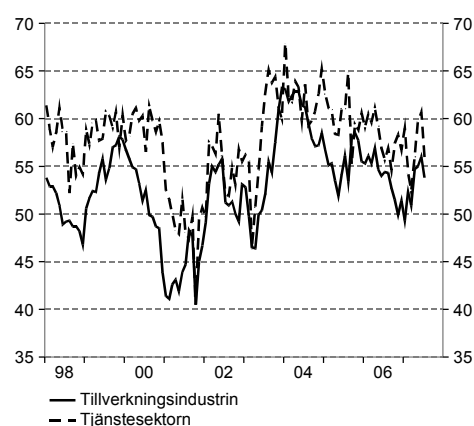
Snabb exporttillväxt kombinerat med långsammare tillväxt i importen bidrar till att bytesbalansunderskottet stabiliseras kring 6,0 procent som andel av BNP. Det federala budgetunderskottet minskade kraftigt 2006. Även 2007 minskar underskottet kraftigt till följd av ökade skatteintäkter. Samtidigt beror den fortsatta utvecklingen i hög utsträckning på vad som händer med militärutgifterna i Irak och Afghanistan.

Ekonomi växer med 2,0 procent 2007, 2,7 procent 2008 och 2,6 procent 2009. Uppväxlingen 2008 beror främst på att bostadsinvesteringarna då stabiliseras.

Resursutnyttjandet är för närvarande något ansträngt med en arbetslöshet som är något lägre än den nivå som bedöms vara förenlig med stabil inflation. Ett tecken på detta är att enhetsarbetskostnaden i näringslivet steg med drygt 4,5 procent det andra kvartalet i år jämfört med samma period i fjol (se diagram 38). Inflationen uppgick i juli till 2,4 procent, medan kärninflationen var något lägre (se diagram 39). Konsumtionsdeflatorn

Diagram 36 Inköpschefsindex (ISM) i USA

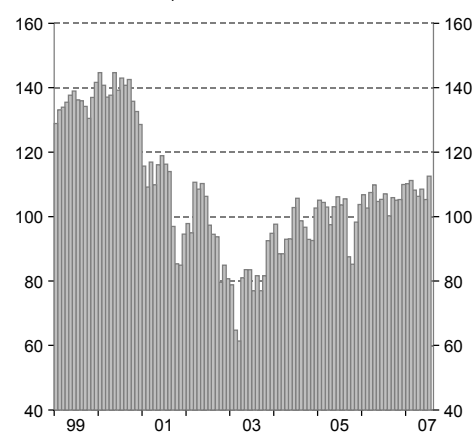
Index, månadsvärden

Källa: Institute for Supply Management.

Diagram 37 Konsumentförtroende i USA

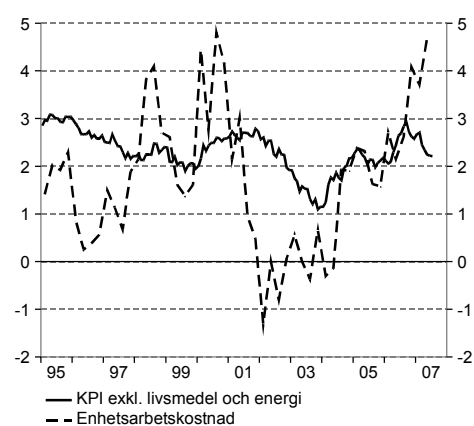
Index 1985=100, månadsvärden

Källa: The Conference Board.

Diagram 38 Inflation och enhetsarbetskostnad i USA

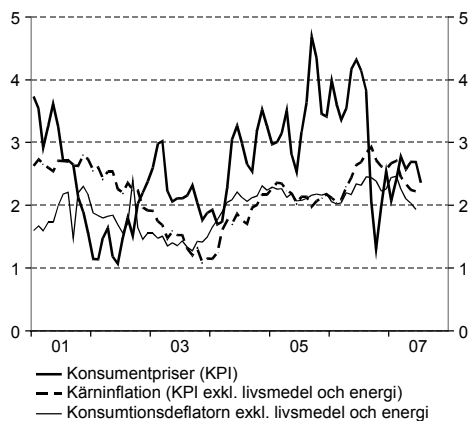
Årlig procentuell förändring, månads- respektive kvartalsvärden

Källor: U.S. Department of Labour och Bureau of Labour Statistics.

Diagram 39 Inflation i USA

Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källa: U.S. Department of Labour.

exklusive livsmedel och energi är det mått som Fed bedömer som det viktigaste inflationsmättet för penningpolitiken. Mätt på detta sätt har inflationen fallit ner till strax under 2,0 procent, vilket är inom Feds inofficiella målintervall på 1–2 procent (se diagram 39). Resursutnyttjandet faller något de kommande åren vilket bidrar till att inflationstrycket avtar långsamt. Ekonomin mjuklandar således. Fed har inte förändrat den viktigaste styrräntan, fed funds, sedan höjningen till 5,25 procent i slutet av juni 2006. Däremot sänkte Fed temporärt diskontot³ med 0,5 procentenheter till 5,75 procent fredagen 17 augusti i syfte att tillhandahålla billigare kredit och att lugna de finansiella marknaderna. Fed indikerade då också att riskerna har ökat markant för en sämre ekonomisk utveckling till följd av oron och osäkerheten på de finansiella marknaderna. Fed väntas därför sänka sitt mål för fed funds till 5,00 procent i september i syfte att stabilisera de finansiella marknaderna. I början av 2008, när resursutnyttjandet har blivit något mindre stramt och inflationen har fallit tillbaka ytterligare något, sänker Fed räntan igen så att den uppgår till 4,75 procent. Fed fortsätter sedan att sänka räntan till 4,50 procent i början av 2009.

Tabell 3 Valda indikatorer för USA

Miljarder dollar, löpande priser, respektive årlig procentuell förändring, fasta priser

	2006	2006	2007	2008	2009
Hushållens konsumtionsutgifter	9 224	3,1	2,8	2,5	2,5
Offentliga konsumtionsutgifter	2 089	1,4	2,0	2,3	1,8
Fasta bruttoinvesteringar	2 596	2,6	-2,0	2,3	2,9
Lagerinvesteringar ¹	47	0,1	-0,3	0,1	0,0
Nettoexport ¹	-762	-0,1	0,4	0,1	0,0
BNP	13 195	2,9	2,0	2,7	2,6
KPI		3,2	2,6	2,4	2,2
Arbetslöshet		4,6	4,6	4,8	5,0
Styrränta ^{2,3}		5,25	5,00	4,75	4,50
Lång ränta ^{2,4}		4,6	4,9	5,0	5,1
Yen/Dollar ²		117,1	118,5	115,2	112,0
Dollar/Euro ²		1,32	1,37	1,37	1,37

¹ Miljarder dollar respektive bidrag till BNP-tillväxten. ² Vid slutet av respektive år.³ Federal Funds target rate. ⁴ Tioårig statsobligationsränta.

Källor: Bureau of Economic Analysis och Konjunkturinstitutet.

Japan

EXPORTEN FORTSÄTTER ATT DRIVA EKONOMIN

Den japanska ekonomin fortsatte att återhämta sig 2006, då BNP ökade med 2,2 procent (se diagram 40). Exporttillväxten

³ Diskontot är räntan som Fed tar för lån till banker och andra inlåningsinstitut.

ökade rejält, vilket också bidrog till en stark ökning av maskinin-
vesteringarna. Hushållens konsumtion utvecklades däremot
svagt, bl.a. beroende på den långsamma reallöneutvecklingen.

Efter en stark ökning av BNP-tillväxten första kvartalet i år,
med 0,8 procent, dämpades tillväxten andra kvartalet till
0,1 procent enligt preliminär statistik. Försvagningen bedöms
vara tillfällig och berodde delvis på ett kraftigt fall för byggnads-
investeringarna och en svagare exporttillväxt. Exporttillväxten
stiger åter framöver. En bidragande orsak är den svaga yenen,
vilken sjunkit med ca 20 procent i effektiva termer (se diagram
41) från december 2004 till juli 2007. Yenförsvagningen beror
delvis på ökad s.k. ”carry-trade”, som innebär att lån tas upp i
japanska banker till låg ränta och placeras i länder med betydligt
högre räntor. Den senaste månaden har yenen stärkts, vilket
delvis kan bero på att placerare minskat sin exponering mot
”carry-trade”, till följd av den ökade turbulensen på de finansiella
marknaderna.

Återhämtningen fortsätter 2007–2009. Exporten fortsätter
att driva tillväxten, delvis tack vare den mycket starka tillväxten i
Kina. Längre fram under prognosperioden dämpas exporttillväx-
ten eftersom yenen bedöms förstärkas och den internationella
konjunkturen mattas av. Maskininvesteringarna ökar relativt
snabbt både 2007 och 2008 till följd av det höga kapacitetsut-
nyttjandet och den goda vinstutvecklingen i företagen. 2009
växer maskininvesteringarna långsammare delvis på grund av
den svagare exportutvecklingen.

2009 blir i stället hushållens konsumtion en viktigare till-
växtmotor, bl.a. till följd av en bättre nominell löneutveckling.
Arbetsmarknaden stramas åt ytterligare och arbetslösheten sjun-
ker från nuvarande 3,7 procent (se diagram 42).

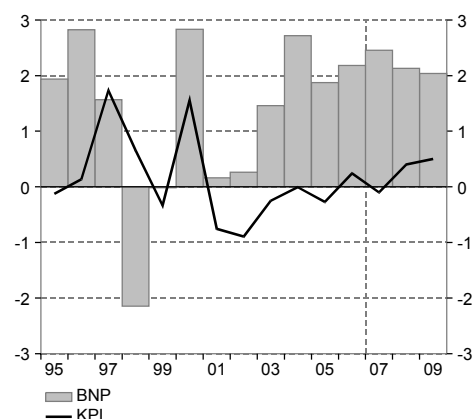
Sammantaget stärks BNP-tillväxten i år till 2,5 procent. Där-
efter avtar tillväxten till 2,1 procent 2008 och till 2,0 procent
2009 (se diagram 40). Tillväxttakten överskrider den potentiella
tillväxten under hela prognosperioden. Det stigande resursut-
nyttjandet på arbetsmarknaden med snabbare löneökningstakt
medför att även inflationen stiger något, men fortsätter att ligga
kvar på en låg nivå (se diagram 40). Den japanska centralbanken
höjer därför styrrentan successivt från nuvarande 0,5 procent till
1,75 procent i december 2009.

Euroområdet

UPPGÅNGEN FORTSÄTTER

Återhämtningen efter konjunkturedgången 2001/2002 dröjde
oväntat länge i euroområdet (se diagram 43). Sedan den inleddes
någon gång i slutet av 2005 har emellertid bakslagen varit förhål-
landevis få. Även om hushållens konsumtion har fortsatt att
utvecklas svagt, har BNP-tillväxten hållits uppe av framför allt
en stark investeringstillväxt.

Diagram 40 BNP och inflation i Japan
Årlig procentuell förändring respektive procent

Källor: Economic and Social Research Institute,
Ministry of Internal Affairs and Communications
(Japan) och Konjunkturinstitutet.

Diagram 41 Effektiv växelkurs för yenen

Index, månadsvärden

Anm. Ett lägre indexantal motsvarar en svagare
nominell växelkurs.

Källa: Bank for International Settlements.

Diagram 42 Arbetslöshet i Japan

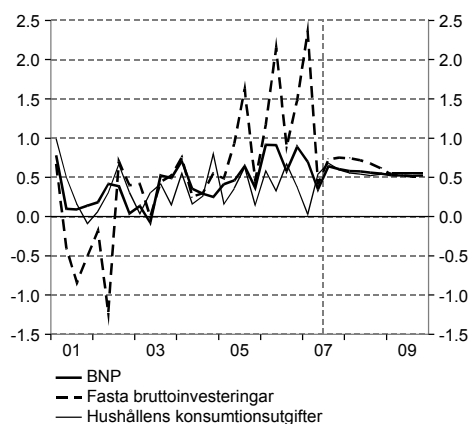
Procent av arbetskraften, säsongrensade
månadsvärden

Källa: Ministry of Internal Affairs and
Communications.

Diagram 43 BNP och efterfrågan i euroområdet

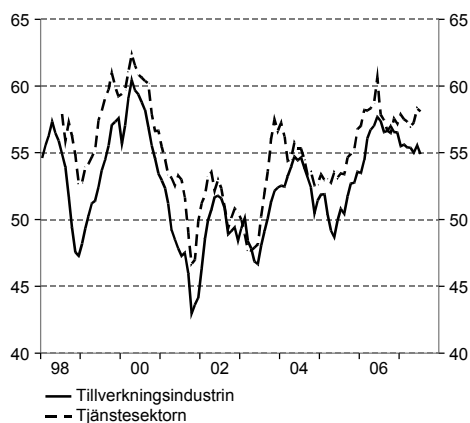
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 44 Inköschefsindex i euroområdet

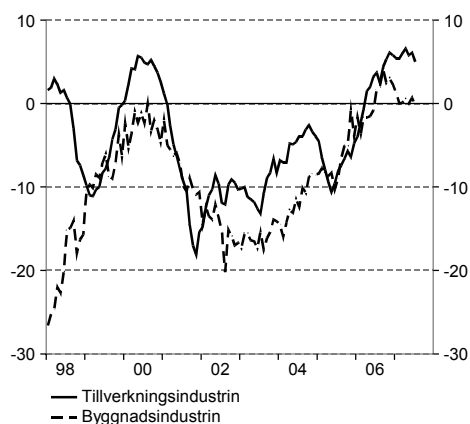
Index, månadsvärden

Källa: NTC Research Ltd.

Diagram 45 Industriförtroende i euroområdet

Nettotal

Källa: EU-kommissionen.

Det starka fjärde kvartalet förra året följdes upp med en nästan lika hög BNP-tillväxt det första kvartalet i år. BNP ökade med 0,7 procent, framför allt till följd av en mycket stark utveckling av de fasta bruttoinvesteringarna. De tyska hushållen minskade sina inköp kraftigt i samband med att momsens höjdes i januari och för euroområdet som helhet stagnerade därför hushållens konsumtion det första kvartalet (se diagram 43).

Enligt snabbstatistik steg hushållens konsumtion åter det andra kvartalet. BNP-tillväxten dämpades dock till 0,3 procent, framför allt till följd av att de fasta bruttoinvesteringarna växte betydligt långsammare än under det första kvartalet. Tillfälliga faktorer, som strejker och kallt väder, bedöms ha haft en viss negativ påverkan på BNP det andra kvartalet.

Informationen för det tredje kvartalet är ännu knapphändig. Indikatorer som mäter företagets förtroende ger lite olika bilder av läget vid ingången till det tredje kvartalet, men tyder sammantaget på att BNP-tillväxten åter stiger (se diagram 44 och diagram 45).

Kulmen i investeringstillväxten är passerad och framöver växer de fasta bruttoinvesteringarna betydligt långsammare än 2006 och i inledningen av 2007. Utvecklingen av företagets vinstmarginaler har varit väldigt stark de senaste åren, men har dämpats under senare tid. Med en gradvis stigande arbetskostnadstillväxt och höga oljepriser väntas denna dämpning att fortsätta. Samtidigt har många företags finansieringskostnader börjat stiga, bl.a. till följd av stigande räntor på företagsobligationer.

ARBETSMARKNADEN FORTSÄTTER ATT STÄRKAS

Den gradvisa återhämtningen av hushållens konsumtion, som avbröts tillfälligt det första kvartalet i år, fortsätter. Arbetslösheten var i juni 6,9 procent, vilket är den lägsta nivån sedan ett samlat mått för euroområdet började publiceras 1993 (se diagram 46). Sysselsättningen har sedan det andra kvartalet 2006 ökat med på förhållandevis höga 1,5 procent, mätt som årlig procentuell förändring.

Den allt gynnsammare situationen på arbetsmarknaden återspeglas bl.a. i att hushållens förtroende har fortsatt att stiga (se diagram 47). Dessutom förändras finanspolitikens inriktning från åtstramande till neutral. Å andra sidan innebär bl.a. en relativt långsam ökning av timlönerna och allt högre räntor att återhämtningen av hushållens konsumtionstillväxt hålls tillbaka.

HÖGRE RÄNTOR NÄR INFLATIONSTRYCKET STIGER

Ända sedan konjunkturedgången 2001 har det funnits lediga resurser i euroområdet. Utfallet det första kvartalet 2007 innebär att BNP nu har stigit snabbare än sin potentiella tillväxttakt i ungefär två års tid. Bedömningen är att resursutnyttjandet i euroområdet nu är balanserat, eller kanske t.o.m. något ansträngt.

Ett tecken på det är den relativt snabbt fallande arbetslösheten under senare tid.

Det stigande resursutnyttjandet har medfört ett ökande inflationstryck. Kärninflationen (dvs. den procentuella förändringen i HIKP exkl. energi, livsmedel, alkohol och tobak) började stiga från 1,2 procent i januari 2006 och har sedan februari i år legat på 1,9 procent, senast i juli (se diagram 48). Inflationen (dvs. den procentuella förändringen i HIKP) har legat på 1,8–1,9 procent ända sedan i november 2006. Man bör ha i åtanke att den tyska momshöjningen tillfälligt pressar upp såväl kärninflationen som inflationen något i euroområdet som helhet i år.

Eftersom resursutnyttjandet fortsätter att öka gradvis framöver, stiger inflationstrycket ytterligare. Samtidigt fortsätter penningpolitiken att föras i en åtstramande riktning. ECB höjer sin styrränta i tre steg från 4,00 procent i juli 2007 till 4,75 procent i mitten av 2008. Styrräntan ligger sedan kvar på den nivå prognosperioden ut.

Räntehöjningarna bidrar till att inflationen begränsas till 2,0 procent 2007 och 1,9 procent både 2008 och 2009. Därmed uppnår ECB sitt mål för penningpolitiken om en inflation under men nära 2 procent.

Tabell 4 Valda indikatorer för Euroområdet

Miljarder euro, löpande priser, respektive årlig procentuell förändring, fasta priser.

	2006	2006	2007	2008	2009
Hushållens konsumtionsutgifter	4 770	1,8	1,6	2,3	2,2
Offentliga konsumtionsutgifter	1 707	2,0	1,8	1,4	1,4
Fasta bruttoinvesteringar	1 776	5,1	5,4	2,8	2,3
Lagerinvesteringar ¹	33	-0,1	0,0	0,0	0,0
Nettoexport ¹	102	0,3	0,1	0,1	0,1
BNP	8 388	2,9	2,6	2,3	2,2
HIKP		2,2	2,0	1,9	1,9
Arbetslöshet		7,9	6,9	6,7	6,7
Styrränta ^{2,3}		3,5	4,25	4,75	4,75
Lång ränta ^{2,4}		3,8	4,5	4,7	4,8
Dollar/Euro ²		1,32	1,37	1,37	1,37

¹ Miljarder euro respektive bidrag till BNP-tillväxten. ² Vid slutet av respektive år.

³ Refiränta. ⁴ Tioårig statsobligationsränta.

Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

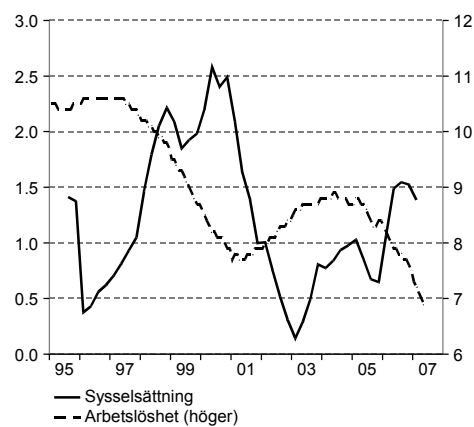
Övriga Europa

STIGANDE INFLATION GER HÖGRE RÄNTOR I STORBRIANNIEN

BNP-tillväxten i den brittiska ekonomin stärktes till 2,8 procent 2006 (se diagram 49). Även konsumentpriserna ökade snabbare, med 2,3 procent.

Diagram 46 Sysselsättning och arbetslöshet i euroområdet

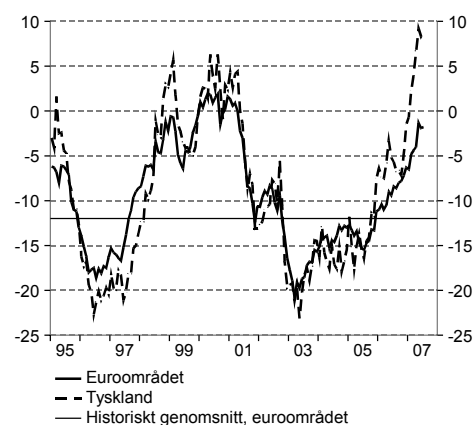
Årlig procentuell förändring respektive procent av arbetskraften

Källa: Eurostat.

Diagram 47 Hushållens förtroende i euroområdet

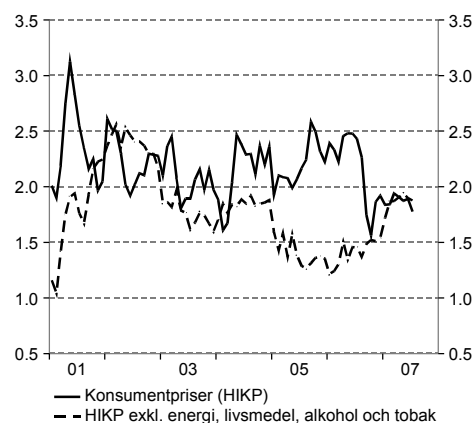
Nettotal, månadsvärden

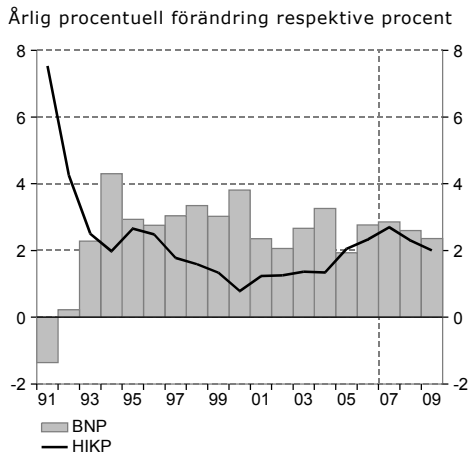
Källa: EU-kommissionen.

Diagram 48 Inflation i euroområdet

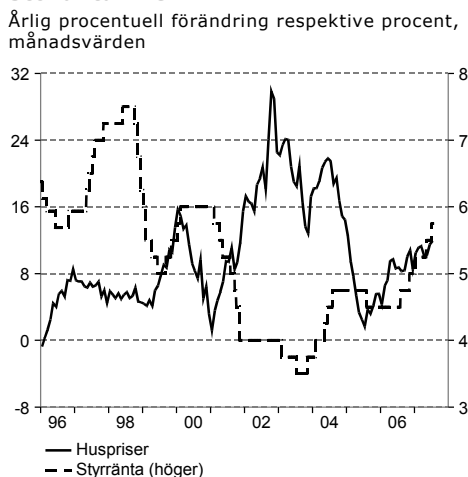
Procent, månadsvärden

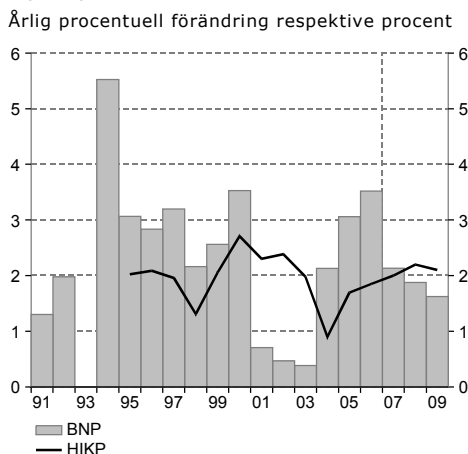
Källa: Eurostat.

Diagram 49 BNP och inflation i Storbritannien

Källor: Office for National Statistics och Konjunkturinstitutet.

Diagram 50 Huspriser och styrränta i Storbritannien

Källor: Halifax och Bank of England.

Diagram 51 BNP och inflation i Danmark

Källor: Danmarks Statistik och Konjunkturinstitutet.

Tillväxten fortsatte under första kvartalet i år då BNP steg med 0,7 procent. Den inhemska efterfrågan fortsatte att driva utvecklingen. Hushållens konsumtion gynnades av en ganska stark arbetsmarknad, en god inkomstutveckling och av stigande förmögenhetsvärden i fastigheter och i aktier. BNP-tillväxten andra kvartalet uppgick till 0,8 procent enligt preliminär statistik.

De sista årens relativt snabba tillväxt har resulterat i ett stigande resursutnyttjande, trots att den potentiella tillväxten stigit något till följd av bl.a. en ökad nettoinvandring. Det högre resursutnyttjandet har bidragit till en ökad inflationstakt. Under det senaste året har inflationen även pressats upp av kraftiga prishöjningar på el och gas. Till följd av det högre inflationstrycket har Bank of England successivt höjt styrräntan från 4,5 procent i augusti 2006 till 5,75 procent i juli 2007 (se diagram 50).

I augusti lämnades styrräntan oförändrad. Bank of England har hittills avvaktat med att skjuta till likviditet till bankerna i samband med den rådande finansiella turbulensen med hänvisning till att det finns möjlighet att låna i centralbanken utan begränsningar. Räntan på dessa krediter är dock betydligt högre än styrräntan.

BNP stiger i år med 2,9 procent och 2008 och 2009 med 2,6 procent respektive 2,4 procent (se diagram 49). BNP ökar därmed under prognosperioden sammantaget något mer än den potentiella tillväxttakten. När turbulensen på finansmarknaderna minskar medför det stigande resursutnyttjandet att penningpolitiken fortsätter att stramas åt något, vilket håller tillbaka tillväxten 2008 och 2009. Den inhemska efterfrågan fortsätter att vara den främsta drivkraften i den brittiska ekonomin. Den stramare penningpolitiken medverkar till att inflationen sjunker från 2,7 procent 2007 till 2,0 procent 2009.

TILLVÄXTEN DÄMPAS I DANMARK

Danmarks BNP steg med 3,5 procent 2006 (se diagram 51). Den privata konsumtionen och investeringarna drev tillväxten. Resursutnyttjandet på arbetsmarkanden var relativt högt och arbetslösheten fortsatte att sjunka (se diagram 52). Arbetsmarknadspolitiken, med inriktning på att öka rörligheten på arbetsmarknaden, bidrog till den fallande arbetslösheten.

BNP-tillväxten första kvartalet i år uppgick till 0,5 procent. Den privata konsumtionsökningen var fortfarande stark, medan både byggnads- och maskininvesteringarna föll. Hushållens konsumtionsutveckling gynnades av fortsatt stigande sysselsättning och en stark löneutveckling. Avkylningen på fastighetsmarknaden, med fallande fastighetspriser, bidrog till att byggnadsinvesteringarna minskade.

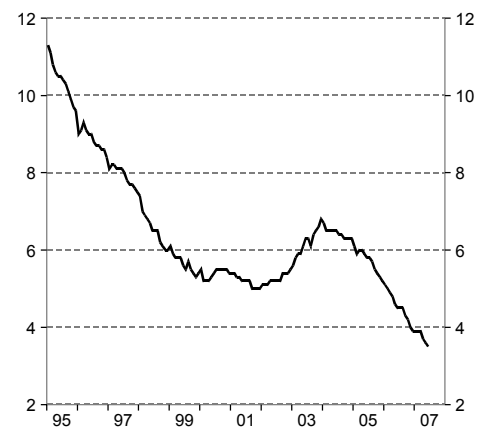
Det ansträngda resursutnyttjandet och räntor som stiger i takt med ECB:s räntehöjningar innebär att tillväxten mattas av framöver. I år dämpas BNP-tillväxten till 2,1 procent. 2008 växer BNP med 1,9 procent och 2009 med 1,6 procent (se diagram

51). De högre räntorna leder till fortsatt avkylning på fastighetsmarknaden, vilket bidrar till att hushållens konsumtion utvecklas relativt svagt och att byggnadsinvesteringarna minskar. Maskininvesteringarna stiger däremot något till följd av bl.a. det höga kapacitetsutnyttjandet.

Trots den penningpolitiska åtstramningen stiger inflationen från 1,9 procent 2006 till 2,2 procent 2008. 2009 dämpas inflationen något till 2,1 procent.

Diagram 52 Arbetslöshet i Danmark

Procent av arbetskraften, säsongrensade månadsvärden

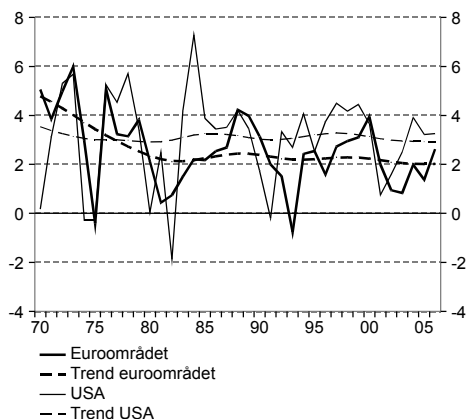

Källa: Danmarks statistisk.

FÖRDJUPNING

Diagram 53 BNP

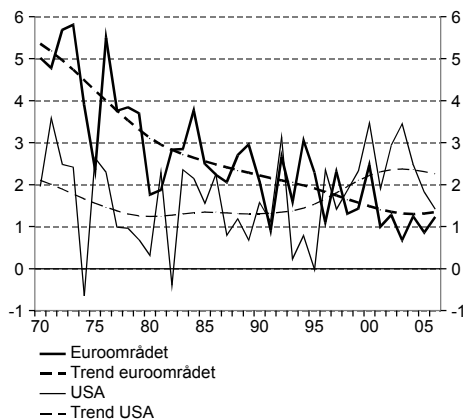
Årlig procentuell förändring, fasta priser

Källor: Groningen Growth and Development Center och the Conferenec Board.

Diagram 54 Arbetsproduktivitet

Årlig procentuell förändring, fasta priser

Källor: Groningen Growth and Development Center och the Conferenec Board.

Fallande produktivitetstillväxt i euroområdet

BNP-tillväxten väntas i år bli högre i euroområdet än i USA. Eftersom detta bara har hänt vid två tillfällen av de senaste femton åren är detta en tämligen ovanlig händelse. De flesta bedömare tror att tillväxten redan från nästa år återigen blir högre i USA, bl.a. till följd av den högre trendmässiga, eller potentiella, BNP-tillväxttakten i USA. Medan den trendmässiga tillväxttakten i USA är ungefär densamma i dag som 1970, dvs omkring 3 procent, har det skett en tydlig nedgång i euroområdet (se diagram 53).

BNP-tillväxten kan beräknas som summan av tillväxten i arbetsproduktiviteten och tillväxten i antalet arbetade timmar. Tillväxten i antalet arbetade timmar i euroområdet har stigit något sedan 1970-talet och i stället är det en gradvis minskning av produktivitetstillväxten som ligger bakom den trendmässiga nedgången i BNP-tillväxten (se diagram 54).

Efter andra världskriget främjades produktivitetstillväxten i Europa av att produktivitetsnivån var väsentligt högre i USA. Därmed var det förhållandevis enkelt att öka produktiviteten genom att importera bättre teknologi. Decennier av s.k. *catching up* har emellertid reducerat skillnaden i produktivitetsnivåer markant, vilket gradvis har minskat möjligheterna i euroområdet att importera ny teknologi.

Det finns dock även andra förklaringar till den fallande produktivitetstillväxten i euroområdet och av diagram 54 framgår det att skillnaderna i produktivitetsnivå åter har ökat de senaste tio åren. Medan produktivitetstillväxten i euroområdet har fortsatt sin nedåtgående trend, tycks det ha skett ett trendbrott i USA i mitten av 1990-talet då produktivitetstillväxten började stiga.

Syftet med denna fördjupningsruta är att översiktligt studera de senaste decenniernas produktivitetsutveckling i euroområdet, med fokus på de senaste tio åren. Bland annat diskuteras den nya IKT-teknologins roll. För att få perspektiv på utvecklingen i euroområdet visas resultat också för USA.

TILLVÄXTBOKFÖRING

Ett sätt att analysera produktivitetsutvecklingen i en ekonomi är med hjälp av s.k. tillväxtbokföring. Vid tillväxtbokföring utgår man ifrån en produktionsfunktion, dvs. ett antaget matematiskt samband mellan insatsen av produktionsfaktorer och produktion eller förädlingsvärde. Denna funktion kan transformeras så att den förklarar arbetsproduktivitet, dvs. produktion per arbetad

timme. Tillväxten i arbetsproduktivitet beror på hur mängden kapital per arbetad timme utvecklas, samt på tillväxten i total faktorproduktivitet (TFP). Med TFP avses teknologiska och organisatoriska framsteg eller andra innovationer som medför en ökad produktion vid en given insats av produktionsfaktorer. En ökning av mängden kapital per arbetad timme kallas kapitalfördjupning.⁴ Det senaste decenniets produktivitetsökningar tillskrivs ofta de ökande investeringarna i informations- och kommunikationsteknologi (IKT). Det kan därför vara lämpligt att dela upp kapitalet i två typer, nämligen IKT-kapital och övrigt kapital.

Groningen Growth and Development Centre (GGDC) har tagit fram harmoniserade data över BNP, antalet arbetade timmar, kapitalstockar och kapitalets respektive arbetets andelar av förädlingsvärdet för ett antal länder under perioden 1981–2004. Kapitalstocken är i databasen uppdelad i IKT-kapital och övrigt kapital.⁵ Nedan analyseras utvecklingen i euroområdet och USA med hjälp av denna statistik.

STIGANDE PRODUKTIVITETSTILLVÄXT I USA SEDAN MITTEN AV 1990-TALET

För att få perspektiv på utvecklingen i euroområdet visas först resultaten från tillväxtbokföringen för USA i tabell 5. Den analy-

⁴ Ofta utgår man ifrån en s.k. Cobb-Douglas produktionsfunktion med konstant skalavkastning under perfekt konkurrens. Låt Y stå för förädlingsvärde, t.ex. BNP, och låt K och L stå för flödet av kapitaltjänster respektive tjänster från arbetskraften. I praktiken mäts dock K oftast som kapitalstocken och L som antalet arbetade timmar. Teknologiska framsteg eller andra innovationer som medför en ökad produktion vid en given insats av produktionsfaktorerna arbete och kapital betecknas som total faktorproduktivitet (TFP). Produktionsfunktionen har då formen: $Y_t = TFP_t \cdot K_t^\alpha \cdot L_t^{1-\alpha}$

α motsvarar kapitalets ersättning som andel av förädlingsvärdet och $(1-\alpha)$ är arbetskostnadens andel av förädlingsvärdet. Om båda sidor divideras med L erhålls

$$y_t = TFP_t \cdot \left(\frac{K_t}{L_t} \right)^\alpha$$

där y är arbetsproduktiviteten och K/L är kapitalintensiteten. För att förbättra precisionen i beräkningarna delas kapitalet upp i IKT-kapital och övrigt kapital, dvs.

$$y_t = TFP_t \cdot \left(\left(\frac{K_{ikt}}{L_t} \right)^\beta \cdot \left(\frac{K_{ovr}}{L_t} \right)^{(1-\beta)} \right)^\alpha$$

där β motsvarar IKT-kapitalets andel av det totala kapitalet och $(1-\beta)$ motsvarar övrigt kapitals andel av det totala kapitalet. Efter logaritmering och differentiering erhålls

$$\Delta \log y_t = \Delta \log TFP_t + \gamma_{ikt} \Delta \log \left(\frac{K_{ikt}}{L_t} \right) + \gamma_{ovr} \Delta \log \left(\frac{K_{ovr}}{L_t} \right)$$

där $\alpha \cdot \beta = \gamma_{ikt}$ är IKT-kapitalets andel av förädlingsvärdet och $\alpha \cdot (1-\beta) = \gamma_{ovr}$ är övrigt kapitals andel av förädlingsvärdet. Termen kapitalintensitet betecknar mängden kapital av en viss typ per arbetad timme i hela ekonomin, snarare än mängden kapital per arbetad timme i en viss bransch. En ökad kapitalintensitet, dvs.

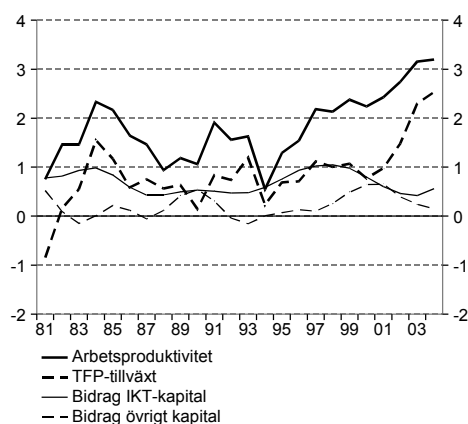
$$\Delta \log \left(\frac{K_t}{L_t} \right)_0$$

kallas kapitalfördjupning.

⁵ IKT-kapital definieras som summan av IT equipment, Communication equipment och Software.

Diagram 55 Produktivitet i USA

Årlig procentuell förändring, fasta priser, 3-års glidande medelvärde

Källor: Groningen Growth and Development Center och Konjunkturinstitutet.

serade perioden är 1981–2004 och siffrorna i tabellen anger respektive faktors bidrag till produktivitetstillväxten.

Under perioden som helhet var den genomsnittliga årliga produktivitetstillväxten i USA 1,8 procent. Efter en genomsnittlig årlig tillväxttakt på 1,5 procent under 1980-talet och den första halvan av 1990-talet, ökade produktivitetstillväxten markant från mitten av 1990-talet. Det var framför allt ett ökande bidrag från IKT-kapitalför djupning som drog upp produktivitetstillväxten under den andra halvan av 1990-talet (se diagram 55). Ökningen i TFP-tillväxt⁶ var under dessa år ganska marginell (se tabell 5). Under perioden 2000–2004 föll bidraget från IKT-kapital tillbaka, och det var i stället en kraftig acceleration av bidraget från TFP som låg bakom den fortsatt stigande produktivitetstillväxten.⁷

Tabell 5 Arbetsproduktivitet i hela ekonomin i USA

Årlig procentuell förändring

	81-04	81-89	90-94	95-99	00-04
Arbetsproduktivitet	1,83	1,52	1,44	1,83	2,73
Bidrag från kapitalför djupning	0,93	0,89	0,73	0,99	1,13
IKT-kapital	0,70	0,73	0,50	0,88	0,65
Övrigt kapital	0,24	0,16	0,24	0,11	0,48
TFP	0,89	0,63	0,71	0,84	1,60

Anm. Logaritmisk approximation för procentuell förändring har använts.

Källor: Groningen Growth and Development Center och Konjunkturinstitutet.

En möjlig tolkning är att det krävdes organisatoriska och utbildningsmässiga förändringar i ekonomin för att den nya teknologi som introducerades av de stora investeringar och den kapitalför djupning som genomfördes i IKT under den andra halvan av 1990-talet skulle utnyttjas på ett effektivt sätt. När dessa förändringar väl hade skett i tillräckligt stor utsträckning ökade TFP-tillväxten i hela ekonomin.

⁶ I praktiken mäts TFP som en residual och speglar därmed inte enbart teknologiska och andra innovationers inverkan på produktion och arbetsproduktivitet, utan även all annan variation som inte kan hänföras till observerade kvantitativa förändringar i kapital eller arbete. Exempelvis inkluderas cykliska variationer i intensiteten med vilken kapitalstocken och/eller arbetskraften utnyttjas, samt förändringar i kapitalets och arbetskraftens kvalitet, samt olika mätfel. Resultaten i studier för euroområdet som korrigerar för förändringar i arbetskraftens kvalitet tyder på att tillväxten i denna har sjunkit under senare år, dvs. att ett mått utan denna justering tenderar att minska grad överskotta TFP-tillväxten och i så fall kan förklara åtminstone en del av nedgången i TFP-tillväxt. Dock visas att även den korrigerade TFP-tillväxten har fallit, om än i mindre grad.

⁷ Konjunkturcykeln kan framkalla fluktuationer i såväl bidraget från kapitalför djupning som den uppmätta TFP-tillväxten. Även om cykliska variationer sannolikt har spelat roll för utvecklingen så som den redovisas i tabell 5, talar det faktum att bidraget från IKT respektive övrigt kapital sinsemellan uppvisar väldigt olika utveckling emot att det skulle vara den dominerande drivkraften. Dessutom är resursutnyttjandet för de olika perioderna relativt likartat. Det är t.o.m så att resursutnyttjandet 2000–2004, dvs då TFP-tillväxten steg markant, enligt OECD var lägre än 1995–1999. Detsamma gäller i stort sett för euroområdet.

LÅG TFP-TILLVÄXT I EUROOMRÅDET

I euroområdet var den genomsnittliga årliga produktivitetstillväxten under perioden 1981–2004 2,0 procent. I tabell 6 visas att produktivitetstillväxten föll från 2,4 procent per år under 80-talet till 1,2 procent under de första åren av 2000-talet. Från mitten av 1990-talet accelererade nedgången, vilket innebär en stor skillnad i jämförelse med utvecklingen i USA.

Bortsett från en ganska kraftig ökning under den första halvan av 1990-talet, minskade bidraget från kapitalför djupning under perioden, framför allt i slutet av perioden. Nedgången har varit större för övrigt kapital än för IKT-kapital (se diagram 56). Bidraget från IKT-kapital har varit relativt konstant under perioden, samtidigt som det har varit betydligt lägre än i USA. Även om man kan skönja en viss ökning i bidraget från IKT-kapital under den andra hälften av 90-talet och en viss tillbakagång under de första åren av 2000-talet, skedde svängningarna på en lägre nivå än i USA.

Även TFP-tillväxten har fallit trendmässigt, framför allt i slutet av perioden. Det är också här den största skillnaden gentemot utvecklingen i USA står att finna. Även om en del av nedgången troligtvis kan förklaras av konjunkturcykeln, är fallet så stort att det även bör finnas andra förklaringar.

Tabell 6 Arbetsproduktivitet i hela ekonomin i euroområdet

Årlig procentuell förändring

	81-04	81-89	90-94	95-99	00-04
Arbetsproduktivitet	2,00	2,39	2,31	1,82	1,18
Bidrag från kapitalför djupning	1,01	1,09	1,31	0,82	0,78
IKT-kapital	0,38	0,40	0,32	0,43	0,32
Övrigt kapital	0,64	0,68	0,99	0,39	0,46
TFP	0,99	1,31	1,00	1,01	0,40

Anm. Logaritmisk approximation för procentuell förändring har använts.

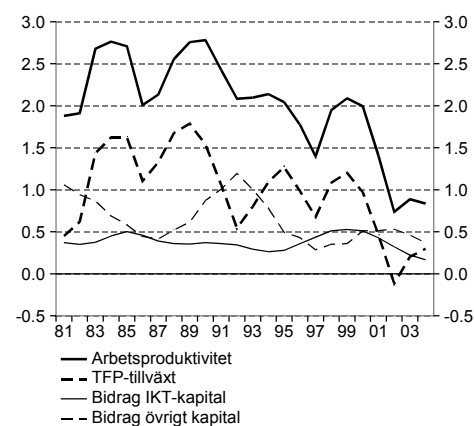
Källor: Groningen Growth and Development Center och Konjunkturinstitutet.

LITEN IKT-KAPITALSTOCK I EUROOMRÅDET

En trolig anledning till avsaknaden av en ”amerikansk” utveckling under senare år är att IKT-kapitalstocken i euroområdet är relativt liten. Enligt GGDC är ersättningen till IKT-kapital som andel av BNP i euroområdet ungefär hälften så stor som i USA (3 procent av BNP 2004, att jämföras med 6 procent i USA). Så även om IKT-kapitalför djupningen under perioden 1995–2004 enligt GGDC var lika hög i euroområdet som i USA, gav den ett väsentligt mindre bidrag till arbetsproduktivitetstillväxten. I den mån det finns positiva externaliteter i informations- och kom-

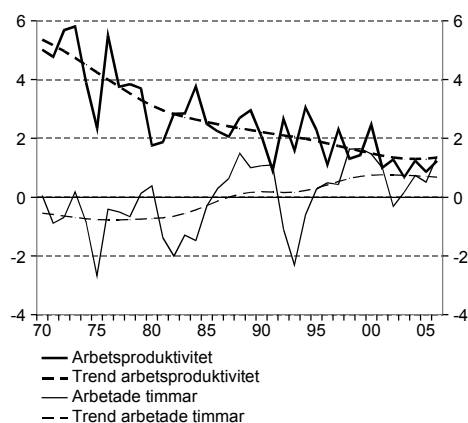
Diagram 56 Produktivitet i euroområdet

Årlig procentuell förändring, fasta priser, 3-års glidande medelvärde

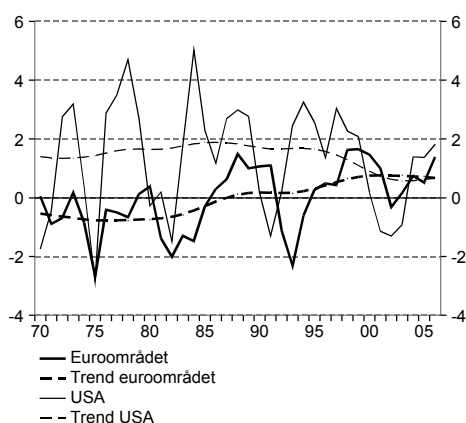
Källor: Groningen Growth and Development Center och Konjunkturinstitutet.

Diagram 57 Arbetsproduktivitet och antal arbetade timmar i euroområdet
Årlig procentuell förändring

Källor: Groningen Growth and Development Center and the Conference Board.

Diagram 58 Antal arbetade timmar
Årlig procentuell förändring

Källor: Groningen Growth and Development Center and the Conference Board.

unikationsteknologi som har en positiv inverkan på den totala TFP-tillväxten var också denna effekt mindre.

HAR DEN STARKA UTVECKLINGEN PÅ ARBETSMARKNADEN DÄMPAT PRODUKTIVITETSTILLVÄXTEN...

De relativt sett låga investeringarna i den nya IKT-teknologin i euroområdet skulle kunna förklara avsaknaden av en ökning av produktivitetstillväxten lik den som skett i USA. Däremot kan det knappast fullt ut förklara att produktivitetstillväxten har fortsatt att falla. Möjligen finns en del av förklaringen i utvecklingen på arbetsmarknaden.

Den svaga produktivitetstillväxten i euroområdet under senare år har skett samtidigt som utvecklingen på arbetsmarknaden har varit förhållandevis positiv (se diagram 57). Arbetsmarknadsreformer har medfört en ökad sysselsättning och tillväxten i antalet arbetade timmar var under 2000–2006 högre än i USA (se diagram 58), trots en svagare utveckling av antalet personer i arbetsför ålder.

Vissa bedömare menar att reformerna har ökat konkurrensen på arbetsmarknaden och medfört en betydande sänkning av relativpriset på arbete.⁸ Detta har i sin tur medfört en substituering från kapital mot arbete under senare år, vilket i sin tur har bromsat produktivitetstillväxten. Förändringen är då i princip av engångskaraktär. När ekonomin har anpassat sig till relativprisförändringen och lönerna åter stiger i normal takt, kommer kapitalförändringen - och därmed produktivitetstillväxten - att återgå till sin långsiktiga/trendmässiga takt.

Det finns också sammansättningseffekter som har dämpat produktivitetstillväxten. Under senare år har vissa tjänstesektorer, t.ex. transport, hotell- och restaurang - som präglas av förhållandevis låg produktivitetsnivå - successivt ökat sin andel av ekonomin, vilket har dragit ner den genomsnittliga produktivitetstillväxten. Detta är en utveckling som kan väntas fortsätta ett bra tag framöver (tjänstesektorn utgör fortfarande en betydligt mindre andel av ekonomin än i t.ex. USA), vilket talar för en mer utdragen period av svag produktivitetstillväxt.

...ELLER BEROR NEDGÅNGEN I PRODUKTIVITETSTILLVÄXT PÅ MARKNADSREGLERINGAR OCH ANDRA STRUKTURELLA HINDER?

Andra bedömare ser ytterligare skäl till att nedgången i produktivitetstillväxt kan bli mer långvarig. Ifall den nytillkomna arbets-

⁸ Se t.ex. Gomes-Salvador, Musso, Stocker & Turunen (2006) "Labour Productivity Developments in the Euro Area", *ECB Occasional Papers No. 53*.

kraften i genomsnitt har en lägre produktivitet än den ”etablerade” arbetskraften,⁹ har inte fallet i företagens reella arbetskraftskostnader varit så stort som enligt tolkningen ovan. Enligt en alternativ tolkning beror inte den minskade kapitalfördjupningen på lägre arbetskraftskostnader, utan på en svag kapitalavkastning i euroområdet. Detta kan i sin tur bero på en sviktande utbildningsnivå,¹⁰ regleringar av olika marknader samt andra strukturella svagheter. Samtidigt har det öppnats nya investeringsmöjligheter i Östeuropa, Kina och Indien, vilket kan ha drivit upp kapitalavkastningskravet.¹¹

Strukturella problem skulle också kunna förklara den låga TFP-tillväxten under senare år. Det är möjligt att marknadsregleringar och andra strukturella svagheter har begränsat anpassningen till den nya IKT-teknologin i euroområdet. Studier tyder på att den i USA relativt euroområdet gynnsamma produktivitetens utvecklingen under senare år framför allt beror på en starkare TFP-tillväxt i branscher som är intensiva i *användandet* av IKT.¹² Detta tycks framför allt gälla vissa tjänstebanscher, såsom grossist- och detaljhandel samt finansiella tjänster.¹³

Marknadsregleringar, relativt måttliga satsningar på forskning och utveckling och en inflexibel industristruktur skulle dessutom kunna förklara att den IKT-producerande sektorn, som karakteriseras av en betydligt högre TFP-tillväxt än övriga branscher, inte alls har vuxit sig lika stor i euroområdet som i USA.

AVSLUTANDE KOMMENTARER

Den trendmässiga BNP-tillväxten i euroområdet har fallit under senare år då en positiv utveckling av antalet arbetade timmar mer än väl har motverkats av en fallande produktivitetstillväxt. Nedgången i produktivitetstillväxt gäller såväl tillväxten i bidraget från kapitalfördjupning som från TFP-tillväxten.

⁹ Den successivt lägre tillväxten i arbetskraftens kvalitet skulle i så fall rent beräkningstekniskt ha dragit ner den uppmätta TFP-tillväxten i tabell 6. Det finns dock indikationer på att TFP-tillväxten verkligen har fallit under senare år, även om man kontrollerar för kvaliteten hos arbetskraften (se Gomes-Salvador et al 2006 ECB).

¹⁰ Exempelvis finns det studier som pekar på hög grad av komplementäritet mellan högre utbildning och IKT-investeringar.

¹¹ Se t.ex. Van Ark, b., Inklaar, R. & McGuckian, R. (2003) 'Changing Gear: Productivity, ICT and Service Industries in Europe and the US', i Christensen, J. & Maskell, P. (eds), *The Industrial Dynamics of the New Digital Economy*, Edward Elgar, pp 56-99.

¹² Se t.ex. Inklaar, R., Timmer, M. & Ark, B. van (2005) "ICT and Europe's Productivity Performance: Industry-level Growth Account Comparisons with the United States", *Review of Income and Wealth*, Vol. 51.

¹³ Det är dock en öppen fråga i vilken utsträckning detta beror på en större IKT-kapitalstock i ekonomin eller en bättre anpassning till den nya teknologin i resten av ekonomin än i euroområdet. Dessutom hänger naturligtvis dessa två fenomen ihop.

Det är dock oklart vad som ligger bakom nedgången och implikationerna om utvecklingen de närmaste åren skiljer sig åt mellan de olika tolkningarna av statistiken. Om den svaga utvecklingen under de senaste åren har berott på pågående sammansättningseffekter på arbetsmarknaden samt strukturella hinder och en stel industristruktur, finns det inte någon större anledning att vänta sig en snar återhämtning av produktivitetstillväxten. Men om de senaste årens svaga produktivitetstillväxt i stället främst är ett resultat av att arbetsmarknadsreformer har medfört en sänkning av relativpriset på arbete i kvalitetsjusterade termer, är det sannolikt att produktivitetstillväxten åter tar fart framöver. Troligen förklaras utvecklingen av en kombination av de nämnda faktorerna.

Finansmarknaderna

Problem på den amerikanska bolånemarknaden har lett till turbulens på de finansiella marknaderna i början av augusti 2007. Detta har tagit sig uttryck i kraftigt stigande riskpremier och snabba kast på aktiemarknaderna. Osäkerheten på finansmarknaderna väntas dock inte ta udden av den starka konjunkturen, varken globalt eller i Sverige. Riksbanken höjer räntan till 4,75 procent under 2008.

Penningpolitik och räntor

SVÅR BALANSGÅNG FÖR FED FRAMÖVER

Penningpolitiken i flertalet industriländer har givits en allt mindre expansiv inriktning de senaste åren. Den genomsnittliga korta räntan på den globala finansiella marknaden har därmed ökat (se diagram 59). Denna utveckling har fortsatt under sommaren 2007, då styrräntorna har höjts i bl.a. euroområdet och Storbritannien. Penningpolitiken bedöms nu vara något åtstramande i USA och Storbritannien, ungefär neutral i euroområdet, men fortsatt expansiv i Japan.

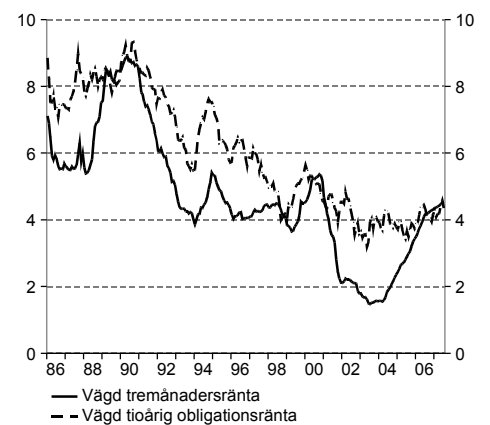
Den amerikanska centralbanken (Fed) har lämnat sin styrränta oförändrad på 5,25 procent sedan i juni 2006. Den relativt höga räntenivån har bidragit till att den amerikanska husmarknaden har försvagats. I spåren av denna försvagning har osäkerheten ökat på kreditmarknaderna, då en del låneinstitut har gjort förluster på de mest riskfyllda bolånen, s.k. subprime-lån. Oron på kreditmarknaderna i juli och augusti 2007 innebar att riskpremierna steg snabbt även på andra tillgångar med hög risk och bidrog till att volatiliteten på hela den globala finansmarknaden steg. Dessutom minskade tillgången på likviditet, vilket föranledde världens centralbanker att tillföra marknaden stora mängder korta krediter. Marknadens förväntningar på Fed skiftade snabbt, från att i början på juli förutspå en oförändrad ränta en bit in på 2008, till att prisa in en sänkning av räntan redan under hösten 2007.

Trots den svaga utvecklingen på husmarknaden i USA fortsätter den reala ekonomin att utvecklas väl. Arbetslösheten i USA ligger stadigt kring 4,5 procent och resursutnyttjandet på den amerikanska arbetsmarknaden bedöms därmed fortfarande vara något ansträngt. Inflationen har visserligen fallit tillbaka något under 2007, men hittills har inflationen inte varaktigt kommit ner till den nivå som Fed bedömer vara önskvärd.

Fed står således inför en svår avvägning. Om problemen på kreditmarknaden fortsätter kan en snabbare sänkning av räntan vara påkallad. Å andra sidan är den reala ekonomin relativt stark och en alltför snabb sänkning av styrräntan kan leda till att inflationen tar fart igen. Konjunkturinstitutets utgångspunkt är att

Diagram 59 Globala räntor

Procent, månadsvärden

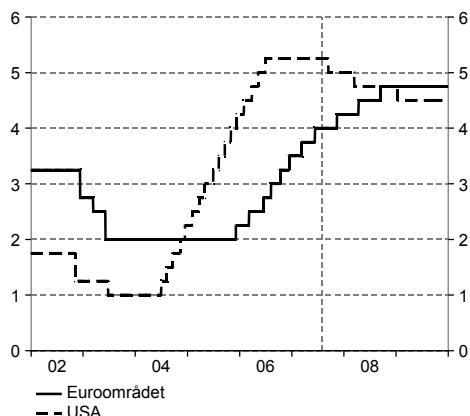

Anm. Valutavikter används för att väga samman räntorna i USA, euroområdet, Japan, Storbritannien, Schweiz, Australien och Kanada. Vikterna motsvarar andelen transaktioner i respektive valuta.

Källor: Konjunkturinstitutet, BIS och EcoWin.

Diagram 60 Styrräntor

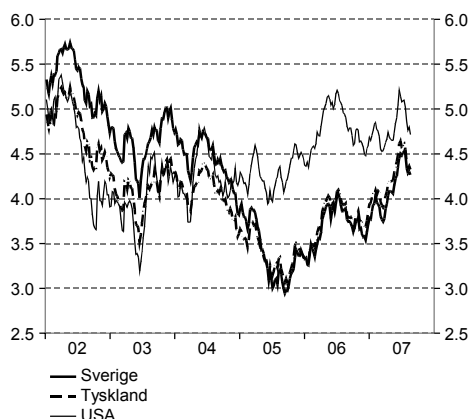
Procent, dagsvärden

Källor: Nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 61 Långräntor, tioåriga statsobligationer

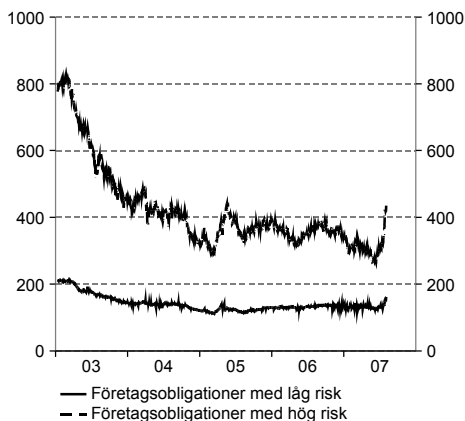
Procent, veckovärden

Källa: Riksbanken.

Diagram 62 Företagsobligationer, differens mot statsobligationsräntan

Räntepunkter, dagsvärden

Anm. Standard and Poor's index för företagsobligationer med *investment* respektive *speculative grade*.

Källa: Standard and Poor.

problemen för finansmarknaderna löses upp under ordnade former och att den amerikanska ekonomin mjuklandar. Fed sänker räntan till 5,00 procent under 2007, bl.a. i syfte att stabilisera utvecklingen på finansmarknaden. Därefter sänks räntan ytterligare under 2008 och 2009. I slutet av 2009 ligger styrräntan i USA på 4,50 procent, vilket bedöms vara något lägre än den neutrala nivån (se diagram 60).

Konjunkturuppgången i euroområdet blir alltmer övertygande och den europeiska centralbanken (ECB) har gradvis höjt sin styrränta från 2,00 procent i början av 2006 till 4,00 procent i mitten av 2007. Inflationen i euroområdet har legat nära ECB:s mål på knappt 2 procent under hela första halvåret 2007. ECB har dock signalerat att man bedömer att riskerna för inflationen framöver ligger på uppsidan, bl.a. till följd av att penningmängdstillväxten fortfarande är hög. Resursutnyttjandet i euroområdet bedöms vara ungefär balanserat i nuläget. Men den fortsatt ganska snabba tillväxten medför att resursutnyttjandet blir något ansträngt framöver. ECB höjer därför räntan till 4,25 under hösten 2007. Nästa år höjer ECB räntan ytterligare två gånger och vid utgången av 2008 blir räntan 4,75 procent, vilket innebär att penningpolitiken ges en något åtstramande inriktning. Räntan bedöms ligga kvar på denna nivå även under 2009 (se diagram 60).

MINSKAD RISKBENÄGENHET HAR SÄNKT STATSOBLIGATIONS RÄNTORNA

Statsobligationsräntorna har stigit trendmässigt i många länder de senaste åren, till följd av det stigande globala resursutnyttjandet och gradvis högre styrräntor (se diagram 61). Under sommaren 2007 har dock statsobligationsräntorna varit volatila, bl.a. till följd av problemen på den amerikanska bolånemarknaden och osäkerheten kring den amerikanska konjunkturen.

Obligationsräntorna i USA steg relativt snabbt i juni 2007 till följd av en rad positiva amerikanska konjunktursignaler. Uppgången bröts dock i juli, då osäkerheten ökade kring omfattningen av problemen med högriskkrediter på bolånemarknaden i USA. Den ökade osäkerheten innebar att efterfrågan på aktier och obligationer med högre risk sjönk och att efterfrågan på statspapper ökade. Därmed föll statsobligationsräntorna. Samtidigt steg riskpremien för mindre säkra obligationer markant (se diagram 62). Fallet i statsobligationsräntorna i juli har därmed generellt inte motsvarats av lägre upplåningskostnader för företag och hushåll. För mindre kreditvärdiga företag har upplåningskostnaden ökat rejält. I ett lite längre perspektiv är dock den senaste tidens uppgång snarast att betrakta som en normalisering av riskpremierna, som hade fallit under flera års tid.

I början av augusti 2007 låg den tioåriga statsobligationsräntan i euroområdet på drygt 4,3 procent och motsvarande ränta i USA på 4,7 procent. Sedan mitten av 2006 har skillnaden mellan amerikanska och europeiska statsobligationsräntor minskat från

1,2 procentenheter till 0,4 procentenheter. Den minskade räntedifferensen är ett uttryck för att euroområdet befinner sig i en konjunkturuppgång, medan konjunkturen i USA är i en avmattningsfas. Konjunkturuppgången i euroområdet bedöms fortsätta de kommande åren, vilket medför att obligationsräntorna fortsätter att stiga och i slutet av 2009 bedöms den tioåriga statsobligationsräntan i euroområdet ligga på 4,8 procent. Den fortsatt starka BNP-tillväxten i världen väntas innebära att den globala räntenivån stiger och i USA väntas den tioåriga obligationsräntan stiga till 5,1 procent i slutet av 2009, trots att Fed sänker styrräntan. Skillnaden mellan obligationsräntor i euroområdet och USA fortsätter därmed att minska.

Den tioåriga statsobligationsräntan i Sverige låg i början av augusti på knappt 4,3 procent, eller ca 5 punkter under motsvarande ränta i euroområdet (se diagram 63). Den svenska statsobligationsräntan förutses stiga framöver i takt med att konjunkturen stärks ytterligare såväl i Sverige som globalt. I slutet av 2009 uppgår den tioåriga statsobligationsräntan i Sverige till 4,9 procent.

RIKSBANKEN FORTSÄTTER ATT HÖJA REPORÄNTAN

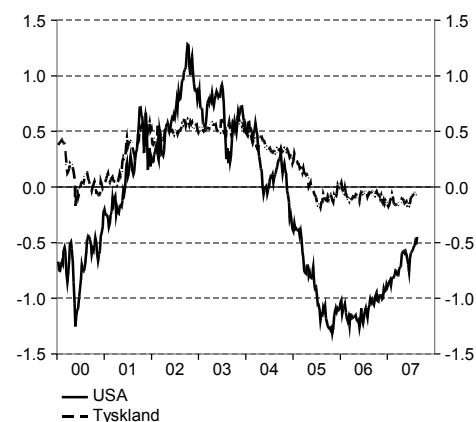
Riksbanken höjde reporäntan till 3,50 procent i juni 2007. Reporäntan har därmed höjts med 2,0 procentenheter sedan i början av 2006 och penningpolitiken har således relativt snabbt blivit allt mindre expansiv.

Inflationen i Sverige är fortsatt låg, trots en längre tid av stark BNP-tillväxt och fallande arbetslöshet. I juli 2007 var inflationen mätt med UND1X 1,0 procent. Den låga inflationen beror framför allt på att kostnadstrycket i ekonomin har varit mycket lågt de senaste åren. Den svenska ekonomin var under perioden 2002–2005 i en fas där positiva utbudsstörningar (dvs. oväntat höga produktivitetsoökningar som inte berodde på ökad efterfrågan) starkt påverkade utvecklingen, se fördjupningen ”Produktivitetsanalys – en central uppgift för den stabiliseringspolitiska bedömningen” för vidare analys. Det låga kostnadstrycket var därmed ett resultat av stark produktivitetstillväxt i kombination med ett svagt resursutnyttjande på arbetsmarknaden och måttliga löneökningar. Analysen i fördjupningen tyder vidare på att positiva efterfrågestörningar gradvis ökade i betydelse 2004–2006. Vid utgången av 2006 var den svenska ekonomin inne i en fas där positiva efterfrågestörningar dominerade.

Kostnadstrycket i den svenska ekonomin bedöms bl.a. därför fortsätta att stiga de närmast kommande åren. Den kraftiga uppgången i sysselsättningen som inleddes 2006 har inneburit att de lediga resurserna på arbetsmarknaden relativt snabbt har tagits i anspråk. I mitten av 2007 bedöms resursutnyttjande på arbetsmarknaden ha varit relativt balanserat. Den fortsatt starka realekonomiska utvecklingen innebär att efterfrågan på arbetskraft växer något snabbare än själva arbetskraften. Från och med 2008 blir resursutnyttjandet på arbetsmarknaden därmed något an-

Diagram 63 Svenska räntemarginaler mot utlandet, tioåriga statsobligationer

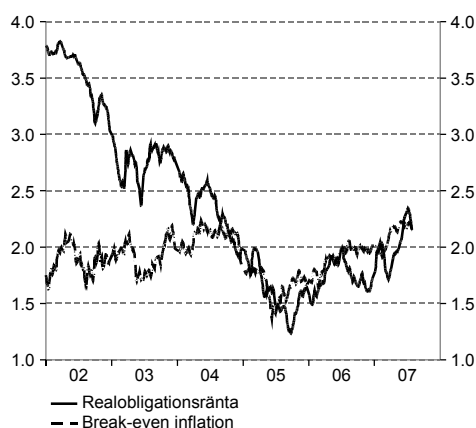
Procentenheter, veckovärden

Källa: Riksbanken.

Diagram 64 Realränta och break-even inflation i Sverige

Procent, 5-dagars centrerat glidande medelvärde

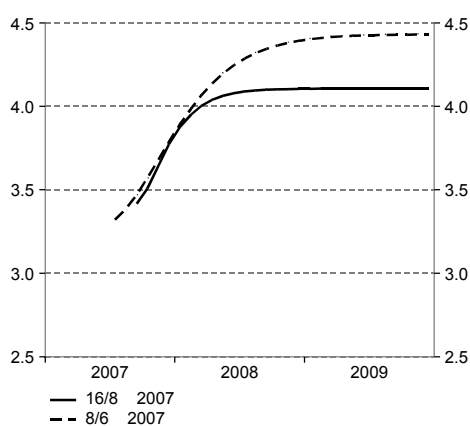

Anm. Break-even inflationen är skillnaden mellan en nominell obligationsränta och en realobligationsränta med liknande löptid. Löptiden är ca 7 år.

Källa: Reuters EcoWin.

Diagram 65 Förväntad reporänta i Sverige enligt avkastningskurvan

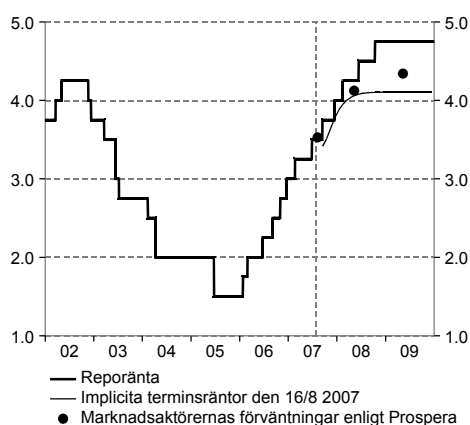
Procent, månadsvärden

Källor: Reuters och Konjunkturinstitutet.

Diagram 66 Reporäntan i Sverige

Procent, dagsvärden

Anm. Enligt avkastningskurvan den 16/8 2007 och Prosperas mätning den 9/5 2007.

Källor: Riksbanken, Reuters, Prospera och Konjunkturinstitutet.

strängt. Det högre resursutnyttjandet och högre avtalade löneökningar än tidigare innebär att löneökningstakten blir högre de kommande åren. I kombination med en cykliskt svag produktivitetstillväxt innebär detta att kostnadstrycket i ekonomin gradvis fortsätter att stiga.

Det finns indikationer på att inflationsförväntningarna i Sverige har stigit den senaste tiden. Prosperas undersökning i maj 2007 visade visserligen att inflationsförväntningarna hos penningmarknadens aktörer ligger nära 2 procent, både på kort och på lång sikt. Förväntningarna om framtida inflation hos arbetsgivarorganisationer och inköpschefer var dock högre och låg på ca 2,5 procent på såväl två som fem års sikt. Även mätt med s.k. break-even inflation ligger inflationsförväntningarna sedan en tid något över 2 procent (se diagram 64). Hushållens inflationsförväntningar blev 2,8 och 2,5 procent i juli respektive augusti månads Konjunkturbarometer. Men hushållens inflationsförväntningar är volatila och enstaka månadsnoteringar tillmäts i sammanhanget en något mindre betydelse än marknadsaktörernas förväntningar.

Riksbanken reviderade upp prognosen för reporäntan de kommande åren i samband med publiceringen av sin penningpolitiska rapport i juni 2007. Riksbanken gjorde då bedömningen att reporäntan kommer att höjas till 4,00 procent 2007 och till 4,4 procent, under 2008. Marknadens förväntningar, beräknade från s.k. implicita terminräntor, indikerar att reporäntan höjs till 4,00 procent under 2007 och ytterligare något under 2008 (se diagram 65). Till följd av osäkerheten på de finansiella marknaderna den senaste tiden har marknadens förväntningar på styrrentans framtida utveckling varierat ovanligt kraftigt, i synnerhet internationellt men även i Sverige. Riskerna för den finansiella stabiliteten i Sverige verkar dock vara begränsade.

Konjunkturinstitutet bedömer att reporäntan höjs till 4,00 procent under 2007, vilket ungefär är i linje med marknadsförväntningarna och Riksbankens bedömning. Den starka realekonomiska utvecklingen och det stigande kostnadstrycket i ekonomin leder till att reporäntan därefter höjs ytterligare under 2008 till 4,75 procent. Reporäntan bedöms därefter ligga kvar på 4,75 procent under 2009 (se diagram 66). Penningpolitiken blir därigenom något åtstramande 2008 och 2009, vilket leder till en uppbromsning av resursutnyttjandet. På så sätt undviks att inflationen stiger för snabbt och blir alltför hög längre fram. Samtidigt som svängningar i resursutnyttjandet begränsas. Mätt med UND1X stiger inflationen till 2,1 procent i mitten av 2009.

Konjunkturinstitutets beräkningar antyder att något snabbare höjningar av reporäntan än i prognosen fram till mitten av 2008 skulle leda till att inflationen blir något närmare 2 procent årem efter 2009 och till något mindre svängningar i resursutnyttjandet. (se fördjupning "Konjunkturinstitutets reporäntebedömning").

Växelkurser

DOLLARN HAR FÖRSVAGATS MOT EURON

De senaste årens trendmässiga försvagning av dollarn har inneburit att dollarn nu förlorat ca 20 procent av sitt värde i nominella effektiva termer sedan början av 2002. Oro på den amerikanska bolånemarknaden har bidragit till en fortsatt dollarförsvagning under 2007. Denna försvagning uppvägdes dock delvis av den snabba dollarförstärkning som ägde rum i samband med turbulensen på de finansiella marknaderna i slutet av juli och början av augusti. I bilaterala termer hade dollarn i mitten av augusti försvagats med ca 3,5 procent mot euron sedan årsskiftet (se diagram 67).

På lite längre sikt bestäms en valutas växelkurs av ett antal fundamentala bestämningsfaktorer. En viktig faktor som under längre tid har verkat för en dollarförsvagning har varit USA:s växande nettoskuldssättning i utlandet. Ett lågt inhemskt sparande och en negativ handelsbalans har sedan slutet av 90-talet gett upphov till ett ökande bytesbalansunderskott som nu uppgår till ca 6 procent av BNP. Det är till stor del asiatiska och oljeproducerande ekonomier och i mindre utsträckning euroområdet som finansierar detta underskott. Förr eller senare kommer kapitalinflödet till USA att minska. Detta kan utlösas av olika faktorer, men i de flesta scenarier är det förenat med ytterligare dollarförsvagningar.

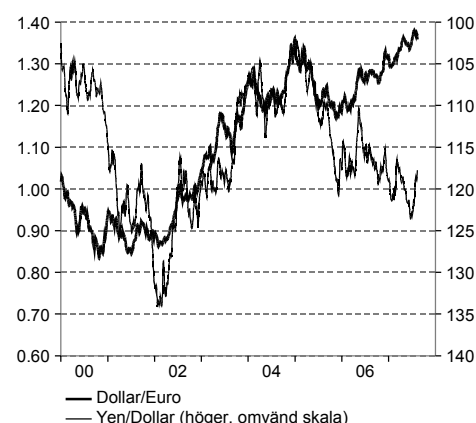
Under prognosperioden förväntas utländska offentliga place-rare upprätthålla sin efterfrågan på dollartillgångar och därmed bidra till att begränsa försvagningen av dollarn. Marknaden förväntar sig i likhet med Konjunkturinstitutet en krympande räntedifferens mellan USA och euroområdet under prognosperioden. Sett över hela prognosperioden bedöms därför eventuella ränteeffekter vara inprisade i dagens växelkurser. Sammantaget gör detta att dollarkursen bedöms förbli i stort sett oförändrad och en euro förväntas kosta 1,37 dollar i slutet av 2009.

KRONAN STÄRKS NÅGOT UNDER PROGNOSPERIODEN

Den svenska kronan har sedan årsskiftet försvagats med ca 2 procent i effektiva termer. De senaste månaderna har präglats av en viss kronförstärkning, bl.a. till följd av Riksbankens upprevidering av reporäntebanan (20 juni), men turbulensen på de finansiella marknaderna bidrog till att kronan försvagades snabbt under första halvan av augusti (se diagram 68).

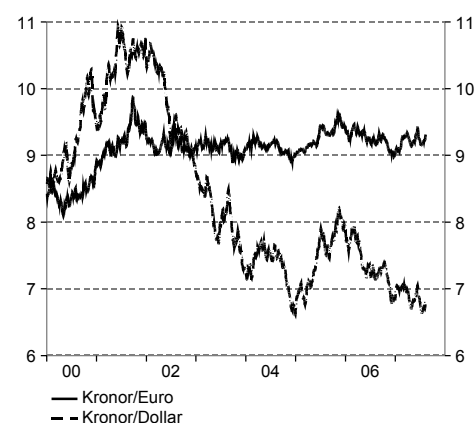
Med utgångspunkt i utvecklingen av kronans fundamentala bestämningsfaktorer bedöms kronan i dagsläget ligga nära sin jämviktscurs¹⁴. På längre sikt förväntas jämviktscursen förstärkas till följd av en allt starkare nettoställning mot omvärlden. Då

Diagram 67 Nominella växelkurser
5-dagars centrerat glidande medelvärde

Källa: Reuters EcoWin.

Diagram 68 Nominella växelkurser
5-dagars centrerat glidande medelvärde

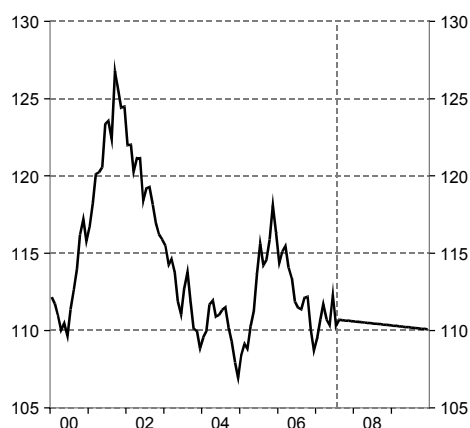

Källa: Reuters EcoWin.

¹⁴ För en beskrivning av hur denna jämviktscurs bestäms, se Nilsson, K., "Do Fundamentals Explain the Behavior of the Real Effective Exchange Rate?", *Scandinavian Journal of Economics*, nr 4, 2004.

Diagram 69 Kronans effektiva växelkurs - KIX

Index 1992-11-18=100, månadsvärden

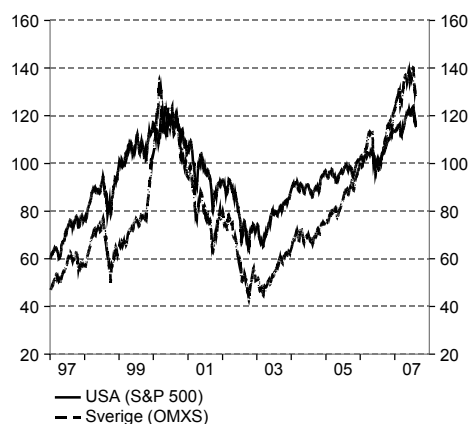

Anm. Ett högre index motsvarar en svagare krona.

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 70 Börsutveckling i USA och Sverige

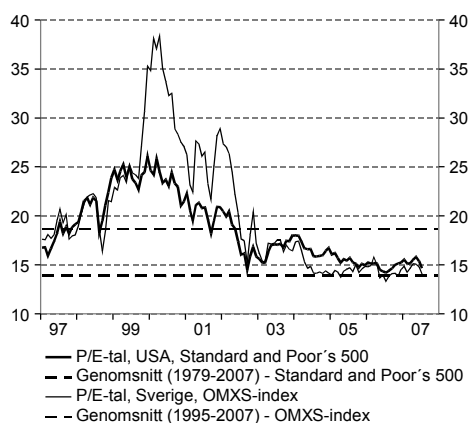
Index 2005-12-30=100, 5-dagars centrerat glidande medelvärde

Källa: Reuters EcoWin.

Diagram 71 P/E-tal i USA och Sverige

Månadsvärden

Anm. P/E-tal: aktiepris i förhållande till förväntade vinster 12 månader framåt.

Källor: Prudential Equity Group, LCC, JCF.

denna förstärkning endast i begränsad omfattning äger rum under prognosperioden bedöms kronan, i effektiva termer, endast vara marginellt starkare i slutet av prognosperioden än i dagsläget. Mätt med växelkursindexet KIX, förväntas kronans värde uppgå till 110,1 i slutet av 2009. En dollar kostar då 6,66 kronor och en euro 9,15 kronor (se diagram 69).

Aktiemarknaden

SNABBA KAST PÅ VÄRLDENS AKTIEMARKNADER

Aktiemarknaderna runt om i världen har under den senaste tiden präglats av stor osäkerhet och snabba kast. Problemen på den amerikanska bolånemarknaden och de internationella kreditmarknaderna har gett upphov till stora förluster för en rad utlåningsinstitut. Detta har bidragit till att dämpa riskbenägenheten bland aktörer på de finansiella marknaderna, något som åter speglas i de senaste månadernas svaga utveckling på världens börser (se diagram 70).

Sedan i början av juni har det amerikanska S&P 500-indexet fallit med knappt 6 procent, vilket innebär att uppgången sedan årsskiftet var ca 2 procent i mitten av augusti. Börserna i Europa har upplevt en liknande utveckling. I Sverige har OMXS-index fallit med knappt 12 procent sedan början av juni, och var i mitten av augusti därmed oförändrat i förhållande till början av 2007.

P/E-talet, dvs. dagens aktiepriser i relation till nästa års förväntade vinster, har dock inte förändrats i någon större utsträckning och ligger relativt nära sitt historiska medelvärde i såväl USA som Sverige. I den utsträckning P/E-talen kan tolkas som indikatorer på börsernas värdering, framstår börserna i dagsläget inte som övervärderade, särskilt i jämförelse med de P/E-tal som uppmättes under kursuppgången år (se diagram 71).

Tabell 7 Räntor och växelkurser vid slutet av respektive år

	2006	2007	2008	2009
Styrräntor				
Sverige	3,00	4,00	4,75	4,75
Euroområdet	3,50	4,25	4,75	4,75
USA	5,25	5,00	4,75	4,50
Obligationsräntor¹				
Sverige	3,6	4,5	4,7	4,9
Euroområdet	3,8	4,4	4,7	4,8
USA	4,6	4,9	5,0	5,1
Valutakurser				
Kronor/Euro	9,04	9,21	9,18	9,15
Kronor/Dollar	6,84	6,71	6,69	6,66
Dollar/Euro	1,32	1,37	1,37	1,37
TCW-index	123,2	124,7	124,4	124,2
KIX-index	108,7	110,6	110,3	110,1

¹Tioårig statsobligationsränta.

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

FÖRDJUPNING

Diagram 72 Arbetsmarknadsgapet med prognostiserad reporäntebana

Procent, kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 73 UND1X-inflationen med prognostiserad reporäntebana

Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Konjunkturinstitutets reporäntebedömning

Konjunkturinstitutets prognoser för svensk ekonomi innefattar en prognos för reporäntan. Därutöver gör Konjunkturinstitutet en bedömning av om prognosen för reporäntans utveckling det kommande året avspeglar en välavvägd penningpolitik, givet Konjunkturinstitutets prognoser för svensk ekonomi. Denna bedömning utgår från Riksbankens mål om 2 procents inflation samt från kravet att penningpolitiken, utan att åsidosätta inflationsmålet, ska främja ett stabilt resursutnyttjande.

Nuvarande prognos för svensk ekonomi, med stigande inflation och högre resursutnyttjande de kommande åren, innebär att reporäntan behöver höjas framöver. Den avvägning penningpolitiken står inför är därmed i vilken takt reporäntan behöver höjas. Den senaste tidens turbulens på finansmarknaderna bedöms leda till att Fed sänker räntan under 2007 och till ökad osäkerhet beträffande tidpunkten för ECB:s räntehöjning senare i år. Om problemen på finansmarknaderna består kan det vara motiverat att även Riksbanken avvaktar något med nästa höjning av reporäntan till dess de reala återverkningarna bättre kan bedömas. Mot detta ställs att en alltför långsam höjning av reporäntan kan innebära inflationsproblem längre fram.

Konjunkturinstitutets reporäntebedömning belyses nedan genom en jämförelse av den ekonomiska utvecklingen vid den prognostiserade banan för reporäntan med utvecklingen vid två alternativa banor för reporäntan. Effekterna av alternativ penningpolitik har beräknats med hjälp av Konjunkturinstitutets simuleringsmodell KLEM.

DEN EKONOMISKA UTVECKLINGEN 2007–2012 MED KONJUNKTURINSTITUTETS PROGNOS FÖR REPORÄNTAN

Konjunkturuppgången i den svenska ekonomin fortsätter i snabb takt. BNP-tillväxten har varit stark de senaste åren och sysselsättningstillväxten har varit hög sedan 2006. De lediga resurserna på arbetsmarknaden har därmed relativt snabbt tagits i anspråk. Konjunkturinstitutet använder det s.k. arbetsmarknadsgapet som mått på resursutnyttjandet på arbetsmarknaden. Arbetsmarknadsgapet har stigit snabbt den senaste tiden och i mitten av 2007 var resursutnyttjandet i det närmaste balanserat (se diagram 72). Arbetsmarknadsgapet fortsätter att stiga de kommande åren och resursläget på arbetsmarknaden blir något ansträngt. Efter 2010 faller arbetsmarknadsgapet långsamt tillbaka, bl.a. till följd av en åtstramande penningpolitik.

Trots de senaste årens starka realekonomiska utveckling understiger inflationen, mätt med UND1X, fortfarande 2 procent. Inflationen stiger dock relativt snabbt framöver (se diagram 73). Reporäntan bedöms därför höjas till 4,00 procent under 2007 och vidare till 4,75 procent under 2008 (se diagram 74). Åren därefter bedöms räntan ligga kvar på 4,75 procent. Den något åtstramande nivån på reporäntan förhindrar att resursutnyttjandet stiger alltför mycket och att inflationen fortsätter att stiga långt över Riksbankens mål om 2 procent. Konjunkturinstitutets bedömning är att UND1X-inflationen stiger till 2 procent i början av 2009. Därefter stiger inflationen ytterligare till 2,4 procent 2011, för att sedan gradvis falla tillbaka mot 2 procent. Det bör understrykas att prognoserna för 2010–2012 är betydligt mera osäkra än prognoserna för 2007–2009. Förväntningarna på den ekonomiska utvecklingen efter 2009 är dock av betydelse för bedömningen av en välavvägd nivå på reporäntan fram till och med 2009. De medelfristiga prognoserna efter 2009 är därför nödvändiga vid en analys av penningpolitiken.

Tabell 8 Valda indikatorer 2007–2011

Årlig procentuell förändring respektive procent

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kalenderkorrigerad BNP	3,7	3,6	3,1	2,7	2,1	2,0
UND1X	1,2	1,8	2,0	2,3	2,4	2,2
Arbetsmarknadsgap	0,2	0,7	0,9	1,0	0,6	0,2
Reporänta ¹	4,00	4,75	4,75	4,75	4,75	4,50

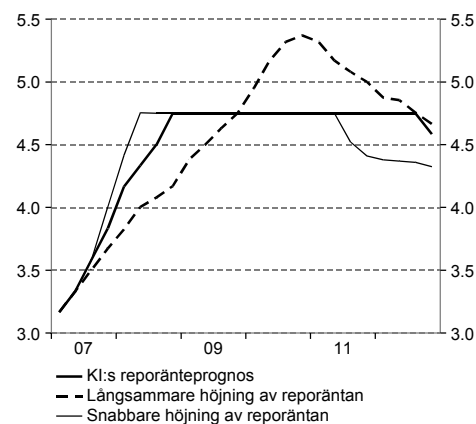
¹ Vid årets slut.

Källa: Konjunkturinstitutet.

DEN EKONOMISKA UTVECKLINGEN VID ALTERNATIVA BANOR FÖR REPORÄNTAN

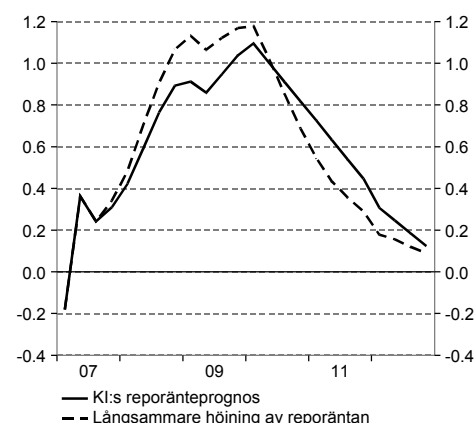
I ett första alternativscenari höjs reporäntan långsammare än i prognosen och når upp till 4,25 procent först mot slutet av 2008, dvs. ungefär som marknadens förväntningar såg ut i mitten av augusti 2007 (se diagram 74). Under 2009 höjs räntan gradvis till 4,75 procent. Efter 2009 bestäms räntan av simuleringsmodellens reaktionsfunktion. Den lägre räntan fram till 2009 gör att resursutnyttjandet stiger något snabbare än i prognosen (se diagram 75). Det högre resursutnyttjandet och en svagare växelkurs leder även till att inflationen stiger något snabbare än i prognosen (se diagram 76). Inflationens avvikelser från 2 procent blir således i genomsnitt större än i prognosen för perioden 2008–2012. För att pressa ner det högre resursutnyttjandet och den högre inflationen behöver räntan höjas till över 5,00 procent under 2010 och 2011, dvs. betydligt högre än i prognosen.

Diagram 74 Alternativa reporäntebanor
Procent, kvartalsvärden

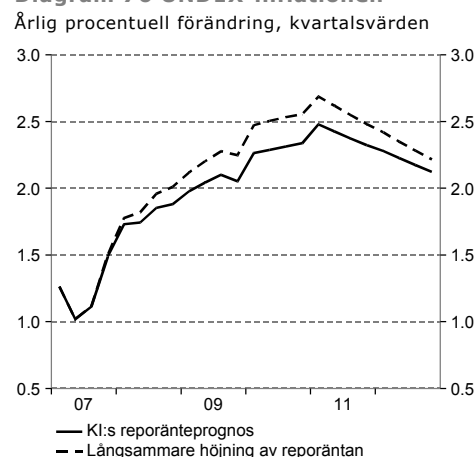
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 75 Arbetsmarknadsgap
Procent, kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

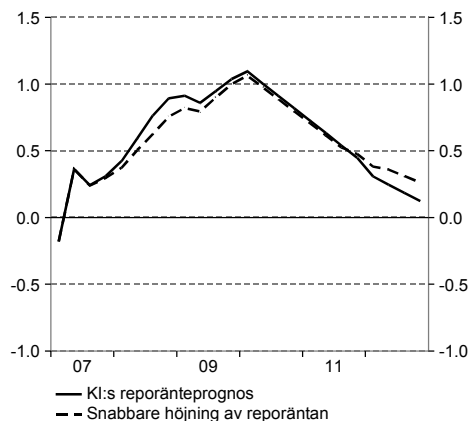
Diagram 76 UND1X-inflationen

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 77 Arbetsmarknadsgap

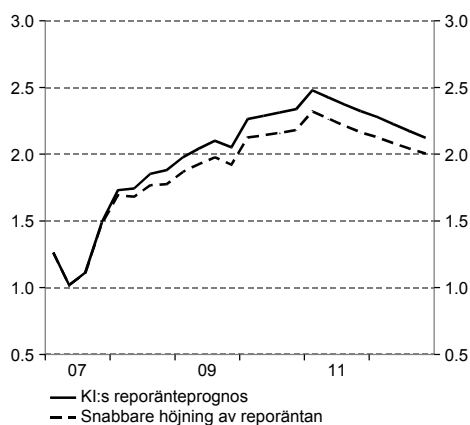
Procent, kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 78 UND1X-inflationen

Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

I det andra alternativscenariot höjs reporäntan ännu något snabbare det kommande året än i Konjunkturinstitutets prognos och når 4,75 procent redan under våren 2008 (se diagram 74). Den något snabbare höjningen av reporäntan leder till att resursutnyttjandet ökar något långsammare under 2008 och 2009 (se diagram 77). Det lägre resursutnyttjandet och en starkare växelkurs bidrar till att inflationen stiger något långsammare och når upp till 2 procent först i början av 2010, dvs. ungefär ett år senare än om reporäntan följer prognosen. Därefter bedöms inflationen fortsätta att stiga, men inte lika mycket som i prognosen (se diagram 78). Under 2010–2012 är inflationen påtagligt lägre i detta scenario jämfört med i prognosen, varför reporäntan börjar sänkas mot en neutral nivå redan 2011 i stället för 2012 som i prognosen.

DISKUSSION

Konjunkturinstitutets prognos för svensk ekonomi innefattar att reporäntan kommer att höjas från dagens nivå på 3,50 procent till 4,75 procent i slutet av 2008. Denna bana för reporäntan medför att inflationen stiger till 2 procent under 2009, utan att leda till ett ohållbart högt resursutnyttjande och alltför hög inflation längre fram. Höjningen av reporäntan till 4,75 procent under 2008 bedöms vara nödvändig för att bromsa uppgången i resursutnyttjandet och för att på så sätt bromsa uppgången i inflationen (se diagram 75 och diagram 76).

Konjunkturinstitutets beräkningar antyder att en jämfört med i prognosen något snabbare höjning av reporäntan det kommande året skulle leda till att inflationen blir något närmare 2 procent åren efter 2009 samtidigt som svängningarna i resursutnyttjandet blir något mindre. Skillnaden är dock liten och osäkerheten i beräkningarna är stor.

Simuleringen illustrerar det dilemma penningpolitiken står inför. Den starka konjunkturen i Sverige, med ett stigande inflationstryck, motiverar relativt snabba höjningar av reporäntan fram till mitten av 2008. Å andra sidan har turbulensen på finansmarknaden bidragit till ökad osäkerhet om den framtida utvecklingen av realekonomin. Denna osäkerhet talar för att Riksbanken kan avvakta med att höja reporäntan. Konjunkturinstitutets reala prognos utgår från att turbulensen på finansmarknaderna är av övergående karaktär. Om så blir fallet och om de reala återverkningarna av de senaste veckornas turbulens blir små bör Riksbanken överväga att höja reporäntan snabbare än vad som angivits i prognosen.

BNP och efterfrågan

BNP-tillväxten är fortsatt hög 2007–2009. Efterfrågan på svensk export växer stabilt samtidigt som konsumtionen stimuleras av stigande sysselsättning och av skattesänkningar. Resursläget på arbetsmarknaden blir allt mer ansträngt och inom vissa delar av näringslivet begränsas produktionen av kapacitetsbrist. Riksbanken höjer successivt reporäntan, vilket tillsammans med en avmattning i investeringscykeln medför att tillväxten dämpas 2009.

BNP-tillväxten andra kvartalet 2007 blev relativt hög, framför allt till följd av en stark investeringstillväxt (se diagram 80). De svagheter i efterfrågeutvecklingen som fanns första kvartalet i år kvarstod dock andra kvartalet, med oväntat svag varuexport- och hushållskonsumtionstillväxt. Den svaga utvecklingen av varuexporten bedöms till viss del vara temporär, till följd av både tillfälligt svag efterfrågan på svenska exportvaror och kapacitetsbegränsningar inom vissa delar av industrin. Men världsmarknaden för svensk export fortsätter att öka relativt starkt och varuexporten bedöms kunna växa snabbare de kommande kvartalen. Hushållens inkomster ökar mycket kraftigt i år till följd av skattesänkningar och en stark sysselsättningstillväxt. Hushållen bedöms reagera med en starkare konsumtionstillväxt under andra halvåret. Den starka investeringsutvecklingen medför att importen fortsätter att växa snabbt i år och bidraget till BNP från nettoexporten blir därför negativt 2007. BNP-tillväxten i år bedöms uppgå till 3,5 procent.

Tabell 9 Försörjningsbalans

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2006	2006	2007	2008	2009
BNP	2 832	4,2	3,5	3,8	3,1
BNP, kalenderkorrigerad		4,5	3,7	3,6	3,1
Real BNI per capita		3,9	3,3	3,2	2,5
Hushållens konsumtionsutgifter	1 338	2,8	3,0	4,0	3,9
Offentliga konsumtionsutgifter	759	1,8	1,6	1,1	0,7
Fasta bruttoinvesteringar	507	7,9	9,6	5,6	2,8
Lagerinvesteringar ¹	0	0,0	0,2	-0,1	0,0
Export	1 451	8,7	5,8	7,1	5,9
Import	1 225	7,9	7,3	6,7	5,6
Total inhemsk efterfrågan	2 605	3,5	4,1	3,4	2,8
Nettoexport ¹	227	1,0	-0,2	0,7	0,6
Bytesbalans ²	197	6,9	7,0	7,3	7,7

¹ Bidrag till BNP-tillväxten.

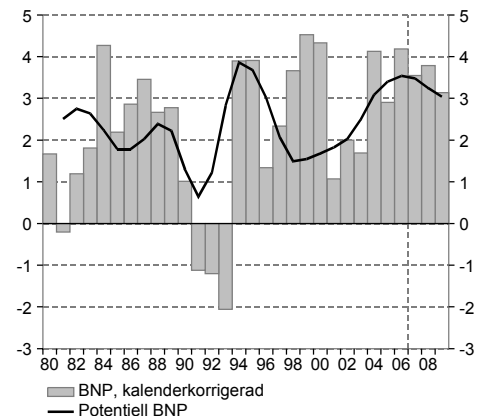
² I procent av BNP, löpande priser.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Åren 2008 och 2009 fortsätter världsmarknaden för svensk export att växa stabilt. De kapacitetsbegränsningar som har uppstått

Diagram 79 BNP till marknadspris

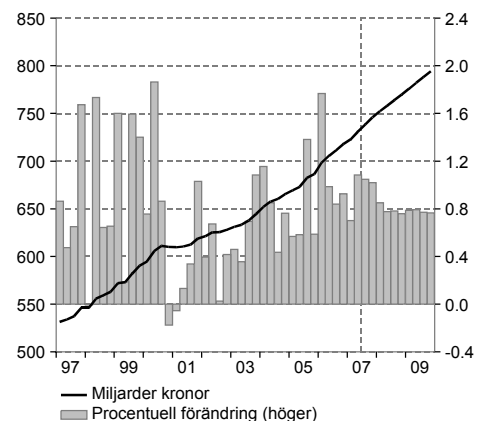
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 80 BNP till marknadspris

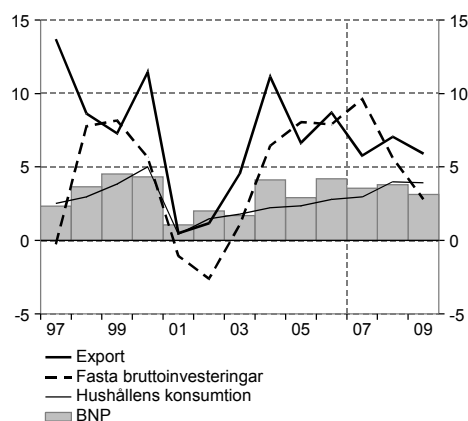
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 81 BNP och efterfrågan

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

inom framför allt industrin minskar i takt med att investeringar färdigställs. Varuexporten bedöms därför kunna öka ungefär i linje med världsmarknadstillväxten 2008 och 2009. Investerings-tillväxten dämpas något 2008 och ytterligare 2009 främst till följd av att ny produktionskapacitet medför att kapacitetsutnyttjandet sjunker (se diagram 81). Eftersom investeringarna har ett stort importinnehåll innebär nerväxlingen i investeringstakten att importen växer långsammare än exporten och att nettoexporten åter ger positiva bidrag till BNP-tillväxten 2008 och 2009 (se tabell 9).

För hushållen innebär ett införande av ett andra jobbskatte-avdrag 2008 ytterligare stora förstärkningar av disponibelinkomsten. Till viss del motverkas effekten på hushållskonsumtionen av att räntorna stiger. Trots att konsumtionstillväxten blir hög i ett historiskt perspektiv både 2008 och 2009 kommer hushållens sparande att vara fortsatt mycket högt 2009. Starka finanser i kommunsektorn medger en snabb ökning av den offentliga konsumtionen. Ökningen hålls dock tillbaka av en minskande statlig konsumtion, bl.a. till följd av finansieringen av det andra steget i jobbskatteavdraget.

Sammantaget ökar BNP med 3,8 procent 2008. 2009 dämpas tillväxten till 3,1 procent (se tabell 9). Real BNI per capita, som är ett bättre mått på levnadsstandardsutveckling, ökar snabbt i år till följd av att bytesförhållandet förbättras. 2008 och 2009 är bytesförhållandet oförändrat och real BNI per capita ökar betydligt långsammare än BNP eftersom befolkningen växer.

Positiva bidrag från nettoexporten 2008 och 2009 bidrar till att bytesbalansöverskottet stiger till 7,7 procent 2009. Därmed stiger det totala sparandet i ekonomin. Både den offentliga sektorn och företagssektorn ökar sitt finansiella sparande, medan hushållens finansiella sparande minskar något.

Tabell 10 Egentliga bidrag till BNP-tillväxten

Fasta priser, procentenheter

	2005	2006	2007	2008	2009
BNP	2,9	4,2	3,5	3,8	3,1
Hushållens konsumtionsutgifter	0,5	0,5	0,5	1,0	1,0
Offentliga konsumtionsutgifter	0,0	0,4	0,3	0,2	0,1
Fasta bruttoinvesteringar	0,6	0,7	0,8	0,4	0,2
Byggnadsinvesteringar	0,3	0,6	0,5	0,3	0,1
Maskininvesteringar	0,3	0,1	0,3	0,1	0,1
Lagerinvesteringar	-0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
Export	2,0	2,4	1,9	2,2	1,8

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Genom att exkludera importinnehållet i respektive efterfrågepost kan efterfrågeposternas egentliga bidrag till BNP beräknas. Som framgår av tabell 10 är det exporten som ger de största tillväxtbidragen varje enskilt år 2007–2009. Hushållskonsumtionen bidrar måttligt i år men ger större bidrag till BNP-tillväxten 2008 och 2009. Investeringarna ger ett stort bidrag i år, men detta

halveras både 2008 och 2009. Nedväxlingen i investeringarna är den främsta orsaken till att BNP-tillväxten dämpas.

Hushållens konsumtionsutgifter

HÖGA INKOMSTER TILL HUSHÄLLEN

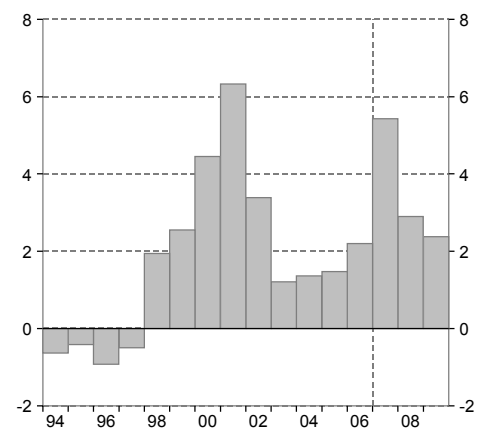
Hushållens reala disponibla inkomster ökade med 4,9 procent första kvartalet 2007 jämfört med första kvartalet 2006. Den starka inkomstutvecklingen beräknas hålla i sig under resten av året och sammantaget ökar hushållens reala disponibla inkomster med 5,4 procent 2007 (se tabell 11 och diagram 82). Förklaringarna till den kraftiga inkomstökningen är flera. Lönesumman växer snabbare 2007 än vad den har gjort sedan 1990, både till följd av högre timlöneökningar och snabbt ökande arbetade timmar i ekonomin. Dessutom ökar hushållens skattebetalningar långsamt 2007 till följd av bland annat det första steget av jobbskatteavdraget och slopandet av förmögenhetsskatten.

Den positiva utvecklingen för hushållen håller i sig och 2008 växer de reala disponibla inkomsterna med 2,9 procent. Den kraftiga nerväxlingen jämfört med 2007 beror på att skattebetalningarna ökar snabbare då första steget i jobbskatteavdraget inte längre påverkar utvecklingen. Skatternas utveckling hålls dock tillbaka något till följd av det andra steget i jobbskatteavdraget som antas införas den 1 januari 2008. Den direkta effekten av reformen beräknas vara en sänkning av hushållens direkta skatter med 11 miljarder kronor, som delvis finansieras genom sänkta transfereringar till hushållen från och med 2008.

År 2009 ökar hushållens reala disponibla inkomster med 2,4 procent. Lönesumman ökar fortfarande kraftigt, eller med 6,5 procent. Nu börjar även utbetalningen av ålderspensioner att öka kraftigare, vilket bidrar till att överföringarna från offentliga sektorn ökar i snabbare takt än de har gjort sedan 2003. Även skatterna ökar dock snabbare när det andra steget av jobbskatteavdraget inte längre har någon effekt på skatternas utveckling, vilket bromsar utvecklingstakten av de disponibla inkomsterna.

Diagram 82 Hushållens disponibla inkomster

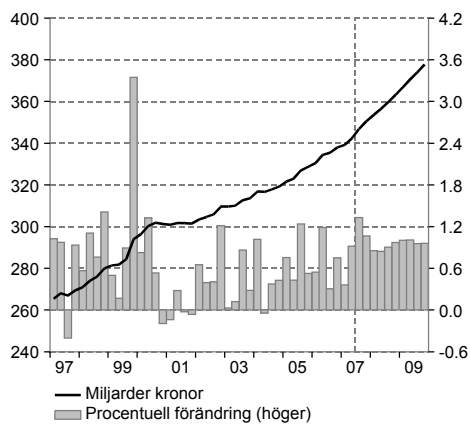
Årlig procentuell förändring, fasta priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 83 Hushållens konsumtion

Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 84 Hushållens förtroendeindikator (CCI)

Nettotal, månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Tabell 11 Hushållens inkomster

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring

	2006	2006	2007	2008	2009
Lönesumma	1 137	5,4	7,6	6,8	6,5
Timlön enligt NR ¹		3,4	4,5	5,3	5,3
Arbetade timmar ¹		2,0	3,0	1,4	1,1
Övriga faktorinkomster	258	4,9	4,3	2,8	2,4
Överföringar från offentlig sektor	498	1,9	-0,1	2,9	3,8
Överföringar från privat sektor	57	-3,0	2,8	2,8	2,8
Skatter och avgifter	-571	5,7	0,2	6,0	6,8
Disponibel inkomst	1 379	3,5	7,0	4,9	4,6
Konsumentpris ²		1,3	1,5	2,0	2,2
Real disponibel inkomst		2,2	5,4	2,9	2,4

¹ Korrigerade för olika antal arbetsdagar mellan åren.

² Implicitprisindex för hushållens konsumtionsutgifter.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

KONSUMTIONENS ÖKNINGEN FORTFARANDE MÅTTLIG

Trots att tillväxttakten i hushållens konsumtionsutgifter ökade det andra kvartalet i år, var ökningen mindre än väntat (se diagram 83). Den säsongrensade utvecklingen kan på goda grunder antas vara överskattad. Återbetalningen av överskjutande skatt – i år drygt 12 miljarder kronor – sker sedan tre år tillbaka till stora delar redan i juni, i stället för som tidigare i augusti. Antalet observationer är ännu så länge för få för att effekten av detta på konsumtionsbeteendet ska fångas upp av säsongrensningskomponenten. Jämfört med samma kvartal i fjol ökade den ej säsongrensade konsumtionen med måttliga 2,5 procent under det andra kvartalet. De ovanligt stora inkomstförstärkningarna sedan årsskiftet har alltså inte lett till att konsumtionstillväxten tilltagit, utan snarare resulterat i ett ökat sparande. Eftersom hushållen rimligen bör betrakta merparten av inkomstökningarna som permanenta och deras förmögenhetsställning är stark, tyder detta på en något överraskande tröghet i hur konsumtionen anpassas till inkomstutvecklingen.

UTVECKLINGEN BÄDDAR FÖR STARKARE KONSUMTION FRAMÖVER

Även om hushållen hittills varit avvaktande, väntas de goda utsikterna för hushållens ekonomiska situation leda till en starkare konsumtionstillväxt inom en snar framtid. För att detta ska ske är det viktigt att hushållens tillförsikt stärks inför framtiden. Hushållens förväntningar har också långsamt men successivt blivit mer optimistiska de senaste åren. Förtroendeindikatorn i Hushållsbarometern, CCI, var 19,7 i augusti (se diagram 84), medan genomsnittet för de senaste fem månaderna är 21,0. Under årets tre första månader var genomsnittet för CCI strax över

16.¹⁵ Detta ger ett visst stöd för bedömningen att hushållen nu är beredda att ändra sitt beteende och minska det höga sparandet och öka konsumtionstakten under hösten.

Hushållens förmögenhetsställning är stark och ger inga skäl till att hindra en mer markerad uppgång för konsumtionen (se Diagram 85). Skulderna är i ett historiskt perspektiv låga jämfört med värdet på tillgångarna, oavsett om man jämför med värdet av de totala tillgångarna eller med värdet av enbart de finansiella tillgångarna. (se diagram 86). Båda dessa skuldkvoter är känsliga för tillgångsprisernas utveckling. Den totala bruttoförmögenheten är beroende av både fastighetspriser och börsens värdering medan den finansiella bruttoförmögenheten i huvudsak bara är beroende av börsens utveckling. I det korta perspektivet är räntekostnaderna en viktig komponent i hushållens ekonomi. Hushållens räntekostnader som andel av de disponibla inkomsterna är dock i utgångsläget fortfarande rekordlåga, ca 5 procent 2006 (se diagram 87).

KONSUMTIONEN ÖKAR KRAFTIGT UNDER PROGNOSPERIODEN

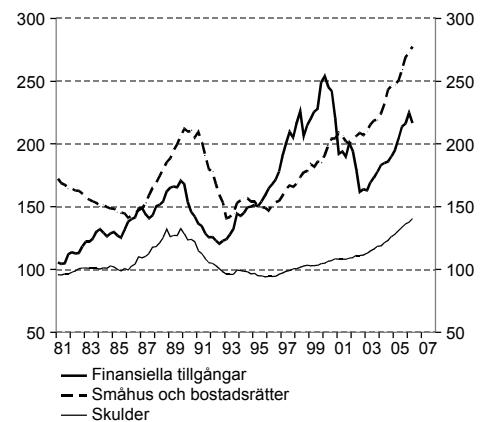
Hushållen bedöms öka konsumtionen mycket kraftigt från och med i höst och under de närmaste åren. Den fas av konsumtionscykeln som väntar framöver kan närmast jämföras med åren 1999–2000. Konsumtionen väntas i år öka med 3,0 procent, vilket kräver ett starkt andra halvår med en konsumtionstillväxt på ca 3,5 procent jämfört med andra halvåret i följ. Konsumtionen kommer sedan att öka med 4,0 respektive 3,9 procent 2008 och 2009 (se tabell 12). Riksbanken väntas höja styrräntan till 4,75 procent vid slutet av 2008. Samtidigt sänks socialavgifterna kraftigt för stora delar av tjänstesektorn nästa år, vilket resulterar i lägre prisökningar på berörda tjänster än annars. Detta väntas i viss mån påverka konsumtionsmönstret. Tjänstekonsumtionen kommer att öka snabbare framöver, främst eftersom den typen av konsumtion brukar favoriseras i starka faser av konsumtionscykeln, men också på grund av ovannämnda lägre relativpriser. Kapitalvarukonsumtionen (bilar och detaljhandels sällanköpsvaror) får i stället en något lugnare utveckling, eftersom denna konsumtion påverkas av det högre ränteläget.

Trots den höga konsumtionstillväxten är sparkvoten ungefär lika hög 2009 som den var 2006, oberoende av vilken av de konventionella definitionerna av sparkvoten som används (se diagram 88). Det har bara inträffat två gånger sedan 1980 att konsumtionen ökat lika mycket under en sekvens på 2–3 år, som den väntas göra 2007–2009. Båda de tidigare gångerna (1985–1987 och 1998–2000) har sparkvoten (enligt den äldre definitionen) fallit snabbt och till och med varit negativ. Möjligen kan detta tolkas som en uppåttrisk för prognosen 2007–2009, dvs. att

¹⁵ Det kan också jämföras med CCI under den förra toppen av konsumtionscykeln 1999–2000. Från och med augusti 1999 till och med november 2000 var genomsnittet för CCI 26,2, utan att någon enda månad ha understigit 22.

Diagram 85 Hushållens förmögenhet och skulder

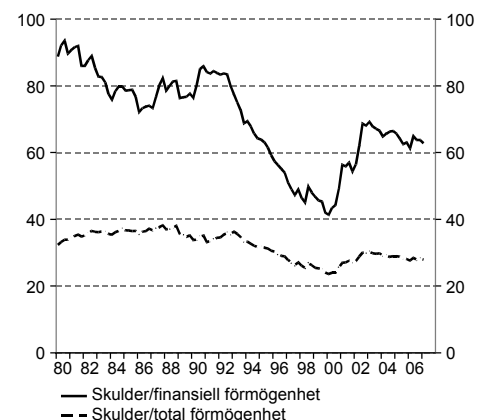
Procent av disponibel inkomst, löpande priser, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 86 Hushållens skulder

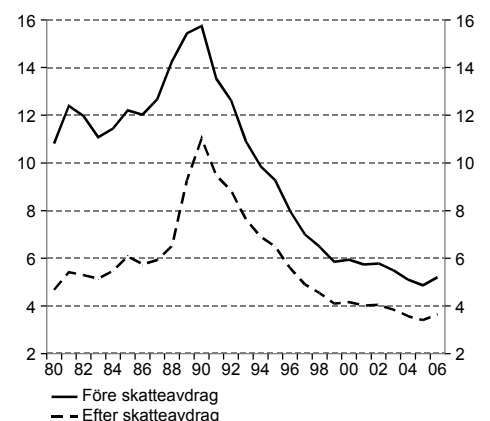
Procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 87 Ränteutgifter

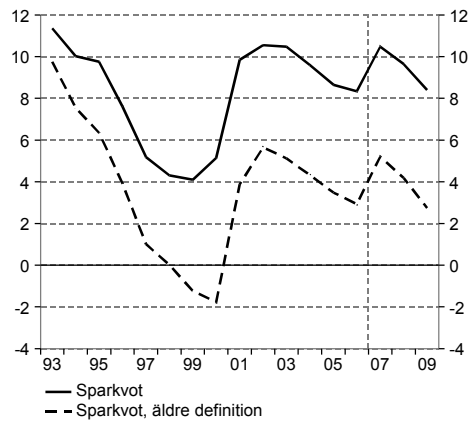
Procent av disponibel inkomst

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 88 Hushållens sparande

Procent av disponibel inkomst, löpande priser

Anm. I sparkvot, äldre definition, ingår varken sparande i avtalspensioner eller PPM-medlen.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

konsumtionstillväxten kan bli ännu starkare framöver. Det är också troligt att konsumtionen kommer att öka snabbare än inkomsterna efter 2009 om den starka konjunkturen håller i sig.

Tabell 12 Hushållens konsumtionsutgifter

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2006	2006	2007	2008	2009
Konsumtionsutgifter	1 338	2,8	3,0	4,0	3,9
Varav: Sällanköpsvaror	270	8,7	6,6	6,1	4,9
Bilar	45	4,1	9,1	4,1	3,0
Dagligvaror	203	3,8	2,7	4,3	3,0
Konsumtion i utlandet	59	4,6	11,6	10,2	8,2
Tjänster exkl. bostad	382	3,5	4,3	5,5	6,3
Sparkvot ¹	122	8,3	10,5	9,6	8,4
Sparkvot, äldre definition ¹	40	2,9	5,2	4,2	2,7

¹ Sparande i miljarder kronor, löpande priser respektive sparande i procent av disponibel inkomst. PPM-medlen bokförs numera som sparande i hushållssektorn. I "Sparkvot, äldre definition" ingår varken sparande i avtalspensioner eller PPM-medlen.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

FÖRDJUPNING

Hushållens sparbeteende och måtten på sparkvoten

Prognoserna pekar på en ovanligt stark utveckling av hushållens inkomster framöver, främst till följd av en stark sysselsättningsutveckling, men också till följd av skattesänkningar. Hushållen brukar normalt minska sparandet, framför allt det s.k. försiktighetssparandet, när konjunkturen utvecklas starkt. I denna fördjupning jämförs perioden från 2006 till 2009 med den förra toppperioden för konsumtionen från 1997 till 2000. Under båda dessa perioder ökar konsumtionen med drygt 11 procent sammantaget över tre år (efter att man korrigerat för att kyrkans konsumtion från 2000 bokförs i hushållssektorn). Däremot är hushållens sparbeteende mycket olika (se diagram 89).

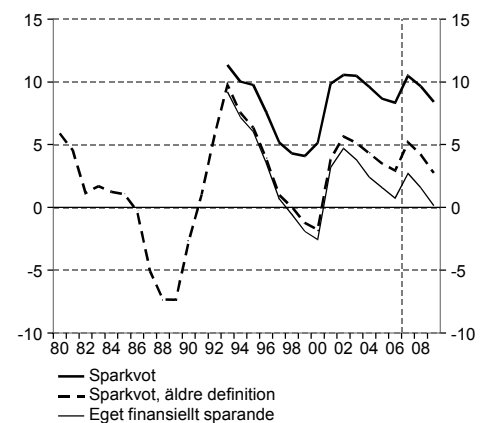
Den officiella sparkvoten innehåller sparande i kollektiva avtalspensioner samt PPM-medel. Numera publiceras ofta två versioner av sparandet och av sparkvoten, dvs. inklusive och exklusive kollektivt sparande i avtalspensioner samt PPM-medel. Båda dessa mått innehåller reallt sparande, dvs. nettoinvesteringar i främst bostäder. Ett tredje sätt att beskriva sparandet är att exkludera även det reala sparandet. Då erhålls vad som i fortsättningen kallas eget finansiellt sparande.

Den officiella sparkvoten var 5,2 procent både 1997 och 2000. 2006 var den 8,3 procent och den bedöms bli 8,4 procent 2009 (se diagram 89). Även om förloppet för sparandet under respektive period skiljer sig åt är det mest anmärkningsvärda att sparkvotens nivå är drygt 3 procentenheter högre under den senare perioden, eftersom båda perioderna karaktäriseras av en stark konjunkturutveckling och ett mot slutet något ansträngt resursutnyttjande.

Det kollektiva sparandet kan hushållen inte själva påverka, men de kan förstås anpassa storleken på övrigt sparande som reaktion på variationer i det kollektiva sparandet. Exkluderas kollektivt sparande i avtalspensioner samt PPM-medel erhålls vad som brukar benämnas ”den äldre definitionen av sparkvoten”, där ”sparandet” helt enkelt är inkomster minus konsumtion. Mått på detta sätt föll sparkvoten från 1,0 till -1,8 procent från 1997 till 2000, medan den bara väntas falla från 2,9 till 2,7 procent från 2006 till 2009. Även denna sparkvot ligger därmed betydligt högre 2009 än 2000, ca 4,5 procentenheter. Men minst lika anmärkningsvärt är att sparandet föll kontinuerligt från 1997 till 2000 medan det är i det närmaste oförändrat från 2006 till 2009.

Hushållens reala sparande, dvs. skillnaden mellan den äldre definitionen av sparkvoten och sparkvoten för det egna finansiella sparandet (se diagram 89), utgörs av sektorns nettoinvesteringar.

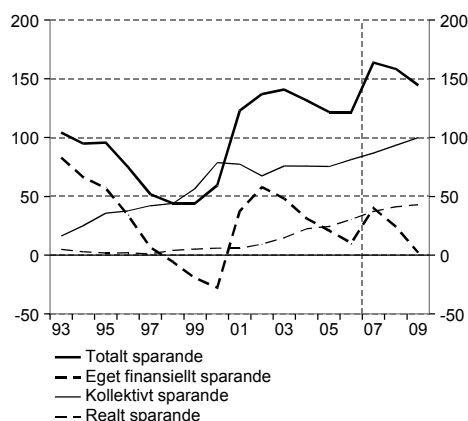
Diagram 89 Olika mått på sparande
Andel av disponibel inkomst, procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 90 Olika mått på sparande

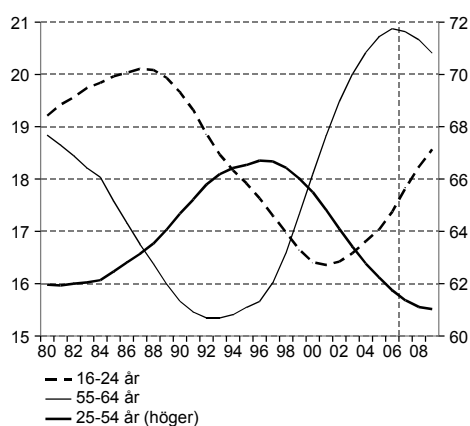
Miljarder kronor, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 91 Befolkning

Procent av befolkningen 16-64 år

Källa: SCB.

ingar. Hushållens bruttoinvesteringar (som domineras av nya bostäder) har ökat ovanligt mycket på senare tid och väntas öka med ca 21 miljarder kronor från 2006 till 2009. För att få nettoinvesteringarna ska förslitningen räknas bort. Nettoinvesteringarna ökar med 12,5 miljarder kronor från 2006 till 2009 men ökade med bara 4,9 miljarder kronor från 1997 till 2000 (se diagram 90). En delförklaring till varför den äldre definitionen av sparkvoten beter sig så olika under de båda perioderna är således att under den senare perioden ökar hushållens reala sparande snabbare.

Hushållens egna finansiella sparande, dvs. exklusive avtalspensioner, PPM-medel och nettoinvesteringar, faller med ca 8 miljarder kronor från 2006 till 2009. Detta mått, som består av mer likvida medel, bör spegla hushållens försiktighetssparande bättre än de bredare måtten på sparandet. Neddragningen från 2006 till 2009 är dock mycket mindre än den neddragning som skedde från 1997 till 2000. Då föll hushållens egna finansiella sparande med ca 34 miljarder kronor (se diagram 90).

Skillnaden i sparande mellan de jämförda perioderna kan bero på flera saker.¹⁶ Oavsett mått och oavsett skillnader i förlopp, är det slående att nivån på sparandet är högre över hela perioden från 2006 till 2009 än det var från 1997 till 2000. Nivåskillnaden torde ha strukturella förklaringar snarare än konjunkturella. Exempelvis kan demografiska förändringar medföra att fler hushåll på senare tid befinner sig i den fas av livscykeln där man generellt sett sparar mer (se diagram 91). Dessutom är det möjligt att de förändringar som genomförts i pensionssystemet har medfört att osäkerheten om den egna pensionen uppfattas som större nu, vilket i så fall kan stimulera det egna finansiella sparandet.

Den andra skillnaden rör förloppet för sparandet. Hushållen minskar inte sparandet från 2006 till 2009 i samma grad som man gjorde från 1997 till 2000. En orsak kan vara att inkomsterna ökar betydligt mer från 2006 till 2009 än de gjorde från 1997 till 2000. Det finns trögheter i konsumtionsbeteendet som gör att det tar tid innan konsumtionen anpassas fullt ut till inkomstförändringar. Detta beror dels på att det tar tid att ändra på vanor och beteenden, men också på att det inledningsvis kan finnas en osäkerhet hos hushållen om inkomstökningarna är att betrakta som varaktiga eller inte. En slutsats av detta kan vara att om den starka konjunkturen fortsätter bortom 2009 är det troligt att hushållen ökar konsumtionen mer än inkomsterna under de därpå följande åren och att det egna finansiella sparandet fortsätter sjunka för att bli negativt.

¹⁶ Det kan ju självklart också vara så att prognosen underskattar konsumtionstillväxten eller överskattar inkomstutvecklingen och att sparandet därmed utvecklas annorlunda de kommande åren.

Offentlig konsumtion

STATLIG KONSUMTION SJUNKER FRAMÖVER

Den offentliga konsumtionen växer med 1,6 procent i år, en något lägre ökningstakt än i fjol, men markant högre än tillväxten under perioden 2003 till 2005 (se diagram 92 och tabell 13). Tillväxttakten avtar fram till 2009 och den offentliga sektorns konsumtion som andel av BNP fortsätter att minska. Kommunsektorns konsumtion fortsätter att öka snabbt, framför allt i år, medan den statliga konsumtionen efter en måttlig ökning i år väntas sjunka 2008 och 2009.

Tabell 13 Offentliga konsumtionsutgifter

Miljard kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2006	2006	2007	2008	2009
Offentliga konsumtionsutgifter	759	1,8	1,6	1,1	0,7
<i>Procent av BNP, löpande priser</i>		26,8	26,5	26,2	26,0
Statlig konsumtion	207	0,8	0,6	-0,3	-0,4
Kommunsektorns konsumtion	553	2,2	2,0	1,6	1,0

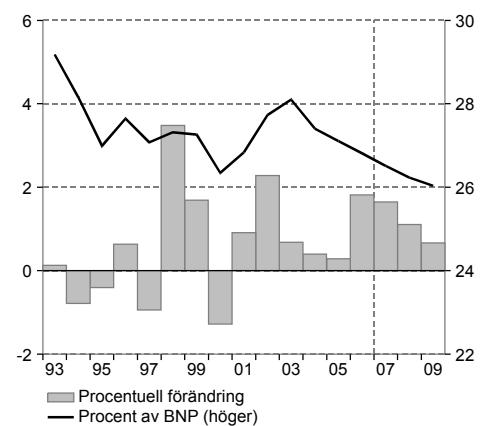
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Den statliga konsumtionen ökar i år med 0,6 procent, det vill säga något mindre än i fjol. Statsbudgeten för 2007 innehöll ökade anslag för bl.a. fler poliser och mer resurser till forskning och utbildning. Vårpropositionen innehöll ytterligare utgiftsökningar för 2008 för bland annat upprättandet av en jobb- och utvecklingsgaranti för långtidsarbetslösa och ungdomar. Nästa år och 2009 minskar dock den statliga konsumtionen bl.a. till följd av finansieringen av det s.k. andra steget i jobbskatteavdraget. Konjunkturinstitutet antar att hälften av utgiftsbesparingen kommer att tas från konsumtionen. Dock gör Konjunkturinstitutet inte någon bedömning av vilken del av den statliga konsumtionen som kommer att beröras (se vidare avsnittet Offentliga finanser).

Kommunsektorns konsumtion växte 2006 med 2,2 procent, vilket är den största ökningen sedan 1998. Stigande sysselsättning i ekonomin och en hög tillväxt i lönesumman ger snabbt växande skatteinkomster, vilka tillsammans med stigande statsbidrag skapar utrymme för fortsatt stigande kommunala utgifter 2007 och 2008. Statsbudgeten för 2007 gav dessutom ett tillskott till hälso- och sjukvården för bl.a. förbättrad kvalitet inom vuxenpsykiatri och äldreomsorgen. År 2009 hålls konsumtionsökningen tillbaka av nominellt oförändrade statsbidrag till kommunerna jämfört med 2008. Men den goda ekonomiska situationen i kommunsektorn som helhet medger likväl en fortsatt ökning av konsumtionen.

Diagram 92 Offentliga konsumtionsutgifter

Årlig procentuell förändring, fasta priser respektive procent av BNP, löpande priser

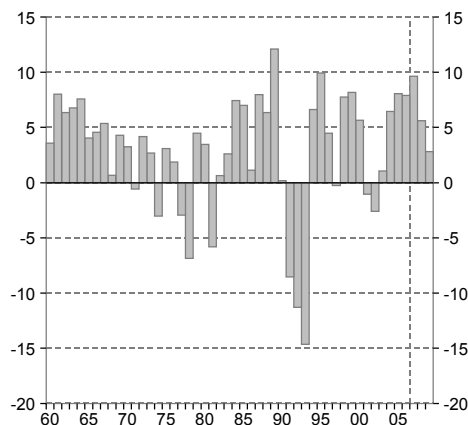

Anm. Den fallande konsumtionen 2000 förklaras av att Svenska kyrkan fr.o.m. detta år ingår i hushållssektorn istället för som tidigare i kommunsektorn.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 93 Totala investeringar

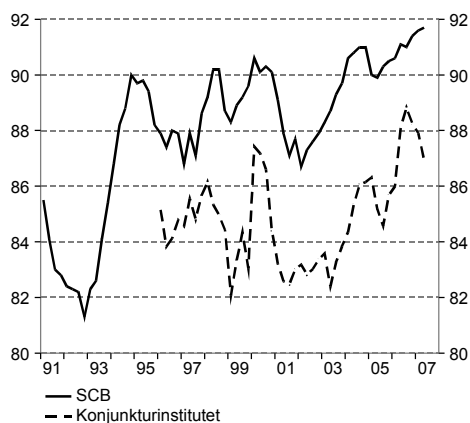
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 94 Industrins kapacitetsutnyttjande

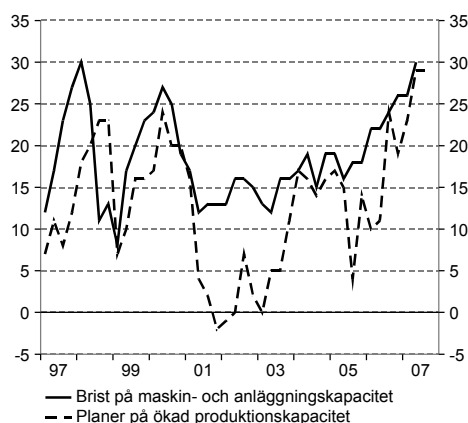
Procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 95 Hinder för företagets produktion och planer för produktionskapaciteten

Tillverkningsindustri, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Fasta bruttoinvesteringar

KAPACITETSBRIST DRIVKRAFT FÖR INVESTERINGARNA

De fasta bruttoinvesteringarna fortsatte att öka det andra kvartalet 2007. Framst var det en kraftig ökning av maskininvesteringarna som bidrog till utvecklingen. I år kommer investeringarna att öka med 9,6 procent för att 2008 och 2009 öka långsammare med 5,6 respektive 2,8 procent (se diagram 93 och tabell 14).

Det finns ett flertal faktorer som ger stöd för den starka investeringskonjunkturen i näringslivet. Efterfrågetillväxten är fortsatt stark från såväl export- som hemmamarknaden. Kapacitetsutnyttjandet är i nuläget mycket högt. Såväl Konjunkturbarometerns som SCB:s mått på kapacitetsutnyttjandet ligger på höga nivåer (se diagram 94). Enligt Konjunkturbarometern anger ca 30 procent av företagen inom tillverkningsindustrin att produktionskapaciteten inte är tillräcklig, vilket kan jämföras med genomsnittet sedan 1996 på 15 procent. Över en fjärdedel av företagen anger att det främsta hindret för företagets produktion är brist på maskin- och anläggningskapacitet. Därtill uppger en stor andel av företagen att de planerar att öka produktionskapaciteten (se diagram 95). Detta understryker behovet av fortsatt höga investeringar framöver.

Företagens möjligheter att finansiera investeringar är dessutom goda. Vinsterna är höga och räntorna fortfarande tämligen låga. Företagen själva anger i Konjunkturbarometern att det främsta hindret för företagets produktion inte är finansiella restriktioner. Räntorna stiger emellertid successivt under kommande år, vilket får en dämpande effekt på investeringsstillväxten 2008 och 2009. Den främsta anledningen till att investeringstakten avtar är dock att företagets produktionskapacitet byggts ut i så stor utsträckning att kapacitetsutnyttjandet sjunker.

Tillväxttakten för bostadsinvesteringarna fortsätter att vara mycket hög 2007 för att därefter successivt dämpas 2008 och 2009 (se tabell 14).

Tillväxten för de offentliga myndigheternas investeringar blir lägre i år än i fjol, men återhämtar sig starkt nästa år (se tabell 14). Det är främst utvecklingen av de statliga investeringarna som i år blir tillfälligt lägre. Kommunernas investeringar utvecklas däremot i en jämn och hög takt under prognosåren, då kommunsektorns goda finanser ger möjlighet att genomföra tidigare uppskjutna investeringar i bland annat lokaler.

Den starka investeringskonjunkturen leder till att de fasta bruttoinvesteringarnas andel av BNP fortsätter att öka 2008. Investeringsandelen samvarierar tydligt med konjunkturen och är vanligen som högst på toppen av en högkonjunktur. De fasta bruttoinvesteringarnas andel av BNP blir 19,0 procent 2009. Näringslivets investeringar exklusive bostäder uppgår då till 12,4 procent av BNP. Den genomsnittliga investeringsandelen för näringslivets investeringar exklusive bostäder under första decenniet på 2000-talet kommer då att bli 12,0 procent, vilket är

en något lägre andel av BNP än genomsnittet för 1980-talet på 13,2 procent men något högre än för 1990-talet då genomsnittet var 11,2 procent (se diagram 96).

Tabell 14 Fasta bruttoinvesteringar

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2006	2006	2007	2008	2009
Industrin	87	4,7	12,5	4,5	1,5
Övriga varubranscher ¹	66	9,2	19,0	3,9	2,3
Tjänstebanscher exkl. bostäder	184	6,2	7,5	6,9	4,0
Bostäder	90	14,3	11,3	5,1	2,3
Näringslivet	426	7,9	11,1	5,5	2,9
Offentliga myndigheter	82	7,8	2,0	6,1	2,5
Investeringar	507	7,9	9,6	5,6	2,8

¹ Övriga varubranscher innehåller jord- och skogsbruk, fiske-, el-, gas-, värme-, och vattenförsörjning samt byggverksamhet (SNI 01, 02, 05, 40, 41 och 45).

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

FORTSATT BREDD OCH STYRKA I NÄRINGSLIVETS INVESTERINGAR

Näringslivets investeringar ökar på bred front och bedömningen är att investeringstillväxten blir 11,1 procent 2007. Därefter växer investeringarna långsammare (se tabell 14).

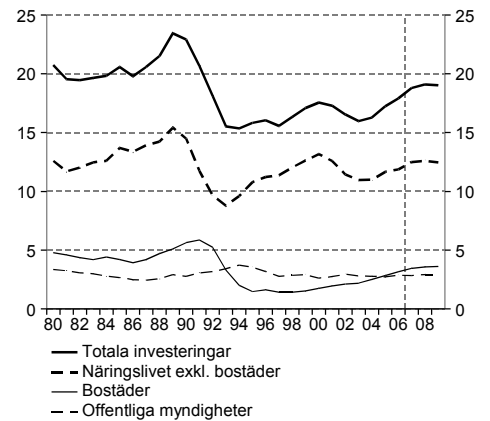
Industrins maskininvesteringar fortsatte att öka starkt andra kvartalet 2007, eller med ca 8 procent jämfört med föregående kvartal. Detta bekräftar bristen på maskinkapacitet som råder inom industrin. Från att ha minskat sedan 2001 tog industrins bygginvesteringar fart 2006, vilket innebär att även produktionskapacitet i form av industrilokaler byggs ut. Fortsatta expansionsplaner medför att industrins bygginvesteringar bedöms växa än starkare 2007 för att dämpas 2008 och 2009 i takt med att utbyggnadsbehoven minskar. Sammantaget kommer industrins investeringar att öka med 12,5 procent 2007 och med 4,5 respektive 1,5 procent 2008 och 2009 (se diagram 97 och tabell 14)

Investeringarna inom de övriga varubranscherna fortsätter att öka starkt. Framför allt är det energisektorns investeringar som ökar kraftigt med en tillväxt på ca 30 procent 2007. Därefter dämpas investeringstillväxten men investeringarna blir trots det fortsatt höga. Bland annat investeras det mycket inom området förnybar energi, främst i form av vindkraftverk.

Inom de privata tjänstebanscher har efterfrågan stigit betydligt och i Konjunkturbarometern bedömer över hälften av företagen att efterfrågan kommer att fortsätta öka. Resursutnyttjandet är högt. Enligt Konjunkturbarometern anger två tredjedelar av företagen inom de privata tjänstenäringarna att de utnyttjar sina resurser för fullt. Investeringarna inom tjänstebanscher exklusive bostäder bedöms växa med 7,5 procent 2007, 6,9 procent 2008 och 4,0 procent 2009 (se diagram 98).

Diagram 96 Investeringar

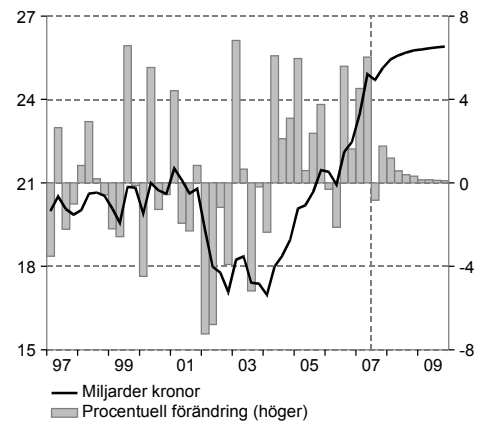
Procent av BNP, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 97 Industrins investeringar

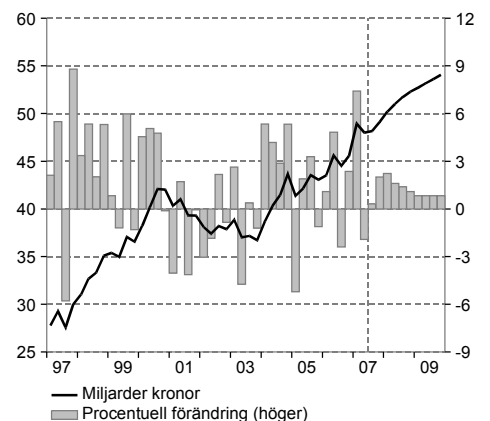
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 98 Tjänstebanscheras investeringar

Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

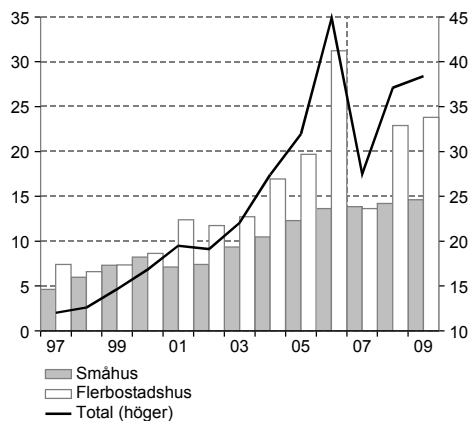

Anm. Exklusive bostäder, fartyg och flygplan.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 99 Påbörjade lägenheter

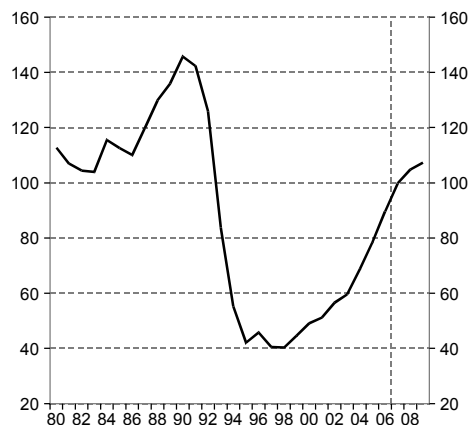
Tusental

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 101 Investeringar i bostäder

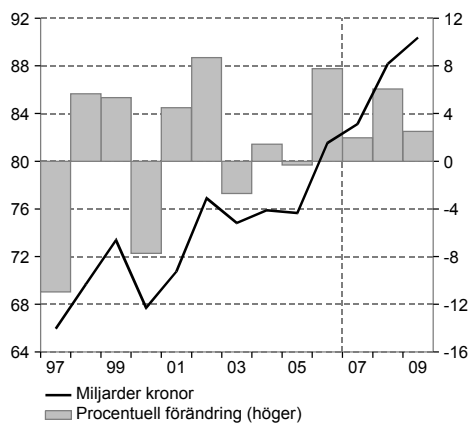
Miljarder kronor, fasta priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 100 Offentliga myndigheters investeringar

Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

BOSTADSVINSTERINGARNA ÖKAR FORTFARANDE**MYCKET STARKT**

Bostadsinvesteringarna ökade med ca 15 procent per år perioden 2004–2006. Det andra kvartalet i år ökade de totala bostadsinvesteringarna med 2,9 procent jämfört med det första kvartalet och med 10,5 procent jämfört med det andra kvartalet i följande. Ökningstakten i bostadsbyggandet är således fortfarande mycket hög.

De närmaste 4–5 åren väntas efterfrågan på bostäder vara ovanligt hög, främst av demografiska skäl. Dels kommer de stora ungdomskullarna födda runt 1990 ut på bostadsmarknaden för att skaffa sitt första egna boende. Dels ökade invandringen mycket kraftigt i följande och den ser ut att öka kraftigt även i år.

De bostadsbyggande företagen är på kort sikt mycket optimistiska och har offensiva planer avseende verksamheten. I Konjunkturbarometern för augusti planerar 28 procent av företagen att öka byggandet de närmaste tre månaderna, medan bara 1 procent av företagen avser att minska byggandet. 59 procent av företagen planerar att ytterligare öka antalet anställda de närmaste tre månaderna och en ungefär lika stor andel företag uppger dessutom att man i dagsläget har fler anställda jämfört med för tre månader sedan.

FÖRST 2009 PLANAR BOSTADSBYGGANDET UT**PÅ EN HÖG NIVÅ**

Normalt brukar antalet påbörjade lägenheter vara en god indikator för bostadsinvesteringarna de närmaste åren. Men sloandet av räntebidrag och subventioner efter utgången av 2006 föranledde ett enormt uppsving för antalet påbörjade lägenheter under det sista kvartalet 2006. Bostadsföretagen gjöt s.k. Odellplattor för att formellt uppfylla villkoren för subventioner. Uppskattningsvis tidigare lades byggstarten för minst 7 000 lägenheter och det fortsatta byggandet på Odell-plattorna kommer att ske senare. Motsvarande bygginvesteringar kommer därför att registreras under en ovanligt lång tid efter den formella byggstarten. Detta medför också att antalet påbörjade lägenheter i år blir mycket lägre, vilket redan märkts i inrapporteringen för det första och andra kvartalet (se diagram 99). Den sammantagna effekten blir att bostadsinvesteringarna ökar med 11,3 procent i år och med 5,1 procent 2008. Först 2009 saktar ökningstakten in och bostadsinvesteringarna ökar då med 2,3 procent. Bostadsinvesteringarna når 2009 sin högsta nivå på drygt 15 år. Men de är ändå inte högre än under första halvan av 1980-talet, dvs. åren innan fastighetsmarknaden präglades av långsiktigt ohållbara pris- och volymutvecklingar (se diagram 101).

OFFENTLIGA INVESTERINGAR FORTSÄTTER VÄXA

De offentliga investeringarna ökar långsammare i år än i följande (se diagram 100). Det beror främst på att de statliga investeringarna,

som 2006 ökade med 6,4 procent, har minskat det första halvåret i år. Detta beror bland annat på att Vägverkets investeringar har minskat. Investeringsanslagen för nästa år är dock oförändrade och de statliga investeringarna väntas åter skjuta fart under 2008. Försvaret har till exempel ett behov av att anpassa sina lokaler till förändringar i verksamheten, bland annat till följd av de många regementsnedläggningarna. Även större infrastrukturinvesteringar bidrar till en högre tillväxttakt under 2008 och 2009 (se diagram 102).

De kommunala investeringarna växte kraftigt i fjol och under det första halvåret i år. Kommunsektorns goda finanser ger kommunerna en möjlighet att genomföra tidigare uppskjutna investeringar och investeringsökningen är därför stor inom många kommuner. I synnerhet ökar lokalinvesteringarna. I år ökar de kommunala investeringarna med 6,2 procent varpå tillväxttakten dämpas 2008 och 2009 (se diagram 102).

Lager

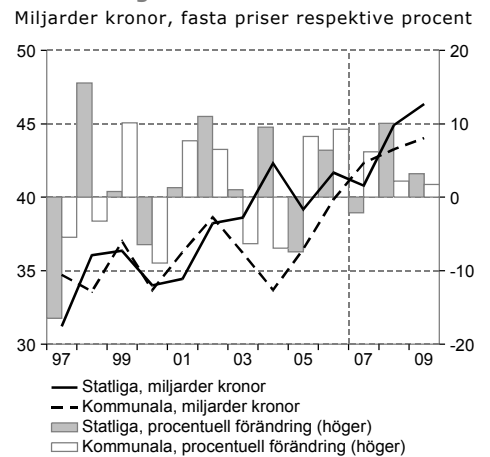
MINDRE LAGERNEDDRAGNING I INDUSTRIEN I ÅR

Industrins lager, som minskade påtagligt 2004–2006, ökade mycket första kvartalet i år när varuexporten i vissa branscher dämpades. I synnerhet industrins lager av färdigvaror växte. Trots den stora lageruppbyggnaden i industrin under första kvartalet förbättrades lageromdömena i Konjunkturbarometern (se diagram 103). Lageruppbyggnaden bedöms därmed inte ha någon större återhållande effekt på produktionen under resten av året. Handelslagren fortsatte att öka första kvartalet då efterfrågan blev svagare än väntat.

Under andra kvartalet antas industrin och handeln ha minskat sina lager något.¹⁷ Företagen signalerar i den senaste Konjunkturbarometern att de nu överlag är nöjda med storleken på sina industrilager (se diagram 103). Omdömet försköts dock något i mera negativ riktning andra kvartalet då lagren inte minskade särskilt mycket efter den stora lagerökningen första kvartalet. Även det generellt sett positiva omdömet om storleken på handelslagren består (se diagram 104).

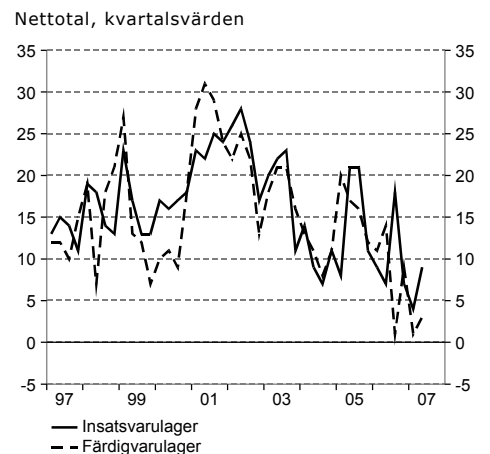
¹⁷ Fördelningen mellan de olika typerna av lager andra kvartalet 2007 är en uppskattning eftersom Nationalräkenskaperna hittills bara redovisat den totala lagerförändringen i ekonomin för detta kvartal. Statistik från SCB som inkommit efter att Konjunkturinstitutet avslutat sina beräkningar indikerar lagerökningar i industrin även andra kvartalet. En sådan ökning skulle dock troligtvis inte påverka helårsresultatet i större omfattning, eftersom företagen i ett sådant fall antagligen snabbare drar ned på sina lager under resten av året.

Diagram 102 Statliga och kommunala investeringar

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

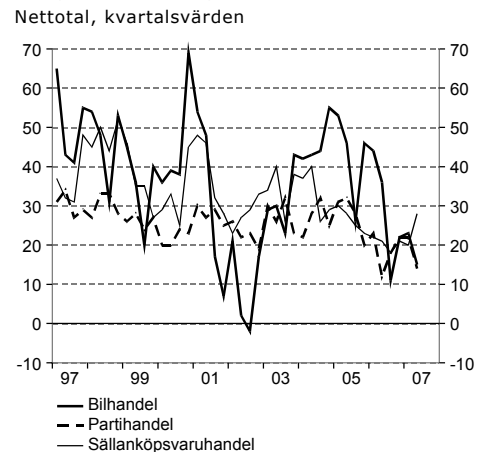
Diagram 103 Lageromdömen i industrin

Anm. Högre nettotal innebär att fler företag är missnöjda med för stora lager.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 104 Lageromdöme i handeln

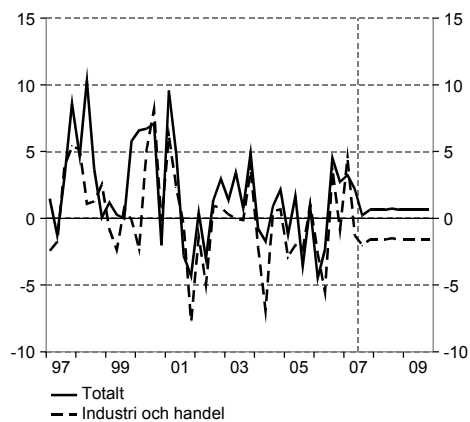

Anm. Högre nettotal innebär att fler företag är missnöjda med för stora lager.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 105 Lagerförändring

Miljarder kronor, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 15 Förändring i lager och bidrag till BNP

Miljarder kronor, fasta priser respektive procentenheter

	2006	2007	2008	2009
Industrins insatsvaror	-4,9	-1,1	-2,8	-2,8
Industrins varor i arbete och färdigvaror	-0,7	-0,2	-2,6	-2,6
Handelslager	0,1	0,7	-1,0	-1,3
Skogslager	5,2	5,7	8,1	8,2
Övriga lager	0,5	0,9	0,8	0,9
Summa förändring i lager	0,3	5,9	2,5	2,4
Lageromslag	-0,1	5,6	-3,4	-0,1
Bidrag till BNP-tillväxten	0,0	0,2	-0,1	0,0

Anm. *Skogslagren* ökar vanligtvis varje år eftersom tillväxten i skogen överstiger avverkningen. *Övriga lager* är i synnerhet bränslelager i el- och gasindustri samt värdeföremål. *Lageromslaget* är årets lagerändring minus föregående års lagerändring.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Under resten av prognosperioden bedöms företagen generellt sett dra ner på sina lager genom fortsatt effektivare lagerhållning.¹⁸ Industrins lageruppbyggnad första kvartalet innebär dock att industrins lager i år minskar mindre än i fjol (se tabell 15).

Lagren av växande skog ökar mindre i år än 2006, delvis på grund av att stormen Per i januari i år kraftigt dämpade tillväxten i skogen första kvartalet. Skogslagren totalt sett ökar dock mer i år än i fjol eftersom lagren av avverkad skog ökar i år efter fjolårets stora neddragning i kölvattnet av stormen Gudrun 2005.

Sammantaget ökar lagren i hela ekonomin i år med motsvarande 5,9 miljarder kronor i fasta priser (se tabell 15 och diagram 105). Eftersom lagren endast ökade med 0,3 miljarder kronor i fjol blir lageromslaget i år betydande och bidrar med 0,2 procentenheter till BNP-tillväxten.

Nästa år väntas lagren i industrin och handeln minska i linje med den trendmässiga utvecklingen. Samtidigt kommer tillväxten i skogen att normaliseras. Den sammantagna effekten av lagerminskningen i industrin och handeln, å ena sidan, och den större ökningen av skogslagren, å andra sidan, innebär att lagren i hela ekonomin nästa år fortsätter att öka, men betydligt mindre än i år. Det negativa lageromslaget innebär att lagrens bidrag till BNP-tillväxten blir -0,1 procentenheter. 2009 ökar lagren bara något mindre än 2008 varför lagerutvecklingens bidrag till BNP blir mycket litet (se tabell 15 och diagram 105).

¹⁸ Industrins och handelns lager sjunker trendmässigt över tiden, i förhållande till industriproduktionen respektiv konsumentefterfrågan, bland annat på grund av effektivare transporter och ökad användning av datateknologi.

FÖRDJUPNING

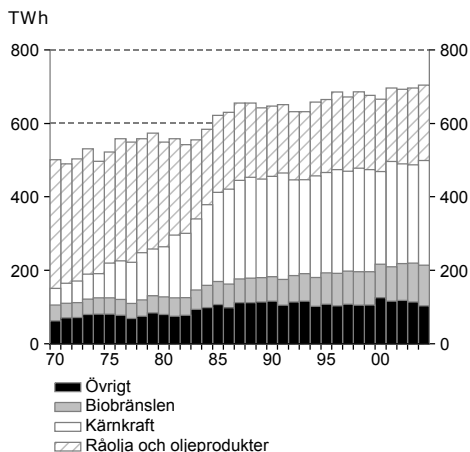
Petroleumprodukter – en viktig exportvara med mindre betydelse i den svenska ekonomin¹⁹

Oljan svarar för ca 35 procent av jordens totala energiförsörjning. Råolja och de produkter som utvinns ur den utgör en viktig del av den svenska ekonomin vad gäller transporter, produktion och uppvärmning. Sverige har dock ingen egen tillgång på råolja. Den måste således importeras. Den importerade råoljan kommer främst från Nordsjön (drygt 60 procent). Råoljan kan inte direkt användas till konsumtion utan måste först förädlas till petroleumprodukter i ett raffinaderi. Användningen av petroleumprodukter har minskat avsevärt i Sverige sedan 1970-talet, både som andel av den totala energianvändningen i landet och i absoluta tal. Under samma period har emellertid importen av råolja nästan fördubblats i ton räknat. Förklaringen till den ökade importen av råolja är att petroleumprodukter har blivit en allt viktigare exportvara och att Sverige har gått från att vara nettoimportör av petroleumprodukter till att bli nettoexportör. Den betydande importen av råolja som fordras för att producera petroleumprodukter reducerar dock mycket av industrins förädlingsvärde och minskar betydelsen av exporten av petroleumprodukter i den svenska ekonomin.

DEN HISTORISKA BAKGRUNDEN

Oljeindustrin i modern mening kan dateras till mitten av 1800-talet när Edwin L. Drake fann en oljeförekomst i Pennsylvania som kunde utnyttjas kommersiellt. 1863 byggdes den första oljefabriken i Sverige, på Reimersholme i Stockholm, för framställning av lysolja och paraffin. Åren därefter anlades allt större raffinaderier i Sverige. Efter andra världskriget fanns det i Sverige tre raffinaderier: i Göteborg, Malmö och Nynäshamn. Idag är nästan all raffineringsverksamhet förlagd till västkusten med en kapacitet om ca 20 miljoner ton per år. Företaget Preem Petroleum, som ägs av shejk Mohammed Al-Amoudi, är idag Nordens största raffinör med raffinaderier i Göteborg och Lysekil. Dessa raffinaderier svarar för 80 procent av den svenska raffinaderikapaciteten. Det tredje största raffinaderiet finns i Göteborg och ägs av Shell.

¹⁹ Innehållet i denna fördjupning baseras bl.a. på information från Svenska Petroleum Institutet, Energimyndigheten, Kurt Johnsson: (*Västsvensk petroleumindustri 1945–2000, etablering och framväxt*, Göteborg, 2004).

Diagram 106 Energitillförseln 1970–2004

Anm. Övrig energitillförsel är främst vattenkraft, naturgas, kol och koks.

Källa: Energimyndigheten.

ENERGIBEHOVET OCH ANVÄNDNINGEN AV PETROLEUM-PRODUKTER

Olika slag av petroleumprodukter²⁰ utgör en viktig energikälla i Sverige vid sidan av el. Totalt sett tillgodoses nästan en tredjedel av det svenska energibehovet av petroleumprodukter (2004).

Tillförseln av petroleumprodukter i Sverige ökade fram till 1970-talet då de täckte drygt 75 procent av den totala energitillförseln. Betydelsen av petroleumprodukter i svensk ekonomi har dock därefter kontinuerligt minskat och från början av 1970-talet fram till 2005 har tillförseln av råolja och petroleumprodukter minskat med ca 40 procent (räknat i TWh) samtidigt som den totalt tillförda energin ökat med drygt 40 procent (se diagram 106).²¹ 2005 var oljeanvändningen i Sverige tillbaka på den nivå som rådde i början av 1960-talet.

Det var i synnerhet oljekriserna på 1970-talet, med kraftiga prisökningar på olja, som drev fram en minskad användning av petroleumprodukter. Dessa ersattes av kärnkraft, samt en effektivare användning av energi. Den minskade användningen har främst ägt rum i industrisektorn och sektorn bostäder och service. I den slutliga användningen går den helt övervägande delen av petroleum till transporter. I denna sektor finns det inte några billiga substitut till diesel och bensin och användningen har ökat.

EXPORT OCH IMPORT AV PETROLEUMPRODUKTER

Petroleumprodukter är den värdemässigt klart största varan i den svenska råvaruexporten (dvs. exporten av icke- eller lite förädlade produkter). 2006 exporterade svenska raffinörer petroleumprodukter för 64,4 miljarder kr, vilket innebär att ca 30 procent av den svenska råvaruexporten i fjol bestod av petroleumprodukter. Petroleumprodukterna motsvarade ungefär 6 procent av den totala varuexporten räknat i löpande priser (en bidragande orsak till petroleumprodukternas betydelse i exporten är den stora prisuppgången på dem 2003–2006). Exporten av petroleumprodukter är därmed större än den sammantagna exporten av pappersmassa och sågade trävaror och i nivå med exporten av såväl papper som stål.

Tidigare översteg importen av petroleumprodukter klart exporten. Från andra hälften av 1970-talet har emellertid importen av petroleumprodukter minskat och exporten har fortsatt att öka

²⁰ Med petroleumprodukter avses här bränslen (och vissa andra ämnen) framställda i raffinaderier. Den petrokemiska industrin (som framställer kemiska produkter ur petroleum och som som globalt sett använder 10 procent av oljeproduktionen) omfattas således inte.

²¹ Användningen av energi har under samma period inte ökat lika mycket, eller med 8 procent. Energitillförseln har ökat betydligt snabbare än användningen eftersom det uppstår större energiförluster vid produktionen av el i kärnkraftsverk än av petroleum, och det är just el som i hög grad har ersatt oljan.

och Sverige är numera nettoexportör av petroleum. Den svenska produktionen och handeln med petroleumprodukter några valda år från 1970 fram till 2005 framgår av tabellen nedan.

Tabell 16 Användning av petroleumprodukter¹

Tusentals kubikmeter

	1973	1980	1990	2000	2005
Tillförsel	33 300	33 600	25 200	29 400	27 800
Import	22 300	14 100	6 300	6 600	7 200
Inhemska produktion	11 000	19 500	18 900	22 800	20 600
Användning	36 000	32 300	25 500	28 700	28 000
Export	1 500	5 000	8 700	11 700	11 000
Utländsk sjöfart m.m.	700	800	800	1 600	2 200
Inhemska användning	33 800	26 500	16 000	15 400	14 800
<i>Motorbensin</i>	<i>3 900</i>	<i>4 700</i>	<i>5 600</i>	<i>5 400</i>	<i>5 500</i>
<i>Diesel</i>	<i>2 400</i>	<i>2 500</i>	<i>2 800</i>	<i>3 500</i>	<i>4 300</i>
<i>Eldningsolja</i>	<i>25 000</i>	<i>17 000</i>	<i>5 100</i>	<i>3 800</i>	<i>2 900</i>
<i>Övrigt</i>	<i>1 000</i>	<i>900</i>	<i>1 100</i>	<i>1 200</i>	<i>1 200</i>
Nettoexport	-20 800	-9 100	2 400	5 100	3 800

¹ I petroleumprodukter ingår inte råolja eller halvfabrikat.

Anm. Den inhemska användningen inkluderar raffinaderiernas egen förbrukning av petroleumprodukter. Skillnaden mellan tillförsel och användning är främst förändring i lager. 1973 är en ungefärlig uppskattning.

Källa: SPI.

PETROLEUMPRODUKTEXPORTENS BETYDELSE FÖR SVENSK EKONOMI

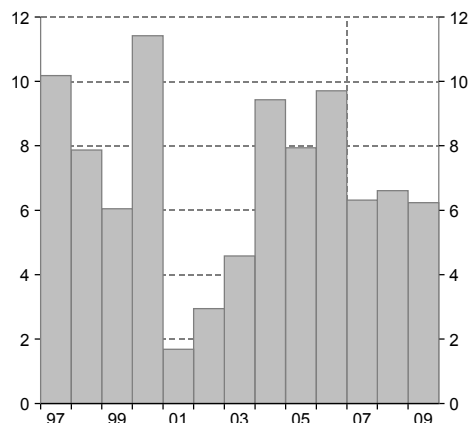
Till skillnad från andra större råvaruprodukter som Sverige exporterar måste själva basprodukten (råoljan) importeras. Importen av råolja utgör en betydande motpost till exporten av petroleumprodukter i handelsbalansen. Importen av råvara svarar för över 75 procent av raffinaderiernas totala kostnader. 2005 exporterade Sverige 11,0 miljoner m³ petroleum, men denna export krävde en import av råolja om ca 12,1 miljoner m³. Eftersom petroleum prissätts högre än råolja innebar detta dock ett tillskott till handelsbalansen.²²

År 2006 svarade branschen för endast 0,2 procent av näringslivets förädlingsvärde (pappers- och pappindustrin svarade för 1,4 procent). Petroleumindustrin har dessutom få anställda och de indirekta effekterna på ekonomin (bortsett från miljöhänsyn) är få. Trots att petroleum är en av Sveriges största exportprodukter är betydelsen för den svenska ekonomin totalt sett således av begränsad omfattning.

²² 2005 importerade svenska raffinörer råolja för 56,4 miljarder kronor. Värdet av den svenska nettoexporten av petroleumprodukter var 5,3 miljarder kronor. Inklusive import av råolja uppgick nettoexporten av petroleumprodukter och råolja således till -51,1 miljarder kronor.

Diagram 107 Världsmarknadstillväxt

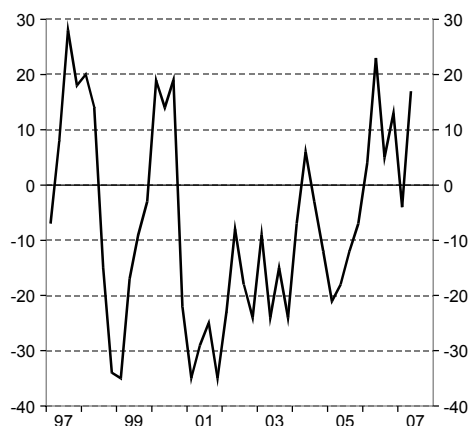
Årlig procentuell förändring

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Diagram 108 Exportorderstock, industrins omdöme

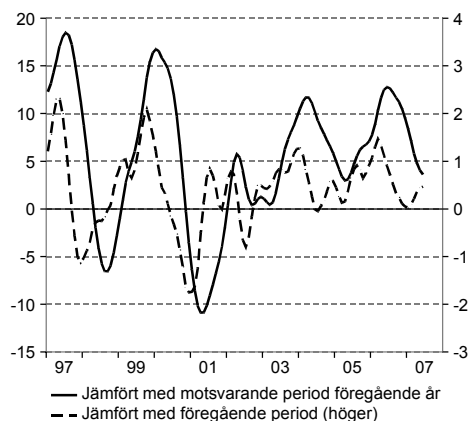
Nettotal, kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 109 Exportordergång, industri

Årlig procentuell förändring respektive procentuell förändring, månadsvärden, trend

Källa: SCB.

Export

STARK VÄRLDSKONJUNKTUR GER NY FART ÅT EXPORTEN EFTER TILLFÄLLIG INBROMSNING

Exporten har utvecklats svagare än väntat både första och andra kvartalet i år. Bakom utvecklingen ligger en överraskande inbromsning för varuexporten. Tjänsteexporten har däremot ökat mycket starkt och till betydande del kompenserat för varuexportens svaga utveckling.

Den globala ekonomin är inne i sin starkaste fas sedan början av 1970-talet, till stor del på grund av utvecklingen i Kina, Indien och en del andra tillväxtekonomier. Tillväxten i världen blir hög även i år och de kommande två åren, trots ett allt högre resursutnyttjande och en allt stramare penningpolitik i stora delar av världsekonomin (se kapitlet "Internationell konjunkturutveckling"). Global BNP bedöms växa med 5,2 procent i år, med 5,1 procent 2008 och med 4,4 procent 2009. Inbromsningen 2009 beror på att utvecklingen utanför OECD växlar ner. Därmed fortsätter marknaden för svensk export att växa i en förhållandevis stark och jämn takt hela prognosperioden (se diagram 107).

Att efterfrågeläget är starkt framkommer tydligt i Konjunkturbarometern. En majoritet av företagen har en positiv syn på sin exportorderstock (se diagram 108) och så många som vart tredje företag säger att deras produktionskapacitet är för liten. Dessutom rapporterar SCB att företagets exportordergång åter växer snabbare (se diagram 109).

I sina kvartalsrapporter fortsätter företagen att förmedla en i huvudsak mycket positiv syn på den närmaste framtiden, vilket innebär att de förväntar sig en fortsatt stark efterfrågan. Men inom vissa delar av näringslivet hänvisas till att produktionsbegränsningar hämmar leveransutvecklingen.

Den svaga exportutvecklingen under första halvåret bedöms därmed i huvudsak ha orsakats av tillfälliga faktorer. De underliggande exportförutsättningarna under prognosperioden är gynnsamma och exportutvecklingen antas bli starkare framöver. Samtidigt är dock resursläget inom vissa branscher så pass ansträngt att det begränsar tillväxten. Industrins höga investeringstakt bedöms dock successivt mildra utbudsbegränsningarna.

Tredje kvartalet stärks kronan åter efter en viss försvagning det första halvåret. Någon större förändring av kronkursen väntas sedan inte under prognoshorisonten (se diagram 110). Sammantaget bedöms därmed exporten växa relativt starkt under hela prognosperioden (se diagram 111 och tabell 17).

Tabell 17 Export

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2006	2006	2007	2008	2009
Export av varor	1 084	8,0	3,5	6,1	5,3
Varav: Bearbetade varor	886	8,3	3,6	6,7	5,8
Råvaror	195	6,7	2,8	3,6	3,2
Export av tjänster	368	10,7	12,6	9,7	7,3
Export	1 451	8,7	5,8	7,1	5,9

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

EXPORTTILLVÄXTEN FÖR BEARBETADE VAROR TAR ÅTER FART

Efter en stark tillväxt i fjol vände utvecklingen första kvartalet då exporten av bearbetade varor föll med ca 2 procent (diagram 112). Även andra kvartalet var utvecklingen svag med en tillväxt på ca en halv procent. Varufördelad månadsstatistik indikerar dock att utvecklingen stärktes under loppet av kvartalet.

I synnerhet är det exporten av läkemedel och transportmedel exklusive vägfordon som haft en svag utveckling, men även exporten av papper och papp, teleprodukter och instrument har fallit tillbaka. Däremot har exporten av metallvaror och maskiner haft en gynnsammare utveckling.

De grundläggande förutsättningarna för exporten av bearbetade varor är dock goda. Den svaga utvecklingen första och andra kvartalen bedöms i stor utsträckning ha varit tillfällig och utvecklingen antas bli starkare framöver (se diagram 112 och tabell 17).

Även om den internationella investeringstillväxten blir något mer dämpad framöver bidrar den till att orderutvecklingen i branscher som elektro-, maskin- och metallvaruindustrin fortsätter att utvecklas i god takt.

Telenäten fortsätter att byggas ut i snabb takt eftersom den mobila teletrafiken fortsätter att växa kraftigt. Samtidigt går produktutvecklingen snabbt med nya och mer avancerade tjänster som erbjuds marknaden, vilket kräver ytterligare modifieringar av näten.

Lastbilstillverkarnas orderböcker är synnerligen välfyllda, bl.a. till följd av en kraftig ökning av den europeiska efterfrågan på transporttjänster. Fraktmarknaden kommer att utvecklas starkt även nästkommande år. Åkerierna bedöms därmed fortsätta att förnya och utvidga sin fordonspark, vilket innebär att efterfrågan på tunga lastbilar får en fortsatt god utveckling. Brist på kapacitet gör dock att exporten av lastbilar i någon mån begränsas.

Personbilsmarknaden har också stärkts en del under året. Den svenska exporten av personbilar har visserligen utvecklats relativt svagt första halvåret, men ett antal nya och uppgraderade modeller som tagits väl emot av marknaden gör att såväl SAAB som Volvo väntas få en god utveckling den kommande perioden.

Diagram 110 Nominell växelkurs, exportvägd

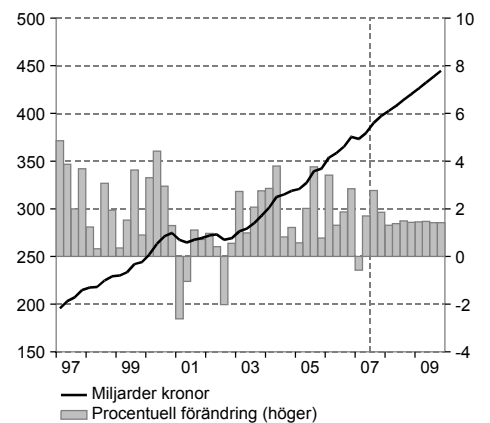
Kvartalsvärden

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 111 Export

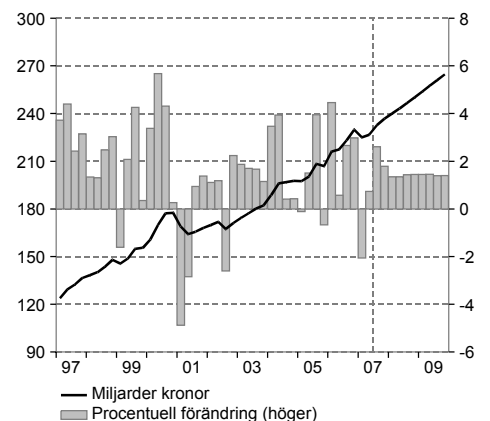
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 112 Export av bearbetade varor

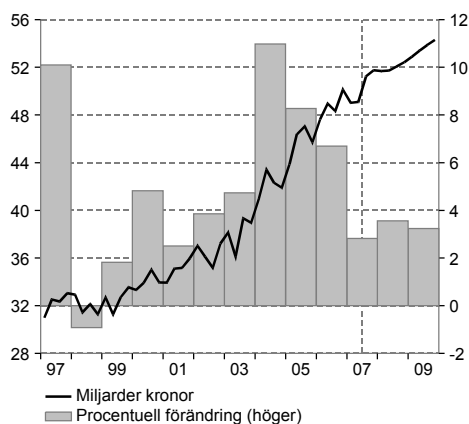
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 113 Export av råvaror

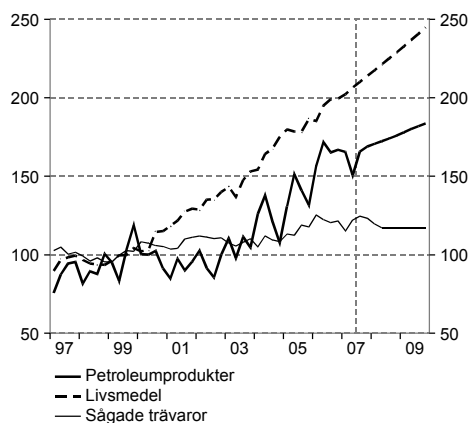
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden respektive årsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 114 Export av de tre största råvarugrupperna

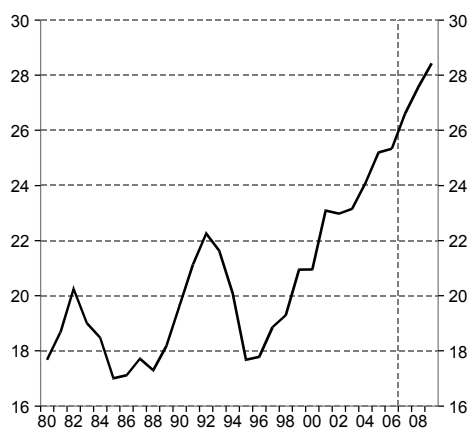
Index 1999=100, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 115 Tjänsteexportens andel av total export

Procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Den starka tillväxten i Kina och den fortsatt goda globala investeringskonjunkturen gör att stålkonsumtionen i världen fortsätter att öka. Den svenska exportökningen blir dock inte mer än ca 1,5 procent per år de två kommande åren på grund av brist på kapacitet.

Marknadsläget för många pappers- och pappprodukter är fortsatt problematiskt till följd av den hårda konkurrensen på världsmarknaden och första kvartalet minskade pappersexporten påtagligt. Även för helåret bedöms exporten av papper och papp bli lägre än i fjol. Exporten av papper och papp ökar knappast i någon större omfattning 2008–2009 då kapaciteten endast i mindre utsträckning byggs ut.

RÅVARUEXPORTEM UTVECKLAS MINDRE STARKT I ÅR

Råvaruexporten stimuleras även i år av en hög omvärldsefterfrågan, inte minst från Kina. I år ökar råvaruexporten dock långsammare än i fjol, eller med 2,8 procent (se tabell 17 och diagram 113). Tillväxten hålls tillbaka av en mindre export av petroleumprodukter än i fjol, då den ökade mycket på grund av att ny kapacitet tillkom och att de petroleumproducerande företagen drog ner på sina lager. Exporten av sågade trävaror, som drar fördel av en mycket stark efterfrågan på trävaror i Europa, kommer att utvecklas mindre starkt i år på grund av kapacitetsbrist. Brist på kapacitet hämmar även exporten av järnmalm, metaller och pappersmassa. De fortsatt goda förutsättningarna för svenska livsmedel på den europeiska marknaden borgar där emot för en stark ökning av livsmedelsexporten även i år (se diagram 114).

Den globala tillväxten blir hög även 2008 och 2009. Råvaruexporten utvecklas under dessa år långsammare än den globala efterfrågan till följd av en generell brist på kapacitet. Jämfört med i år ökar dock råvaruexporten något starkare de två kommande åren då exporten av petroleumprodukter ökar igen efter minskningen i år. Vid sidan av petroleumproduktexporten bidrar i synnerhet exporten av livsmedel och färsk fisk till att dra upp råvaruexporten de två kommande åren. Exporten av sågade trävaror minskar även 2008 till följd av tilltagande brist på timmer och att en större andel av produktionen levereras till den svenska marknaden. Järnmalmsexporten utvecklas också mindre starkt nästa år till följd av att hemmamarknaden prioriteras.

TJÄNSTEEXPORTEM FORTSÄTTER ATT VÄXA MYCKET SNABBT

Exporten av tjänster har utvecklats starkt det senaste decenniet. Mellan 1980 och mitten av 1990-talet fluktuerade tjänsteexportens andel av den totala exporten kring 19 procent. Därefter har dock exporten av tjänster vuxit betydligt snabbare än exporten av varor och utgör nu mer än 25 procent av den samlade exporten.

ten (se diagram 115). Framför allt beror utvecklingen på en snabb tillväxt för exporten av olika typer av företagstjänster.

Tjänsteexporten växer starkt även under prognosåren. Utlänningars konsumtion i Sverige fortsätter att växa starkt i år, bl.a. till följd av en fortsatt stark utveckling för den i sammanhanget viktiga gränshandeln, men även beroende på en betydande ökning för utlänningars semesterande i Sverige. Samtidigt fortsätter exporten av olika typer av tjänster som kan kopplas till telekommsektorns fortsatta expansion att växa snabbt. Även exporten av övriga företagstjänster, t.ex. olika typer av konsulttjänster, bedöms få en relativt stark utveckling. Världshandelns starka utveckling gör att även exporten av frakttjänster ökar betydligt i år.

Tjänsteexporten fortsätter att växa i snabb takt till följd av utvecklingen på världsmarknaden 2008 och 2009 (se diagram 116 och tabell 17). Den telekominriktade tjänsteexporten fortsätter liksom tidigare att växa starkast. Världshandelns tillväxt gör att även fraklexporten kommer att kunna utvecklas gynnsamt. Utlänningars konsumtion i Sverige bedöms också få en fortsatt god utveckling, även om tillväxten blir något lägre efter de senaste årens exceptionella ökningar.

Import

STARK EFTERFRÅGETILLVÄXT DRIVER PÅ IMPORTEN

Importtillväxten bromsade in det första kvartalet, dels till följd av en svag exportutveckling men även till följd av att importbenägenheten minskade (se diagram 117). Även andra kvartalet utvecklades importen svagt, främst beroende på att såväl varuexporten som den inhemska efterfrågan utvecklades svagare än väntat, men även på en något lägre importbenägenhet än förväntat. En fortsatt stark efterfrågetillväxt (se diagram 118) gör dock att importen åter växer snabbare under andra halvåret, även om tillväxten inte blir lika stor som under förra året (se diagram 117).

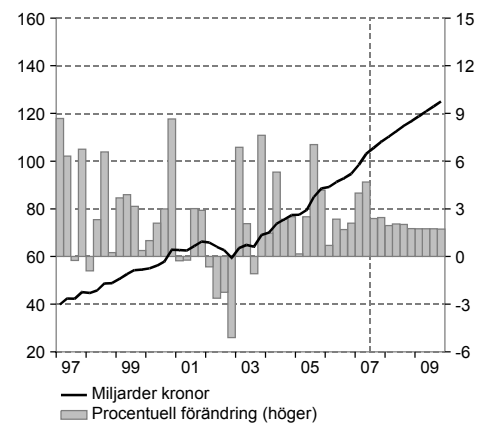
I år kan importtillväxten i högre grad än under 2006 härledas till inhemska efterfrågeutveckling. Samtidigt som exporten växer långsammare ökar den inhemska efterfrågan något snabbare (se diagram 119). Industrins maskininvesteringar ökar kraftigt, samtidigt som hushållens konsumtion växer snabbare fr.o.m. tredje kvartalet.

2008 dämpas importutvecklingen ytterligare till följd av en avmattning i investeringstillväxten. Hushållens konsumtion växer visserligen snabbare nästa år, men eftersom tillväxten i större utsträckning beror på ökad konsumtion av tjänster kommer den i relativt mindre utsträckning än i år att bestå av import. En starkare exportutveckling kommer dock att driva på importen och därmed begränsa inbromsningen av importutvecklingen.

2009 försvagas den inhemska efterfrågeutvecklingen ytterligare när framför allt investeringstillväxten fortsätter att dämpas.

Diagram 116 Export av tjänster

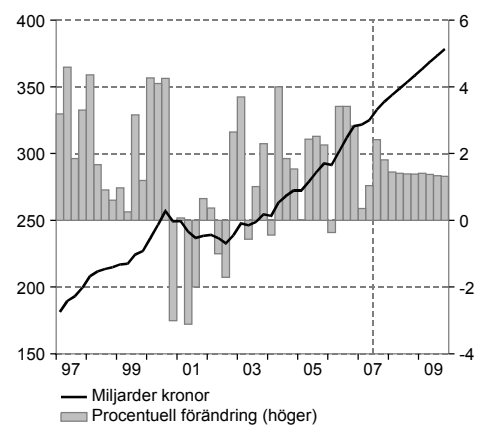
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 117 Import

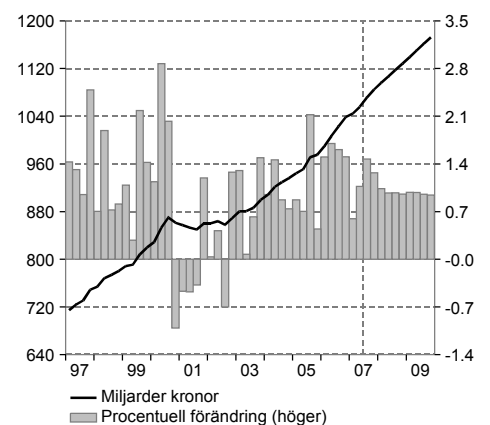
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 118 Efterfrågan

Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

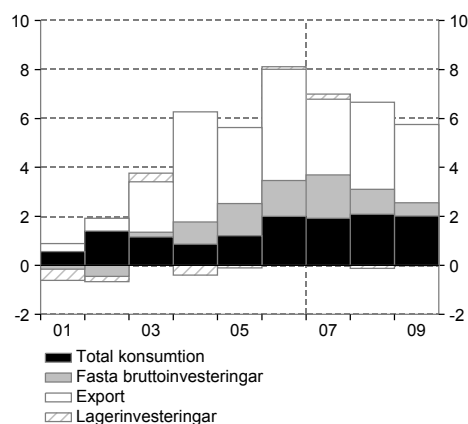

Anm. Inhemsk konsumtion och investering samt export.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 119 Bidrag till efterfrågetillväxten

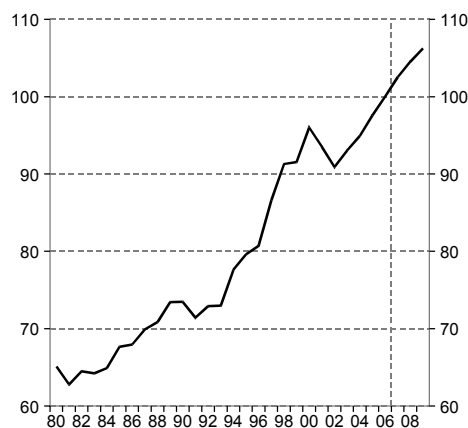
Förändring i procent av BNP, säsongrensade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 120 Import i förhållande till efterfrågan

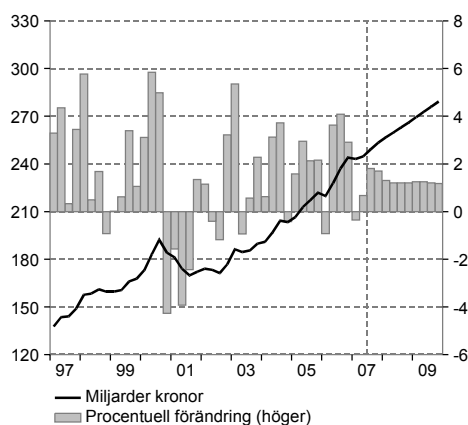
Index 2006=100

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 121 Import av varor

Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Samtidigt utvecklas även exporten svagare. Sammantaget innebär detta att importtillväxten försvagas ytterligare detta år. Som andel av efterfrågan utvecklas dock importen i linje med den trendmässiga utvecklingen (se diagram 120).

Tabell 18 Import

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2006	2006	2007	2008	2009
Import av varor	928	7,7	6,4	5,8	5,0
Varav: Bearbetade varor	683	9,8	7,5	6,4	5,8
Råvaror	250	1,2	4,2	3,7	2,9
Import av tjänster	296	8,5	10,4	9,7	7,6
Import	1 225	7,9	7,3	6,7	5,6

Anm. Total varuimport redovisas fob medan import av varor och tjänster var för sig redovisas cif.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

IMPORTEN AV VAROR ÖKAR STARKT ÄNNU ETT TAG

Importen av varor utvecklades svagt framför allt första kvartalet 2007. Även andra kvartalet 2007 blev svagt, men varuimporten växer åter snabbare fr.o.m. tredje kvartalet (se diagram 121).

Exportutvecklingen blir åter starkare, vilket ökar på importbehovet av insatsvaror till exportindustrin. Hushållens inköp av sällanköpsvaror, som har ett högt importinnehåll i förhållande till övrig konsumtion, ökar snabbare fr.o.m. tredje kvartalet. Samtidigt fortsätter industrins maskininvesteringar att växa starkt. Efter tre år av lagerneddragningar ökar raffinaderierna sin import av råolja samtidigt som importen av petroleumprodukter återgår till en mer normal tillväxt efter neddragningen 2006.

Importen av jordbruksprodukter, som steg mycket kraftigt i fjol till följd av dåliga svenska skördar, kommer dock att utvecklas mindre starkt i år.

Både 2008 och 2009 växer varuimporten långsammare än den gör i år beroende på att den inhemska efterfrågeutvecklingen successivt bromsar in och utvecklas mer försiktigt (se tabell 18). I första hand är det maskininvesteringarna, men även lagerutvecklingen håller tillbaka tillväxten. 2009 kommer även exportutvecklingen att begränsa tillväxten.

IMPORTEN AV TJÄNSTER FORTSÄTTER ATT VÄXA STARKT

Tjänsteimporten, som fortsatt att öka kraftigt både första och andra kvartalen, växer med över 10 procent i år. I första hand driver en kraftig ökning av importen av olika företagstjänster på utvecklingen. Dessutom växer svenskars konsumtion i utlandet kraftigt till följd av den starka inkomstutvecklingen. Även importen av olika frakttjänster fortsätter att öka i relativt god takt.

Den fortsatt starka konjunkturutvecklingen innebär att tjänsteimporten ökar snabbt även 2008 och 2009 (se diagram 122). Importefterfrågan på olika företagstjänster bedöms fortsätta att

växa starkt. Hushållens fortsatta inkomstutveckling gör att även utlandskonsumtionen får en fortsatt stark tillväxt. Samtidigt är det rimligt att räkna med att även frakttjänstimporten växer relativt starkt i takt med handelsutvecklingen.

Export- och importpriser samt bytesbalans

SUCCESSIVT SVAGARE PRISUTVECKLING FÖR SÅVÄL EXPORT SOM IMPORT

Kraftigt höjda råvarupriser innebar att export- och importpriserna steg med 2,7 respektive 3,5 procent 2006. Under tredje kvartalet stannade dock prisutvecklingen på råvaror upp och under fjärde kvartalet började priserna sjunka. Priset på råolja föll, vilket sänkte priserna även på petroleumprodukter. Samtidigt stärktes kronan kraftigt, vilket höll tillbaka prisutvecklingen.

Första kvartalet i år steg dock priset på råolja igen, liksom på petroleumprodukter. Även priset på andra råvaror som avsalumassa och trävaror har fortsatt att stiga under 2007. Stålpriiserna har också fortsatt att stiga. Dessutom steg exportpriset på läkemedel kraftigt, med över tio procent första kvartalet.

Tabell 19 Export- och importpriser

Årlig procentuell förändring

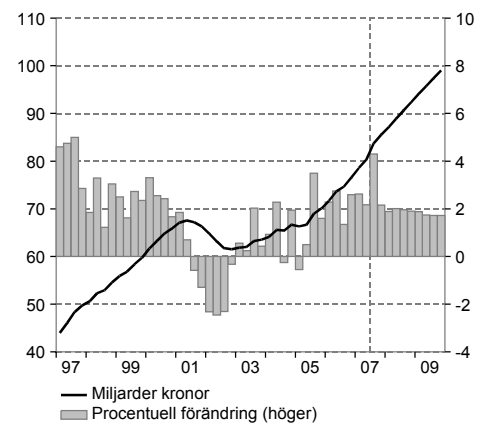
	2006	2007	2008	2009
Exportpris totalt	2,7	1,9	0,4	-1,0
Bearbetade varor	0,9	2,0	-0,2	-1,1
Råvaror	14,9	4,8	2,3	-4,2
Tjänster	1,3	0,4	1,0	1,0
Importpris totalt	3,5	0,3	0,5	-1,0
Bearbetade varor	0,3	-0,7	-0,2	-1,0
Råvaror	16,3	2,7	1,7	-4,0
Tjänster	1,2	0,9	1,3	1,5

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

För det korta perspektivet indikerar konjunkturbarometern fortsatta prishöjningar inom i första hand insatsvaruindustrin. Något längre fram i prognosperioden är dock den generella bilden att världsmarknadspriset på råvaror kommer att falla tillbaka. Priserna på råolja och petroleumprodukter liksom på metaller och vissa skogsprodukter sjunker framöver. I ett historiskt perspektiv kommer dock råvarupriserna trots prissänkningarna att vara fortsatt höga. Ett fortsatt trendmässigt prisfall på teleprodukter och en successiv sänkning av stålpriiserna från och med nästa år gör att såväl export som import av bearbetade varor får en mycket svag prisutveckling (se diagram 123, diagram 124 och tabell 19).

Diagram 122 Import av tjänster

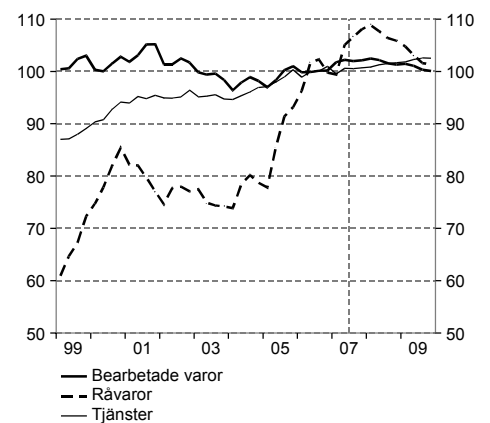
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 123 Exportpris

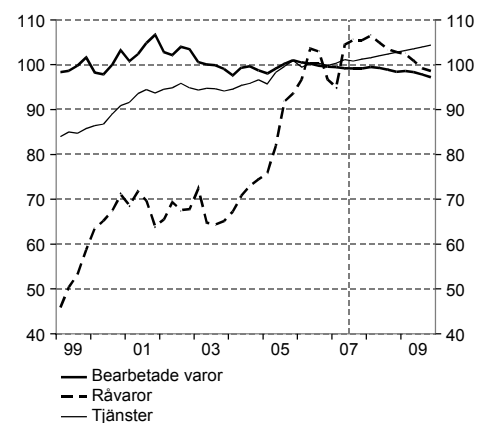
Index 2006=100

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 124 Importpris

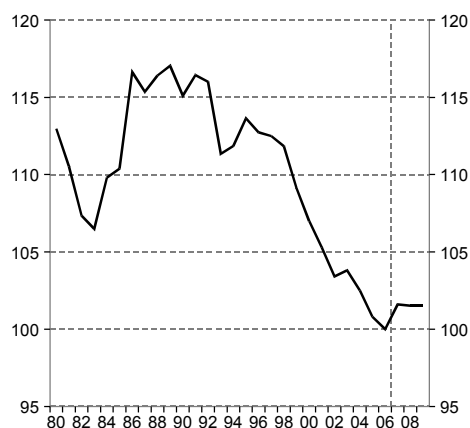
Index 2006=100

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 125 Bytesförhållande

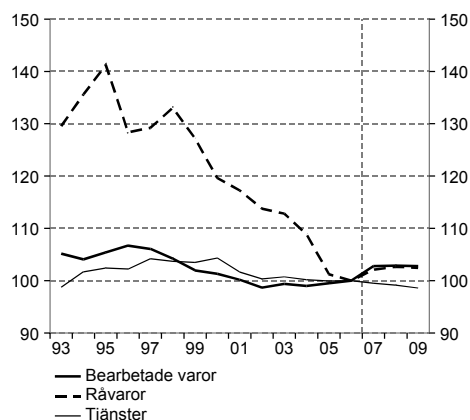
Index 2006=100

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 126 Bytesförhållande

Index 2006=100

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 127 Bytesbalans

Procent av BNP, löpande priser

Källor: Riksbanken 1950–1992, SCB 1993–2005 och Konjunkturinstitutet.

BYTESFÖRHÅLLET STÄRKS I ÅR

Bytesförhållandet, dvs. kvoten mellan export- och importpriser, har sjunkit med i genomsnitt 0,9 procent per år mellan 1995 och 2006. Kraftigt fallande priser på teleprodukter och, under senare delen av perioden, påtagligt stigande oljepriser är de viktigaste förklaringarna.

2007 stärks bytesförhållandet med 1,6 procent. Förbättringen beror på en för Sverige fördelaktig prisutveckling för såväl bearbetade varor som för råvaror. 2008 och 2009 utvecklas export- och importpriserna sammantaget på ungefär samma sätt, vilket medför att bytesförhållandet blir oförändrat (se diagram 125, diagram 126 och tabell 20).

Tabell 20 Bytesförhållandet

Årlig procentuell förändring

	2006	2007	2008	2009
Bearbetade varor	0,5	2,8	0,1	-0,1
Råvaror	-1,2	2,1	0,5	-0,2
Tjänster	0,1	-0,5	-0,3	-0,6
Totalt	-0,8	1,6	-0,1	0,0

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

DET FINANSIELLA SPARANDET STIGER

Under perioden 1950–1994 var bytesbalansen i genomsnitt negativ med motsvarande 0,5 procent av BNP. Från mitten av 1990-talet har dock bytesbalansen visat på stora överskott (se diagram 127). 2006 uppgick överskottet i bytesbalansen till rekordhöga 6,9 procent av BNP.

Bytesbalansen fortsätter att utvecklas starkt under hela prognosperioden. I år växer överskottet i bytesbalansen i takt med BNP, men 2008 och 2009 väntas överskottet åter växa snabbare än BNP (se diagram 127, diagram 128, samt tabell 21).

Med tillägg för de s.k. kapitaltransfereringarna motsvarar bytesbalansen det finansiella sparandet i ekonomin. Normalt brukar kapitaltransfereringarna uppgå till relativt små belopp, men 2006 var de kraftigt negativa. Det finansiella sparandet utvecklades därmed mindre starkt än bytesbalansen (se tabell 21).

2007 ökar det finansiella sparandet till motsvarande 7 procent av BNP till följd av ett kraftigt ökat sparande i hushållssektorn. Företagens kraftiga investeringsökning håller dock tillbaka utvecklingen.

Det samlade finansiella sparandet som andel av BNP fortsätter att öka 2008 och 2009. Det finansiella sparandet i den offentliga sektorn väntas stiga ytterligare, liksom företagens finansiella sparande. Däremot antas hushållen konsumera en större andel av sina inkomster jämfört med i år (se diagram 128 och tabell 21).

Tabell 21 Bytesbalans och finansiellt sparande

Miljarder kronor, löpande priser

	2006	2007	2008	2009
Handelsbalans	155	161	174	186
Tjänstebalans	71	85	93	98
Löner, netto	-2	-2	-2	-2
Kapitalavkastning, netto	5	-6	3	10
Transfereringar m.m., netto	-33	-29	-34	-33
Bytesbalans	197	210	234	260
Procent av BNP	6,9	7,0	7,3	7,7
Kapitaltransfereringar	-20	3	3	2
Finansiellt sparande	177	213	238	261
Procent av BNP	6,3	7,0	7,4	7,7
Offentligt sparande	67	79	81	107
Procent av BNP	2,4	2,6	2,5	3,2
Hushåll	92	127	118	104
Procent av BNP	3,2	4,2	3,7	3,1
Företag	19	7	39	51
Procent av BNP	0,7	0,2	1,2	1,5

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

REAL BNI STIGER SNABBARE ÄN BNP TILL FÖLJD AV DET FÖRBÄTTRADE BYTESFÖRHÅLLET

BNP mäter den produktion som sker inom landet medan BNI mäter den inkomst som tillfaller personer folkbokförda i landet.²³ Då dessa inkomster i första hand används för konsumtion och investeringar beräknas den reala inkomstutvecklingen med hjälp av inhemsk prisutveckling. I år förbättras bytesförhållandet kraftigt, vilket innebär att deflatorn för inhemsk användning ökar långsammare än BNP-deflatorn (se tabell 22). Därmed kommer den reala köpkraften (real BNI) att öka snabbare än BNP. Om man vill mäta levnadsstandardsutvecklingen måste även hänsyn tas till befolkningsutvecklingen. Eftersom befolkningen ökar kommer real BNI per capita att öka något långsammare än BNP 2007 (se diagram 129).

Tabell 22 BNP och BNI

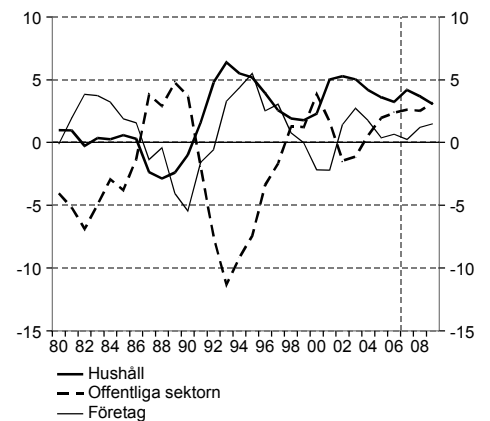
Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring

	2006	2006	2007	2008	2009
BNP, löpande pris	2 832	6,0	6,6	6,3	5,7
Deflator		1,8	2,9	2,4	2,4
BNP, fast pris	2 832	4,2	3,5	3,8	3,1
BNI, löpande pris	2 842	6,7	6,3	6,5	5,9
Deflator, inhemsk användning		2,1	2,2	2,6	2,7
Real BNI		4,5	4,0	3,9	3,0
Befolkning		0,6	0,7	0,6	0,5
Real BNI per capita		3,9	3,3	3,2	2,5

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 128 Finansiellt sparande

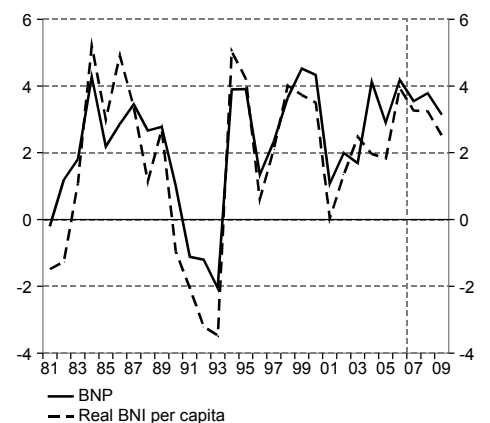
Procent av BNP, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 129 BNP och real BNI per capita

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

²³ I BNI ingår även nettot av primära inkomster från utlandet, dvs. kapitalinkomster såsom räntor, aktieutdelning, avkastning från direktinvesteringar i utlandet och löneinkomster samt vissa skatter och subventioner.

2008 och 2009 är bytesförhållandet i det närmaste oförändrat, vilket medför att real BNI ökar ungefär i samma takt som BNP. Befolkningsökningen medför dock att real BNI per capita ökar långsammare än BNP.

Produktion och arbetsmarknad

Sysselsättningen fortsätter att öka snabbt. Den ekonomiska politiken stimulerar utbudet av arbetskraft, vilket minskar överhettningens riskerna. Resursutnyttjandet blir ändå något ansträngt 2008 och 2009.

Produktionen av varor och tjänster växer starkt både 2007 och 2008, men något svagare 2009 (se diagram 130). Produktivitetstillväxten har varit mycket stark de senaste åren. Under 2007 dämpas dock produktivitetstillväxten påtagligt, delvis av konjunkturella skäl. Arbetade timmar ökar med 3 procent 2007, vilket är den högsta årliga ökningstakten sedan mätningarna påbörjades 1950.

Sysselsättningen ökade 2006 med 1,8 procent, vilket är den snabbaste ökningen på fem år (se diagram 131). Sysselsättningen väntas öka ännu något snabbare 2007 varefter utvecklingen dämpas. Totalt ökar sysselsättningen med ca 197 000 personer från 2006 till 2009. Sysselsättningsuppgången omfattar både näringslivet och den offentliga sektorn. Inom bygg- och tjänstebansscherna är sysselsättningsökningen särskilt påtaglig.

Det senaste året har också arbetskraften ökat mycket snabbt. Denna ökning förklaras främst av demografiska faktorer och den allt starkare arbetsmarknadskonjunkturen. Arbetskraften bedöms fortsätta att växa förhållandevis snabbt 2007, varefter tillväxten mattas något. Regeringens jobbpolitik bedöms också stimulera arbetskraftsutbudet framöver.

Den snabba ökningen av arbetskraften dämpar uppgången i resursutnyttjandet, vilket minskar risken för överhettning. På kort sikt medför den snabba arbetskraftsökningen att arbetslösheten inte faller tillbaka lika snabbt som den annars skulle ha gjort. Efter regeringsbeslut kommer SCB under hösten övergå till FN-organet ILO:s definition av arbetslöshet, vilken även inkluderar arbetssökande heltidsstuderande. Detta mått är i år ca 1,7 procentenheter högre än den tidigare använda arbetslöshetsdefinitionen. Enligt ILO-definitionen väntas arbetslösheten falla från 6,2 procent av arbetskraften i år till 5,5 procent 2009.

I slutet av 2006 fanns det fortfarande vissa lediga resurser på arbetsmarknaden. Den fortsatt starka sysselsättningsuppgången bidrar till att resursutnyttjandet stiger successivt under prognosperioden. Arbetsmarknadsgapet, dvs. den procentuella skillnaden mellan faktiskt och potentiellt arbetade timmar, sluts under 2007. Under 2009 blir resursutnyttjandet på arbetsmarknaden ansträngt.

Diagram 130 Produktion, produktivitet och arbetade timmar

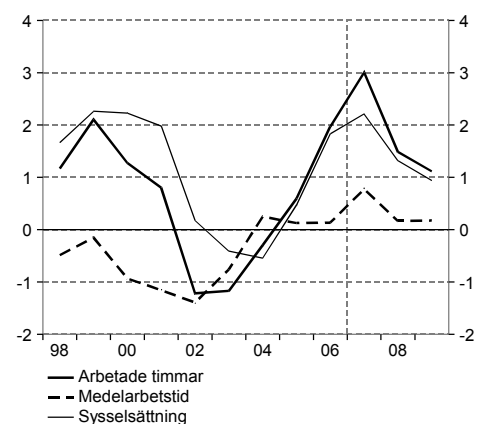
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 131 Arbetade timmar, medelarbetstid och sysselsättning

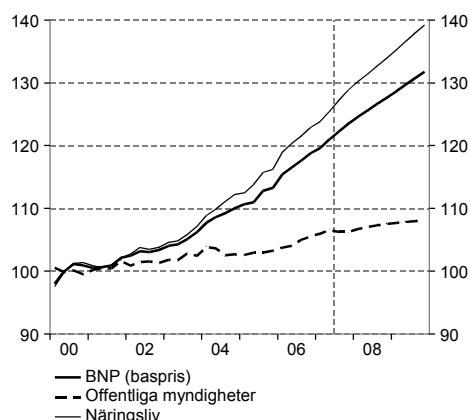
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 132 Produktion

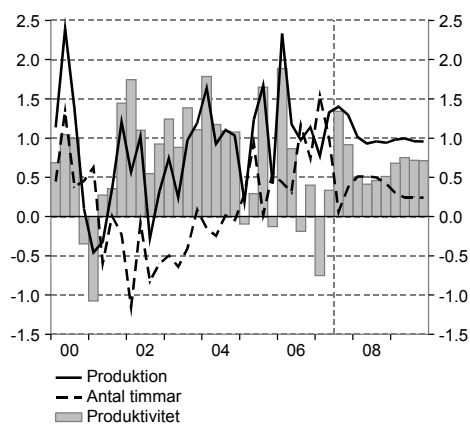
Index 2000=100, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 133 Produktion och arbetade timmar i näringslivet

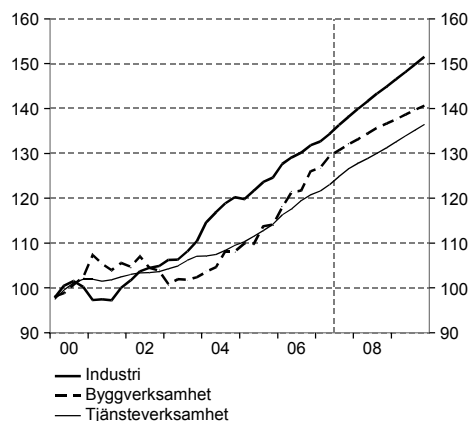
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 134 Produktion i näringslivet

Index 2000=100, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Produktion, produktivitet och arbetade timmar

FORTSATT SNABB PRODUKTIONSÖKNING

Produktionen i näringslivet fortsätter att växa snabbt de kommande åren (se diagram 132 och tabell 23). Jämfört med fjolårets ökning på 5,5 procent mattas dock produktionsökningen av något i år till 4,5 procent. Den lägre produktionsökningen i år beror främst på en svag varuexportutveckling under första halvåret i år. Till viss del förklaras detta av att vissa delar av näringslivet lider av kapacitetsproblem som hämmar produktionsstillväxten. Då exporten förväntas återhämta sig något framöver bidrar detta till att produktionen i näringslivet kommer att växa starkare under resterande delen av 2007 (se diagram 133).

Efter denna rekyl under andra delen av 2007 dämpas produktionsökningen något, vilket bl.a. beror på en cyklisk avmattning av de senaste årens starka investeringstillväxt samt en stramare penningpolitik.

Tabell 23 Produktion

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2006	2006	2007	2008	2009
	Kalenderkorrigerat				
Varubranscher	755	5,3	4,4	4,6	3,9
Varav: Industri	518	5,9	4,4	5,2	4,6
Byggverksamhet	124	8,8	6,5	4,1	3,1
Tjänstebanscher	1 170	5,7	4,6	4,4	3,9
Varav: Handel	273	6,0	4,7	5,5	4,7
Företagstjänster	260	10,3	6,2	5,5	4,1
Summa näringsliv	1 925	5,5	4,5	4,5	3,9
Offentliga myndigheter	515	1,6	1,6	0,8	0,7
Total produktion (baspris) ¹	2 476	4,6	3,9	3,7	3,2
Produktskatter/subventioner	357	3,7	2,7	3,0	2,4
BNP (marknadspris) ¹	2 833	4,5	3,7	3,6	3,1
	Ej kalenderkorrigerat				
Näringsliv	1 924	5,3	4,3	4,7	3,9
Offentliga myndigheter	515	1,1	1,3	1,1	0,7
BNP (marknadspris) ¹	2 832	4,2	3,5	3,8	3,1

¹ Inkl. produktion i hushållens ideella organisationer.

Anm. Med produktion avses här förädlingsvärdet.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Den svaga exportutvecklingen under årets inledning har främst hållit tillbaka industriproduktionen (se diagram 134). Trots detta är industrins konfidensindikator på en fortsatt hög nivå (se diagram 135). Detta kan ses som ett tecken på att företagen själva tolkar den svaga utvecklingen under årets inledning som en

tillfällig snarare än varaktig försvagning. Den fortsatt snabba ökningen av investeringarna inom industrin i år är ytterligare ett tecken på att företagen ser ljus på framtiden. Den höga investeringsnivån tillför ny kapacitet, vilket behövs för att möta den stigande efterfrågan. Industriproduktionen kommer att växa med 4,4 procent i år och något snabbare 2008–2009 (se diagram 134 och tabell 23).

Byggkonjunkturen är fortsatt stark. Konfidensindikatorn för byggverksamhet har stigit ytterligare under året till nya rekordnivåer (se diagram 136). Inom byggbranschen är det svårt för företagen att hitta kvalificerad arbetskraft och bristen på arbetskraft beskrivs som främsta hindret för fortsatt expansion. Trots detta ökar sysselsättningen fortfarande starkt inom byggbranschen. Produktionstillväxten inom byggverksamheten avtar under prognosperioden och blir drygt 3 procent 2009 (se diagram 134 och tabell 23).

Produktionstillväxten inom tjänstebranscherna tilltog under andra kvartalet i år efter en svag inledning av året (se diagram 134). Hushållens starka inkomstutveckling och regeringens skattelättnader för vissa tjänstebranscher talar för att produktionen i tjänstebranscherna kommer att fortsätta att växa starkt även framöver. Men även i tjänstebranscherna, speciellt de som har anknytning till byggverksamhet, är det svårt att hitta kvalificerad arbetskraft, vilket kan verka något hämmande på produktionen framöver.

PRODUKTIVITETSTILLVÄXTEN AVTAR

Den genomsnittliga produktivitetstillväxten i det svenska näringslivet har 2002–2006 varit ca 4 procent per år. Detta har varit högre än den trendmässiga utvecklingen (se diagram 137). Den starka produktivitetstillväxten förklaras bl.a. av den konjunkturella återhämtningen. Men produktivitetstillväxten har trots detta varit överraskande stark under perioden (se fördjupning ”Produktivitetsanalys – en central uppgift för den stabiliseringspolitiska bedömningen”). Produktivitetstillväxten har varit hög i de flesta branscher även om det finns stora skillnader mellan olika branscher inom industrin och tjänstesektorn (se diagram 138).

I den allt mognare konjunkturfas som ekonomin nu befinner sig i är det normalt att produktivitetstillväxten dämpas. Produktivitetstillväxten under årets två första kvartal har trots detta varit oväntat låg (se diagram 139). Den svaga utvecklingen hittills under året bedöms därför till viss del få permanenta effekter på den potentiella produktivetsnivån. Produktivitetstillväxten bedöms åter tillta under året men den blir endast 0,8 procent som årsgenomsnitt (se tabell 24). Allt eftersom nya investeringar i näringslivet färdigställs under de kommande åren förväntas produktivitetstillväxten återigen stärkas en del. Produktivitetstillväxten i näringslivet 2008 och 2009 blir 2,6 respektive 2,5 procent, vilket alltså är något lägre än den trendmässiga utvecklingen (se diagram 137 och 139 samt tabell 24).

Diagram 135 Konfidensindikator för industrin

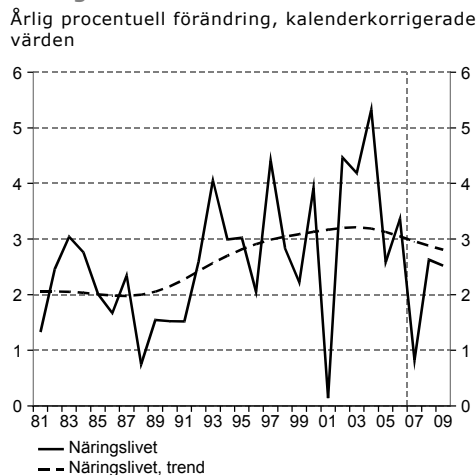
Anm. Orderstocksomdöme minus omdöme om färdigvarulager plus förväntad produktion. Medelvärde 1995–2006=0. Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 136 Konfidensindikator för byggverksamhet

Anm. Orderstocksomdöme + förväntad förändring antal sysselsatta. Medelvärde 1995–2006=0. Källa: Konjunkturinstitutet.

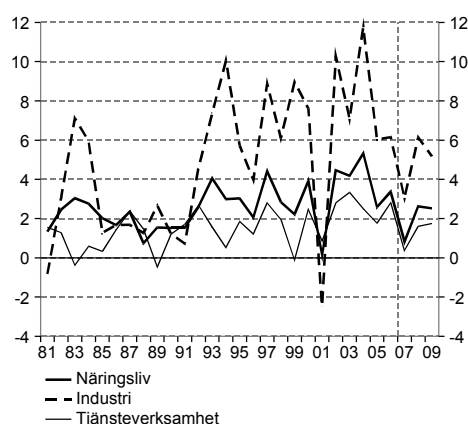
Diagram 137 Produktivitet i näringslivet

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 138 Produktivitet i näringslivet

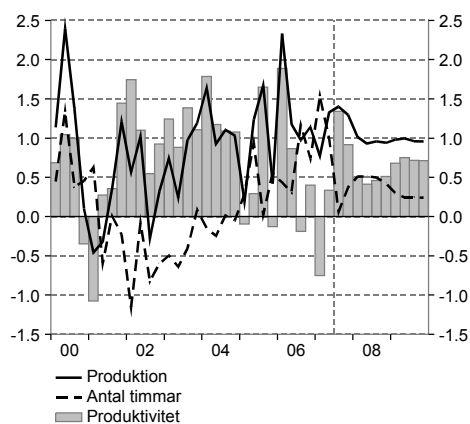
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 139 Produktion och arbetade timmar i näringslivet

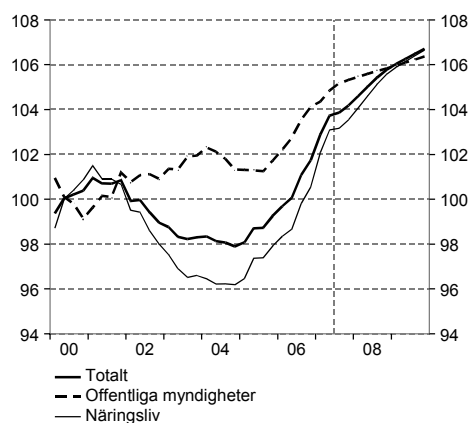
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 140 Arbetade timmar

Index 2000=100, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 24 Produktivitet

Kronor per timme respektive årlig procentuell förändring, fasta priser

	2006	2006	2007	2008	2009
Kalenderkorrigerat					
Varubranscher	405	4,2	1,5	4,3	3,8
Varav: Industri	449	6,2	3,1	6,1	5,2
Byggnadsverksamhet	268	1,9	-0,3	0,9	1,4
Tjänstebanscher	396	2,8	0,4	1,6	1,7
Varav: Handel	292	3,9	2,3	1,3	1,4
Företagstjänster	378	5,8	-0,7	3,2	2,8
Näringsliv	400	3,4	0,8	2,6	2,5
Offentliga myndigheter	260	-0,1	-0,1	0,1	0,2
Totalt¹	355	2,6	0,8	2,2	2,1
Ej kalenderkorrigerat					
Näringsliv	400	3,6	0,9	2,5	2,5
Offentliga myndigheter	260	0,0	0,1	0,1	0,2
Totalt¹	355	2,8	1,0	2,1	2,1

¹ Inkl. hushållens ideella organisationer.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

ARBETADE TIMMAR VÄXER I REKORDFART

Den starka tillväxten i antalet arbetade timmar, som tog ordentlig fart i fjol, har fortsatt under året (se diagram 140 och tabell 25).

Timtillväxten i näringslivet blir i kalenderkorrigerade termer 3,7 procent i år, vilket är den högsta tillväxten sedan mätningarna började på 1950-talet. Att timtillväxten blir så pass stark är en följd av den fortsatta efterfrågeutvecklingen och en lägre produktivitetstillväxt. Timtillväxten är stark i näringslivets alla delar och antalet arbetade timmar ökar i år även i industrin, vilket de har inte gjort sedan 2001 (se diagram 141).

Timtillväxten i näringslivet dämpas påtagligt 2008 och 2009 (se diagram 141 och tabell 25). Detta är delvis en effekt av en högre produktivitetstillväxt och delvis en effekt av att produktionen ökar i långsammare takt jämfört med i år. Antalet arbetade timmar i näringslivet ökar med 1,8 procent 2008 respektive 1,4 procent 2009.

Inom de offentliga myndigheterna förväntas timtillväxten i år bli knappt 2 procent. Även inom denna sektor kommer timtillväxten successivt att avta under de kommande två åren.

Tabell 25 Arbetade timmar

Miljoner timmar respektive årlig procentuell förändring

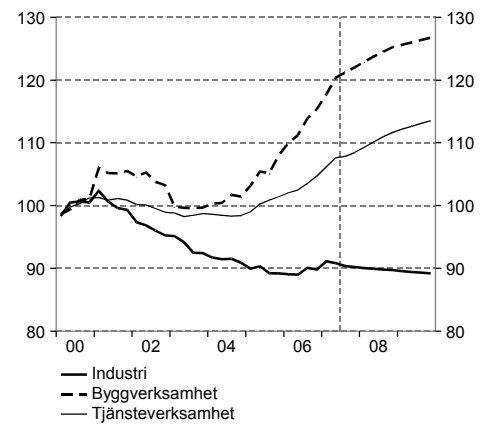
	2006	2006	2007	2008	2009
Kalenderkorrigerat					
Varubranscher	1 863	1,1	2,8	0,3	0,1
Varav: Industri	1 155	-0,2	1,3	-0,8	-0,5
Byggnadsverksamhet	463	6,8	6,9	3,1	1,7
Tjänstebanscher	2 953	2,8	4,2	2,8	2,1
Varav: Handel	935	2,0	2,3	4,1	3,3
Företagstjänster	689	4,2	7,0	2,2	1,2
Näringsliv	4 816	2,1	3,7	1,8	1,4
Offentliga myndigheter	1 983	1,7	1,7	0,7	0,5
Totalt ¹	6 982	2,0	3,0	1,5	1,1
Ej kalenderkorrigerat					
Näringsliv	4 810	1,6	3,4	2,1	1,4
Offentliga myndigheter	1 978	1,1	1,3	1,0	0,5
Totalt ¹	6 972	1,4	2,7	1,7	1,1

¹ Inkl. arbetade timmar i hushållens ideella organisationer.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 141 Arbetade timmar i näringslivet

Index 2000=100, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

FÖRDJUPNING

Produktivitetsanalys – en central uppgift för den stabiliseringspolitiska bedömningen

Vid analys och prognos av den ekonomiska utvecklingen är arbetsproduktiviteten, som i fortsättningen benämns som *produktivitet*, en central variabel. Den mäts som förädlingsvärdet i fasta priser per arbetad timme och uppvisar, liksom BNP, en positiv, tidsvarierande trend samt en cyklisk variation kring denna trend.²⁴

En viktig slutsats i denna fördjupning är att uppdelningen av produktiviteten i en trendmässig (permanent) och en cyklisk (temporär) del är central för bedömningen av den ekonomiska utvecklingen och därmed för vilken stabiliseringspolitik som bör föras. Om exempelvis en produktivitetsuppgång innevarande år bedöms vara permanent bör stabiliseringspolitiken bli mer expansiv medan stabiliseringspolitiken bör bli mer åtstramande om produktivitetsuppgången i stället bedöms bero på en starkare efterfrågan och därmed vara temporär. För att göra bra prognoser och ge tillförlitliga stabiliseringspolitiska rekommendationer måste därför den faktiska produktiviteten närmare analyseras. Det är dock ingen enkel uppgift och olika metoder ger olika resultat.

Den första delen av denna fördjupning beskriver mekanismer i ekonomin som gör att permanenta förändringar i ekonomins utbudssida (t.ex. en permanent teknologisk förbättring) och förändringar i ekonomins efterfrågesida (t.ex. en temporär ökning av exportefterfrågan) har liknande effekter på observerad produktivitet på kort sikt, men att effekten på inflationstakten åren därefter är helt olika. Konjunkturinstitutets makroekonomiska modell KIMOD används för att åskådliggöra dessa effekter. Slutsatsen är att det är centralt för utformningen av stabiliseringspolitiken att identifiera om förändringar i ekonomin främst är av utbuds- eller efterfrågemässig karaktär.

I den andra delen av denna fördjupning visas resultaten av en empirisk metod som identifierar vilka tidsperioder som den ekonomiska utvecklingen främst har drivits av förändringar i ekonomins utbuds- respektive efterfrågesida. Metoden möjliggör en uppdelning av faktisk produktivitet i en permanent och en tem-

²⁴ Det bör redan här noteras att i denna fördjupning så hänger begreppen "trend", "permanent" och "utbud" ihop; ett förändrat utbud (en s.k. utbudsstörning) får permanenta effekter på ekonomin och påverkar därför dess trendmässiga utveckling (se fotnot 27 angående temporära utbudsstörningar). Likaså hänger begreppen "cykel", "temporär" och "efterfrågan" ihop. En förändrad efterfrågan (en s.k. efterfrågestörning) får temporära effekter på ekonomin och påverkar därför endast dess cykliska utveckling (se även fotnot 25).

porär del. Med hjälp av en sådan uppdelning analyseras sedan de senaste årens ekonomiska utveckling i Sverige samt hur inflationsutvecklingen påverkas under prognosperioden 2007–2009.

Begreppet ”ekonomisk störning” kommer användas genomgående och definieras därför inledningsvis.

VAD ÄR EN ”EKONOMISK STÖRNING”?

Den dominerande synen inom konjunkturteori och empirisk makroekonomisk analys är att den ekonomiska utvecklingen till stor del drivs av oförutsedda händelser som förändrar ekonomins utvecklingsbana, s.k. *ekonomiska störningar*.^{25,26} Dessa kan vara både positiva och negativa samt ha temporära eller permanenta effekter. Exempel på störningar som kan ge permanenta effekter på ekonomin är:

- Teknologiska innovationer.
- Nya arbetsmetoder.
- Bestående förändringar i arbetskraftsutbudet.
- Bestående beteendeförändringar hos ekonomins aktörer, t.ex. i samarbetet mellan arbetsmarknadens parter.
- Ekonomisk politik av utbudsmässig karaktär, t.ex. konkurrenslagstiftning och incitamentstrukturen i skatte- och bidragssystemen.

Eftersom utvecklingen på lång sikt är bestämd av ekonomins utbudssida benämns de permanenta störningarna ofta som *utbudsstörningar*.²⁷ En teknologisk innovation som permanent höjer produktiviteten innebär att utbudet (och därmed efterfrågan) av

²⁵ Se t.ex. kapitel 14 i M. Burda och C. Wyplosz, *Macroeconomics: A European Text* (2005, 4:e utgåvan) för en diskussion. Även om ekonomer är relativt ense om att olika typer av ekonomiska störningar är viktiga orsaker till förändringar i aktiviteten i ekonomin finns ingen konsensus kring vilka störningar som ger permanenta respektive temporära effekter. Det synsätt som denna fördjupning följer är att konjunkturmönster till stor del förklaras av temporära och efterfrågedrivna förändringar kring en trendutveckling. Utöver detta finns störningar av permanent karaktär som påverkar trendutvecklingen.

²⁶ Störningar till den ekonomiska aktiviteten är oftast oförutsedda. Även *förutsedda* ekonomiska händelser, t.ex. den kommande demografiska förändringen i Sverige, kan betecknas som en ekonomisk störning eftersom den kommer att påverka den ekonomiska utvecklingen. De störningar som denna fördjupning fokuserar på, både med hjälp av KIMOD och en empirisk modell, är dock oförutsedda.

²⁷ Det finns även utbudsstörningar av temporär karaktär som endast påverkar ekonomins kortsiktiga utveckling. Exempel på sådana är temporära förändringar i oljepriser, missväxt samt temporära förändringar i pris- och lönesättningsbeteendet hos arbetsmarknadens parter. Denna fördjupning fokuserar endast på permanenta utbudsstörningar, vilka har långsiktiga effekter på ekonomin, samt efterfrågestörningar som har kortsiktiga effekter på ekonomin.

varor och tjänster kan bli varaktigt högre än vad som annars hade varit fallet.²⁸

Exempel på *temporära* störningar som endast påverkar ekonomins kortsiktiga utveckling är:

- Förändrad optimism hos individer och företag vilket leder till förändrade konsumtions- och investeringsbeslut.
- Förändrad internationell konjunkturutveckling vilket leder till förändrad efterfrågan på svenska exportvaror.

Temporära störningar liknande de som exemplifierades ovan benämns nedan som efterfrågestörningar.

UTBUDS- OCH EFTERFRÅGEDRIVEN PRODUKTIVITET: SIMULERINGAR I KIMOD

I detta avsnitt diskuteras orsaker till varför utbuds- och efterfrågestörningar kan ge en likartad observerad produktivitetsutveckling på kort sikt. Att dessa störningar trots detta har olika effekter på inflation och lämplig penningpolitik illustreras sedan med hjälp av Konjunkturinstitutets makroekonomiska modell KIMOD.²⁹

Att en positiv utbudsstörning av teknologisk karaktär ökar produktiviteten är relativt enkelt att inse, t.ex. gör ett nytt arbets sätt eller en ny teknologi att en given produktion kan utföras med hjälp av färre antal arbetstimmar än tidigare.

En förklaring till varför produktivitetstillväxten tilltar i en lågkonjunktur när konjunkturuppgången tar fart genom ökad efterfrågetillväxt är s.k. *labour hoarding* ("hamstring av arbetskraft"). Företag behåller ofta mer personal än de behöver när efterfrågetillväxten är låg eftersom det minskar kostnaderna för personalomsättning. När väl efterfrågetillväxten stiger igen kan företagen använda befintlig personal effektivare och producera mer utan att antalet arbetade timmar stiger nämnvärt, vilket innebär en högre produktivitetstillväxt.³⁰

Som visas nedan, både i KIMOD och med en empirisk modell, har en positiv efterfrågestörning en kortsiktig, positiv effekt på produktiviteten även vid fullt resursutnyttjande. Orsaken är

²⁸ De permanenta utbudsstörningar som diskuteras i denna fördjupning höjer produktivetsnivån långsiktigt via en kortsiktigt högre produktivitetstillväxt. När den högre produktivetsnivån nås återgår produktivitetstillväxten till den tillväxttakt som gällde innan utbudsstörningen.

²⁹ Se Bergvall, A. m.fl. "KIMOD 1.0", Working Paper 100, Konjunkturinstitutet, 2007.

³⁰ Det finns även mekanismer (t.ex. en fallande kapitalintensitet) som verkar för en lägre produktivitetstillväxt vid positiva efterfrågestörningar. De negativa produktivitetseffekterna från dessa bedöms dock vara mindre än effekterna från de mekanismer som ökar produktivitetstillväxten. Empiriskt stöd för detta ges i den andra delen av fördjupningen.

att företagen i allmänhet på kort sikt kan använda befintliga maskiner mer effektivt och förmå befintlig personal att arbeta effektivare. Den ökade produktionen innebär därmed att produktiviteten stiger.³¹ När möjligheterna att effektivisera produktionen ytterligare är uttömda kan företagen försöka förmå de anställda att börja arbeta mer övertid. När även denna väg är uttömd börjar företagen att nyanställa personal. De två sistnämnda åtgärderna (övertid och nyanställning) innebär en successiv återgång till den produktivitetsnivå som ges av den trendmässiga utvecklingen.

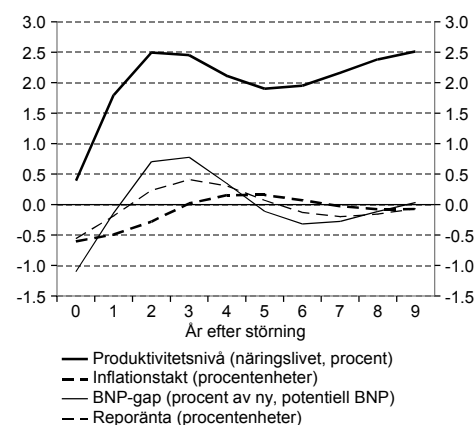
EFFEKTER AV UTBUDS- OCH EFTERFRÅGESTÖRNINGAR I KIMOD

Utbuds- och efterfrågestörningarna i KIMOD-beräkningarna är dimensionerade så att produktiviteten initialt ökar med ca 0,5 procentenheter i bägge fallen.³² Detta kan representera den situation som Konjunkturinstitutet och andra konjunkturbedömare befinner sig i när ett nytt utfall av nationalräkenskaperna kommer från SCB. Baserat på observationen att faktisk produktivitetstillväxt är 0,5 procentenheter högre än vad som prognostiserats (samt annan ny information) måste slutsatser dras kring hur detta bl.a. påverkar produktivitetens utveckling framöver och hur penningpolitiken bör reagera.

Diagram 142 visar hur ekonomin utvecklas om förändringen i produktiviteten är permanent och penningpolitiken bedrivs utifrån en korrekt bedömning av störningen.³³ Produktivitetsnivån stiger initialt med ca 0,5 procentenheter och fortsätter sedan att öka.³⁴ Det innebär att företagens långsiktiga produktionskostnader per producerad enhet blir lägre, vilket leder till lägre prisökningar. Potentiell BNP påverkas direkt av den högre produktiviteten, dvs. mer produkter och tjänster kan produceras vid given arbetsstyrka. Efterfrågan är dock trögrörlig på kort sikt och BNP-gapet blir därför negativt, vilket bidrar till en dämpad

Diagram 142 Effekter av en utbudsstörning i KIMOD

Avvikelse i procent resp. procentenheter från scenario utan utbudsstörning

Källa: Konjunkturinstitutet.

³¹ Produktiviteten stiger dock inte lika mycket som i fallet då lågkonjunktur råder eftersom förekomsten av "labour hoarding" vid fullt resursutnyttjande är mindre.

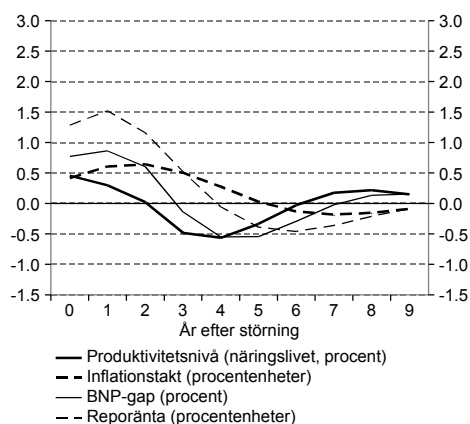
³² Utbudsstörningen utgörs av en oväntad permanent höjning av total faktorproduktivitet och efterfrågestörningen utgörs av en oväntad uppgång i konsumtion, investeringar och export.

³³ I KIMOD modelleras Riksbanken med en framåtblickande penningpolitisk regel som syftar till att föra inflationen till målsatta 2 procent, dock med hänsyn till den realekonomiska utvecklingen.

³⁴ Den successiva uppgången i produktivitetsnivå beror dels på en successiv uppbyggnad av kapitalstocken till en ny, högre jämviktsnivå och dels på att det tar tid för företagen att implementera den teknologiska förbättringen i verksamheten.

Diagram 143 Effekter av en efterfrågestörning i KIMOD

Avvikelse i procentenheter

Källa: Konjunkturinstitutet.

inflationsutveckling.³⁵ Den lägre reporäntan bidrar till att öka BNP-tillväxten på kort sikt och påskyndar därmed efterfrågans anpassning mot den nya, högre potentiella produktionen.³⁶

Diagram 143 visar hur ekonomin utvecklas om förändringen i produktiviteten är temporär och penningpolitiken bedrivs utifrån en korrekt bedömning av störningen. Den högre efterfrågan ger ett positivt BNP-gap eftersom potentiell BNP inte påverkas. Produktiviteten stiger på kort sikt via de mekanismer som diskuterades ovan, men faller successivt tillbaka till den nivå som ges av den trendmässiga utvecklingen. Den högre efterfrågan gör att företagen kan höja sina vinstmarginaler via höjda priser. Efterhand stiger även kostnadstrycket genom högre löner som beror på det mer ansträngda läget på arbetsmarknaden och inflationen blir högre än Riksbankens mål. Penningpolitiken bör därför läggas om i en mer åtstramande riktning via höjningar av reporäntan.

Den ekonomiska utvecklingen och den lämpliga penningpolitiken skiljer sig alltså markant åt i de två fallen ovan; vid en positiv utbudsstörning bör reporäntan sänkas medan det omvända gäller vid en positiv efterfrågestörning. För att undvika en reporänteförändring i fel riktning är det därför centralt att i realtid försöka identifiera om observerade förändringar i produktiviteten är av utbuds- eller efterfrågemässig karaktär.³⁷

UTBUDS- OCH EFTERFRÅGESTÖRNINGAR 1980–2007

Det är en svår men viktig uppgift att försöka identifiera om den ekonomiska utvecklingen för närvarande domineras av utbuds- eller efterfrågemässiga störningar. Nedan presenteras resultat från en empirisk metod som delar upp faktisk produktivitet i en permanent och en temporär del genom att identifiera utbuds- och

³⁵ Att efterfrågan är trögrörlig beror på att priser och löner är trögrörliga på kort sikt samt att individer och företag endast successivt förstår att en positiv utbudsstörning har skett. Ju mindre pris- och lönestelheter och ju mer framåtblickande individer och företag är, desto mindre BNP-gap uppkommer.

³⁶ Den penningpolitiska responsen kan dock inte betraktas som expansiv. Detta eftersom realräntan, som definieras som reporäntan minus förväntad inflation, inte påverkas nämnvärt under anpassningsprocessen i diagram 142 (notera att realräntan inte går att utläsa i diagrammet eftersom det är effekten på *faktisk*, ej *förväntad*, inflation som visas).

³⁷ I dessa stiliserade exempel kan det naturligtvis framstå som enkelt att veta om produktivitetsförändringen är driven av utbuds- eller efterfrågestörningar eftersom inflationstakten, som också finns tillgänglig då det nya utfallet av produktiviteten fås, initialt går åt olika håll i de båda exemplen. I verkligheten är det dock inte så lätt eftersom en mängd andra faktorer (temporära och permanenta) påverkar inflationen vilket kan skymma sikten för produktivitetens drivkrafter. Bland annat därför behövs ekonometriska metoder som hjälp för att bedöma om ekonomin för närvarande främst drivs av utbuds- eller efterfrågestörningar. I praktiskt prognosarbete utnyttjar man flera indikatorer (bl.a. inflation och arbetslöshet) för att rätt tolka produktivitetsförändringar.

efterfrågestörningar.³⁸ Mer i detalj kommer följande analyser att presenteras:

- Identifikation av utbuds- och efterfrågestörningar i svensk ekonomi 1980–2007 och dess effekter på produktivitet och arbetslöshet.
- Beräkning av ett produktivitetssamt en diskussion kring dess drivkrafter.
- En analys av de senaste årens ekonomiska utveckling samt prognosperioden 2007–2009 i skenet av de utbuds- och efterfrågestörningar som identifierats.

UTBUDS- OCH EFTERFRÅGESTÖRNINGAR I SVERIGE 1980–2007

Den ekonometrisk modell som används har två variabler; produktivitet och arbetslöshet. Det innebär att två typer av störningar kan identifieras; en utbudsstörning och en efterfrågestörning.³⁹ Dessa störningar visas i diagram 144 som ett 3-årigt glidande medelvärde och följande böljande mönster kan noteras:

- Utbudsstörningarna var mestadels negativa under 1980-talet för att sedan bli positiva under första delen av 1990-talet, dom var i det närmaste neutrala under andra halvan av 1990-talet samt till sist kraftigt positiva första halvan av 2000-talet.⁴⁰
- Efterfrågestörningarna visar ett omvänt mönster under 1980-talet (övervägande positiva störningar) och första halvan av 1990-talet (kraftigt negativa störningar). Under 2000-talet (särskilt 2004–2006) dominerar däremot de positiva efterfrågestörningarna liksom de positiva utbudsstörningarna.

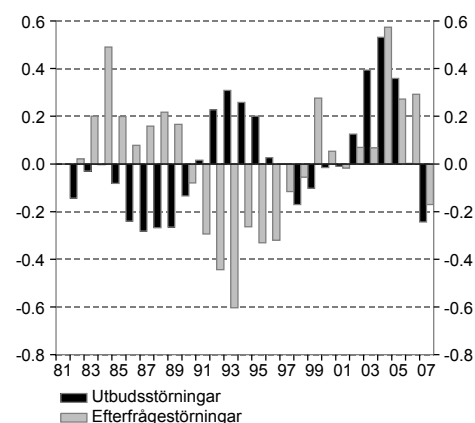
³⁸ Det kan jämföras med metoder för att uppskatta det s.k. produktionsgapet, dvs. skillnaden mellan faktisk och potentiell produktion. Liket potentiell produktion kan potentiell produktivitet inte observeras utan måste uppskattas med empiriska metoder.

³⁹ Modellen som används är en s.k. strukturell vektor autoregressiv (SVAR) modell, se Blanchard, O.J. och D. Quah, "The Dynamic Effects of Aggregate Demand and Supply Disturbances", *American Economic Review*, nr 79, 1989, för en beskrivning. Modell och antal variabler har främst valts för att på ett enkelt och övergripande sätt beskriva den ekonomiska utvecklingen med hjälp av utbuds- och efterfrågerelaterade störningar. En mer detaljerad analys kräver att fler störningar identifieras i en modell med fler variabler, vilket dock kräver att fler, ej testbara, antaganden måste göras. Data för produktivitet i näringslivet (förädlingsvärde i fasta priser per arbetad timme) används tillsammans med arbetslöshet (enligt ILO-definitionen; se kapitlet "Produktion och arbetsmarknad"). Tidsperiod 1980:1–2007:2.

⁴⁰ Notera att utbudsstörningarna även kan vara negativa eftersom de motsvarar orsaker till att faktisk produktivitetstillväxt avviker från sin tidsvarierande trendtillväxt. De två störningarna antas vara okorrelerade, både med varandra och enskilt över tid (dvs. ingen s.k. autokorrelation). Störningarna är normaliserade till att uppvisa en varians på 1.0 på kvartalsbasis. Endast relativa jämförelser av störningarnas storlek mellan olika tidsperioder kan därför göras. Eftersom diagram 144 visar ett 3-årigt glidande medelvärde på årsbasis har störningarna i diagrammet ej en varians på 1.0. Det glidande medelvärdet innebär också att ett autoregressivt mönster kan uppkomma trots att de underliggande störningarna på kvartalsbasis inte uppvisar någon autokorrelation.

Diagram 144 Utbuds- och efterfrågestörningar

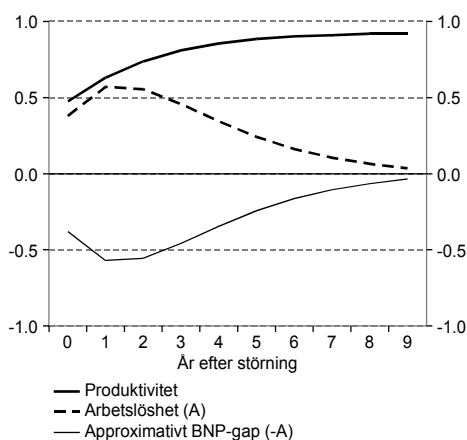
3-års glidande medelvärde (se fotnot 40)

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 145 Effekter av en utbudsstörning

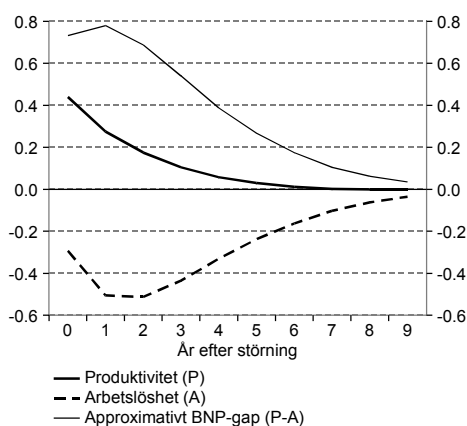
Avvikelse i procent respektive procentenheter

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 146 Effekter av en efterfrågestörning

Avvikelse i procent respektive procentenheter

Källa: Konjunkturinstitutet.

Även om en modell med två variabler är en kraftig förenkling av verkligheten är det möjligt att med breda penseldrag analysera utvecklingen av svensk ekonomi med hjälp av de störningar som identifierats. Den ekonomiska krisen på 1990-talet är ett sådant exempel. Enligt diagram 144 präglades perioden 1991–1996 i genomsnitt av kraftigt negativa efterfrågestörningar. De positiva utbudsstörningarna under samma period skulle kunna tolkas som ett uttryck för en permanent utslagning av företag och arbetskraft med lägre produktivitet än genomsnittet. En mer detaljerad analys av perioden 2001–2007 och dess implikation för prognosperioden 2007–2009 kommer sist i denna fördjupning.

EFFEKTER AV UTBUDS- OCH EFTERFRÅGESTÖRNINGAR

Diagram 145 visar effekterna på produktivitets- och arbetslöshetsnivån vid en positiv utbudsstörning i den empiriska modellen. Arbetslösheten stiger på kort sikt vilket är ett standardresultat i internationella studier. Orsaken är att för given efterfrågan på kort sikt innebär utbudsstörningen (t.ex. en teknologisk innovation) att färre arbetstimmar behövs. På lång sikt är effekten på arbetslösheten per antagande noll, vilket är rimligt eftersom det inte går att finna några långsiktiga samband mellan produktivitet och arbetslöshet. En förklaring är att reallönenivån på sikt stiger i takt med produktivitetsnivån. Som framgår av diagram 145 innebär utbudsstörningen att produktivitetsnivån, liksom i KIMOD-beräkningen ovan i diagram 142, ökar successivt till sin nya, långsiktiga nivå.⁴¹

Diagram 146 visar effekterna på produktivitet och arbetslöshet vid en positiv efterfrågestörning. Arbetslösheten faller till en början och återgår sedan till sin ursprungliga nivå. Produktiviteten stiger på kort sikt och återgår sedan till den nivå som ges av den ursprungliga trendmässiga utvecklingen, vilket också är det mönster som framgick i KIMOD-beräkningarna i diagram 143. Vid en positiv efterfrågestörning är alltså produktivitetsgapet positivt och arbetslöshetsgapet negativt. I detta fall blir således BNP-gapet positivt.⁴² Därmed finns ett empiriskt stöd för det teoretiska resultat som diskuterades ovan, dvs. att både positiva

⁴¹ Ett approximativt BNP-gap visas i diagram 145 och beräknas som arbetslöshetsgapet med omvänt tecken eftersom utbudsstörningar inte antas ge något produktivitetsskillnad i den empiriska modellen, dvs. faktisk och potentiell produktivitet förändras på samma sätt. Så behöver inte vara fallet och ett alternativt approximativt BNP-gap vore att inkludera ett produktivitetsskillnad som skillnaden mellan produktivitetsnivån i diagram 145 och den långsiktiga ökningen på ca 0,9 procentenheter. Adderas detta (negativa) produktivitetsskillnad till inversen av arbetslöshetsgapet blir det approximativa BNP-gapet mer negativt än det som visas i diagram 145.

⁴² BNP-gapet är approximativt av främst två skäl i diagram 145 och 146; dels eftersom endast näringslivets (ej hela ekonomins) produktivitet ingår i modellen och dels eftersom endast arbetslöshet (ej arbetade timmar) ingår i den empiriska modellen. Se även fotnot 41.

utbuds- och efterfrågestörningar leder till en kortsiktigt högre produktivitetsnivå.⁴³

Med hjälp av de utbuds- och efterfrågestörningar som identifierats kan ett s.k. produktivitetsgap beräknas som skillnaden mellan faktisk och potentiell produktivitetsnivå. Som framgick av diagram 146 drivs produktivitetsgapet av efterfrågestörningar, och sambandet mellan dessa visas i diagram 147.⁴⁴

**EFTERFRÅGESTÖRNINGAR OCH INFLATION:
EKONOMINS UTGÅNGSLÄGE HAR BETYDELSE**

Inom makroekonomisk forskning står det klart att effekten av en positiv efterfrågestörning på inflationstakten är positiv. I KIMOD-beräkningarna i diagram 143 antogs att ekonomin var i jämvikt då efterfrågestörningen inträffade. Hur mycket inflationstakten ökar beror dock sannolikt på ekonomins initiala resursutnyttjande, vilket illustreras i diagram 148. En lika stor positiv efterfrågestörning får sannolikt större effekt på inflationstakten i en högkonjunktur (e3 skiftar till e4) jämfört med en lågkonjunktur (e1 skiftar till e2).

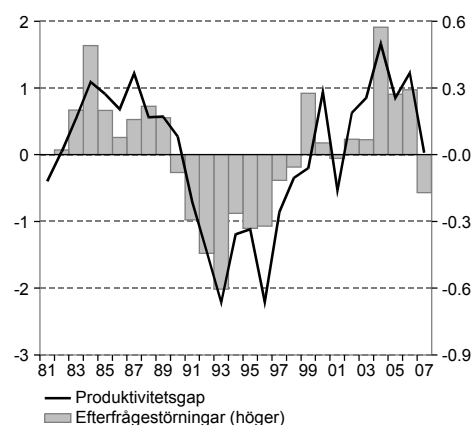
Verkligheten är förstås mer komplicerad än de stiliserade exemplen ovan. Som diskuteras nedan i samband med analysen av perioden 2001–2007 kan exempelvis ett positivt (efterfrågedrivet) produktivitetsgap sammanfalla med positiva utbudstörningar där de sistnämnda verkar för ett lägre inflationstryck. I praktiken behöver man därför bedöma om utbuds- eller efterfrågestörningar för närvarande dominerar det ekonomiska skeendet.

**EKONOMISKA STÖRNINGAR 2001–2007 OCH
IMPLIKATIONER FÖR PROGNOSPERIODEN 2007–2009**

Som visats i denna fördjupning är det viktigt att på ett korrekt sätt kunna tolka de störningar som redan har träffat ekonomin när man ska prognostisera utvecklingen de närmaste åren. Dominerar positiva utbudstörningar kan man förvänta sig ett svagare inflationstryck. Om, å andra sidan, positiva efterfrågestörningar dominerar kommer sannolikt inflationstrycket bli högre, vilket kräver en stramare penningpolitik.

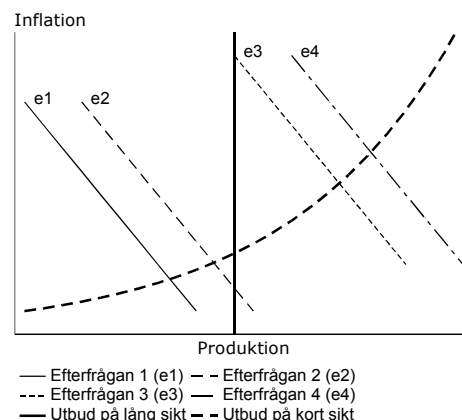
Diagram 149 visar samma utbuds- och efterfrågestörningar som i diagram 144 för perioden 2001–2007.⁴⁵ Det förefaller som

Diagram 147 Produktivitetsgap i näringslivet och efterfrågestörningar
Procent av potentiell produktivitet respektive 3-års glidande medelvärde.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 148 Efterfrågans effekt på inflationstakten vid olika produktionsnivåer: ett teoretiskt exempel

Källa: Konjunkturinstitutet.

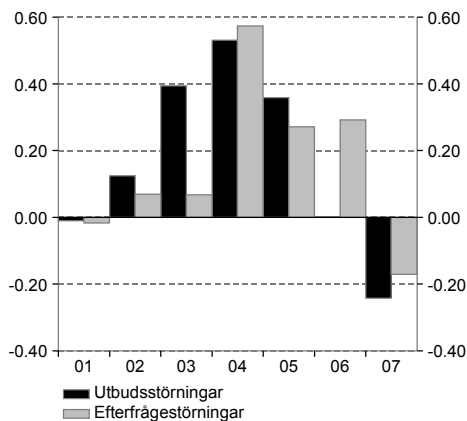
⁴³ Produktivitetstillväxten i diagram 146 är endast kortsiktigt högre än den potentiella tillväxttakten under år 0. Därefter (år 1–5) är den lägre än den potentiella tillväxttakten eftersom skillnaden mellan faktisk och potentiell produktivitetsnivå minskar efter år 0.

⁴⁴ Potentiell produktivitet fås genom att beräkna den produktivitet som skulle uppkommit i avsaknad av efterfrågestörningar, dvs. när endast utbudstörningar påverkar den potentiella produktivitetsnivån.

⁴⁵ Beräkningen beaktar data till och med utfall 2007:2.

Diagram 149 Utbuds- och efterfrågestörningar

3-års glidande medelvärde (se fotnot 40)

Källa: Konjunkturinstitutet.

den ekonomiska utvecklingen har övergått från att främst drivas av positiva utbudsstörningar till att drivas av positiva efterfrågestörningar.⁴⁶ De positiva utbudsstörningarna dominerade i genomsnitt under perioden 2002–2005 vilket är en möjlig förklaring till att en svag inflationsutveckling sammanfallit med en relativt stark BNP-utveckling. Inflationstakten (mätt som UND1X utan energi) har dock tilltagit under 2006 och hittills under 2007. Detta har sammanfallit med en stark BNP-utveckling. En möjlig förklaring är att efterfrågestörningarna successivt har tagit över och dominerar i genomsnitt 2004–2006.

Enligt modellen har både negativa utbudsstörningar och negativa efterfrågestörningar inträffat under de två första kvartalen 2007. Eftersom dessa har olika effekt på inflationstakten är det sannolikt att störningarna i inledningen av 2007 inte påverkar inflationsutvecklingen nämnvärt framöver.⁴⁷ Det är svårt att säkert fastställa med vilken eftersläpning som inflationstakten påverkas av utbuds- och efterfrågestörningar. En tolkning av den utveckling som visas i diagram 149 är att de senaste årens utbuds- och efterfrågestörningar bidrar till ett högre inflationstryck 2007–2009.⁴⁸

AVSLUTNING

För att kunna göra bra prognoser och utforma en lämplig stabiliseringspolitik krävs en identifikation av vilka typer av drivkrafter som för närvarande dominerar det ekonomiska skeendet. Denna fördjupning har fokuserat på produktiviteten och visat att en oväntad produktivitetsuppgång kan få vitt skilda inflationseffekter beroende på om drivkrafterna bakom uppgången är av utbuds- eller efterfrågemässig karaktär.

Att empiriskt identifiera vilka drivkrafter som för närvarande dominerar i ekonomin är en nödvändig men långt ifrån enkel uppgift. Konjunkturinstitutet har för avsikt att fortsätta att fördjupa analysen inom detta område framöver.

⁴⁶ Det är återigen värt att betona att modellen är en kraftig förenkling av verkligheten och man kan därför endast analysera med "breda penseldrag".

⁴⁷ Detta eftersom negativa utbudsstörningar ökar inflationstakten medan negativa efterfrågestörningar minskar inflationstakten, se diagram 142 och 143.

⁴⁸ Nya störningar kommer naturligtvis att ske under prognosperioden 2007:3–2009:4. Prognosen baseras dock på att inga störningar tillkommer eftersom de per definition är oförväntade.

Efterfrågan på arbetskraft

FORTSATT STADIG ÖKNING AV SYSSELSÄTTNINGEN

Den goda konjunkturen med stark produktionstillväxt har inneburit att efterfrågan på arbetskraft ökat starkt de senaste åren. Det första sju månaderna 2007 ökade sysselsättningen enligt SCB:s Arbetskraftsundersökningar (AKU) med 114 000 personer jämfört med motsvarande period i fjol. Det är en bred sysselsättningsuppgång som skett, men särskilt positiv har utvecklingen varit inom näringslivet. Framför allt har sysselsättningen utvecklats starkt inom byggindustrin och tjänstebranscher såsom företags- och hushållstjänster samt parti- och detaljhandeln.

Hittills i år har de arbetade timmarna ökat betydligt snabbare än antalet sysselsatta till följd av en oväntat stark ökning av medelarbetstiden (se diagram 150). Ökningen av medelarbetstiden förklaras framför allt av en fallande frånvaro. Personer i arbete har därmed ökat ännu starkare än antalet sysselsatta (se diagram 151). Både sjukfrånvaro och övrig frånvaro har minskat.

INGA TECKEN PÅ AVMATTNING

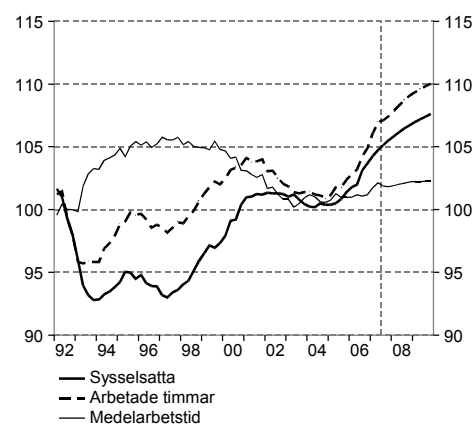
Arbetsmarknadsindikatorerna pekar på en fortsatt stark utveckling på arbetsmarknaden den närmaste tiden. Statistik från Arbetsmarknadsstyrelsen (Ams) visar att antalet nyanmälda lediga platser fortsätter att vara mycket högt (se diagram 152). Det första sju månaderna anmäldes ungefär 520 000 lediga platser på landets arbetsförmedlingar, vilket motsvarar en ökning på ca 45 procent jämfört med motsvarande period förra året.⁴⁹ De flesta branscher berördes av den ökade efterfrågan på arbetskraft. Samtidigt fortsätter antalet varsel om uppsägningar att vara lågt.

Sysselsättningsförändringen har en förhållandevis hög samvariation med förändringen i antalet nyanmälda lediga platser med en tidsförskjutning på drygt ett halvår (se diagram 153). Utvecklingen av platserna indikerar att sysselsättningen kommer att fortsätta öka 2007.

Även Konjunkturbarometern för juli indikerar en fortsatt positiv sysselsättningsutveckling. Företagens anställningsplaner för de närmaste tre månaderna är fortsatt positiva (se diagram 154). Inom industrin och handeln räknar företagen med fortsatt stigande produktions- och försäljningsvolymerna samt fortsatta nyrekryteringar. Inom byggindustrin har sysselsättningsstillväxten varit stark samtidigt som bristen på kvalificerad arbetskraft fortfarande är stor. Omkring 60 procent av företagen har svårigheter

Diagram 150 Sysselsatta, timmar och medelarbetstid

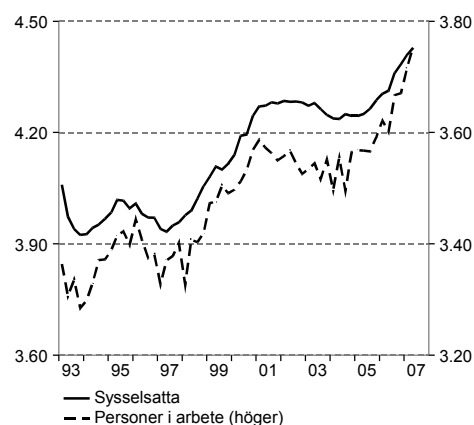
Index 1994=100, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 151 Sysselsatta och personer i arbete

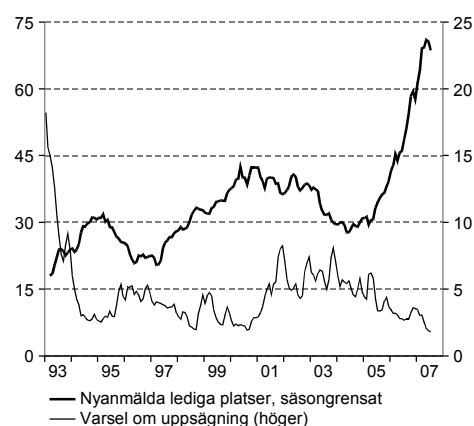
Miljoner, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: SCB.

Diagram 152 Nyanmälda lediga platser och varsel om uppsägning

Tusental, 3-månaders glidande medelvärde

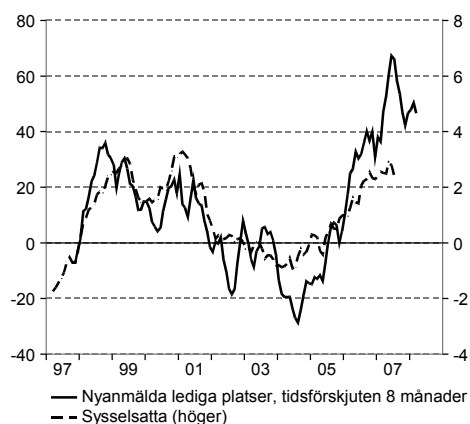
Anm. Nyanmälda lediga platser avser varaktighet med mer än tio dagar.

Källa: Ams.

⁴⁹ Platsstatistiken täcker inte hela arbetsmarknaden eftersom inte alla platser anmäls till arbetsförmedlingen och andelen som anmäls varierar över tiden och ökar vid konjunkturuppgångar. Det finns även en viss överskattning av platsstatistiken på grund av dubbelanmälningar.

Diagram 153 Nyanmälda lediga platser och antalet sysselsatta

Årlig procentuell förändring, 3-månaders glidande medelvärde

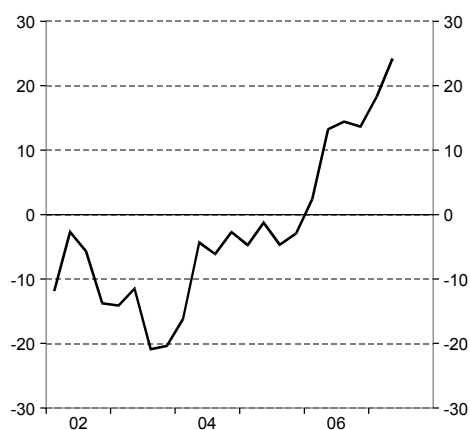

Anm. Nyanmälda lediga platser avser varaktighet med mer än tio dagar.

Källor: Ams och SCB.

Diagram 154 Anställningsplaner i näringslivet

Nettotal, kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

att hitta lämplig arbetskraft. Även inom de privata tjänstenäringarna ökar svårigheterna att hitta lämplig arbetskraft. Omkring 30 procent av företagen uppger att arbetskraftsbristen utgör främsta hindret för ytterligare expansion. Sysselsättningen förväntas dock öka i samtliga branscher bortsett från post- och telekommunikation.

197 000 FLER SYSSELSATTA 2009 ÄN 2006

Produktionen fortsätter att växa starkt 2007–2009, om än i avtagande takt. Samtidigt stiger produktiviteten långsammare än den trendmässiga utvecklingen (se diagram 137). Detta medför att efterfrågan på arbetskraft fortsätter stiga snabbt. Antalet arbetade timmar ökar med hela 3,0 procent 2007 (se tabell 26). 2008 och 2009 ökar de arbetade timmarna i en långsammare takt.

Medelarbetstiden per sysselsatt bedöms öka starkt 2007 och ytterligare något 2008 och 2009 (se tabell 26 och diagram 150). Medelarbetstiden påverkas dels av den genomsnittliga arbetstiden för de personer som är i arbete och dels av frånvaron från arbetet, som till exempel sjukfrånvaron. Under prognosperioden ökar efterfrågan på arbetskraft, vilket medför att det blir lättare för personer som är undersysselsatta att gå upp i arbetstid. Detta inverkar positivt på medelarbetstiden. Utfasningen av friåret och den minskande sjukfrånvaron bidrar också till att medelarbetstiden stiger. Men samtidigt kommer antalet anställda med mycket låg medelarbetstid att öka framöver, vilket verkar i motsatt riktning. Dessa personer utgörs bl.a. av studerande som arbetar extra.

Eftersom medelarbetstiden stiger något under prognosperioden ökar sysselsättningen något svagare än arbetade timmar (se tabell 26 och diagram 150). Sysselsättningen ökar med 2,2 procent i år, vilket är den starkaste ökningen sedan 2000. Sysselsättningstillväxten avtar något 2008 och 2009 då sysselsättningen ökar med 1,3 respektive 0,9 procent. Sammantaget ökar sysselsättningen med ca 197 000 personer från 2006 till 2009. Sysselsättningsuppgången omfattar både näringslivet och den offentliga sektorn. Inom bygg- och tjänstebranscherna är sysselsättningsökningen särskilt påtaglig.

De arbetsmarknadspolitiska sysselsättningsåtgärderna minskar markant från drygt 56 000 personer 2006 till knappt 12 000 2009. Minskade volymer innebär att skillnaden mellan den reguljära och den totala sysselsättningen minskar. Sysselsättningsgraden för personer i arbetsför ålder (20–64 år) ökar från 78,8 procent 2006 till 81,2 procent 2009. Den reguljära sysselsättningsgraden ökar samtidigt från 77,7 procent 2006 till 81,0 procent 2009 (se tabell 26).

Tabell 26 Nyckeltal för arbetsmarknaden

Tusental personer, nivå respektive årlig procentuell förändring

	2006	2006	2007	2008	2009
Total produktion (baspris) ¹	2 476	4,6	3,9	3,7	3,2
Produktivitet ²	355	2,6	0,8	2,2	2,1
Arbetade timmar ³	6 982	2,0	3,0	1,5	1,1
Medelarbetstid för sysselsatta ⁴	31	0,1	0,8	0,2	0,2
Sysselsatta	4 341	1,8	2,2	1,3	0,9
Arbetskraft (ILO)	4 671	1,1	1,2	0,9	0,6
Arbetskraft enl tidigare def.	4 586	1,2	1,3	0,7	0,6
Arbetslöshet (ILO) ⁵	330	7,1	6,2	5,8	5,5
Arbetslöshet enl tidigare def. ⁶	246	5,4	4,5	3,9	3,6
Personer i arbetsmarknads- politiska åtgärder ⁷	139	3,0	2,0	2,0	1,9
Reguljär sysselsättningsgrad ⁸	4 155	77,7	79,3	80,3	81,0
Befolkning 16-64	5 826	1,0	0,9	0,6	0,2

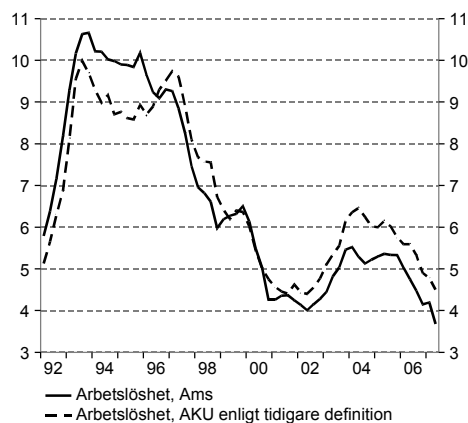
¹ Miljarder kronor, kalenderkorrigerad. ² Kronor per timme, kalenderkorrigerad.³ Miljoner timmar, kalenderkorrigerad. ⁴ Timmar per vecka, kalenderkorrigerad.⁵ Inkl. heltidsstuderande som sökt arbete. I procent av arbetskraften.⁶ Exkl. heltidsstuderande som sökt arbete. I procent av arbetskraften.⁷ Andel sysselsatta av befolkningen i åldern 20-64 år, exkl. deltagare i arbetsmarknadspolitiska sysselsättningsåtgärder.⁸ Reguljär sysselsättning i procent av befolkningen 20-64 år.

Källor: SCB, Ams och Konjunkturinstitutet.

FÖRDJUPNING

Diagram 155 Arbetslöshet enligt Ams och AKU

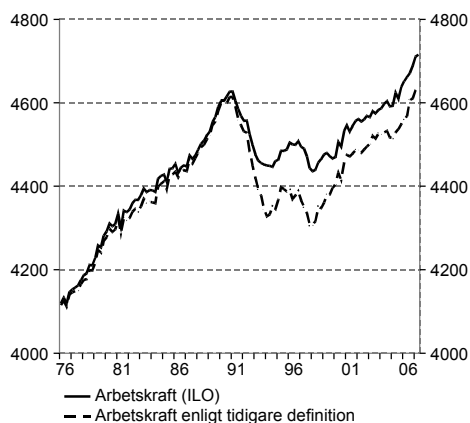
Procent av arbetskraften, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Ams och SCB.

Diagram 156 I arbetskraften

Tusental, säsongrensade kvartalsvärden, 16–64 år

Källa: SCB.

Bredare definition av arbetslösheten

Det finns olika sätt att mäta arbetslöshet. Den officiella svenska arbetslöshetsstatistiken redovisas av AKU, SCB:s Arbetskraftsundersökningar (se diagram 155). Undersökningarna bygger på enkätuppgifter som baseras på ett slumpmässigt urval av befolkningen. Syftet med AKU är att ge en bild av hela arbetsmarknaden, där befolkningen i arbetsför ålder delas upp i arbetslösa, sysselsatta och olika kategorier utanför arbetskraften. Ett annat viktigt mått på arbetslöshet redovisas av Arbetsmarknadsstyrelsen (Ams) (se diagram 155). Ams statistik begränsas dock till personer som är inskrivna som arbetssökande på arbetsförmedlingen. Denna registerbaserade statistik är främst avsedd för planering av arbetsmarknadspolitiken.

AKU:s definition av arbetslöshet baseras på FN-organet ILO:s⁵⁰ rekommendationer, vilka även har antagits av Eurostat.⁵¹ AKU:s redovisning har hittills avvikit från ILO:s rekommendationer i ett avseende, då arbetssökande heltidsstuderande inte har räknats som arbetslösa. De heltidsstuderande som har sökt arbete har i stället räknats som studerande och därmed inte ingått i arbetskraften. Men till följd av att regeringen nyligen beslutat att upphäva ett regeringsbeslut från 1986, kommer AKU:s redovisning av arbetslösa att inkludera gruppen arbetssökande heltidsstuderande (se fakta Arbetslöshetsdefinition).⁵² AKU kommer därmed att följa ILO:s rekommendationer i alla delar.

Eftersom arbetslösheten enligt ILO är ett vidare begrepp än det hittills använda officiella arbetslöshetsmättet kommer den uppmätta arbetslösheten att bli högre jämfört med arbetslösheten mätt med den tidigare definitionen. Därmed blir även den uppmätta arbetskraften större än med den tidigare definitionen (se diagram 156 och diagram 157). Därutöver kommer AKU:s redovisade åldersgrupp vidgas till 15–74 år i stället för nuvarande 16–64 år.⁵³ Analyserna i Konjunkturläget kommer tillsvidare att

⁵⁰ International Labour Organization.

⁵¹ Survey of economically active population, employment, unemployment and underemployment. An ILO manual on concepts and methods. ILO Geneva, 1990. ISBN 92-2-106516-2.

⁵² Beslut om upphävande: Arbetsmarknadsdepartementet, 2007-05-31, A2007/4550/AE. Regeringsbeslut: Civildepartementet, 1986-12-18, CE 1663/86.

⁵³ Till följd av åldersutvidgningen kommer antalet uppmätta sysselsatta att öka då sysselsatta 15-åringar och 65-74-åringar inkluderas. En relativt liten andel av dem är dock sysselsatta, vilket medför att sysselsättningsgraden för det utökade åldersintervallet blir lägre än för åldersgruppen 16-64 år.

fortsätta att avse åldersgruppen 16–64 år, eftersom det inte finns långa tidserier för 15-åringar och 65–74-åringar.⁵⁴

FAKTA

Arbetslöshetsdefinition

En person räknas som arbetslös om denna

- (1) inte är sysselsatt⁵⁵
- (2) kan börja ett arbete inom 14 dagar
- (3) har aktivt sökt arbete under de senaste fyra veckorna (inklusive mätveckan) eller inväntar att börja nytt arbete inom tre månader efter mätveckan.

En heltidsstuderande person som under mätveckan uppfyller kraven 1–3 kommer med den nya arbetslöshetsdefinitionen att klassificeras som arbetslös, och därmed inte längre tillhöra gruppen studerande utanför arbetskraften.

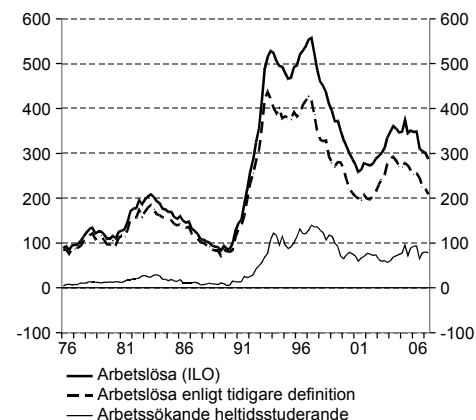
HELTIDSSTUDERANDE SOM SÖKER ARBETE

När regeringen 1986 beslutade att inte inkludera gruppen arbetslösa heltidsstuderande i arbetslösheten tillhörde endast ca 13 000 personer denna grupp. Under 1990-talet växte antalet heltidsstuderande som sökte arbete kraftigt och var som störst 1997 då gruppen omfattade ca 135 000 personer (se diagram 157).⁵⁶ Hittills under 2000-talet har antalet arbetssökande heltidsstuderande varierat mellan 60 000 och 85 000 personer i genomsnitt per år. Många av dessa är unga. I fjol var 38 procent av de 85 000 arbetssökande heltidsstuderande mellan 16–19 år (se tabell 27). Troligtvis har ett stort antal av dessa inte för avsikt att avbryta sina studier utan vill snarare arbeta extra vid sidan av sina studier.

En stor andel av de heltidsstuderande som söker arbete är deltagare i arbetsmarknadspolitiska utbildningsåtgärder. År 2006 var en tredjedel av de heltidsstuderande som sökte arbete deltagare i utbildningsåtgärder enligt AKU. När arbetslösheten ökade

Diagram 157 Arbetslösa och arbetssökande heltidsstuderande

Tusental, säsongrensade kvartalsvärden, 16–64 år

Källa: SCB.

⁵⁴ Samtliga arbetsmarknadsvariabler avseende 15-åringar och 65–74-åringar började mätas kontinuerligt varje månad först 2001.

⁵⁵ Sysselsatta omfattar personer som under referensveckan utförde något arbete (minst en timme), antingen som avlönade arbetstagare, som egna företagare (inklusive fria yrkesutövare) eller oavlönade medhjälpare i företag tillhörande make/maka eller annan medlem av samma hushåll.

⁵⁶ Avser åldersgruppen 16–64 år och även i den fortsatta texten avses åldersgruppen 16–64 år om inget annat anges.

Diagram 158 Regulerat studerande som andel av befolkningen

Säsongrensade kvartalsvärden, 16–64 år

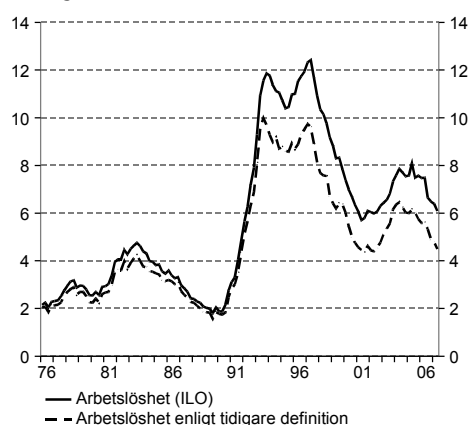

Anm. 3-kvartals glidande medelvärde.

Källa: SCB.

Diagram 159 Arbetslöshet

Procent av respektive mått på arbetskraften, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: SCB.

snabbt under 1990-talets djupa lågkonjunktur möttes den med en kraftig ökning av antalet platser i arbetsmarknadspolitiska utbildningsåtgärder, vilket förklarar en del av den kraftiga uppgången av antalet arbetssökande heltidsstuderande. I och med att arbetssökande heltidsstuderande ska räknas som arbetslösa kommer den uppmätta arbetslösheten påverkas i väsentligt mindre grad av variationer i antalet deltagare i utbildningsåtgärder än det tidigare arbetslöshetsmättet. I fjol var två tredjedelar av de heltidsstuderande i utbildningsåtgärder arbetssökande.⁵⁷

Även antalet reguljärt studerande ökade kraftigt under 1990-talet (se diagram 158).⁵⁸ Detta förklaras av utbyggnaden av universitets- och högskoleplatser, utökning av den kommunala vuxenutbildningen samt gymnasireformen där alla program blev treåriga. I fjol var ca 39 procent av de arbetssökande heltidsstuderande gymnasieelever eller studerande i kommunal vuxenutbildning och en femtedel var universitets- eller högskolestuderande (se tabell 27).

Tabell 27 Arbetssökande heltidsstuderande 2006

Procent av antalet arbetssökande heltidsstuderande i respektive studieform och åldersgrupp

	16–19	20–64	16–64
Deltagare i arbetsmarknadspolitiska utbildningsåtgärder	1,5	31,6	33,1
Gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning	32,7	6,0	38,7
Universitet och högskola	1,2	18,9	20,0
Övrig utbildning och uppgift saknas	2,6	5,5	8,1
Summa	38,0	62,0	100,0

Anm. Siffrorna är avrundade till en decimal och summerar därför inte alltid till totalen.

Källa: SCB.

HÖGRE UPPMÄTT ARBETSLÖSHET

Anpassningen till ILO:s arbetslöshetsdefinition medför att den uppmätta arbetslösheten blir högre jämfört med det tidigare arbetslöshetsmättet (se diagram 159). 2006 uppgick arbetslösheten med den tidigare definitionen till 5,4 procent medan arbetslösheten enligt ILO-definitionen uppgick till 7,1 procent. Den uppmätta arbetslösheten bland de yngre blir betydligt högre med arbetslöshetsdefinitionen enligt ILO, då andelen heltidsstuderande som söker arbete är störst i denna grupp. Med ILO-definitionen var arbetslösheten 2006 30,9 procent för åldersgruppen 16–19 år, medan arbetslösheten med den tidigare defi-

⁵⁷ Det finns dock en betydande underskattning i AKU av antalet deltagare arbetsmarknadspolitiska utbildningsåtgärder.

⁵⁸ Reguljärt studerande avser studerande exkl. deltagare i arbetsmarknadspolitiska utbildningsåtgärder.

nitionen var 16,5 procent för denna grupp (se diagram 160).⁵⁹ För gruppen 20–64-åringar var ILO-arbetslösheten 6,1 procent 2006 och med det tidigare arbetslöshetsmåttet 5,0 procent.⁶⁰

Den bredare ILO-definitionen av arbetskraften påverkas i mindre grad av konjunkturella faktorer. Den tidigare definitionen av arbetskraften tenderade att minska kraftigt i lågkonjunkturer och öka snabbt i högkonjunkturer. Arbetskraftsdeltagandet varierar allmänt med konjunkturen bland annat eftersom många arbetslösa väljer att studera samtidigt som de söker arbete. Detta gäller i synnerhet deltagare i arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Denna effekt är betydligt mindre med ILO-definitionen eftersom de heltidsstuderande som fortfarande söker arbete räknas som arbetslösa och därmed ingår i arbetskraften.

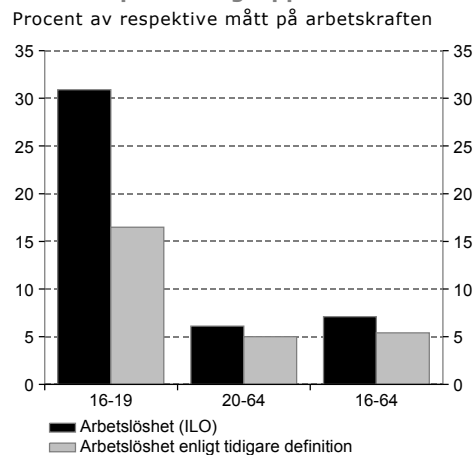
Konjunkturinstitutet har beräknat ett nytt mått på jämviktsarbetslösheten så att den överensstämmer med den nya ILO-definitionen (se diagram 161). Jämviktsarbetslösheten mätt på detta sätt är för närvarande ca 1,7 procentenheter högre än enligt tidigare arbetslöshetsdefinition. Under prognosperioden minskar antalet personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder inte i samma takt som arbetslösheten, vilket kan tolkas som en strukturell förändring. Detta medför att antalet arbets sökande heltidsstuderande minskar i långsammare takt. Såväl den faktiska arbetslösheten som jämviktsarbetslösheten enligt ILO-definitionen bedöms därför inte minska lika snabbt framöver som enligt den tidigare arbetslöshetsdefinitionen.

ILO-DEFINITIONEN ETT BÄTTRE MÅTT PÅ ARBETSLÖSHET

Det tidigare avsteget från ILO-definitionen var problematiskt av flera skäl, främst eftersom arbetslöshetsmättet efter krisären i början av 1990-talet underskattade den faktiska arbetskraften. Detta berodde bl.a. på att många studerande fortsatte att studera samtidigt som de sökte arbete. Den höga arbetslösheten under 1990-talet medförde också att antalet personer i arbetsmarknadspolitiska utbildningsåtgärder steg markant. Många personer i dessa båda grupper hade helst arbetat och sökte aktivt arbete, men i och med avsteget från ILO-definitionen inkluderades inte dessa i arbetskraften. Arbetsmarknadens lediga resurser avspeglas bättre i och med att AKU övergår till att redovisa arbets sökande heltidsstuderande som arbetslösa.

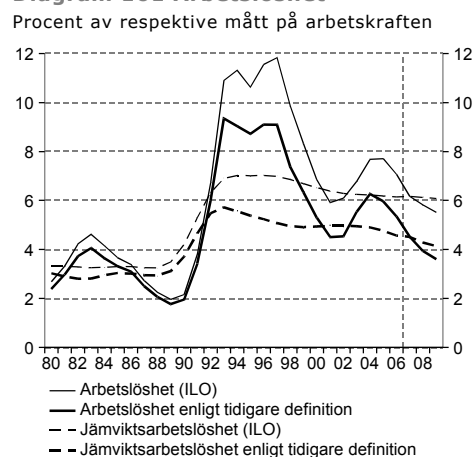
En annan fördel med att AKU anpassar redovisningen enligt ILO:s rekommendationer fullt ut är att arbetsmarknadsstatistiken då följer de internationellt vedertagna definitionerna och jämförelser med andra länder underlättas.

Diagram 160 Arbetslöshet år 2006 fördelad på åldersgrupper

Källa: SCB.

Diagram 161 Arbetslöshet

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁵⁹ Arbetslösheten avser procent av arbetskraften i åldern 16–19 år.

⁶⁰ Arbetslösheten avser procent av arbetskraften i åldern 20–64 år.

FÖRDJUPNING

Jobbskatteavdraget ger högre utbyte av arbete från och med 2007

De ekonomiska drivkrafterna för att börja arbeta eller för att arbeta mer påverkas inte bara av lönen utan även av skatte- och bidragssystemets utformning. Om inkomsten vid arbete inte är högre än vid arbetslöshet eller sjukdom är de ekonomiska drivkrafterna svaga och det blir färre personer som kan och vill börja arbeta. På liknande sätt blir det mindre lönsamt för dem som redan är i arbete att arbeta fler timmar om det inte följer ekonomiska fördelar av en ökad arbetsinsats.

De ekonomiska drivkrafterna för arbete kan mätas på olika sätt. Den **marginella utbytesgraden** mäter hur stor andel av arbetskostnadsökningen som netto tillfaller den som arbetar fler timmar.⁶¹ **Marginal effekten** anger hur stor andel av en löneökning som hushållet inte får behålla i form av ökad skatt och ökade avgifter, samt går miste om i form av minskade bidrag. Den **diskretionära utbytesgraden** mäter den andel av arbetskostnaden som netto tillfaller den som övergår från att vara arbetslös till att arbeta. Konjunkturinstitutet beräknar **tröskeleffekten** som den andel av en inkomstökning som följer av att gå från att vara arbetslös till att arbeta som individen inte får behålla.⁶²

I år har en rad åtgärder genomförts i syfte att öka det ekonomiska utbytet av att arbeta jämfört med att inte arbeta. Bland annat har ersättningsnivåerna vid arbetslöshet sänkts och ett s.k. jobbskatteavdrag infördes den 1 januari som innebär en skattereduktion för dem med arbetsinkomster. Regeringen har dessutom aviserat att införa ett förstärkt jobbskatteavdrag från och med den 1 januari 2008. Tabell 28 visar hur de ekonomiska drivkrafterna för arbete förändras de kommande åren när hänsyn tas till dessa åtgärder.

Den marginella utbytesgraden stiger i år med 1,6 procentenheter till 43,1 procent och vidare till 43,5 procent 2008. Förändringen förklaras till stor del av sänkta marginalskatter. För 2009 är den marginella utbytesgraden i stort sett oförändrad i förhållande till 2008. Jobbskatteavdragets båda steg innebär därmed att drivkrafterna för att öka arbetsinsatsen förstärks. Avdraget är dock konstruerat så att den genomsnittliga

⁶¹ Detta efter att hänsyn tagits till ökad skatt, ökade avgifter, minskade bidrag och förändrade framtida socialförsäkringsförmåner.

⁶² Här beräknas bara skillnaden i det ekonomiska utbytet av att vara i arbete eller vara arbetslös. Såväl den diskretionära utbytesgraden som tröskeleffekten kan dock i princip tillämpas på utbytet av att arbeta jämfört med att t.ex. uppbära sjukpenning eller sjuk- och aktivitetsersättning (tidigare förtidspension).

skatten sänks i högre grad än marginalskatten för ett flertal individer. Detta leder till en positiv s.k. inkomsteffekt vilket innebär att nettolönen stiger vid oförändrat antal arbetade timmar. Inkomsteffekten motverkar således marginalskattesänkningens positiva effekter på antalet arbetade timmar.

Tabell 28 Genomsnittliga utbytesgrader

Procent

	2005	2006	2007	2008	2009
Marginell utbytesgrad	41,4	41,5	43,1	43,5	43,5
Exkl. indirekta skatter	59,2	59,5	61,8	62,0	61,9
Marginaleffekt	40,8	40,5	38,2	38,0	38,1
Inkomstskatter	39,7	39,6	37,3	37,2	37,4
Bidrag	1,1	1,0	0,8	0,8	0,7
Diskretionär utbytesgrad	17,1	17,3	20,7	22,0	22,6
Exkl. indirekta skatter	24,1	24,4	29,4	31,0	31,7
Tröskeeffekt	75,9	75,6	70,6	69,0	68,3
Inkomstskatter	13,7	13,6	12,1	11,7	12,1
Bidrag	62,2	61,9	58,5	57,3	56,2

Anm. Beräkningarna har utförts med SCB:s Fasit-modell på information om hushållens inkomster 2005. Medelvärde för den diskretionära utbytesgraden har vägts med arbetslöshetstidens längd.⁶³

Källa: Konjunkturinstitutet.

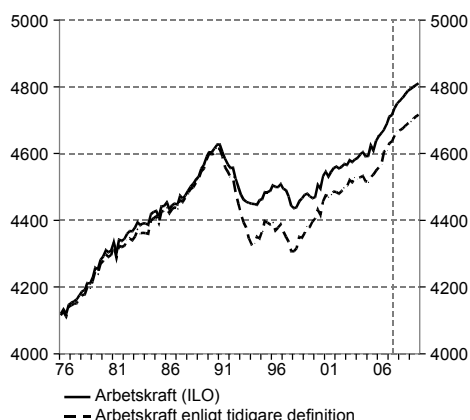
Den diskretionära utbytesgraden ökar i år med 3,4 procentenheter och uppgår till 20,7 procent (se tabell 28). För ett jobb med en arbetskostnad på 300 000 kronor per år får den som går från att vara arbetslös till att arbeta i genomsnitt 62 100 kronor mer per år netto. År 2008 stiger den diskretionära utbytesgraden ytterligare med 1,3 procentenheter vilket medför ytterligare 3 900 kronor vid övergång till arbete. Av ökningen med 1,3 procentenheter kan 0,7 procentenheter härröras till det förstärkta jobbskatteavdraget. Tröskeeffekten sänks betydligt genom både sänkta skatter och minskad ersättning vid arbetslöshet. Av de 1,6 procentenheter som tröskeeffekten minskar 2008 kan 0,9 procentenheter härröras till det förstärkta jobbskatteavdraget. Även 2009 är den diskretionära utbytesgraden 0,7 procentenheter högre och tröskeeffekten 0,9 procentenheter lägre än vad de skulle ha varit utan det förstärkta jobbskatteavdraget.

Sammantaget innebär beslutade och aviserade bidrags- och skattereformer att de ekonomiska drivkrafterna för att övergå från att vara arbetslös till att arbeta ökar under prognosperioden.

⁶³ Syftet med att väga den genomsnittliga diskretionära utbytesgraden med längden på arbetslöshetsperioden är att på ett bättre sätt återspegla den möjliga ökningen av arbetade timmar. En långtidsarbetslös som blir sysselsatt kommer att bidra med fler arbetade timmar till ekonomin under det aktuella året än en person som varit arbetslös under en kortare tid. Motsvarande beräkning av den marginella utbytesgraden utgår från att alla personer ökar sin arbetsinsats på marginalen. Det innebär att förändringen av antalet arbetade timmar är tämligen lika och därmed behövs ingen vägning.

Diagram 162 Arbetskraft

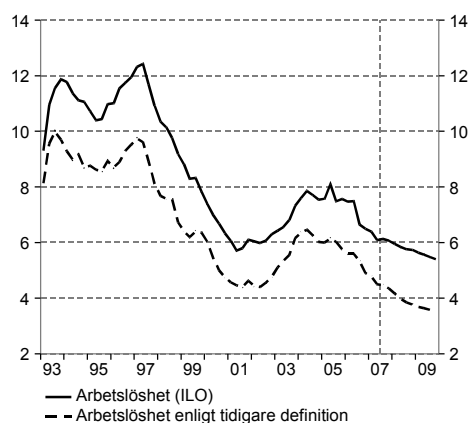
Tusental, säsongrensade kvartalsvärden, 16–64 år

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 163 Arbetslöshet

Procent av olika mått på arbetskraften, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Arbetskraftsutbud och arbetslöshet

FORTSATT STARK ÖKNING AV ARBETSKRAFTEN

Arbetskraften, som numera redovisas som summan av antalet sysselsatta och antalet arbetslösa enligt ILO-definitionen, har ökat snabbt sedan början av 2000 (se diagram 162). Arbetskraften inkluderar nu även heltidsstuderande som söker arbete (se fördjupning ”Bredare definition av arbetslösheten”).

De senaste årens starka efterfrågan på arbetskraft har medfört att fler har sökt sig till arbetsmarknaden, i takt med att sannolikheten att få ett arbete har ökat. En förklaring till att arbetskraften ökar är att befolkningen i arbetsför ålder stiger. SCB:s senaste befolkningsstatistik visade att befolkningen i arbetsför ålder växte snabbare än väntat 2006 och prognosen för 2007–2009 är uppreviderad med ca 37 000 personer i åldern 16–64 år. Effekten på arbetskraften av ökningen i befolkningen motverkas dock av sammansättningseffekter. Det är främst äldre och yngre åldersgrupper som ökar och dessa har ett relativt lågt arbetskraftsdeltagande.

Arbetskraften fortsätter att öka snabbt de kommande två åren (se tabell 26 och diagram 162). Detta är en följd av den fortsatta starka efterfrågeutvecklingen på arbetskraft, men också en följd av utbudsstimulanserna från den ekonomiska politiken.

De arbetsmarknadspolitiska utbildningsåtgärderna ökar kraftigt 2008. Detta påverkar dock inte arbetskraften i samma utsträckning som med den tidigare definitionen eftersom heltidsstuderande som söker arbete nu räknas som arbetslösa och en stor andel av personerna i utbildningsåtgärder antas höra till denna grupp.

Samtliga grupper utanför arbetskraften minskar under de kommande åren och bidrar därmed till arbetskraftsökningen. I antal personer är minskningen störst för studerande utanför arbetskraften. Sammantaget bedöms arbetskraften öka med 131 000 personer från 2006 till 2009.

ARBETSLÖSHETEN SJUNKER TILL 5,5 PROCENT 2009

Den starka sysselsättningsuppgången har inneburit en förhållandevis snabb nedgång av arbetslösheten. Enligt den tidigare definitionen började arbetslösheten falla 2005. Men med den nya definitionen började arbetslösheten inte falla förrän 2006 eftersom antalet heltidsstuderande som sökt arbete ökade 2005 (se diagram 163).

Enligt AKU var drygt 54 000 färre personer arbetslösa de första sju månaderna 2007 jämfört med samma period 2006. Arbetslösheten fortsätter att sjunka framöver, främst på grund av den fortsatta stigande sysselsättningen. Införandet av de arbetsmarknadspolitiska utbildningsåtgärderna, jobb- och

utvecklingsgarantin för långtidsarbetslösa samt jobbgarantin för ungdomar, påverkar inte arbetslösheten enligt denna definition i samma utsträckning som arbetslösheten enligt den tidigare definitionen. Statistiskt sett innebär åtgärderna numera att arbetslösa som blir deltagare i en utbildningsåtgärd i den mån de fortsätter att söka arbete fortfarande kommer att registreras som arbetslösa. I föreliggande prognos bedöms personerna i utbildningsåtgärder i hög grad fortsätta söka arbete och drar därmed endast måttligt ner arbetslösheten.

Arbetslösheten sjunker till 5,5 procent 2009 medan arbetslösheten enligt den tidigare definitionen då blir 3,6 procent (se tabell 26 och diagram 163).

Resursutnyttjande

Resursutnyttjandet på arbetsmarknaden har successivt ökat de senaste två åren. En indikation på detta är Konjunkturbarometern, som visar att bristen på arbetskraft i näringslivet har ökat mycket snabbt det senaste året (se diagram 164). Cirka 38 procent av företagen anger brist på arbetskraft, vilket dock fortfarande är något lägre än under den senaste konjunkturtoppen 2000. Framför allt är det i byggbranschen och i vissa tjänstebanscher, där sysselsättningsökningen varit särskilt stor, som bristtalen är höga. Bristen på arbetskraft förefaller dock vara mer jämnt fördelad under denna uppgångsfas än under uppgången i slutet av 1990-talet, vilket kan tolkas som att risken för flaskhalsar nu är mindre. Statistik från Ams visar att såväl den regionala som yrkesmässiga obalansen nu är lägre än den var 2000 (se diagram 165).⁶⁴

Andelen företag som uppger brist på efterfrågan på företagets produkter som främsta hindret för produktion har minskat det senaste året. Omkring 23 procent av företagen i näringslivet uppger att tillgång på arbetskraft utgör det främsta hindret, medan 15 procent anger tillgången på maskiner och lokaler (se diagram 166). Enligt SCB:s vakansstatistik har vakansgraden, dvs. antalet obesatta tjänster i förhållande till antalet anställda, ökat något på senare tid. Dessutom har rekryteringstiderna fördubblats sedan 2004.

Löneökningstakten i näringslivet bedöms öka till 4,7 respektive 4,8 procent 2008 och 2009, bl.a. till följd av de förhållandevis höga nivåerna på de avtal som hittills slutits på arbetsmarknaden och det successivt mer ansträngda resursutnyttjandet. Detta är betydligt högre än den löneökningstakt på drygt 4 procent som på längre sikt bedöms vara förenligt med Riksbankens inflationsmål. Lönsamheten bedöms dock vara förhållandevis hög i näringslivet och löneökningarna kommer därför

Diagram 164 Brist på arbetskraft i näringslivet

Andel företag, procent, kvartalsvärden

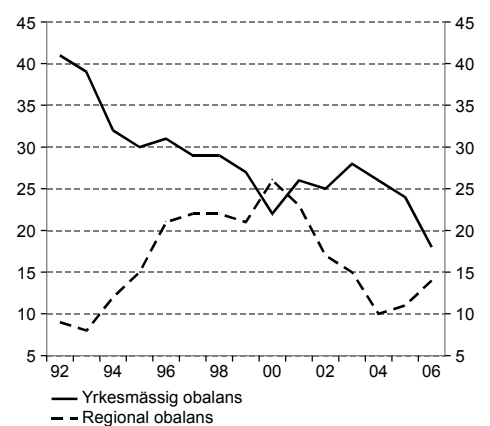

Anm. Sammanvägt mått baserat på branscher i Konjunkturbarometern.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 165 Regional och yrkesmässig obalans

Andel företag, procent

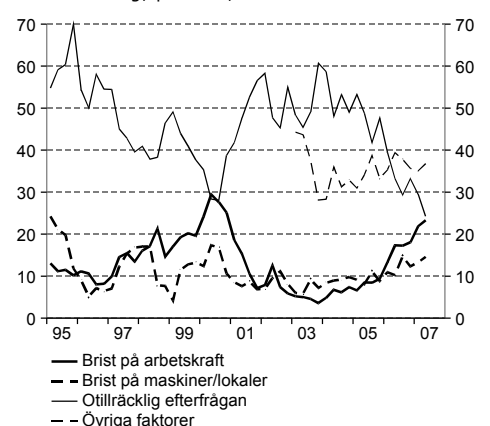

Anm. Obalansen definieras som summan av skillnaden i proportionen arbetslösa och lediga platser i alla län/yrkesområden. Om andelen arbetslösa och andelen lediga platser är lika i varje län/yrkesområde blir obalansen lika med noll.

Källa: Ams.

Diagram 166 Främsta hindret för företagets produktion

Andel företag, procent, kvartalsvärden

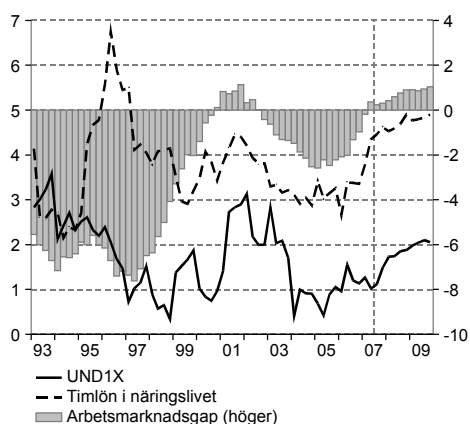

Källa: Konjunkturinstitutet.

⁶⁴ Obalansen definieras som summan av skillnaden i proportionen arbetslösa och lediga platser i alla län/yrkesområden i förhållande till det totala antalet arbetslösa respektive lediga platser. Ett obalans tal på 15 indikerar alltså att 15 procent av alla arbetslösa i landet skulle behöva byta län eller yrkesområde för att skapa balans. Om andelen arbetslösa och andelen lediga platser är lika i varje län/yrkesområde blir obalansen lika med noll.

Diagram 167 Arbetsmarknadsgap, timlön och UND1X-inflation

Procent av potentiellt arbetade timmar respektive årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

bara delvis att resultera i ökad inflation. Konsumentprisinflationen mätt som UND1X uppgår till 2,0 procent 2009 (se diagram 167).

Arbetsmarknadsgapet sammanfattar Konjunkturinstitutets bedömning av resursutnyttjandet på arbetsmarknaden och baseras bl.a. på ovan nämnda indikatorer. Det definieras som de faktiskt arbetade timmarnas procentuella avvikelse från potentiellt arbetade timmar. Potentiellt arbetade timmar bestäms i sin tur av potentiell arbetskraft, jämviktsarbetslösheten och potentiell medelarbetstid.

Jämviktsarbetslösheten är den nivå på arbetslösheten som är förenlig med en inflation i nivå med inflationsmålet. Jämviktsarbetslösheten bestäms i huvudsak av hur väl arbetsmarknaden och lönebildningen fungerar.

Potentiell arbetskraft definieras som den nivå där arbetskraften är konjunkturrellt balanserad. Potentiell arbetskraft bestäms i första hand av utbudsfaktorer, så som ekonomiska incitament att arbeta, demografisk utveckling och förändringar i ohälsan.

Tabell 29 Resursutnyttjande

Miljoner timmar respektive årlig procentuell förändring

	2006	2006	2007	2008	2009
Jämviktsarbetslöshet ¹		6,1	6,2	6,1	6,1
Faktisk arbetslöshet ²		7,1	6,2	5,8	5,5
Potentiellt arbetade timmar	7 095	1,2	1,2	1,0	0,8
Faktiskt arbetade timmar	6 982	2,0	3,0	1,5	1,1
Arbetsmarknadsgap ³		-1,6	0,2	0,7	0,9
Potentiell BNP	2 847	3,5	3,5	3,2	3,0
Faktisk BNP	2 833	4,5	3,7	3,6	3,1
BNP-gap ⁴		-0,5	-0,3	0,1	0,2

Anm. Beräkningarna är korrigerade för skillnadert i antal arbetsdagar mellan åren.

¹ Nivå i procent av den potentiella arbetskraften. ² Nivå i procent av arbetskraften.

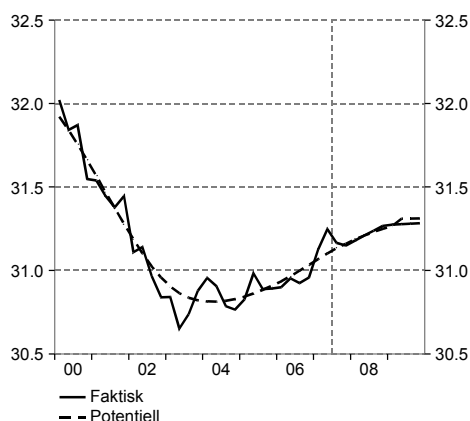
³ Faktiskt arbetade timmars avvikelse i procent från potentiellt arbetade timmar.

⁴ BNP:s avvikelse från potentiell BNP.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 168 Faktisk respektive potentiell medelarbetstid

Timmar per vecka, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Efter ett regeringsbeslut har SCB övergått till FN-organet ILO:s arbetslöshetsdefinition (se fördjupning ”Bredare definition av arbetslösheten”). Jämviktsarbetslösheten, mätt på detta sätt, bedöms för närvarande uppgå till 6,2 procent, vilket är ca 1,7 procentenheter högre än jämviktsarbetslösheten för det tidigare använda arbetslöshetsmättet (se tabell 29). Bytet av arbetslöshetsmätt får endast marginella effekter på arbetsmarknadsgapet. Osäkerheten i Konjunkturinstitutets bedömning av såväl jämviktsarbetslösheten som den potentiella arbetskraften är dock betydande. Konjunkturinstitutets bedömningar omprövas kontinuerligt i ljuset av ny information.

Den potentiella arbetskraften har ökat snabbt de senaste två åren och bedöms fortsätta att öka i god takt även de närmaste åren. Detta beror delvis på en snabb ökning av befolkningen i arbetsför ålder (16–64 år), men uppgången motver-

kas delvis av en, i detta avseende, ogynnsam förändring av befolkningssammansättningen. Det är i första hand yngre och äldre åldersgrupper som ökar och dessa har ett relativt lågt arbetskraftsdeltagande (se tabell 30).

Regeringens politik för att stimulera arbetskraftsdeltagandet bedöms också få betydande effekter de närmaste åren. Det föreslagna andra steget i jobbskatteavdraget bedöms öka potentiell arbetskraft på längre sikt med ca 0,3 procentenheter. Denna effekt är dock mycket osäker och genomslaget bedöms ske successivt under flera års tid.

Tabell 30 Arbetskraft 16–64 år

Bidrag, årlig procentuell förändring

	2006	2007	2008	2009	2007–15 ¹
Befolkningsstillväxt	1,0	0,9	0,6	0,2	0,7
Befolkningsammansättning	-0,2	-0,3	-0,2	0,0	0,3
Demografiska faktorer	0,8	0,6	0,3	0,2	1,0
Övriga strukturella faktorer ²	0,0	0,2	0,3	0,3	1,4
Potentiell arbetskraft	0,8	0,8	0,6	0,5	2,4
Konjunkturella faktorer	0,4	0,5	0,3	0,1	
Faktisk arbetskraft	1,1	1,2	0,9	0,6	

¹ Total ökning under perioden. ² Andra strukturella förändringar än demografiska, bl.a. effekter av ekonomisk politik.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

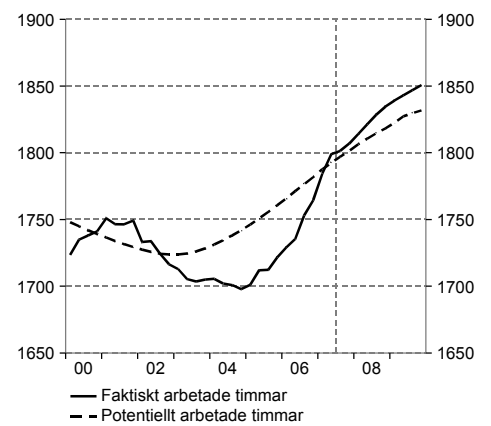
Sammantaget bedöms potentiell arbetskraft öka med i genomsnitt drygt 0,6 procent per år 2007–2009. Den faktiska arbetskraften ökar på grund av den konjunkturella förstärkningen något snabbare. Potentiell medelarbetsstid bedöms öka ca 0,3 procent per år under prognosperioden, på grund av en strukturellt minskande frånvaro (se diagram 168). Såväl sjukfrånvaron som övrig frånvaro väntas minska i förhållande till sysselsättning.

Under 2007 och 2008 ökar de faktiskt arbetade timmarna betydligt snabbare än de potentiella och arbetsmarknadsgapet stiger successivt under prognosperioden (se diagram 169). Under 2009 blir arbetsmarknadsgapet ca 0,9 procent som årsgenomsnitt, vilket innebär att resursutnyttjandet blir ansträngt i slutet av 2009 (se diagram 170).

BNP-gapet definieras som faktisk BNP:s procentuella avvikelser från potentiell BNP. Medan arbetsmarknadsgapet stiger blir produktivitetsgapet successivt mer negativt till följd av konjunkturellt svagare produktivitetstillväxt. BNP-gapet bedöms vara i stort sett slutet 2007 (se diagram 171). Det positiva och växande arbetsmarknadsgapet uppvägs av ett allt mer negativt produktivitetsgap varför BNP-gapet förblir i stort sett slutet såväl 2008 som 2009.

Diagram 169 Faktiskt respektive potentiellt arbetade timmar

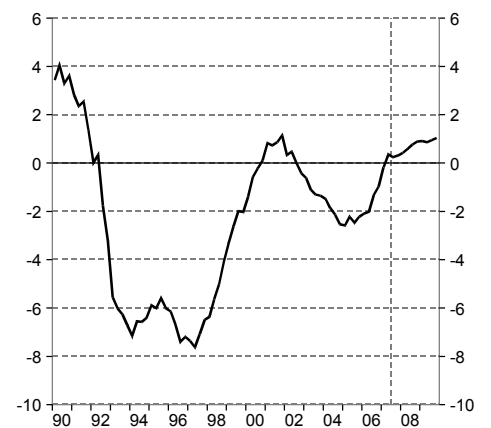
Miljoner, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 170 Arbetsmarknadsgap

Procent av potentiellt arbetade timmar, säsongrensade kvartalsvärden

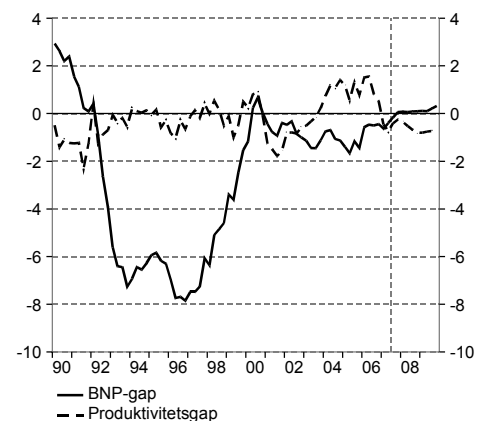

Anm. Arbetsmarknadsgapet är beräknat som arbetade timmars avvikelse från sin potentiella nivå.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 171 BNP-gap och produktivitetsgap

Procent av potentiell BNP respektive potentiell produktivitet, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Löner, vinster och priser

Höga avtalade löneökningar jämfört med 2004 års avtalsrörelse och den starka arbetsmarknaden medför att löneökningstakten växlar upp. Det stigande kostnadstrycket bidrar till att UND1X-inflationen uppgår till 2 procent 2009 för första gången på fem år.

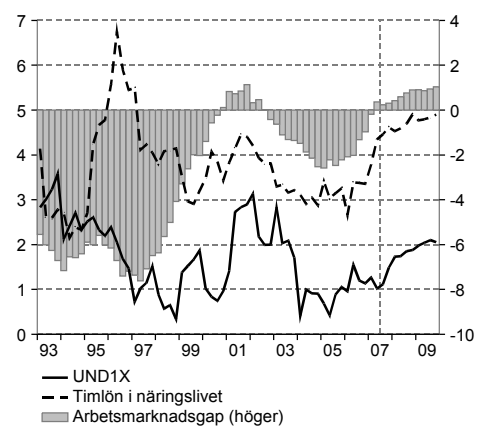
Löneökningstakten har av konjunkturella skäl varit låg de senaste åren. Den stigande sysselsättningen leder dock till att resursutnyttjandet på arbetsmarknaden gradvis blir allt stramare. Tillsammans med de jämförelsevis höga löneavtal som slöts under våren medför detta att den totala löneökningstakten, inklusive lokal lönebildning, växlar upp framöver (se diagram 172). Timlönerna i näringslivet stiger i genomsnitt med 4,6 procent per år 2007, 2008 och 2009, vilket kan jämföras med en årlig löneökningstakt på i genomsnitt 3,1 procent under föregående avtalsperiod.

De senaste årens måttliga löneökningstakt och den starka produktivitetstillväxten innebar att enhetsarbetskostnaden sammantaget föll från 2001 till 2006. Produktivitetstillväxten försvagas dock framöver bl.a. av konjunkturella skäl. Tillsammans med den stigande löneökningstakten innebär detta att enhetsarbetskostnaden ökar med 3,6 procent i år, och med i genomsnitt 2,5 procent 2008 och 2009.⁶⁵ Detta är betydligt högre än den ökningstakt som i ett långsiktigt perspektiv bedöms vara förenlig med 2 procents inflation. Den höga vinstnivån i utgångsläget medför dock att den snabba ökningen av enhetsarbetskostnaden inledningsvis får begränsade effekter på inflationen. Inflationen hålls också tillbaka av ett svagt utländskt pristryck och olika finanspolitiska åtgärder.

UND1X-inflationen har understigit Riksbankens inflationsmål under flera år, främst beroende på den svaga konjunkturen och den låga enhetsarbetskostnadsökningen. Den högre ökningstakten i enhetsarbetskostnaden bidrar till att UND1X-inflationen stiger och uppgår till 2,0 procent 2009, vilket är i linje med Riksbankens inflationsmål. UND1X-inflationen exklusive energi beräknas samtidigt uppgå till 2,2 procent.

Diagram 172 Arbetsmarknadsgap, timlön och UND1X-inflation

Procent av potentiellt arbetade timmar respektive årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

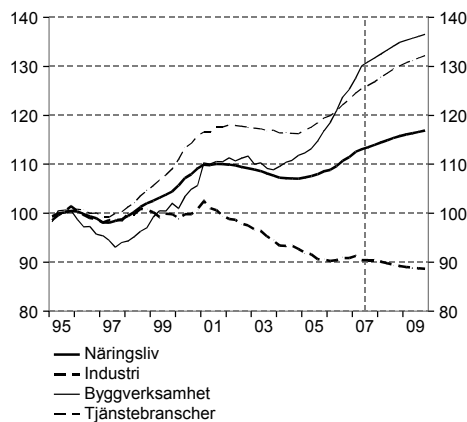

Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

⁶⁵ Här bortses från effekten av pensionspremierabatten 2006. Inklusive denna rabatt ökar enhetsarbetskostnaden i genomsnitt med 4,6 procent 2007.

Diagram 173 Sysselsättning i näringslivet

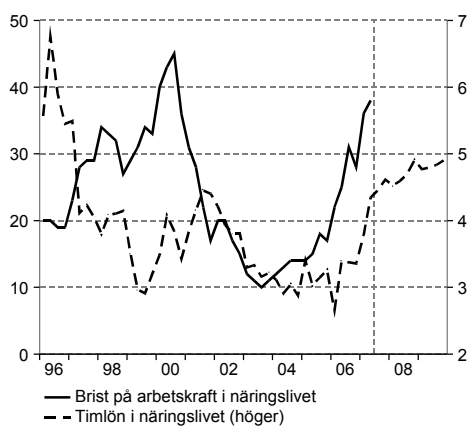
Index 1995=100

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 174 Brist på arbetskraft och timlön i näringslivet

Andel företag, procent respektive årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

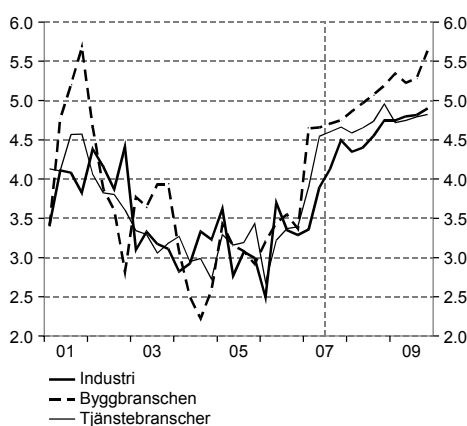

Anm. Sammanvägt mått baserat på branscher i Konjunkturbarometern.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 175 Timlön i näringslivsbranscher

Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Löner och arbetskostnader

TIMLÖNEN I NÄRINGSLIVET ÖKAR SNABBARE FRAMÖVER

Löneökningarna i näringslivet har varit förhållandevis låga sedan 2002, vilket i huvudsak återspeglar den konjunkturrellt svaga arbetsmarknaden. De senaste tre åren har lönerna i genomsnitt ökat med 3,1 procent per år. Inom handel, hotell och restaurang och kreditinstitut ökade lönerna långsammare, medan de ökade snabbare inom byggbranschen och transportsektorn.

Sysselsättningen har stigit sedan det andra kvartalet 2005 och under hösten 2006 skedde en markant ökning. Sedan dess har sysselsättningen fortsatt att stiga i de flesta branscher (se diagram 173). Den snabbt stigande sysselsättningen 2007 medför att resursutnyttjandet på arbetsmarknaden ökar i rask takt. Arbetsmarknadsgapet slöts under det andra kvartalet 2007 och blir positivt under resten av prognosperioden. Indikatorer för brist på arbetskraft som redovisas i Konjunkturbarometern har ökat sedan 2003 (se diagram 174). I takt med att resursutnyttjandet ökar blir det allt svårare för arbetsgivare att hitta arbetskraft med rätt kompetens, vilket pressar upp löneökningstakten.

Mot denna bakgrund förväntas lönerna därför att öka jämförelsevis snabbare i byggbranschen och i vissa företagsnära tjänstebranscher där bristtalen är höga. Trots att den ekonomiska politiken väntas stimulera arbetsutbudet, och därmed i viss mån begränsa uppgången i resursutnyttjandet, leder den starka arbetsmarknaden tillsammans med utfallet av årets avtalsrörelse till att löneökningstakten växlar upp framöver. Hittills har avtal slutits för den största delen av näringslivet och den kommunala sektorn. Resultatet av 2007 års avtalsförhandlingar är avtalade löneökningar som är drygt en procentenhet högre per år än vad som blev resultatet av avtalsförhandlingarna 2004. Därtill medför det högre resursutnyttjandet att de lokala lönepåslagen, utöver de centrala avtalen, kommer att bidra något mer än under den förra avtalsperioden.

Sammantaget bedöms därför timlönerna i näringslivet öka med 4,3 procent 2007, och med 4,7 respektive 4,8 procent 2008 och 2009.

HÖGRE LÖNEÖKNINGAR I BYGGBRANSCHEN ÄN I INDUSTRI

Timlönerna i industrin ökar något långsammare än i näringslivet som helhet 2007 och 2008 (se tabell 31).

Sysselsättningen i byggbranschen har ökat mycket snabbt sedan 2005 till följd av den mycket starka byggkonjunkturen. Byggföretagens indikatorer för brist på arbetskraft är enligt Konjunkturbarometern nu på de högsta nivåerna sedan början av 2000. Den snabbare ökningen i efterfrågan på arbetskraft i byggbranschen jämfört med i näringslivet som helhet avspeglas i

förväntad högre löneökningstakt i byggsektorn 2007–2009 (se tabell 31 och diagram 175).

Tabell 31 Timplön enligt konjunkturlönestatistiken

Årlig procentuell förändring

	2006	2007	2008	2009
Industri	3,2	4,0	4,5	4,8
Byggbranschen	3,4	4,7	5,0	5,4
Tjänstebranscher	3,2	4,4	4,7	4,8
Näringsliv	3,2	4,3	4,7	4,8
Kommunal sektor	3,1	3,4	5,4	4,8
Stat	3,4	3,8	4,2	4,3
Totalt	3,1	4,1	4,8	4,8

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Sysselsättningen i tjänstebranscherna har stigit sedan början av 2005 och väntas fortsätta att öka i snabb takt framöver (se diagram 173). Den fortsatta sysselsättningsuppgången och tilltagande brist på arbetskraft i vissa tjänstebranscher bidrar till en stigande löneökningstakt (se tabell 31).

Löneökningstakten i den kommunala sektorn bedöms hamna på 3,4 procent 2007 och i staten på 3,8 procent, dvs. något lägre än för näringslivet som helhet. Den kommunala sektorn har fått centrala avtal som tillsammans med den förväntade löneökningen utöver de centrala avtalen bedöms ge högre löneökningar än näringslivets 2008 och i paritet med näringslivet 2009.

Den 30 september ska avtal slutas för ca 240 000 statligt anställda. Löneökningarna i staten hålls tillbaka av den relativt återhållsamma beräknade anslagsutvecklingen för statliga myndigheter. Statliga löner ökar därför långsammare än i näringslivet som helhet 2007–2009 (se diagram 176 och tabell 31). I och med att avtalen för den statliga sektorn ännu inte är slutna är bedömningen om löneutvecklingen för statligt anställda behäftad med större osäkerhet än för anställda i de andra sektorerna.

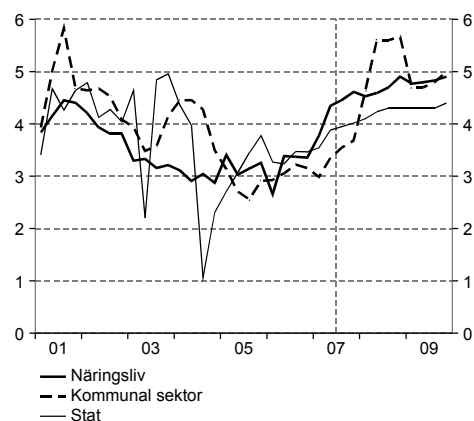
ENHETSARBETSKOSTNADEN STIGER 2007

Timplöner enligt nationalräkenskaperna (NR) ökar normalt något snabbare än timplöner enligt konjunkturlönestatistiken (KL) till följd av definitions- och metodskillnader.⁶⁶ Lönerna enligt natio-

⁶⁶ Syftet med NR-statistiken är att redovisa ekonomins samlade inkomster och utgifter medan syftet med KL-statistiken främst är att mäta lön för arbetad tid. Därför inkluderar NR-statistiken alla lönepåslag och andra utgifter som påverkar lönekostnaderna. Det är således NR-statistiken som används för att beräkna t. ex. enhetsarbetskostnader. Skillnaden mellan KL-statistiken och NR-statistiken är till viss del procyklisk, dvs. när resursutnyttjandet blir mer ansträngt ökar också skillnaderna i lönemåttet mellan de två statistikällorna bl.a. därför att bikostrader som bonusutbetalningar ökar.

Timplöneökningen i näringslivet enligt KL-statistiken beräknas som genomsnitt av löneökningen för arbetare och tjänstemän i olika branscher. Strukturella förändringar, som exempelvis en trendmässigt ökande andel tjänstemän, påverkar därmed inte den uppmätta löneökningstakten. I NR-statistiken får dessa strukturella förändringar fullt genomslag.

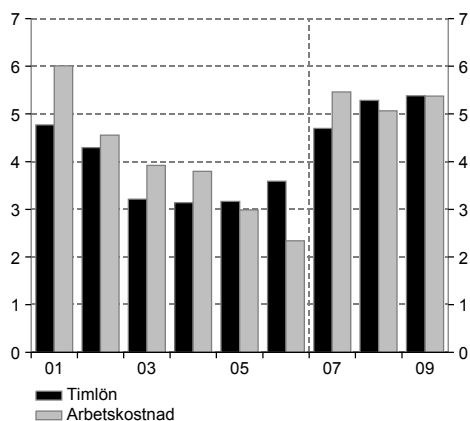
Diagram 176 Timplön i näringsliv, kommunal sektor och stat
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 177 Timlön och arbetskostnad i näringslivet enligt nationalräkenskaperna

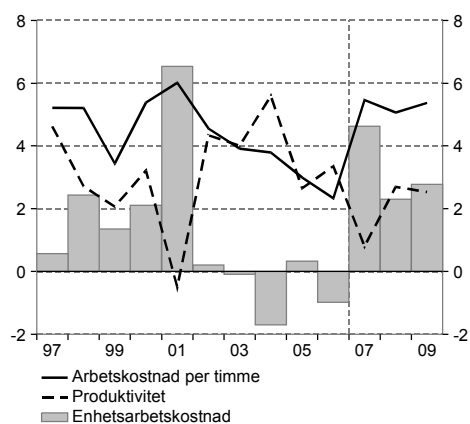
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 178 Enhetsarbetskostnad i näringslivet

Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

nalräkenskaperna bedöms öka till 4,7 procent 2007 och till 5,3 respektive 5,4 procent 2008 och 2009 i näringslivet som helhet, vilket i genomsnitt är 0,5 procentenheter högre per år än konjunkturlönestatistiken (se diagram 177 timlön och arbetskostnad i näringslivet enligt nationalräkenskaperna).

År 2007 försvinner större delen av 2006 års tillfälliga rabatt på pensionspremier i näringslivet, vilka ingår i de avtalade kollektiva avgifterna. Den resterande delen av rabatten tas bort 2008. Detta innebär att de avtalade kollektiva avgifterna i procent av timlönerna ökar med ca 1 procentenhet 2007 och med ytterligare ca 0,2 procentenheter 2008.

Socialavgifterna för ungdomar mellan 18 och 24 år halverades från och med halvårsskiftet 2007. Socialavgifterna i vissa tjänstebranscher sänks fr.o.m. 2008. Samtidigt avskaffas dock det särskilda avdraget för kollektiva avgifter liksom nedsättningen av dessa för enmansföretag som anställer. Sammantaget sänks därmed de lagstadgade kollektiva avgifterna med 0,7 procentenheter av timlönen under prognosperioden (se tabell 32).

Sammantaget ökar arbetskostnaderna i genomsnitt 0,2 procentenheter snabbare än timlönerna per år 2007–2009. De avtalade kollektiva avgifterna bidrar till en höjning av arbetskostnaderna med i genomsnitt ca 0,4 procentenheter per år under perioden medan de lagstadgade avgifterna minskar arbetskostnaderna med i genomsnitt 0,2 procentenheter per år (se diagram 177).

Tabell 32 Arbetskostnad och lön per timme och per producerad enhet i näringslivet

Kronor per timme, procent och årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

	2006	2006	2007	2008	2009
Timlön (KL)		3,2	4,3	4,7	4,8
Timlön (NR)	182	3,6	4,7	5,3	5,4
Avtalade kollektiva avgifter ¹		8,71	9,85	10,12	10,12
Lagstadgade kollektiva avgifter ¹		33,87	33,77	33,20	33,19
Arbetskostnad (NR)	259	2,3	5,5	5,1	5,4
Produktivitet ²		3,3	0,8	2,7	2,5
Enhetsarbetskostnad		-1,0	4,6	2,3	2,8
Enhetsarbetskostnad (exkl. pensionspremierabatt)		0,1	3,6	2,0	2,8

Anm. I kollektiva avgifter ingår avtalade och lagstiftade avgifter samt löneskatter. KL avser konjunkturlönestatistiken och NR avser nationalräkenskaperna.

¹ Procent av timlönen.

² Produktivitet utvecklingen i denna tabell är beräknad enbart med anställdas arbetade timmar, dvs. företagarnas arbetstimmar beaktas inte.

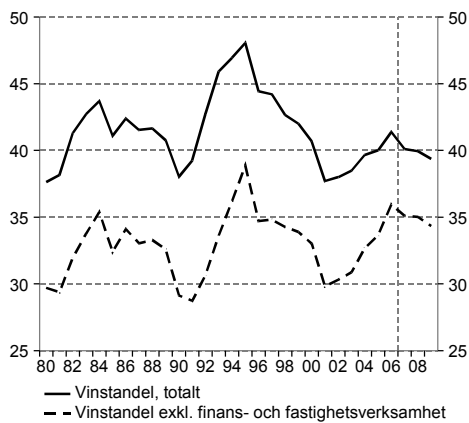
Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Enhetsarbetskostnaden, dvs. arbetskostnaden per producerad enhet, i näringslivet har från 2001 till 2006 sammantaget minskat (se diagram 178). År 2007 ökar enhetsarbetskostnaden med 4,6 procent som en följd av att produktivitetstillväxten är låg och att arbetskostnaderna utvecklas relativt snabbt samt att större

delen av den tillfälliga pensionspremierabatten som infördes 2006 slopas. Rensat för effekten av den tillfälliga pensionspremierabatten stiger enhetsarbetskostnaden med 3,6 procent i år. Ökningen av enhetsarbetskostnaden hålls tillbaka av sänkta lagstadgade kollektivavgifter. Även 2008 och 2009 stiger enhetsarbetskostnaden förhållandevis snabbt till följd av fortsatt höga arbetskostnadsökningar och måttliga produktivitetsökningar.

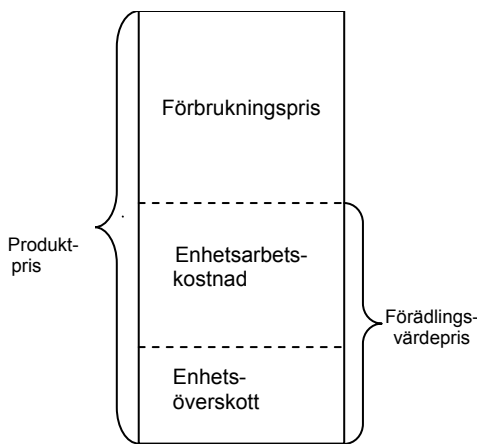
Sammantaget leder detta till att enhetsarbetskostnaden exklusive pensionspremierabatt i näringslivet 2007- 2009 stiger med i genomsnitt 2,8 procent per år vilket är betydligt snabbare än den ökningstakt på 1,7 procent per år som på längre sikt bedöms vara förenlig med stabil inflation om två procent.

Diagram 179 Vinstandel i näringslivet
Procent

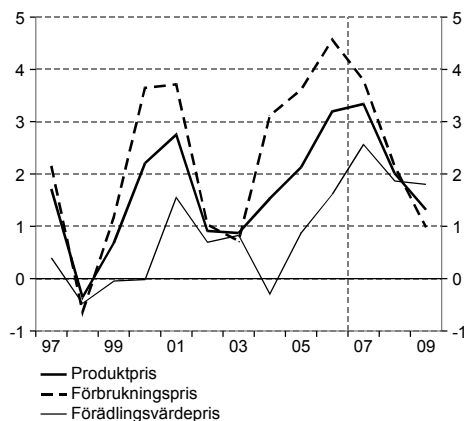
Källor. SCB och Konjunkturinstitutet.

Figur 1 Förädlingsvärdepris mm

Anm. Förenklad figur där övriga produktionskatter och produktionssubventioner ej tagits med.

Diagram 180 Produkt-, förbruknings- och förädlingsvärdepris i näringslivet
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Priser, produktionskostnader och vinstandelar

HÖG LÖNSAMHET I NÄRINGSLIVET

Vinstandelen i näringslivet ökade ytterligare 2006 och hamnade därmed, räknat exklusive finans- och fastighetsverksamhet, klart över genomsnittet för de senaste 25 åren (se diagram 179)⁶⁷. 2006 till 2009 minskar vinstandelen något. Den starka ökningen av vinstandelen 2006, liksom minskningen 2007 och 2008, beror i viss mån på den tillfälliga pensionspremierabatten.

Tabell 33 Priser, produktionskostnader och vinstandelar i näringslivet

Årlig kalenderkorrigerad procentuell förändring

	Vikter %				
	2006	2006	2007	2008	2009
<i>Produktpris (bp)</i> ¹	100	3,2	3,3	2,0	1,3
Exportpris	32	2,7	1,9	0,4	-1,0
Hemmamarknadspris	68	3,4	4,0	2,8	2,5
<i>Förbrukningspris(mp)</i> ²	57	4,6	3,8	2,1	1,0
Importerade produkter	16	5,7	1,9	0,8	-1,7
Inhemskt producerade produkter	41	4,2	4,5	2,7	2,0
<i>Förädlingsvärdepris (fp)</i> ³	43	1,6	2,6	1,9	1,8
Enhetsarbetskostnad (ULC) ⁴	25	-1,0	4,6	2,3	2,8
Enhetsöverskott ⁵	18	5,5	-0,4	1,2	0,4
Vinstandel		41,4	40,2	40,0	39,4
Förändring i procentenheter		1,5	-1,2	-0,3	-0,6

¹ bp (baspris).

² mp (mottagarpris, inkluderar handelsmarginaler samt produktskatter minus produktsubventioner).

³ fp (faktorpris), tar hänsyn till avdrag för övriga, ej löneberoende produktionskatter och tillägg av övriga produktionssubventioner. Skiljer sig från nationalräkenskapernas definition genom att löneberoende produktionskatter ingår.

⁴ Arbetskostnad, inklusive löneberoende produktionskatter, per producerad förädlingsvärdeenheter, inklusive effekt av pensionspremierabatt 2006-2008.

⁵ Bruttoöverskott per producerad förädlingsvärdeenheter.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Till den starka ökningen av vinstandelen i näringslivet 2006 bidrog en markant ökning av produktpriset, dvs. genomsnittspriset för de varor och tjänster som produceras i näringslivet (se tabell 33, diagram 180 och figur 1). Produktpriset ökade påtagligt både på export- och hemmamarknaden, främst beroende på att petroleum- och metallpriserna fortsatte att stiga starkt på världsmarknaden. Även priset för skogsindustrins produkter ökade påtagligt i fjol.

⁶⁷ En jämförelse över tiden av nivån på vinstandelen i näringslivet försåras av de reformer avseende bl.a. bostadsfinansiering och bostadsbeskattning som genomfördes på 1990-talet. I diagrammet redovisas därför också näringslivets vinstnivå exklusive finans- och fastighetsverksamhet.

Prisökningarna var således särskilt betydande för den del av näringslivets produktion som används som förbrukning i näringslivet. Tillsammans med en stark prisökning för importerade förbrukningsprodukter innebar detta en betydande ökning av näringslivets kostnader för förbrukning.

Ökningen av näringslivets genomsnittliga produktpris var ändå så stark att den mer än kompenserade för de ökade kostnaderna för förbrukningen. Därmed steg förädlingsvärdepriset, vilket beror på relationen mellan produktpris och förbrukningspris, betydligt mer än i genomsnitt under den senaste tioårsperioden (se diagram 181).

Förädlingsvärdepriset kan delas upp i enhetsarbetskostnad, dvs. arbetskostnad per producerad enhet, och enhetsöverskott, dvs. bruttoöverskott⁶⁸ per producerad enhet. Enhetsarbetskostnaden minskade till följd av en god produktivitetstillväxt och låg arbetskostnadsökning samt införandet av en tillfällig pensionspremierabatt. Detta medförde en stark ökning av enhetsöverskottet. Även vinstandelen⁶⁹ steg påtagligt. Den höga vinstandelen i näringslivet överensstämmer väl med omdömet i Konjunkturinstitutets barometerundersökningar, som anger att lönsamheten nu är hög i näringslivet.

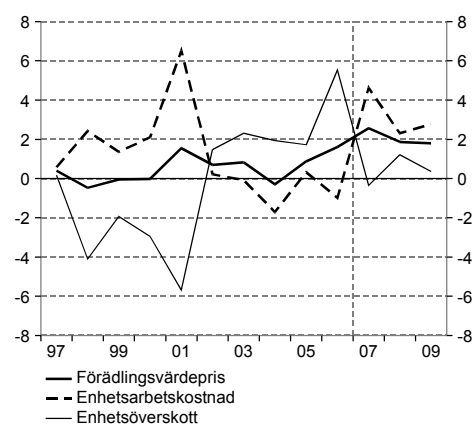
På kort sikt är priserna trögrörliga, vilket innebär att vinstandelen till stor del bestäms av kostnader och produktivitet. På lite längre sikt anpassas priserna i näringslivet till kostnaderna så att vinsterna tillgodoser det långsiktiga kapitalavkastningskravet. Inom vissa branscher, t.ex. massaindustrin, är företagen s.k. pristagare, dvs. färdigvarupriserna bestäms på världsmarknaden. För att upprätthålla en acceptabel vinstnivå på lång sikt är det därför nödvändigt, i synnerhet för dessa företag, att anpassa kostnaderna och produktiviteten.⁷⁰

2006 till 2009 stiger enhetsarbetskostnaden i näringslivet ganska snabbt. Produktivitetsoökningen dämpas konjunkturrellt, samtidigt som lönerna ökar betydligt snabbare. Produktivitetsoökningen blir särskilt svag i år. Dessutom upphör den tillfälliga pensionspremierabatten i huvudsak 2007 och till resterande del 2008.

Det stigande resursutnyttjandet i ekonomin bidrar till att hemmamarknadspriset fortsätter att öka påtagligt om än i lägre takt än i år. En svagare utveckling av priserna på världsmarknaden för petroleumprodukter och metaller håller tillbaka framför allt exportprisutvecklingen, men det verkar även återhållande på förbrukningspriset.

Diagram 181 Förädlingsvärdepris, enhetsarbetskostnad och enhetsöverskott i näringslivet

Årlig procentuell förändring

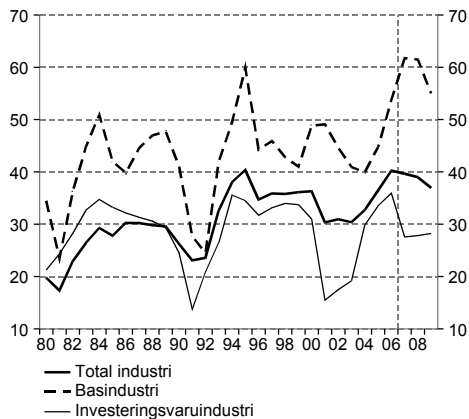
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁶⁸ Bruttoöverskott, eller driftsöverskott, brutto enligt nationalräkenskaperna, motsvarar ungefär resultat före avskrivningar enligt företagsekonomisk redovisning.

⁶⁹ Vinstandelen, som definieras som bruttoöverskottets andel av förädlingsvärdet i löpande priser, kan också beräknas genom att enhetsöverskottet deflateras med förädlingsvärdepriset.

⁷⁰ Givetvis påverkas även företagens vinster av förändringar i växelkursen, men dessa står utanför det enskilda företagets kontroll.

Diagram 182 Vinstandelar i industrin
Procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

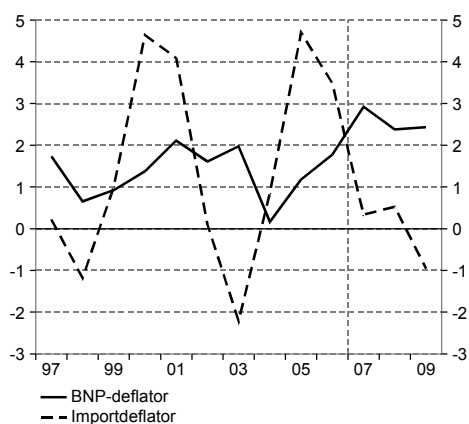
Diagram 183 Vinstandelar i tjänstebanscher exkl. finans- och fastighetsverksamhet
Procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 184 BNP-deflator och importdeflator

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Sammantaget innebär detta att enhetsöverskottet minskar i år men ökar något både 2008 och 2009. Vinstandelen minskar alla tre åren, vilket är ett normalt konjunktorellt mönster vid en tilltagande högkonjunktur. Att vinstandelen minskar något 2008 och 2009 beror på att enhetsöverskottet ökar långsammare än förädlingsvärdepriset, vilket är detsamma som att säga att enhetsarbetskostnaden ökar snabbare än förädlingsvärdepriset.

Det gynnsamma vinstläget i näringslivet bedöms således innebära att företagen inte fullt ut övervältrar den stigande enhetsarbetskostnaden på priserna, vilket underlättar för företagen att bibehålla sina marknadsandelar.

GYNSAM PRISUTVECKLING GER STARK LÖNSAMHET I BASINDUSTRIN

Vinstandelen i industrin fortsatte att öka 2006 (se diagram 182). I år liksom i följande år är det främst den gynnsamma prisutvecklingen på världsmarknaden för skogsindustrins produkter och metaller som inverkar positivt på vinstandelen i industrin. Vinstandelen i basindustrin hamnar därmed på en mycket hög nivå. Övriga delar av industrin missgynnas av de kraftiga prisökningarna på både hemmaproducerade och importerade förbrukningsprodukter samt av snabbt stigande enhetsarbetskostnader. Den hårda konkurrenssituationen på världsmarknaden, särskilt för investeringsvaror, gör det svårt för många industriföretag att höja priserna i takt med kostnadsökningarna. En svagare utveckling för metallpriserna 2008 och 2009 underlättar dock för investeringsvaruindustrin. Priserna sjunker också för petroleumprodukter och skogsindustrins produkter. Sammantaget innebär detta att vinstandelen i industrin totalt sett minskar något under åren 2007 till 2009.

I tjänstebanscher har en stark inhemsk efterfrågeutveckling och måttliga arbetskostnadsökningar skapat utrymme för företagen, främst producenter av företagstjänster, att höja vinstmarginalerna till historiskt sett mycket höga nivåer (se diagram 183). 2007 ökar arbetskostnaden snabbare och vinstandelen sjunker något i tjänstebanscher. Därefter medverkar den av regeringen föreslagna nedsättningen av socialavgifter inom vissa tjänstebanscher till en viss ökning av vinstandelen.

SVAGA IMPORTPRISER BEGRÄNSAR INHEMSK INFLATION

BNP-deflatoren, dvs. förädlingsvärdepriset för ekonomin som helhet, steg med 1,8 procent i följande år, efter två år med svag utveckling (se diagram 184 och tabell 34). Priserna ökade snabbare både för de offentliga myndigheternas och för näringslivets förädlingsvärden. Näringslivets förädlingsvärdepris har analyserats ovan. Till skillnad från näringslivets förädlingsvärdepris innefattar inte de offentliga myndigheternas förädlingsvärdepris något driftöverskott utan är enbart en sammanvägning av myndighe-

ternas enhetsarbetskostnad och kapitalförslitning per producerad enhet.⁷¹

En oförändrad deflator för skattenettot inverkarde något dämpande på BNP-deflators utveckling 2006. Importpriserna ökade starkt 2005 och 2006, efter tre år med svag utveckling. Sammanslaget innebar detta att deflatoren för den totala tillförseln, dvs. BNP och import, ökade med 2,3 procent 2006.

Sett från användningssidan är det exportpriset och priset för offentlig konsumtion som har ökat mest 2005 och 2006. Deflatoren för hushållens konsumtionsutgifter har däremot ökat måttligt (se diagram 185), medan investeringsdeflatoren har ökat något snabbare (se diagram 186).

Tabell 34 Tillförsel- och användningspriser

Årlig procentuell förändring

	Vikt				
	2006	2006	2007	2008	2009
Tillförsel	100	2,3	2,1	1,8	1,4
BNP	70	1,8	2,9	2,4	2,4
Offentliga myndigheter ¹	14	3,5	4,0	4,6	4,7
Näringsliv (fp)	48	1,6	2,6	1,9	1,8
Skattenetto ²	9	0,0	3,2	1,9	2,6
Import	30	3,5	0,3	0,5	-1,0
Användning	100	2,3	2,1	1,8	1,4
Offentlig konsumtion	19	3,0	3,7	4,0	4,2
Hushållens konsumtionsutgifter	33	1,3	1,5	2,0	2,2
Investeringar	13	2,2	2,0	2,2	2,4
Export	35	2,7	1,9	0,4	-1,0

¹ Inklusive hushållens ideella organisationer.

² Produktionsskatter minus produktionssubventioner.

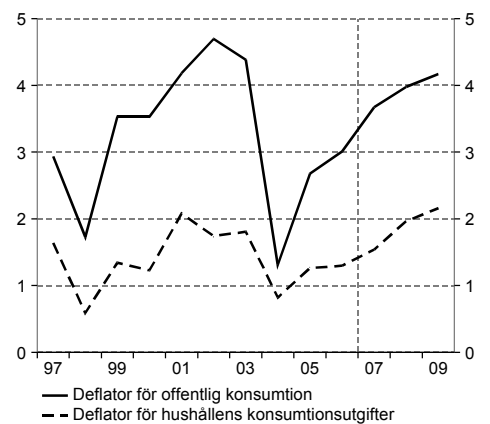
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

I år ökar BNP-deflatoren ytterligare något snabbare eller med 2,9 procent, vilket huvudsakligen är en följd av den snabbt stigande enhetsarbetskostnaden. Effekten på priset för den totala tillförseln begränsas emellertid av att importpriset bara ökar obetydligt. Den inhemska inflationen, dvs. prisökningarna för offentliga och privata konsumtionsutgifter samt investeringar, blir sammantaget något starkare än i fjol, medan exportpriset hålls tillbaka främst av en svagare utveckling av priserna på metaller och petroleumprodukter.

Enhetsarbetskostnaden i näringslivet ökar i något lägre takt 2008 och 2009, vilket bidrar till att BNP-deflators ökningstakt blir något lägre än 2007. Snabbt stigande arbetskostnader för de offentliga myndigheterna leder dock till att förädlingsvärdepriset för dessa accelererar till 4,7 procent 2009. Importpriset fortsätter

Diagram 185 Deflator för offentlig konsumtion och hushållens konsumtionsutgifter

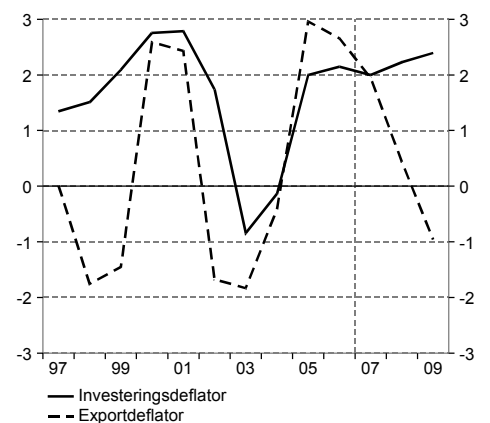
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 186 Investerings- och exportdeflator

Årlig procentuell förändring

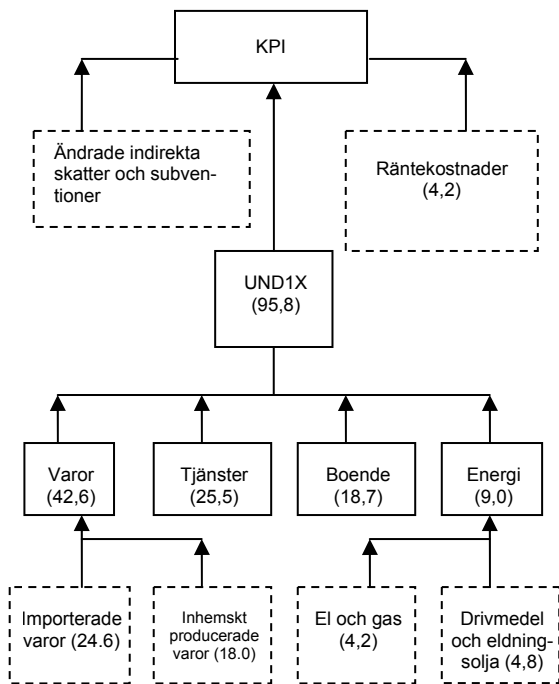

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁷¹ Näringslivets förädlingsvärdepris består av en sammanvägning av enhetsarbetskostnad och enhetsöverskott, där det senare kan delas upp i driftsöverskott, netto per producerad enhet och kapitalförslitning per producerad enhet.

att utvecklas svagt. Sammantaget medför det snabbt stigande kostnadstrycket att den inhemska inflationen efterhand blir något starkare. Däremot utvecklas exportpriset svagt 2008 och 2009, främst till följd av att prisökningarna avtar för petroleumprodukter, skogsindustriens produkter och metaller. En efterhand något starkare kronkurs bidrar i viss mån till sjunkande import- och exportpriser 2009.

Figur 2 Inflationsmått

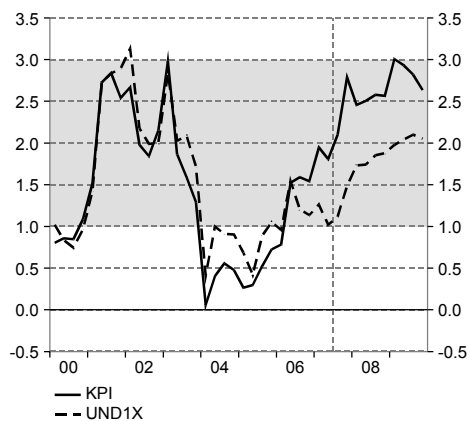

Anm. Parentes anger procentuell vikt i KPI 2007. Ändrade indirekta skatter och subventioner har ingen explicit vikt. Boende avser boende exkl. ränte- och energikostnader.

Källa: SCB.

Diagram 187 Konsumentpriser

Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Inflation

Inflationstakten har successivt stigit sedan 2005. I juli 2007 var inflationstakten 1,9 procent enligt Konsumentprisindex (KPI) och 1,0 procent enligt UND1X (se diagram 187). UND1X-måttet avviker ifrån KPI-inflationen genom att räntekostnader för egna hem samt den direkta effekten av förändrade indirekta skatter och subventioner är borträknade (se figur 2). Även om Riksbankens inflationsmål formellt avser KPI används normalt UND1X som underlag för Riksbankens penningpolitiska beslut.

De senaste tre åren har inflationen varit relativt låg, vilket främst berott på inhemska faktorer så som låga enhetsarbetskostnadsökningar och ett lågt resursutnyttjande. Den allt starkare arbetsmarknaden, högre löneavtal och lägre produktivitetstillväxt leder till att enhetsarbetskostnaden stiger snabbt framför allt i år, men även 2008 och 2009. Den högre ökningstakten i enhetsarbetskostnaden bidrar till att UND1X-inflationen stiger och uppgår till 2,0 procent 2009, vilket är i linje med Riksbankens inflationsmål (se diagram 188). UND1X-inflationen exklusive energi beräknas samtidigt uppgå till 2,2 procent (se diagram 189).

INFLATIONEN STIGER SNABBT

Inflationstrycket stiger under prognosperioden. Den allt högre löneökningstakten samt den konjunkturrellt lägre produktivitetstillväxten bidrar till att inflationen stiger till strax över 2 procent 2009. Den förhållandevis långsamma inflationsuppgången hänger samman med de fem senaste årens svaga ökning i enhetsarbetskostnader och att företagen, i rådande konjunkturläge, inte höjer priserna i motsvarande grad som kostnadsökningarna. En något starkare krona tillsammans med ett måttligt stigande importpris i utländsk valuta håller också tillbaka inflationen.

Energiprisinflationen håller inledningsvis tillbaka UND1X-inflationen, dvs. borträknat för energivaror stiger UND1X snabbare och blir 2,2 procent i slutet av 2009.

2008 dämpas inflationstakten som en konsekvens av regeringens föreslagna regelförändringar av fastighetsskatten, tandvårdsreformen och sänkningen av sociala avgifter för vissa tjänstebranscher. Dessa reformer håller tillbaka UND1X-inflationen med omkring 0,3 procentenheter under 2008. Inflationsupp-

gången dämpas också av en successivt allt mindre expansiv penningpolitik.

I slutet av 2009 bedöms UND1X-inflationen att bli 2,0 procent. KPI-inflationen, som dessutom påverkas av ränteutvecklingen, uppgår till 2,6 procent vid utgången av 2009.

Tabell 35 Konsumentpriser

Årlig procentuell förändring

	Vikt	2007	2008	2009	2009 dec
Varor	42,6	0,7	1,7	1,6	1,7
Tjänster	25,5	2,1	1,9	2,3	2,3
Boende exkl. räntor och energi	18,7	2,7	2,7	3,2	3,3
UND1X exkl. energi	86,8	1,5	2,0	2,2	2,2
Energi	9,0	-1,3	0,4	1,1	0,7
UND1X	95,8	1,2	1,8	2,0	2,0
Räntekostnader ¹	4,2	0,8	0,9	0,6	0,4
Skatter och subventioner ¹		0,1	-0,3	0,1	0,1
KPI	100,0	2,2	2,5	2,8	2,6
HIKP		1,6	1,5	2,2	2,2

¹ Bidrag till KPI-inflationen.

Anm. Alla priser förutom KPI och HIKP är beräknade exkl. direkta effekter av förändrade skatter och subventioner.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

INFLATIONEN PÅ VAROR STIGER SNABBT

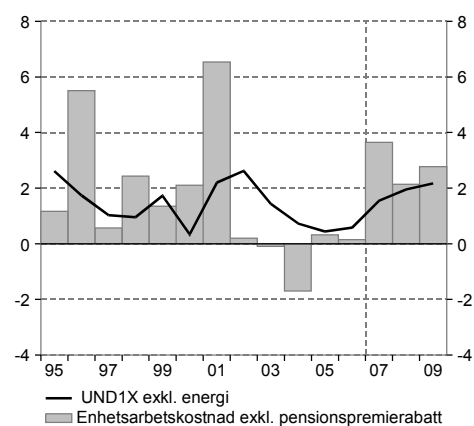
Varuprisinflationen har varit låg under flera år, men stiger snabbt i år och 2008, framförallt beroende på att enhetsarbetskostnaden stiger kraftigt dessa år. Varuprisinflationen är normalt lägre än tjänsteprisinflationen. Det beror främst på att produktivitetstillväxten inom varuproduktionen och i varuhandeln i genomsnitt är högre än i de berörda tjänstebranscherna.

Konjunkturbarometern indikerar att fler företag väntas höja priserna under hösten. Inom livsmedelshandeln har priserna varit mer eller mindre oförändrade under flera år. Tillsammans med årets dåliga skördar medför detta att prisökningarna på livsmedel kommer något tidigare och blir något större än vad som tidigare antagits. Varuprisinflationen uppgår till 1,7 procent 2008 och 1,6 procent 2009 (se diagram 190).

Även tjänsteprisinflationen stiger i takt med allt högre enhetsarbetskostnadsökningar. Prisökningstakten dämpas dock på grund av vissa regelförändringar som bland annat presenterats i 2007 års vårproposition, till exempel av nedsättningen av sociala avgifter inom vissa tjänstebranscher och tandvårdsreformen (se fakta "Finanspolitiska effekter" i Konjunkturläget, juni 2007). Tjänsteprisinflationen blir 1,9 procent 2008 och 2,3 procent 2009 (se diagram 190).

Diagram 188 Konsumentpriser och enhetsarbetskostnad

Årlig procentuell förändring

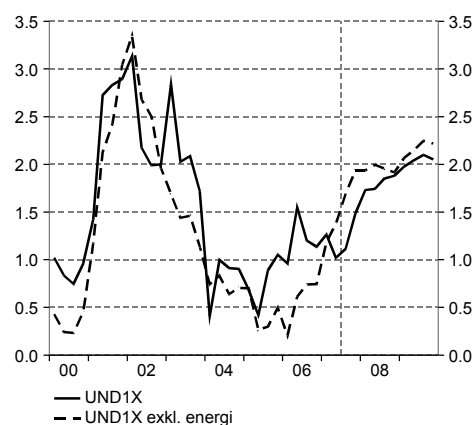

Anm. Enhetsarbetskostnaden i näringslivet, är rensad för den tillfälliga pensionspremierabatten för 2006, kalenderkorrigerad.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 189 Underliggande inflation

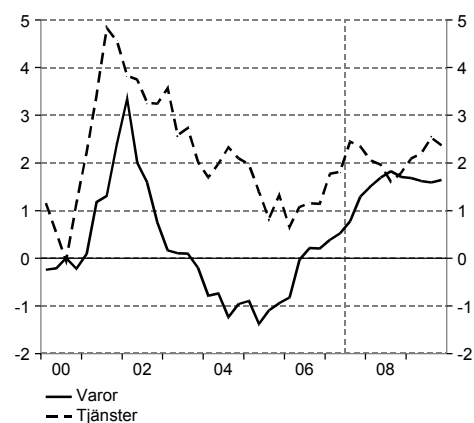
Procent, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 190 Varu- och tjänstepriser

Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

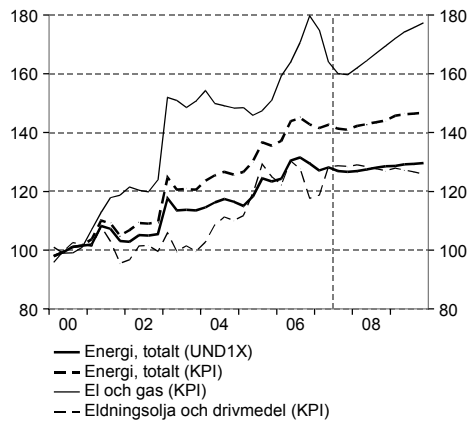

Anm. Exklusive förändrade indirekta skatter och subventioner.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 191 Energipriser

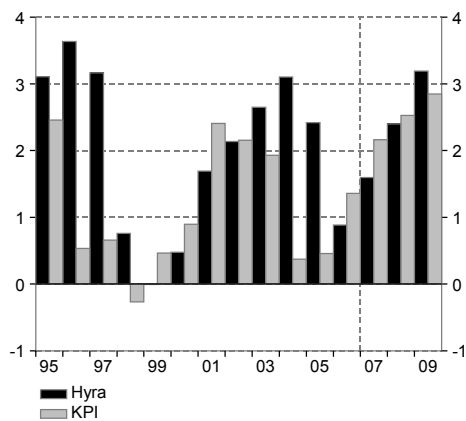
Index 2000=100, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 192 Hyreskostnader

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

ENERGI OCH BOENDE

Under 2005 och merparten av 2006 har oljeprisuppgången bidragit till en högre inflation. Oljepriset kommer även att ge ett positivt bidrag till inflationen under 2007, men därefter blir bidraget negativt eftersom oljepriset bedöms sjunka under prognosperioden.

Elpriset på den nordiska elbörsen, Nordpool, var under 2006 historiskt högt. Under hösten började dock priset att sjunka och hittills under 2007 har medelpriset per MWh på Nordpool varit det lägsta sedan 2002. Delvis beror denna nedgång på tillfälliga faktorer, som en varm vinter och vår samt hög vattennivå i vattenmagasinen. I takt med att de allt lägre elpriserna slår igenom i konsumentledet bidrar elprisutvecklingen till att dämpa den totala UND1X-inflationen i år. Under 2008 och 2009 bedöms dock elpriserna stiga relativt kraftigt. Detta förklaras mestadels av EU:s system av handel med utsläppsrätter. En mer restriktiv tilldelning än tidigare har bidragit till att prissättningen väntas bli omkring 14 öre/KWh högre än vad den varit under 2007. Totalt blir energiprisinflationen 0,4 procent 2008 och 1,1 procent 2009 (se diagram 191).

Hyrorna ökar allt snabbare bland annat till följd av stigande räntekostnader och högre kostnader inom byggsektorn. Hyreshöjningarna 2008 hålls dock tillbaka av att fastighetsskatten sänks på flerbostadshus. Hyresökningarna blir 2,4 procent 2008 och 3,2 procent 2009 (se diagram 192).

Offentliga finanser

De offentliga finanserna fortsätter att vara mycket starka i förhållande till de uppsatta budgetpolitiska målen. En viktig förklaring till detta är den goda konjunkturutvecklingen men styrkan i de offentliga finanserna är också ett resultat av en återhållsam utgiftspolitik i framför allt staten.

Den offentliga sektorns finansiella sparande beräknas i år uppgå till 2,6 procent som andel av BNP, vilket är den högsta nivån sedan 2000 (se tabell 36 och diagram 193).⁷² Det finansiella sparandet minskar marginellt till 2,5 procent som andel av BNP 2008. Beräknat på hittills beslutade eller aviserade regler med budgetpåverkan, förstärks de offentliga finanserna ytterligare 2009 och det finansiella sparandet uppgår då till 3,1 procent av BNP.

En viktig förklaring till att de offentliga finanserna utvecklas starkt är den goda konjunkturutvecklingen som bidrar till högre inkomster och lägre offentliga utgifter, inte minst som en följd av en stigande sysselsättning och minskad arbetslöshet. Styrkan i de offentliga finanserna är emellertid inte enbart konjunkturrellt betingad. Det konjunkturjusterade sparandet, dvs. det sparande som råder när inverkan av såväl konjunkturrella effekter som engångseffekter rensats bort, bedöms bli över 2 procent av BNP under prognosperiodens samtliga år. Även andra indikatorer visar på en underliggande stark utveckling av de offentliga finanserna. Målet att de offentliga finanserna skall uppvisa ett överskott på 1 procent av BNP över en konjunkturcykel kommer att överskridas samtliga år.

Tabell 36 Den offentliga sektorns finansiella sparande

Miljarder kronor, löpande priser respektive procent av BNP

	2005	2006	2007	2008	2009
Inkomster	1 490	1 562	1 624	1 694	1 787
Procent av BNP	55,8	55,2	53,8	52,8	52,7
Utgifter	1 437	1 495	1 546	1 614	1 682
Procent av BNP	53,8	52,8	51,2	50,3	49,7
Finansiellt sparande	52	67	78	80	105
Procent av BNP	2,0	2,4	2,6	2,5	3,1

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Hittills beslutade eller aviserade skattesänkningar bidrar till att minska de offentliga inkomsterna som andel av BNP men till en del uppvägs de minskade skatteinkomsterna av att skatteunderlaget växer, delvis som ett resultat av att skatteförändringarna

Diagram 193 Offentliga sektorns finansiella sparande

Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁷² EU:s statistikorgan Eurostat fattade 2004 ett beslut om att sparandet i premiepensionssystemet från och med april 2007 skall redovisas som sparande i hushållssektorn i stället för i den offentliga sektorn. Siffrorna rörande den offentliga sektorns finansiella sparande redovisas därför exklusive premiepensionssystemet. Sparandet i premiepensionssystemet motsvarar i genomsnitt ca 1 procent av BNP per år under 2007–2009.

beräknas leda till ökad sysselsättning. De offentliga utgifterna beräknas fortsätta falla som andel av BNP under prognosperioden. Särskilt transfereringsutgifterna till hushållen minskar förhållandevis kraftigt till följd av lägre arbetslöshet och minskad sjukfrånvaro. Även sänkta ersättningsnivåer i arbetslöshetsförsäkringen och en sänkning av inkomsttaket i sjukförsäkringen bidrar till att transfereringsutgifterna faller som andel av BNP. Ålderspensionsutgifterna går dock mot strömmen och 2009 växer de snabbare än BNP för första gången på sju år, vilket är en följd av både fler ålderspensionärer och en starkare utveckling av inkomstindex.

Kommunsektorns finanser bedöms fortsätta att utvecklas starkt, främst till följd av stigande inkomster. Det lagstadgade balanskravet, liksom Sveriges kommuner och landstings egen rekommendation om att resultatet skall uppgå till minst 2 procent av summan av erhållna skatteintäkter och generella statsbidrag, klaras med god marginal. Det finansiella sparandet i kommunsektorn uppgår till ca 0,5 procent som andel av BNP i genomsnitt per år 2007–2009.

Under perioden 2007–2009 genomförs ett antal reformer i syfte att öka ekonomins hållbara produktionsförmåga, bl.a. införandet av det s.k. jobbskatteavdraget den 1 januari 2007. Dessa reformer påverkar de offentliga finanserna och bedömningen av finanspolitikens inriktning. I denna prognos har hänsyn även tagits till de offentligfinansiella effekterna av att ett förstärkt jobbskatteavdrag införs från och med den 1 januari 2008. Det inkomstbortfall för staten som jobbskatteavdraget beräknas medföra antas delvis motverkas av beslut om minskade transfereringar till hushållen samt en lägre statlig konsumtion. Det förstärkta jobbskatteavdraget beräknas medföra att finanspolitiken blir något mer expansiv 2008 än den annars hade varit. I den bedömningen har hänsyn tagits till dels hur reformen bedöms påverka den hållbara sysselsättningsnivån, dels till i vilken grad skattesänkningarna antas vara finansierade.

Sammantaget minskar det konjunkturjusterade sparandet med 0,6 procentenheter 2007 och 2008, vilket indikerar att finanspolitiken blir något expansiv under dessa år. I avvägningen mellan behovet att återföra överskottet i de offentliga finanserna till den målsatta nivån på 1 procent av BNP över en konjunkturcykel och behovet att stödja penningpolitikens mindre expansiva inriktning är det, såvitt nu kan bedömas, lämpligt att tillkommande åtgärder inte leder till att finanspolitiken blir än mer expansiv nästa år. En indikator för att så är fallet är att det konjunkturjusterade sparandet inte försämras ytterligare. Tillkommande åtgärder bör därför i normalfallet inte leda till en ytterligare försvagning av den offentliga sektorns finanser när hänsyn tagits till eventuella dynamiska effekter. Det aviserade andra steget i jobbskatteavdraget bör således finansieras med minskade utgifter eller höjda skatter på andra områden, till den del som avdraget inte ger upphov till förbättrade offentliga finanser i

form av till exempel högre inkomstskatter eller lägre utgifter för sociala ersättningar.

Budgeteringsmarginalerna under utgiftstaken är för närvarande större än vad som kan motiveras av behovet att marginalerna ska rymma normala konjunkturella variationer i arbetslöshetsrelaterade utgifter och andra automatiska stabilisatorer på budgetens utgiftssida. För att även utgiftsutvecklingen ska bidra till ett balanserat resursutnyttjande bör budgeteringsmarginalerna endast användas till utgiftsökningar som följer av en oväntad försvagning av konjunkturen, om det är regeringens och riksdagens avsikt att minska det samlade skatteuttaget.

Budgetpolitiska mål och finanspolitikens inriktning

OFFENTLIGT SPARANDE ÖVER MÅLET

Målet för den offentliga sektorns finansiella sparande: Sparandet ska uppgå till 1 procent som andel av BNP över en konjunkturcykel.

Den goda konjunkturutvecklingen och framför allt den gynnsamma utvecklingen på arbetsmarknaden, bidrar till att förstärka de offentliga finanserna under prognosperioden. Den offentliga sektorns finansiella sparande uppgår i år till 2,6 procent som andel av BNP och stiger till 3,1 procent 2009. Prognosen för det finansiella sparandet 2009 är betingad på oförändrade regler i skatte- och transfereringssystem.

Olika mått kan användas för att utvärdera om det offentliga sparandet ligger i nivå med överskottsmålet; ett bakåtblickande medelvärde, en delvis framåtblickande genomsnittsindikator samt det konjunkturjusterade sparandet. Samtliga mått indikerar att den offentliga sektorns sparande överstiger det av regeringen fastlagda överskottsmålet (se tabell 37).

Tabell 37 Finansiellt sparande och indikatorer

Procent av BNP

	2005	2006	2007	2008	2009
Finansiellt sparande	2,0	2,4	2,6	2,5	3,1
Bakåtblickande medelvärde ¹	0,9	1,1	1,3		
Genomsnittsindikatorn ²	0,9	1,6	2,2 ³		
Konjunkturjusterat sparande	2,7	3,1	2,9	2,5	2,7

¹ Bakåtblickande medelvärde är ett genomsnitt från och med 2000.

² Genomsnittsindikatorn är ett sjuårigt glidande centrerat medelvärde.

³ För 2010 används Konjunkturinstitutets medelfristprognos som finns tillgänglig på www.konj.se/medelfrist

Från och med 2000, då överskottsmålet infördes, till och med 2007 är det offentliga sparandet i genomsnitt 1,3 procent som andel av BNP. Denna period motsvarar ungefär en konjunkturcykel. Måttet pekar således på att överskottsmålet överskrids.

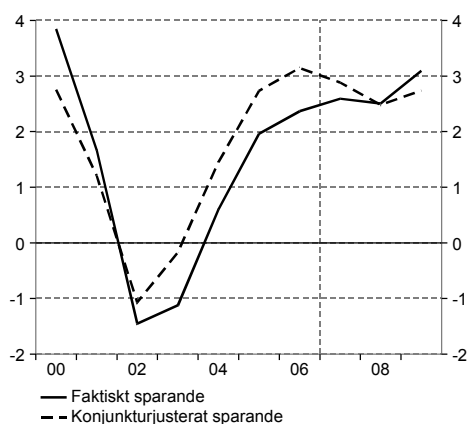
I 2007 års ekonomiska vårproposition introducerade regeringen en ny, delvis framåtblickande genomsnittsindikator för att utvärdera hur de offentliga finanserna förhåller sig till överskottsmålet. Denna indikator utgörs av ett glidande medelvärde av det offentliga sparande som andel av BNP över sju år, beräknat tre år framåt och tre år bakåt från innevarande år. Medelvärdet justeras för större engångseffekter.⁷³ Genomsnittsindikatorn för innevarande år ger värdefull information om den finanspolitiska inriktning som behövs de kommande tre åren för att överskottsmålet skall nås. Genomsnittsindikatorn är 2,2 procent som andel av BNP 2007.⁷⁴ Även denna indikator tyder på att det offentligfinansiella sparandet överstiger målnivån. Det bör dock noteras att denna framåtblickande indikator inte är oproblematiske för utvärdering av måluppfyllelse eftersom den för utvärderingsåret delvis bygger på prognoser fram till 2010. Som utvärderande mått bör därför genomsnittsindikatorn tolkas med försiktighet.

För att bedöma de offentliga finansernas underliggande utveckling beräknar Konjunkturinstitutet även ett konjunkturjusterat finansiellt sparande. Detta mått visar vilket sparande som skulle ha uppkommit vid ett balanserat resursutnyttjande och en normal sammansättning av BNP. Det konjunkturjusterade sparandets nivå kan därför under enskilda år användas som en indikation på avvikelser från överskottsmålet. Då det konjunkturjusterade sparandet påverkas av bl.a. bedömningar av icke-observerbara variabler, t.ex. potentiell BNP, bör även detta mått tolkas försiktigt.

I år väntas det konjunkturjusterade sparandet bli något större än det faktiska sparandet (se diagram 194 och tabell 38). Detta förklaras bl.a. av att den privata konsumtionen, som är förhållandevis högt beskattad, ligger under sin långsiktiga trend som andel av BNP (se diagram 195). Det faktiska offentligfinansiella sparandet är som en följd av detta lägre än vid en normal BNP-sammansättning. Ett annat skäl är att BNP-gapet är svagt negativt, vilket innebär att sparandet är något lägre 2007 än vad som hade varit fallet vid ett balanserat resursutnyttjande. I takt med att resursutnyttjandet på arbetsmarknaden blir mer ansträngt, ökar det faktiska sparandet snabbare än det konjunkturjusterade sparandet och 2009 är det faktiska sparandet större än det konjunkturjusterade sparandet.

Diagram 194 Faktiskt och konjunkturjusterat finansiellt sparande

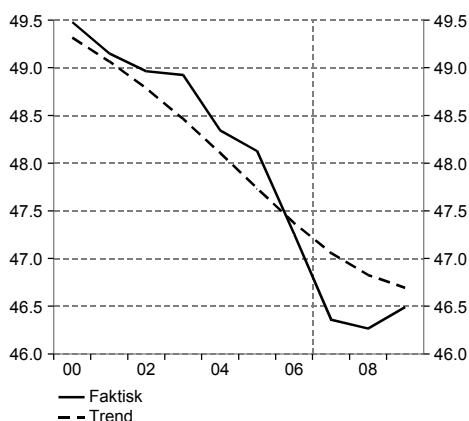
Procent av BNP respektive procent av potentiell BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 195 Hushållens konsumtionsutgifter

Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁷³ I beräkningen av genomsnittsindikatorn samt i det konjunkturjusterade sparandet nedan exkluderas bl.a. de tillfälliga skatteinkomster som uppkom genom extraordinära upplösningar av aktiebolagens skattemässiga periodiseringsfonder 2004 och 2005 när dessa räntebelades.

⁷⁴ För 2010 används Konjunkturinstitutets medelfristprognos som finns tillgänglig på www.konj.se/medelfrist

Det konjunkturjusterade sparandet bedöms bli över 2 procent som andel av BNP samtliga år under prognosperioden. Det finns således ett underliggande överskott i de offentliga finanserna som inte är konjunkturrellt betingat. Följaktligen indikerar även det konjunkturjusterade sparandet att överskotts målet om ett finansiellt sparande på 1 procent som andel av BNP över en konjunkturcykel överskrids.

Tabell 38 Konjunkturjusterat finansiellt sparande

Procent av BNP respektive potentiell BNP

	2005	2006	2007	2008	2009
Konjunkturjusterat sparande	2,7	3,1	2,9	2,5	2,7
Effekt av BNP-gap	-0,8	-0,3	-0,1	0,0	0,1
Effekt av arbetsmarknadsgap	-0,6	-0,4	0,0	0,1	0,2
BNP-sammansättning	0,1	0,0	-0,2	-0,2	0,1
Engångseffekter	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansiellt sparande	2,0	2,4	2,6	2,5	3,1

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

NÅGOT EXPANSIV FINANSPOLITIK 2007–2008

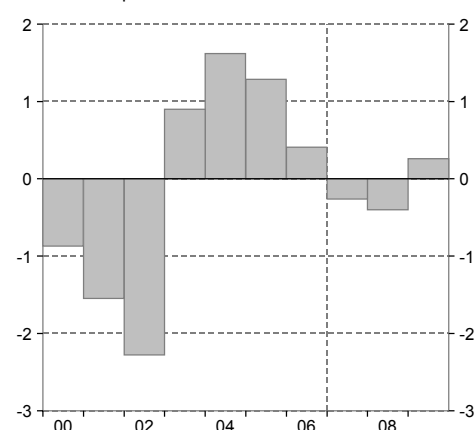
Nivån på det konjunkturjusterade sparandet påverkar inte nödvändigtvis resursutnyttjandet. Eftersom företag och hushåll antas anpassa sina egna sparbeslut till nivån på det offentliga sparandet, påverkar denna nivå på sikt inte det totala sparandet och resursutnyttjandet utan förhållandet mellan det privata och det offentliga sparandet. Det är således möjligt att ha ett balanserat resursutnyttjande och en inflation i linje med Riksbankens mål vid rimliga nivåer på det offentliga finansiella sparandet. På grund av trögheter i ekonomin kan däremot förändringen av det konjunkturjusterade sparandet mellan två år användas som en indikator på hur finanspolitiken påverkar resursutnyttjandet. En uppgång i det konjunkturjusterade sparandet indikerar att finanspolitiken är åtstramande och en nedgång indikerar att finanspolitiken är expansiv.⁷⁵

Förändringen i det konjunkturjusterade sparandet är -0,2 procent av potentiell BNP 2007, -0,4 procent 2008 och 0,2 procent 2009 (se diagram 196). Förändringen i konjunkturjusterat sparande indikerar således att finanspolitiken är något expansiv 2007 och 2008. En förklaring till att finanspolitiken inte är mer expansiv trots att reformerna 2007 och 2008, vid en statisk beräkning⁷⁶, är underfinansierade är att vissa av regeringens åtgärder också stimulerar ekonomins långsiktiga produktionskapacitet. Åtgärdernas utformning, framför allt det första och andra steget i jobbskatteavdraget i kombination med lägre

⁷⁵ Se fördjupningen "Är finanspolitiken expansiv?" Konjunkturläget mars 2007, för en genomgång av det konjunkturjusterade sparandet som en indikator på finanspolitikens inriktning.

⁷⁶ Med statisk beräkning avses den direkta effekten på statsbudgeten. Den direkta effekten av en skattesänkning är således det direkta inkomstbortfallet till följd av skatteförändringen under antagandet om att allt annat i ekonomin är oförändrat.

Diagram 196 Förändring i konjunkturjusterat finansiellt sparande
Procent av potentiell BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

ersättningsnivå i arbetslöshetsförsäkringen, bedöms medföra att potentiell sysselsättning och potentiell BNP stiger snabbare än vad de skulle ha gjort annars.⁷⁷ En annan förklaring till att det konjunkturjusterade sparandet inte faller mer 2007 och 2008 är att utgifterna för ohälsa minskar till följd av att färre personer erhåller ohälsorelaterade ersättningar.

FINANSPOLITIKEN BÖR INTE BIDRA TILL ETT ÖKAT RESURSUBNYTTJANDE 2008

Konjunkturinstitutets rekommendation kring finanspolitikens inriktning berör både resursutnyttjandet och den offentliga sektorns sparande i relation till överskottsmålet. Avvägningen mellan dessa två mål för finanspolitiken är inte oproblematisk eftersom målkonflikter kan uppstå.

Resursutnyttjandet stiger successivt under prognosperioden och blir något ansträngt 2009. Detta förhållande talar för en åtstramande finanspolitik. Samtidigt tyder olika indikatorer på att den offentliga sektorns sparande överstiger överskottsmålet med relativt bred marginal, vilket motiverar en mer expansiv finanspolitik. Det råder alltså för närvarande en målkonflikt mellan stabilt resursutnyttjande och överskottsmålet. Det konjunkturjusterade sparandet försvagas under 2007–2008 vilket indikerar att finanspolitiken är något expansiv under denna period. Utvecklingen av det konjunkturjusterade sparandet är dock mer svårbedömd än normalt då den i hög grad beror på hur regeringens åtgärder påverkar potentiell BNP.

I avvägningen mellan behovet att återföra överskottet i de offentliga finanserna till den målsatta nivån på 1 procent av BNP över en konjunkturcykel och behovet att stödja penningpolitikens mindre expansiva inriktning är det, såvitt nu kan bedömas, lämpligt att tillkommande åtgärder inte leder till att finanspolitiken blir än mer expansiv nästa år. En indikator för att så är fallet är att det konjunkturjusterade sparandet inte försämras ytterligare. Tillkommande åtgärder bör därför i normalfallet inte leda till en ytterligare försvagning av den offentliga sektorns finanser när hänsyn tagits till eventuella dynamiska effekter. Det aviserade andra steget i jobbskatteavdraget bör således finansieras med minskade utgifter eller höjda skatter på andra områden, till den del som avdraget inte ger upphov till förbättrade offentliga finanser i form av till exempel högre inkomstskatter eller lägre utgifter för sociala ersättningar

⁷⁷ Se fördjupningen "Effekter av den nya regeringens ekonomiska politik" Konjunkturläget december 2006.

HISTORISKT STORA MARGINALER TILL UTGIFTSTAKET

Mål för statens utgifter - utgiftstaket: De takbegränsade utgifterna får inte överskrida de av riksdagen beslutade utgiftstaken.

De takbegränsade utgifterna blir i år 28 miljarder kronor lägre än utgiftstaket (se diagram 197).⁷⁸ Det är den största marginalen till utgiftstaket sedan systemet med utgiftstak infördes 1997.

Under de allra flesta åren har utgifterna hamnat nära utgiftstaket.

Nivån på utgiftstaken 2007 och 2008 fastställdes med avsikten att utgifterna skulle minska svagt som andel av BNP (diagram 198).⁷⁹ Tillväxten blir nu betydligt starkare än förväntat samtidigt som utgifterna för arbetslösheten minskar snabbare än beräknat. Dessutom fortsätter utgifterna för såväl ohälsan som den statliga konsumtionen att minska som andel av BNP. Marginalerna till utgiftstaken blir både 2007 och 2008 därför mycket stora såväl historiskt som i förhållande till den storlek på marginalerna som behövs för att hantera de oväntade utgiftsökningar som kan uppstå vid normala makroekonomiska svängningar, främst en ökning av arbetslösheten.

Tabell 39 Utgiftstak för staten

Miljarder kronor

	2005	2006	2007	2008	2009
Fastställda utgiftstak för staten	870	907	938	971	1 003 ¹
Procent av BNP	32,6	32,0	31,1	30,3	29,6
Summa takbegränsade utgifter	864	896	910	942	966
Marginal till taket	6	12	28	29	37
Skattekrediteringar ²	14	14	8	3	0

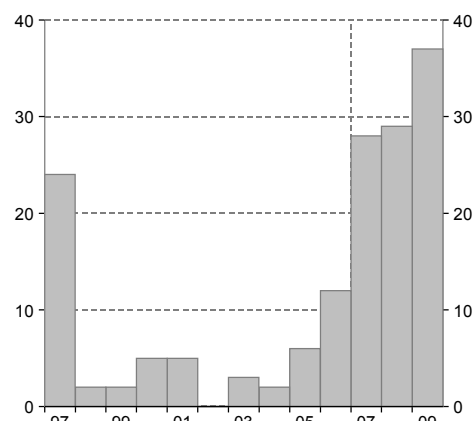
¹ För 2009 har regeringen redovisat en preliminär bedömning av utgiftstaket. Regeringen har aviserat att ett utgiftstak för 2009 skall föreslås i Budgetpropositionen för 2008.

² Till skattekrediteringar medräknas här enbart sådana krediteringar som är att likställa med utgifter enligt Nationalräkenskapernas definition.

Källor: Ekonomistyrningsverket, Finansdepartementet och Konjunkturinstitutet

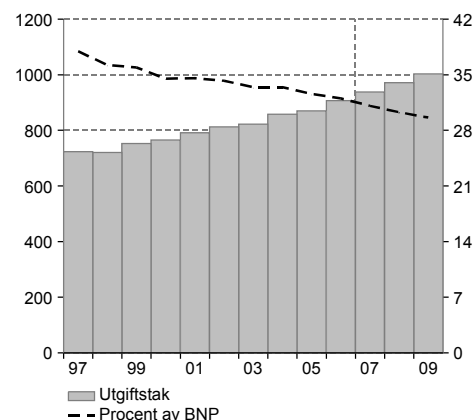
I budgetpropositionen för 2007 redovisade regeringen en preliminär bedömning av utgiftstaket för 2009 som innebär en fortsatt sjunkande andel av BNP (se tabell 39 och diagram 198). Prognosen för de takbegränsade utgifterna innebär att marginalen till taket stiger ytterligare 2009 jämfört med 2008.

Diagram 197 Marginal till utgiftstaket
Miljarder kronor

Källor: Ekonomistyrningsverket och Konjunkturinstitutet.

Diagram 198 Utgiftstak
Miljarder kronor respektive procent av BNP

Anm. Fastställt utgiftstak efter tekniska justeringar.

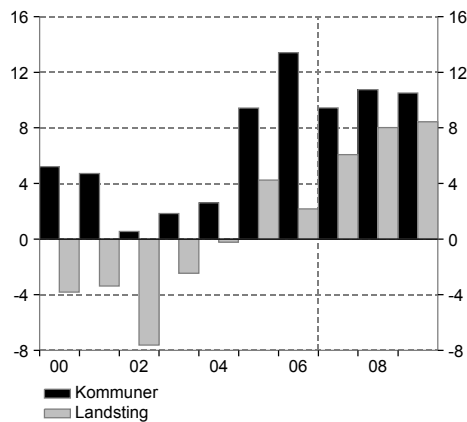
Källor: Ekonomistyrningsverket och Konjunkturinstitutet.

⁷⁸ De takbegränsade utgifterna omfattar samtliga utgiftsområden på statsbudgeten exklusive statsskuldsträntor men inklusive utgifterna i ålderspensionssystemet.

⁷⁹ I Budgetpropositionen för 2007 angav regeringen att den hade för avsikt att under 2007 lägga fram ett förslag till utgiftstak för 2009 och 2010. I 2007 års ekonomiska vårproposition angav regeringen att nivån på utgiftstaken för 2009 och 2010 skulle föreslås i Budgetpropositionen för 2008. Därigenom skulle regeringen komma att återgå till principen om att föreslå utgiftstak för tre år i taget.

Diagram 199 Resultat i kommunsektorn exkl. extraordinära poster

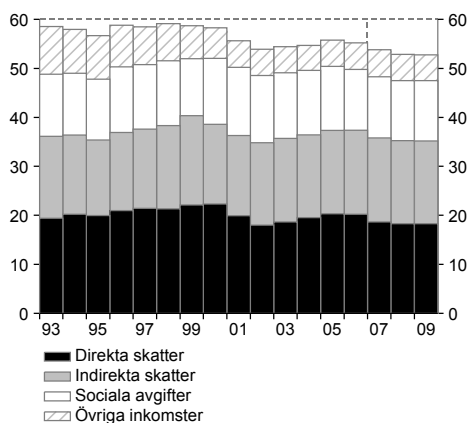
Miljarder kronor

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 200 Offentliga sektorns inkomster

Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 201 Skatter och avgifter

Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

RESULTATEN STIGER I KOMMUNSEKTORN

Mål för kommuner och landsting – balanskravet: Budgeten för nästa kalenderår ska upprättas så att intäkterna överstiger kostnaderna. Om ett underskott ändå uppstår, ska det negativa resultatet balanseras med motsvarande överskott under de närmast följande tre åren.

Både kommunernas och landstingens resultat överstiger balanskravet samtliga år under prognosperioden. Resultatet bedöms bli 15 miljarder kronor 2007, 19 miljarder kronor 2008 och 18 miljarder kronor 2009 (se diagram 199). Sedan 2002 har kommunsektorns resultat stadigt stigit och förbättringen har varit bred. År 2002 uppvisade 112 kommuner och 15 landsting negativa resultat medan endast 8 kommuner och 3 landsting hade negativa resultat 2006.

Åren 2007–2009 är det framför allt de höga inkomsterna som förklarar de goda resultaten. Den stigande sysselsättningen och höga löneökningar höjer lönesumman kraftigt och därmed skatteinkomsterna till kommunerna och landstingen. Därtill stiger statsbidragen starkt 2007 och 2008 för att sedan vara nominellt oförändrade 2009. Även utgifterna stiger snabbt om än inte lika snabbt som inkomsterna. Den åldrande befolkningen leder till ökade behov av framför allt landstingens tjänster. Dessutom har kommunernas och landstingens kapitalstock åldrats då de tidigare har skjutit upp angelägna investeringar. Investeringsutgifterna beräknas därmed stiga starkt framöver.

Utöver det lagfästa balanskravet rekommenderar Sveriges kommuner och landsting att kommunsektorns resultat bör motsvara 2 procent av erhållna skatteintäkter och generella statsbidrag för att därmed bedriva god ekonomisk hushållning. Resultatet i kommunsektorn beräknas motsvara 2,6 procent 2007, 3,2 procent 2008 och 2,9 procent 2009 av erhållna skatteintäkter och generella statsbidrag. Därmed uppfyller kommunerna och landstingen med god marginal Sveriges kommuner och landstings riktlinjer för god ekonomisk hushållning.

Offentliga sektorns inkomster

OFFENTLIGA SEKTORNENS INKOMSTER FORTSÄTTER ATT FALLA

Den offentliga sektorns inkomster består till ca 90 procent av skatter och avgifter (se diagram 200). Skatteinkomsternas andel av BNP, den s.k. skattekvoten, har sjunkit markant sedan toppnivån 2000 (se diagram 201). Skattekvoten minskar till motsvarande 48,5 procent av BNP i år och till 47,7 procent som andel av BNP 2008, framför allt som en följd av beslutade och aviserade skattesänkningar (se tabell 40). År 2009 är skattekvoten i stort sett oförändrad, vilket förklaras av att de senaste årens nedgång i viktiga skattebaser som andel av BNP planar ut samt

att inga nya skatteförändringar aviserats för detta år (se diagram 202).

Tabell 40 Skatter och avgifter

Procent av BNP

	2005	2006	2007	2008	2009
Skattekvot	50,7	50,1	48,5	47,7	47,7
<i>Skatter från hushåll och företag</i>					
Hushållens direkta skatter	16,6	16,5	15,0	14,8	14,9
Företagens direkta skatter	3,8	3,7	3,7	3,5	3,4
Socialavgifter	13,1	12,4	12,4	12,2	12,3
Mervärdesskatt	9,2	9,1	9,2	9,2	9,2
Punktskatter	3,1	2,9	2,8	2,7	2,6
Övriga skatter	5,0	5,4	5,4	5,3	5,3
<i>Skatter till EU och offentlig sektor</i>					
EU-skatter	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2
Offentliga sektorns skatter	50,4	49,8	48,2	47,5	47,5
Staten	28,4	28,0	26,6	25,8	25,6
Ålderspensionssystemet	5,7	5,6	5,6	5,7	5,7
Kommunsektorn	16,3	16,1	16,0	16,1	16,2

Anm. Den momsbaseade EU-avgiften, vilken är en del av EU-skatterna, redovisas tillsammans med övriga skatter.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Nedgången i skattekvoten 2007 beror framför allt på lägre direkta skatter från hushållen, vilket är en följd av det första jobbskatteavdraget samt att förmögenhetsskatten avskaffats (se tabell 40).⁸⁰ År 2008 sjunker skattekvoten ytterligare på grund av sänkta socialavgifter för unga och för vissa delar av tjänstesektorn samt att ett andra steg i jobbskatteavdraget antas införas. Det andra steget i jobbskatteavdraget sänker inkomsterna från hushållens direkta skatter med ca 11 miljarder kronor, vilket motsvarar ca 0,3 procent av BNP.

Fortsatt höga kapitalinkomster bidrar till att hålla uppe skattekvoten. Företagsskatterna uppgår i år till 3,7 procent som andel av BNP. De historiskt sett höga företagsskatterna förklaras nästan uteslutande av den starka utvecklingen av företagens vinster de senaste åren (se diagram 203).⁸¹ Åren 2008 och 2009 beräknas skatterna som andel av BNP falla tillbaka något till följd av fallande vinstandelar i näringslivet.

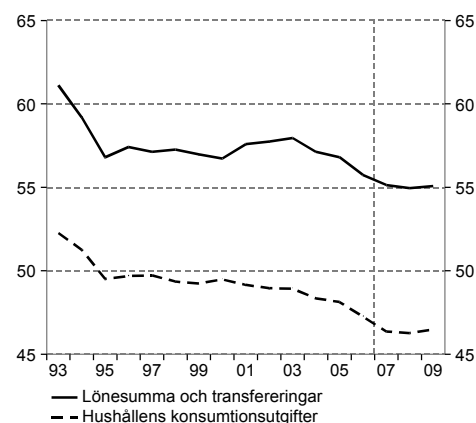
Hushållens skatt på kapitalinkomster ingår i hushållens direkta skatter och är i allmänhet höga när företagsskatterna är höga. Höga kapitalvinster från aktier och bostäder medför att skatten på realiserade kapitalvinster beräknas stiga något som andel av BNP i år (se diagram 204). Hushållens skatt på kapitalvinster hålls uppe på en hög nivå som andel av BNP även 2008 och 2009, bl.a. till följd av den föreslagna fastighetsskatteomlägg-

⁸⁰ Hushållens direkta skatter består framförallt av statlig och kommunal inkomstskatt, samt fram till och med 2006, förmögenhetsskatt.

⁸¹ Företagens direkta skatter består främst av inkomstskatt och avkastningsskatt.

Diagram 202 Viktiga skattebaser

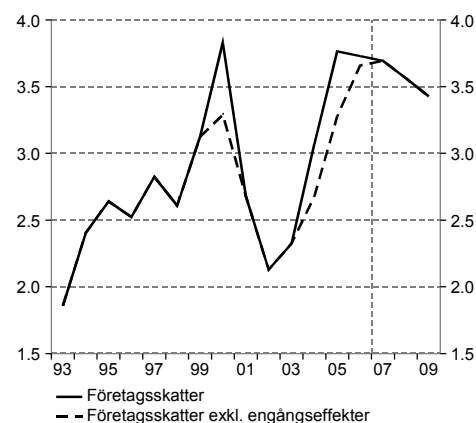
Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 203 Företagsskatter

Procent av BNP

Anm. Till engångseffekter räknas utbetalningarna från Alecta 2000 och de extra upplösta periodiseringsfonderna 2004 och 2005.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 204 Skatt på hushållens kapitalinkomster

Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 205 Offentliga sektorns inkomster från aktieutdelningar

Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 206 Den offentliga sektorns utgifter

Procent av BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

ningen. Regeringen har presenterat två förslag till förändrad fastighetsbeskattning, vilka båda antas vara fullt ut finansierade, som innebär att intäkterna från fastighetsskatt minskar samtidigt som skattesatsen på realiserade kapitalvinster vid bostadsförsäljning höjs.

HÖGA INKOMSTER FRÅN AKTIEUTDELNINGAR I ÅR

Den offentliga sektorns övriga inkomster består bl.a. av kapitalinkomster i form av räntor och aktieutdelningar samt de avgifter som hushållen betalar till arbetslöshetskassorna. I år blir den offentliga sektorns övriga inkomster 5,6 procent som andel av BNP, vilket den högsta nivån sedan 2000 (se tabell 41). Uppgången förklaras bl.a. av stigande inkomster från aktieutdelningar från statligt ägda bolag, vilka har stigit från motsvarande 0,6 procent som andel av BNP i slutet av 1990-talet till 1,1 procent som andel av BNP i år (och diagram 205).⁸² En annan orsak till den höga nivån på offentliga sektorns övriga inkomster är de höjda avgifterna till arbetslöshetskassorna 2007. Utförsäljningen av statligt ägda bolag medför dock att inkomsterna från aktieutdelningarna beräknas sjunka kommande år. Avgifterna till arbetslöshetskassorna faller som andel av BNP 2008 och 2009 på grund av ett fortsatt utträde ur försäkringssystemet, vilket även det bidrar till en svag utveckling av offentliga sektorns inkomster.

Tabell 41 Offentliga sektorns övriga inkomster

Procent av BNP

	2005	2006	2007	2008	2009
Övriga inkomster	5,4	5,4	5,6	5,3	5,3
Ränteinkomster	1,0	1,0	1,0	1,1	1,2
Aktieutdelningar	0,9	1,0	1,1	0,9	0,8
Övrigt	3,4	3,4	3,4	3,3	3,3

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Offentliga sektorns utgifter

MINSKANDE OFFENTLIGA UTGIFTER

Den offentliga sektorns utgifter, vilka består av offentlig konsumtion, offentlig investeringar, transfereringar och ränteutgifter, beräknas i år minska till 51,2 procent som andel av BNP. Inte sedan mitten av 1970-talet har utgifterna varit så låga i förhållande till BNP (se diagram 206). Utgifterna beräknas minska ytterligare under de kommande åren och år 2009 nere på en nivå under 50 procent av BNP (se tabell 42). Därmed fortsätter den offentliga sektorns utgifter att växa långsammare än BNP, en

⁸² Notera att "extrautdelningar" från statligt ägda bolag inte ingår i den offentliga sektorns inkomster, och därmed inte påverkar det finansiella sparandet.

trend som har pågått sedan mitten av 1990-talet. Den huvudsakliga förklaringen till den sjunkande utgiftskvoten är att transfereringarna till hushållen, som utgör drygt en tredjedel av de totala offentliga utgifterna, fortsätter att minska som andel av BNP (se tabell 42).

Tabell 42 Offentliga sektorns utgifter

Procent av BNP

	2005	2006	2007	2008	2009
Utgifter	53,8	52,8	51,2	50,3	49,7
Offentlig konsumtion	27,1	26,8	26,5	26,2	26,0
Offentliga investeringar	2,8	3,0	3,0	3,0	3,0
Transfereringar	21,9	21,1	19,8	19,2	18,8
Utlandet	1,5	1,6	1,5	1,6	1,5
Företagen	1,9	1,7	1,6	1,6	1,5
Hushållen	18,5	17,7	16,6	16,1	15,8
Ränteutgifter	2,0	1,9	2,0	1,8	1,7

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

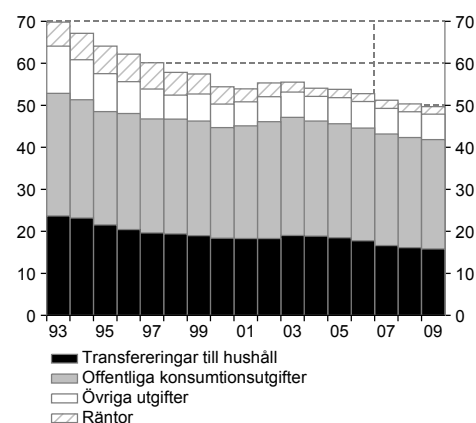
Sedan 1993 har transfereringarna till hushållen fallit stadigt som andel av BNP (se diagram 207). Det är i första hand transfereringar för inkomstbortfall vid arbetslöshet respektive ålderdom som har vuxit långsammare än BNP. Även för innevarande år förklaras nedgången i transfereringarna till en del av lägre utgifter inom dessa två områden. Dessutom fortsätter sjukpenningdagarna att minska, delvis beroende på nya regler, vilket medför att transfereringar för ohälsa minskar som andel av BNP.

Den offentliga konsumtionen stiger långsammare än BNP fram till 2009. Mot slutet av prognosperioden börjar dock den demografiska situationen kräva ökade konsumtionsutgifter, framför allt i form av hälso- och sjukvård samt äldreomsorg. Dessa förändringar i befolkningsstrukturen är dock ännu inte tillräckligt stora för att i nämnvärd utsträckning påverka konsumtionsutvecklingen sett som andel av BNP.

Ett andra steg i jobbskatteavdraget antas införas från och med den 1 januari 2008. Inkomstbortfallet för staten uppgår till ca 11 miljarder kronor. Inkomstbortfallet antas delvis finansieras genom utgiftsminskningar. Konjunkturinstitutet har schablonmässigt minskat de statliga konsumtionsutgifterna med 2 respektive 3 miljarder kronor 2008 och 2009 samt transfereringarna till hushållen med 2 miljarder kronor båda prognosåren. Sammantaget har utgifterna minskats med 4 miljarder kronor 2008 och 5 miljarder kronor 2009.

Diagram 207 Offentliga sektorns utgifter

Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 43 Offentliga transfereringar till hushållen

Procent av BNP

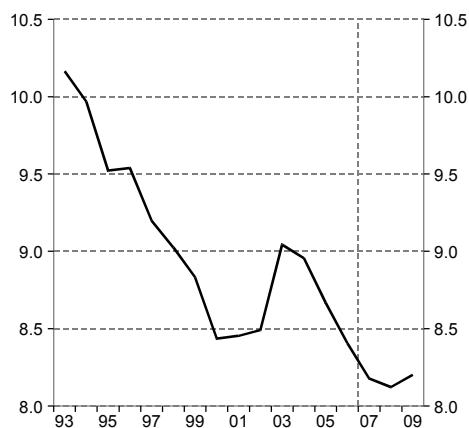
	2005	2006	2007	2008	2009
Transfereringar till hushållen	18,5	17,7	16,6	16,1	15,8
Ålderdom	8,7	8,4	8,2	8,1	8,2
Arbetsmarknad	1,6	1,4	1,0	0,9	0,7
Ohälsa	3,5	3,3	3,0	2,8	2,7
Handikapp	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9
Barn/studier	2,3	2,3	2,2	2,1	2,1
Socialbidrag	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3
Övrigt	1,1	1,1	1,0	1,0	1,0

Anm. Ålderdom = ålderspensioner, garantipensioner, avtalade pensioner samt bostadstillägg till pensionärer. Arbetsmarknad = ersättning för arbetslöshet, arbetsmarknadspolitiska åtgärder samt lönegaranti. Ohälsa = sjuk- och rehabiliteringspenning, sjuk- och aktivitetsersättning samt, fr.o.m. den 1 januari 2005, bostadstillägg till personer med sjuk- eller aktivitetsersättning. Handikapp = arbetsskada, assistansersättning m.m. Barn/studier = barnbidrag, föräldraförsäkring, underhållsstöd samt studiebidrag.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 208 Ålderdomsrelaterade transfereringar

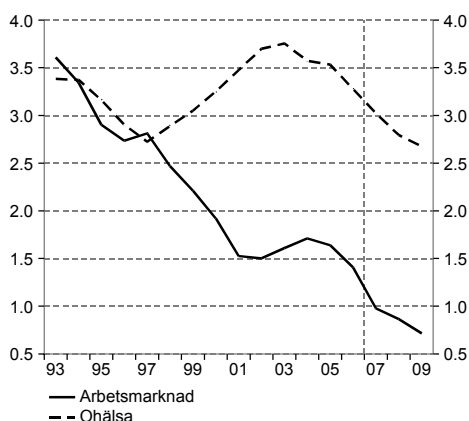
Procent av BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 209 Utgifter för arbetsmarknad respektive ohälsa

Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Ålderdomsrelaterade transfereringar har minskat kraftigt som andel av BNP (se diagram 208).⁸³ Detta förklaras av att utgifterna för garantipension och efterlevandepension inte har ökat i samma takt som BNP. Denna gynnsamma situation för den offentliga sektorn förändras nu i takt med att antalet äldre stiger. Fler ålderspensionärer och stigande pensionsnivåer gör att ålderdomsrelaterade transfereringar minskar långsammare i år än de gjort under de senaste åren. År 2009 växer de ålderdomsrelaterade transfereringarna snabbare än BNP för första gången på sju år (se tabell 43).

Minskad arbetslöshet och lägre ersättningsnivåer vid arbetslöshet gör att arbetsmarknadsutgifternas andel av BNP minskar med 0,7 procentenheter mellan 2006 och 2009, vilket innebär att de halveras (se diagram 209). Nästa år minskar utgifterna för arbetslöshetsförsäkringen markant medan utgifterna för de arbetsmarknadspolitiska programmen är oförändrade i förhållande till innevarande år. Under prognosperioden väntas utgifterna för ohälsa falla med 0,6 procentenheter som andel av BNP. Den 1 januari 2007 infördes nya regler i sjukförsäkringen. Inkomsttak sänktes till 7,5 prisbasbelopp och den sjukpenninggrundade inkomsten sänktes. Även den högsta dagersättningen till arbetslösa som uppstår sjukpenning sänktes. Till följd av dessa regeländringar och lägre ohälsotal blir nedgången i utgifterna för ohälsa kraftig 2007. År 2008 minskar utgifterna ytterligare eftersom en del av finansieringen av det andra steget i jobbavdraget antas ske genom en minskning av utgifterna för ohälsan.

⁸³ Uppgången som inträffade 2003 beror på omläggningen från ett särskilt grundavdrag till beskattad bruttopension. Därmed motverkades de högre pensionsutbetalningarna av högre skatt som motsvarade 0,5 procent av BNP.

ANTALET PERSONER SOM FÖRSÖRJS MED SOCIALA ERSÄTTNINGAR FÄRRE ÄN 1 MILJON

I år blir antalet personer som försörjs med sociala ersättningar färre än 1 miljon för första gången sedan 1992 (se diagram 210). Sett över hela perioden från 2006 till 2009 minskar antalet personer med motsvarande 151 000 helårsekvivalenter.

Minskningen förklaras både av den fortsatt goda konjunkturen och beräknade effekter av jobbskatteavdraget, sänkta ersättningsnivåer i arbetslöshetsförsäkringen och uppstramningen i sjukskrivningsprocessen. År 2009 försörjs motsvarande 17 procent av befolkningen i åldern 20-64 år med sociala ersättningar (se diagram 211).

Tabell 44 Personer försörjda med sociala ersättningar

Helårsekvivalenter 20-64 år, tusental

	2005	2006	2007	2008	2009
Ohälsa	652	632	623	605	598
Sjuk- och rehabiliteringspenning	195	172	163	150	148
Sjuk- och aktivitetsersättning	457	460	460	455	450
Arbetsmarknadsersättningar	333	331	262	241	225
Arbetslöshet	218	199	170	149	138
Arbetsmarknadsprogram	115	132	92	92	87
Socialbidrag	91	89	85	82	79
Totalt	1 076	1 053	970	927	902
Förändring från föregående år	9	-23	-83	-43	-26
Procentuell förändring	0,8	-2,1	-7,8	-4,4	-2,8

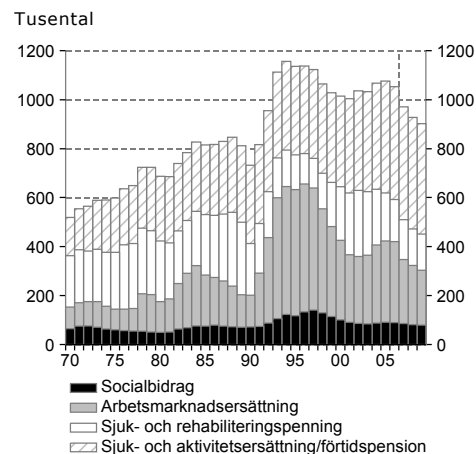
Anm. En helårsekvivalent motsvarar en person som försörjs med full ersättning ett helt år. Det vill säga två personer som varit arbetslösa i ett halvt år var blir en helårsekvivalent tillsammans. En helårsekvivalent är alltså en statistisk konstruktion och beräknas för att ge ett jämförbart mått över tiden på den outnyttjade arbetskraften.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Antalet personer med sjuk- eller rehabiliteringspenning har minskat sedan 2002 och fortsätter att falla under hela prognosperioden (se tabell 44). Nedgången förklaras bland annat av skärpta regler i hela sjukskrivningsprocessen och att många långtidssjukskrivna med sjuk- eller rehabiliteringspenning i stället beviljats sjuk- eller aktivitetsersättning (tidigare förtidspension). Under 2008 kommer dock antalet personer med sjuk- eller aktivitetsersättning att minska något för första gången sedan 1970 (se diagram 210). Det förklaras av minskat inflöde från långtidssjukskrivningarna. Fortfarande svarar dock dessa ersättningar för hälften av alla som försörjs med sociala ersättningar 2009.

Försäkringskassans nystartade arbete med att stödja sjukskrivna att komma tillbaka till arbete väntas medföra att ersättningarna för sjuk- och rehabiliteringspenning fortsätter att minska 2008. Den stigande sysselsättningen kan dock bidra till fler sjukskrivningar och för 2009 är därför ersättningarna i stort sett oförändrade jämfört med 2008. Sammantaget minskar ersättningarna för ohälsan med motsvarande 34 000 personer mellan 2006 och 2009.

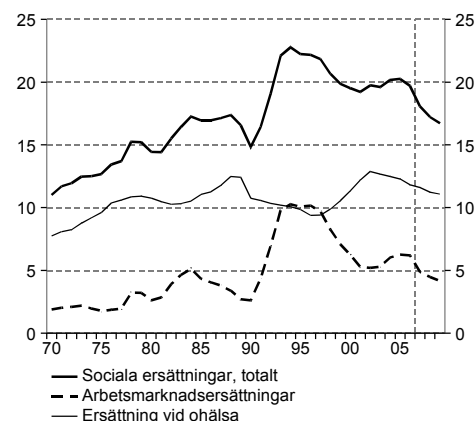
Diagram 210 Personer försörjda med sociala ersättningar, 20-64 år, helårsekvivalenter

Källor: SCB, Socialförsäkringsutredningen och Konjunkturinstitutet.

Diagram 211 Sociala ersättningar, 20-64 år, helårsekvivalenter

Procent av befolkningen 20-64 år

Källor: SCB, Socialförsäkringsutredningen och Konjunkturinstitutet.

Den starka utvecklingen på arbetsmarknaden bidrar till att arbetslösheten faller och antalet personer som försörjs med arbetsmarknadsersättningar minskar med 106 000 personer från 2006 till 2009 (se tabell 44). Sammantaget motsvarar antalet personer med arbetsmarknadsersättningar 2009 knappt 5 procent av befolkningen i åldrarna 20-64 år. Det är den lägsta andelen sedan början av 1990-talet (se diagram 211).

Som en följd av den ökande sysselsättningen minskar också antalet personer som försörjs med socialbidrag något under prognosperioden.

Finansiellt sparande i den offentliga sektorns delsektorer

Den offentliga sektorns finansiella sparande stiger successivt från motsvarande 2,4 procent av BNP 2006 till 3,1 procent av BNP 2009 (se tabell 45). Ökningen i sparandet förklaras nästan uteslutande av en uppgång i statens sparande. Sparandet i ålderspensionssystemet minskar på grund av ökande utbetalningar av pensioner. I kommunsektorn ökar sparandet marginellt under perioden.

Tabell 45 Finansiellt sparande i delsektorer

Procent av BNP

	2005	2006	2007	2008	2009
Den offentliga sektorn	2,0	2,4	2,6	2,5	3,1
Staten	0,3	0,9	1,1	1,1	1,9
Pensionssystemet	1,0	1,1	1,0	0,9	0,7
Kommunsektorn	0,6	0,4	0,4	0,5	0,5

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

STARKA FINANSER I STATEN

Statens finansiella sparande ökar från 1,1 procent som andel av BNP 2007 till 1,9 procent 2009. Huvudförklaringen till att sparandet i staten är starkt är att utgifterna faller som andel av BNP. Det finansiella sparandet i staten är oförändrat som andel av BNP mellan 2007 och 2008 trots att beräkningarna innehåller ett andra steg i jobbskatteavdraget från och med den 1 januari 2008 som endast till viss del antas finansieras genom utgiftsminskningar. Den förhållandevis kraftiga ökningen i sparandet mellan 2008 och 2009 förklaras av minskade statliga utgifter. Såväl utgifterna som inkomsterna 2009 är dock beräknade under antagande om oförändrade regler.

Från och med 2007 är budgetsaldot⁸⁴ betydligt högre än det finansiella sparandet vilket framför allt beror på minskat statligt

⁸⁴ Statens budgetsaldo motsvarar statens lånebehov med omvänt tecken.

innehav av aktier (se tabell 46 och diagram 212). Regeringen har aviserat att sälja ut statliga tillgångar i form av helägda bolag och aktier i noterade företag för 150 miljarder kronor under tre år. Detta gör att budgetsaldot blir fortsatt högt i förhållande till sparandet fram till och med 2009. Det råder fortfarande stor osäkerhet kring tidpunkterna för dessa försäljningar och beloppens storlek. Hittills i år uppgår försäljningarnas omfattning till 18 miljarder kronor. I denna prognos ingår ett belopp om 50 miljarder kronor per år för 2007–2009.

Tabell 46 Statens finansiella sparande och budgetsaldo

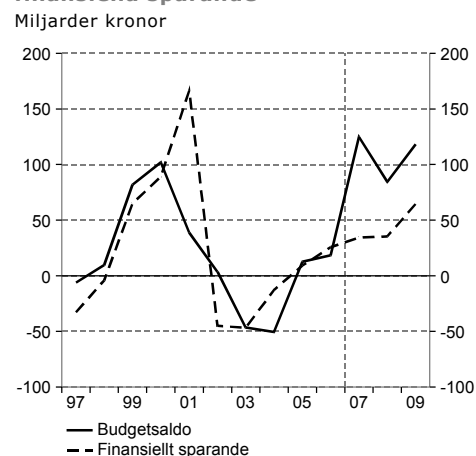
Miljarder kronor respektive procent av BNP

	2005	2006	2007	2008	2009
Finansiellt sparande	9	26	34	35	64
<i>Procent av BNP</i>	<i>0,3</i>	<i>0,9</i>	<i>1,1</i>	<i>1,1</i>	<i>1,9</i>
Justeringsposter					
Försäljning av aktiebolag	6	8	64	54	54
Överföring från AP-fonden	2	0	0	0	0
Utlåning, återbetalning, netto	-5	7	-8	-8	-8
Kurs- och valutaförl./vinster	3	-12	-3	0	0
Periodiseringar	-16	14	24	-11	-4
Övrigt	14	-24	14	15	13
Budgetsaldo	13	18	125	85	118
<i>Procent av BNP</i>	<i>0,5</i>	<i>0,6</i>	<i>4,1</i>	<i>2,6</i>	<i>3,5</i>
Värdeförändring, övrigt	-63	31	8	0	0
Statsskuld, förändring	49	-40	-133	-84	-118
Statsskuld (konsoliderad)	1 262	1 222	1 089	1 005	887
<i>Procent av BNP</i>	<i>47,3</i>	<i>43,2</i>	<i>36,1</i>	<i>31,3</i>	<i>26,2</i>
Maastrichtskuld	1 400	1 331	1 240	1 162	1 050
<i>Procent av BNP</i>	<i>52,4</i>	<i>47,0</i>	<i>41,1</i>	<i>36,2</i>	<i>31,0</i>

Källor: SCB, Riksgälden och Konjunkturinstitutet.

Som ett resultat av de starka statsfinanserna, inklusive försäljningsinkomsterna, minskar statsskulden kraftigt till motsvarande 26,2 procent som andel av BNP 2009. Därmed uppgår skuldandelen till samma nivå som vid andra halvan av 1970-talet (se diagram 213).

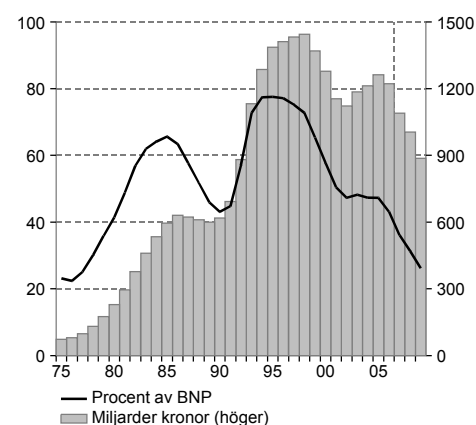
Diagram 212 Statens budgetsaldo och finansiella sparande

Källor: SCB, Riksgälden och Konjunkturinstitutet.

Diagram 213 Statsskuld

Procent av BNP respektive miljarder kronor

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

HÖGA PENSIONER OCH FLER PENSIONÄRER MINSKAR SPARANDET I PENSIONSSYSTEMET

Ålderspensionssystemet i den offentliga sektorn omfattar inkomstpensionen med dess AP-fonder som buffert. Under uppbyggnadsfasen har inbetalda ålderspensionsavgifter överstigit utbetalda pensioner. För 2009 beräknas dock utbetalda pensioner överstiga avgifterna (se tabell 47), bl.a. beroende på högre inflation och stark löneutveckling vilket i sin tur betyder en starkare utveckling av inkomstindex (se tabell 48). Därtill ökar utgifterna till följd av ett högre inflöde av ålderspensionärer. Avkastningen på AP-fondernas tillgångar medför dock att det finansiella sparandet i ålderspensionssystemet är fortsatt positivt.

Sparandet i ålderspensionssystemet har sedan 2002 legat stabilt runt 1 procent av BNP. För åren 2008 och 2009 kommer dock sparandet att minska gradvis till följd av att pensionsutbetalningarna växer allt snabbare.

Tabell 47 Ålderspensionssystemets finansiella sparande

Miljarder kronor respektive procent av BNP

	2005	2006	2007	2008	2009
Inkomster	200	210	220	232	245
<i>Procent av BNP</i>	7,5	7,4	7,3	7,2	7,2
Ålderspensionsavgifter	178	186	194	204	216
Kapitalavkastning	22	24	26	28	29
Utgifter	173	180	189	204	221
<i>Procent av BNP</i>	6,5	6,3	6,3	6,3	6,5
Pensioner	169	176	186	200	217
Övriga utgifter	4	4	4	4	4
Finansiellt sparande	27	30	31	29	24
<i>Procent av BNP</i>	1,0	1,1	1,0	0,9	0,7

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

I ålderspensionssystemet räknas pensionerna upp med förändringen av inkomstindex reducerat med 1,6 procentenheter, s.k. följsamhetsindexering (se tabell 48). Uppräkningen bestäms av inflationen föregående år samt av ett genomsnitt av de förvärvsarbetandes realinkomstutveckling under de tre föregående åren. Pensionerna ökar med 3,1 procent 2008 som en följd av pris- och inkomstutvecklingen under senare år. Det är framförallt den starka realinkomsten under senare år som bidrar till pensionsökningen 2008. En fortsatt stark inkomstutveckling tillsammans med en allt högre inflation leder till att pensionerna beräknas öka med 3,9 procent 2009.

Tabell 48 Pensioner och pensionsförmögenhet

Årlig procentuell förändring respektive index

	2005	2006	2007	2008	2009
Pensioner	0,8	1,1	1,6	3,1	3,9
(föjsamhetsindexering)					
Varav Realinkomst ¹	2,0	2,2	1,7	2,9	2,9
Norm ²	-1,6	-1,6	-1,6	-1,6	-1,6
KPI ³	0,4	0,6	1,5	1,9	2,6
Pensionsbehållning	2,4	2,7	3,2	4,8	5,6
Inkomstindex	118,41	121,65	125,57	131,56	138,87
Inkomstbasbelopp	43 300	44 500	45 900	48 100	50 800
Prisbasbelopp ⁴	39 400	39 700	40 300	41 000	42 100

¹ Genomsnittlig real inkomstutveckling under tre föregående år för alla personer 16–64 år med pensionsgrundande inkomst.

² Vid beräkning av pensionsbeloppets initiala storlek beaktas en tillväxt på 1,6 procent, som här borträknas.

³ KPI-inflation från juni till juni föregående år.

⁴ Används vid beräkning av taket för pensionsgrundande inkomst.

Källa: Konjunkturinstitutet.

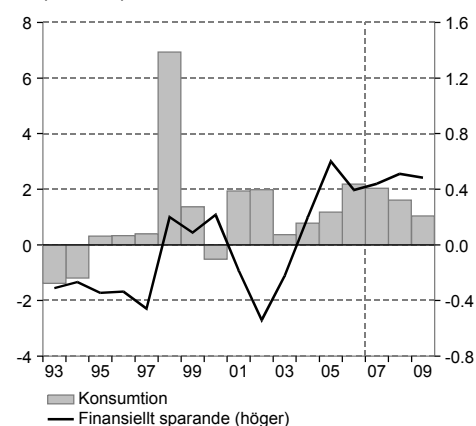
Pensionsbehållningen, dvs. summan av fastställda pensionsrätter för inkomstpension, omräknas årligen med hänsyn till inkomstindex. Det innebär att behållningen skrivs upp med 4,8 procent 2008 och med ytterligare 5,6 procent 2009.

FORTSATT STARKA FINANSER I KOMMUNER OCH LANDSTING

Kommunernas och landstingens finansiella sparande uppgår till 0,4 procent som andel av BNP 2007 för att sedan stiga till 0,5 procent som andel av BNP 2008 och 2009 (se diagram 214). De starka finanserna kommunerna och landstingen har redovisat de senaste åren håller därmed i sig. Den främsta orsaken till de starka finanserna är att inkomsterna ökar kraftigt; med 6,2 procent 2007, med 6,0 procent 2008 och med 5,1 procent 2009. Det kan jämföras med 2003–2006 då inkomsterna i genomsnitt ökade med knappt 5 procent per år. En högre sysselsättning i ekonomin och därmed en stark tillväxt av lönesumman ger snabbt stigande skatteinkomster för kommunerna och landstingen. Därtill ökar statsbidragen kraftigt 2007 och 2008. För 2009 antas de vara nominellt oförändrade.

Även kommunernas och landstingens utgifter utvecklas starkt under prognosperioden. Utgifterna ökar i löpande priser; med 6,0 procent 2007, med 5,7 procent 2008 och med 5,2 procent 2009. Konsumtionsutgifterna, som står för ungefär 85 procent av kommunsektorns utgifter, ökar relativt kraftigt 2007–2009 i förhållande till genomsnittet 2003–2006. Bland de konsumtionsutgifter som stiger märks bl.a. ökade utgifter för flyktingmottagning och vuxenpsykiatrisk vård. Därtill börjar effekterna av den åldrande befolkningen synas i form av ökande utgifter framför allt inom landstingen. Även kommunernas investeringar ökar de närmaste åren. Den befintliga kapitalstocken är ålderstigen och de goda finanserna gör det möjligt för kommunerna att genomföra tidigare uppskjutna investeringar.

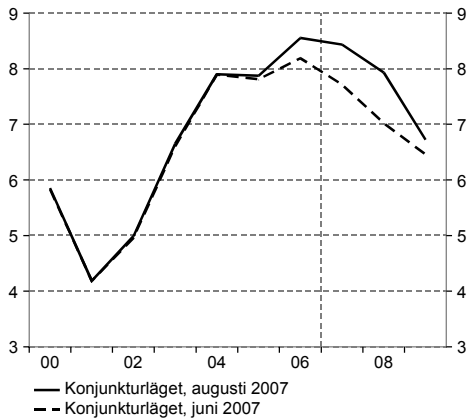
Diagram 214 Kommunal konsumtion och kommunernas finansiella sparande
Årlig procentuell förändring, fasta priser respektive procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

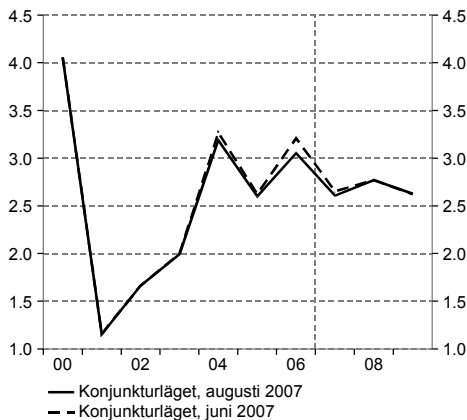
Prognosjämförelse

Diagram 215 BNP i Världen exkl. OECD
Årlig procentuell förändring

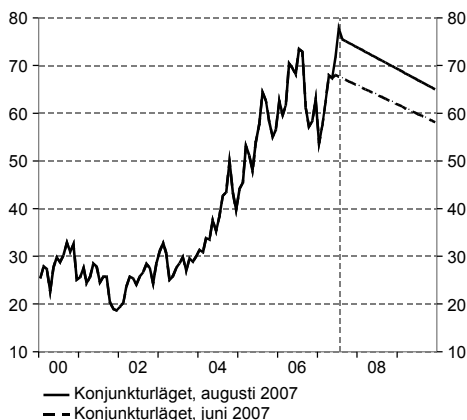
Källor: OECD och IMF.

Diagram 216 BNP i OECD
Årlig procentuell förändring

Källor: OECD och IMF.

Diagram 217 Oljepris
Brent dollar/fat, månadsvärden

Källor: Reuters EcoWin, International Petroleum Exchange och Konjunkturinstitutet.

I detta kapitel jämförs den nya prognosen med den prognos som Konjunkturinstitutet publicerade i juni 2007. Syftet är att tydliggöra de viktigaste förändringarna i prognosen och översiktligt redogöra för de bakomliggande orsakerna till de revideringar som har gjorts.

Den internationella utvecklingen

HÖGRE GLOBAL TILLVÄXT

I stora drag står sig bilden av den internationella konjunkturutvecklingen från i junirapporten. Trots den senaste tidens oroligheter på de finansiella marknaderna och uppdrivna oljepriser bedöms den globala tillväxten fortsätta att vara hög under de närmaste åren. Den nya informationen som kommit in sedan junirapporten tyder till och med på att världsekonomin kommer att utvecklas starkare än vad som då förutsågs. Sammantaget är den globala BNP-tillväxten uppreviderad med 0,3 procentenheter för i år, 0,4 procentenheter för 2008 och med 0,1 procentenheter 2009 (se tabell 49).

Bakom upprevideringen av den globala tillväxten ligger i första hand en uppskrivning av prognosen för många tillväxtekonomier (se diagram 215). Bland annat gäller detta Kina, där tillväxten det andra kvartalet 2007 var överraskande stark. Även prognoserna för Indien och Latinamerika har justerats upp, särskilt för 2007. Statistik och indikatorer för euroområdet och den amerikanska ekonomin som inkommit under sommaren stämmer dock ganska väl överens med bedömningarna i juniprognosen. Tillväxten för OECD-området som helhet har därför endast reviderats marginellt jämfört med prognosen i juni (se diagram 216 och tabell 49). Den amerikanska centralbanken, Fed, har dock indikerat att riskerna för en sämre realekonomisk utveckling till följd av oron och osäkerheten på de finansiella marknaderna i USA har ökat. Fed väntas därför sänka styrräntan under hösten. I december 2007 bedöms styrräntan i USA ligga på 5,00 procent, vilket är 0,25 procentenheter lägre än i junirapporten.

OLJEPRISET JUSTERAS UPP

Produktionsneddragningar inom OPEC samt politisk osäkerhet i viktiga produktionsländer som Nigeria och Venezuela har fått oljepriset att stiga oväntat mycket under sommaren. I genomsnitt uppgick priset till drygt 78 dollar per fat under juli, vilket är betydligt högre än vad som prognostiserades i junirapporten. Oljepriset bedöms dock i likhet med tidigare prognoser falla tillbaka under prognosperioden eftersom OPEC bedöms försöka få tillstånd ett lägre oljepris än det nuvarande genom en anpassning av produktionsvolymen. I slutet av 2009 väntas oljepri-

set ha sjunkit till 67 dollar per fat, vilket är 7 dollar högre än i junirapporten (se diagram 217 och tabell 49).

Tabell 49 Nuvarande prognoser för omvärlden jämfört med prognosen i juni 2007

Årlig procentuell förändring när annat inte anges

	2007		2008		2009	
	aug-07	Diff. aug-07	aug-07	Diff. aug-07	aug-07	Diff.
BNP						
USA	2,0	-0,1	2,7	0,0	2,6	0,0
Japan	2,5	0,0	2,1	-0,1	2,0	0,0
Danmark	2,1	0,0	1,9	-0,1	1,6	0,0
Norge	3,0	0,1	3,0	0,2	2,4	0,2
Euroområdet						
Finland	4,3	0,9	2,9	0,1	2,6	0,0
Frankrike	1,8	-0,4	2,2	0,0	2,2	-0,1
Tyskland	2,7	-0,1	2,2	0,2	1,8	0,1
Storbritannien	2,9	0,1	2,6	0,0	2,4	0,0
OECD	2,6	-0,1	2,8	0,0	2,6	0,0
Kina	11,2	1,0	10,5	0,8	9,0	0,2
Världen	5,2	0,3	5,1	0,4	4,4	0,1
Federal funds target rate¹						
Federal funds target rate ¹	5,00	-0,25	4,75	0,00	4,50	0,00
ECB:s refinänta¹						
ECB:s refinänta ¹	4,25	0,00	4,75	0,25	4,75	0,25
Dollar/Euro²						
Dollar/Euro ²	1,37	0,02	1,37	0,02	1,37	0,02
Oljepris^{2,3}						
Oljepris ^{2,3}	69,4	4,6	71,6	7,7	67,1	7,2

Anm. Differensen avser skillnaden mellan nuvarande prognos och prognosen i juni 2007. Ett positivt värde anger en upprevidering.

¹ Procent, vid årets slut. ² Nivå, vid årets slut. ³ Dollar per fat.

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

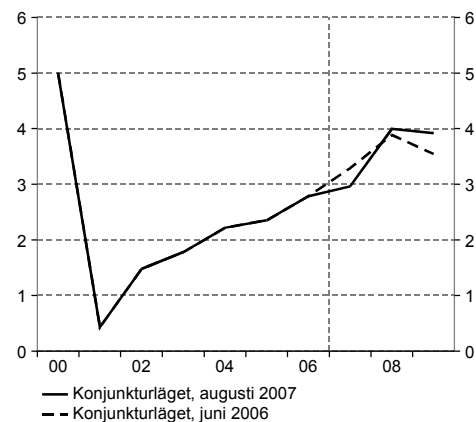
Utvecklingen i Sverige

SMÅ REVIDERINGAR AV BNP-TILLVÄXTEN

2007 bedöms hushållens konsumtion öka 0,3 procentenheter långsammare än vad som förutsågs i junirapporten på grund av ett oväntat svagt utfall det andra kvartalet i år (se tabell 50 och diagram 218). Även investeringarna utvecklas svagare än väntat i år till följd av bland annat oväntat svaga statliga investeringar (se tabell 50 och diagram 219). Trots detta är BNP endast nedreviderad med 0,1 procentenheter i år. Den modesta nedrevideringen av BNP beror på att även importen reviderats ner på grund av ett oväntat svagt utfall det andra kvartalet i år (se tabell 50 och diagram 220). Under 2008 och 2009 bedöms dock hushållens konsumtion ta fart och öka mer än vad som antogs i junirapporten, bl.a. till följd av att hushållens inkomster är uppreviderade på grund av det s.k. andra steget i jobbskatteavdraget som regeringen bedöms införa den 1 januari 2008. Även exporten utvecklas något starkare 2008 jämfört med bedömningen i

Diagram 218 Hushållens konsumtionsutgifter

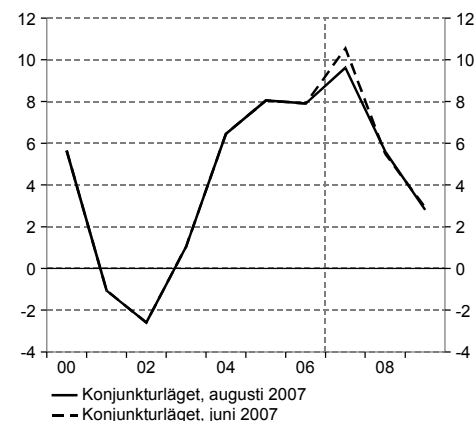
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 219 Fasta bruttoinvesteringar

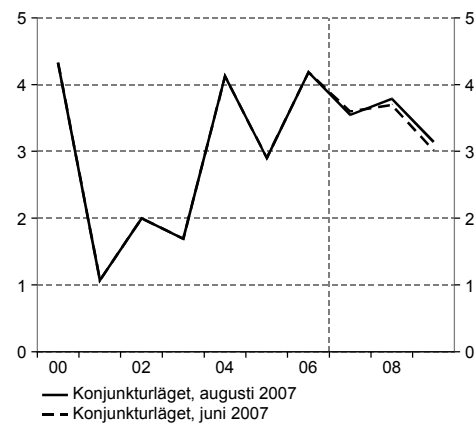
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 220 BNP

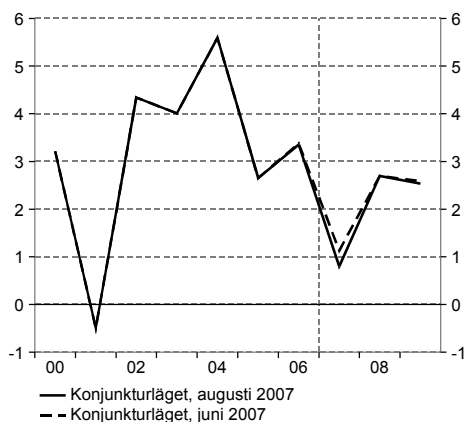
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 221 Produktivitet i näringslivet

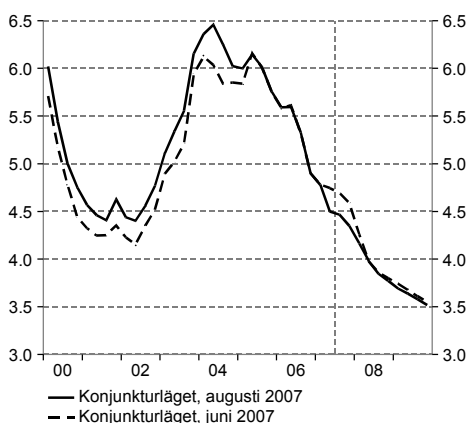
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 222 Arbetslöshet enl. tidigare definition

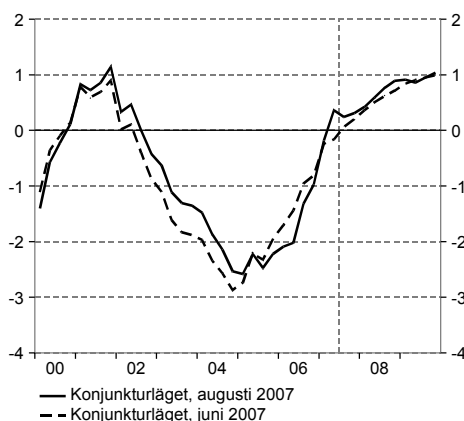
Procent av arbetskraften, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 223 Arbetsmarknadsgap

Procent av potentiellt arbetade timmar, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

junirapporten. Sammantaget är prognosen för BNP uppreviderad med 0,1 procentenheter både 2008 och 2009.

SVAGARE UTVECKLING AV ARBETSKRAFTEN GER LÄGRE ARBETSLÖSHET

Enligt Nationalräkenskapernas preliminära utfall blev produktivitetstillväxten mycket svag första halvåret 2007. Detta var en betydligt svagare produktivitetstillväxt än vad som prognostiserades i juni. Produktivitetstillväxten 2007 är därför nedreviderad jämfört med junirapporten (se diagram 221). Den svagare produktivitetstillväxten, jämfört med prognosen i juni, medför att antalet arbetade timmar 2007 växer starkare än vad som tidigare förutsågs, eftersom produktionsökningen endast är marginellt nedreviderad jämfört med i junirapporten (se tabell 50).

Sysselsättningen har dock utvecklats som förväntat under det andra kvartalet i år och är inte reviderad jämfört med junirapporten (se tabell 50). Utvecklingen av medelarbetstiden är däremot uppreviderad med 0,5 procentenheter för 2007. Den något starkare utvecklingen av den svenska ekonomin 2008 och 2009 i kombination med en jämförelsevis svag produktivitetstillväxt medför att sysselsättningen under 2008 och 2009 växer något snabbare jämfört med bedömningen i junirapporten (se tabell 50).

Trots att prognosen för sysselsättningsutvecklingen för 2007 inte har förändrats sedan junirapporten är arbetslösheten enligt tidigare definitionen nedreviderad med 0,2 procentenheter 2007 (se tabell 50 och diagram 222). Det beror på att arbetskraften i år stiger mindre än vad som prognostiserades i juni. Den svagare arbetskraftsökningen beror framför allt på att prognosen över antalet sjuka och studerande utanför arbetskraften har reviderats upp jämfört med prognosen i juni. Den svaga arbetskraftsökningen innebär således att arbetslösheten på kort sikt faller tillbaka snabbare än den annars skulle ha gjort.

MER ANSTRÄNGT RESURSNYTTJANDE PÅ ARBETSMARKNADEN

Högre BNP-tillväxt och sysselsättningstillväxt under 2008 och 2009, jämfört med junirapporten, indikerar att resursutnyttjandet på arbetsmarknaden kommer att bli mer ansträngt än vad som tidigare förutsågs. Samtidigt medför bl.a. det aviserade andra steget i jobbskatteavdraget att även den potentiella arbetskraften ökar snabbare jämfört med juniprognosen. Sammantaget bedöms resursutnyttjandet i termer av det s.k. arbetsmarknadsgapet under 2007 och 2008 bli något mer ansträngt än vad som förutsågs i juni (se tabell 50 och diagram 223). BNP-gapet har dock reviderats ned. Det beror på att produktivitetstillväxten i år jämfört med prognosen i juni.

NÅGOT HÖGRE INFLATION 2007

Det finns ett par faktorer som talar för att inflationen framför allt i år kommer att bli något högre jämfört med bedömningen i juni. Bland annat är enhetsarbetskostnaden uppreviderad till följd av den oväntat låga produktivitetstillväxten under det andra kvartalet i år. Vidare anger ett växande antal företag, i synnerhet inom livsmedelsbranschen, att de planerar att höja priserna under hösten. Sammantaget är inflationen i UND1X-termer uppreviderad med 0,1 procentenheter 2007 (se tabell 50 och diagram 224).

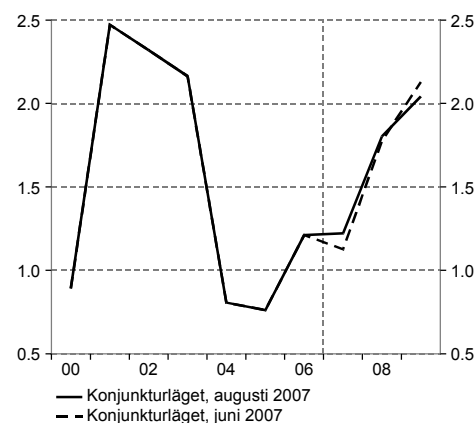
Mot bakgrund av att såväl inflationen som resursutnyttjandet på arbetsmarknaden nu förväntas bli något högre under det närmaste året i förhållande till den bedömning som gjordes i juni antas Riksbanken höja reporäntan i något snabbare takt än vad som då förutsågs. Detta ligger också i linje med marknadens förväntningar och Riksbankens prognos om utvecklingen av reporäntan för det närmaste halvåret. Konjunkturinstitutets bedömning är att Riksbanken höjer reporäntan till 4,0 procent under hösten 2007, vilket är 0,25 procentenheter högre än i juni-rapporten (se tabell 50). Under 2008 väntas Riksbanken höja reporäntan till 4,75 procent, vilket också är 0,25 procent högre än i juni-rapporten.

SMÅ REVIDERINGAR AV DEN OFFENTLIGA SEKTORNS FINANSIELLA SPARANDE

Den offentliga sektorns finansiella sparande som andel av BNP är marginellt högre 2007 och 2009 och oförändrat 2008 i förhållande till juni-rapporten (se tabell 50). Den offentliga sektorns utgifter har reviderats ner under hela prognosperioden jämfört med juni-prognosen. Förändringarna beror främst på att transfereringarna till hushållen bli lägre till följd av det förbättrade läget på arbetsmarknaden och minskade utgifter för ohälsan. De offentliga inkomsterna bedöms 2008 och 2009 bli lägre som andel av BNP än vad som förutsågs i juni-rapporten till följd av att ett andra steg i jobbskatteavdraget antas införas den 1 januari 2008. En bättre utveckling av vissa skattebaser, främst en högre lönesumma och ökade kapitalinkomster för hushållen, motverkar minskningen i hushållens direkta skatter till följd av jobbskatteavdraget 2008 och 2009.

Diagram 224 UND1X-inflationen

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 50 Nuvarande prognos för Sverige jämfört med prognosen i juni 2007

Årlig procentuell förändring när annat inte anges

	2007		2008		2009	
	aug-07	Diff.	aug-07	Diff.	aug-07	Diff.
Nyckeltal						
KPI, årsgenomsnitt	2,2	0,1	2,5	0,2	2,8	-0,1
UND1X, årsgenomsnitt	1,2	0,1	1,8	0,0	2,0	-0,1
Timlön	4,1	0,0	4,8	0,1	4,8	0,0
Reporänta ¹	4,00	0,25	4,75	0,25	4,75	0,00
10-årig statsobligationsränta ¹	4,5	0,1	4,7	0,2	4,9	0,2
Kronindex (KIX) ²	110,6	0,1	110,3	0,3	110,1	0,6
Sysselsättning	2,2	0,0	1,3	0,1	0,9	0,1
Arbetslöshet enl. ny definition ³	6,2	-0,1	5,8	0,0	5,5	0,0
Arbetslöshet enl. tidigare definition ³	4,5	-0,2	3,9	-0,1	3,6	0,0
Bytesbalans ⁴	7,0	0,5	7,3	0,6	7,7	0,6
Offentligt finansiellt sparande ⁴	2,6	0,2	2,5	0,0	3,1	0,1
Försörjningsbalans						
BNP	3,5	-0,1	3,8	0,1	3,1	0,1
Hushållens konsumtion	3,0	-0,3	4,0	0,1	3,9	0,4
Offentlig konsumtion	1,6	0,0	1,1	-0,2	0,7	0,1
Fasta bruttoinvesteringar	9,6	-1,0	5,6	0,1	2,8	-0,1
Lagerinvesteringar ⁵	0,2	0,1	-0,1	-0,1	0,0	0,0
Export	5,8	-0,1	7,1	0,6	5,9	0,1
Import	7,3	-0,7	6,7	0,2	5,6	0,3
Resursutnyttjande						
Potentiellt arbetade timmar ⁶	1,2	-0,1	1,0	0,2	0,8	0,2
Faktiskt arbetade timmar ⁶	3,0	0,5	1,5	0,1	1,1	0,2
Arbetsmarknadsgap ⁷	0,2	0,2	0,7	0,1	0,9	0,0
Potentiell BNP ⁶	3,5	-0,2	3,2	0,1	3,0	0,2
Faktisk BNP ⁶	3,7	0,0	3,6	0,1	3,1	0,1
BNP-gap ⁸	-0,3	-0,1	0,1	-0,1	0,2	-0,2

¹ Procent, vid årets slut. ² Nivå, vid årets slut. ³ Procent av arbetskraften enligt ny respektive tidigare definition. ⁴ Procent av BNP. ⁵ Förändring i procent av BNP föregående år. ⁶ Kalenderkorrigerad. ⁷ Faktiska arbetade timmars avvikelser från potentiellt arbetade timmar. ⁸ BNP:s avvikelse i procent från potentiell BNP.

Anm. Differensen avser skillnaden mellan nuvarande prognos och prognosen i juni 2007. Ett positivt värde anger en upprevidering.

Källa: Konjunkturinstitutet.